

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA MİLLİYETÇİLİK
VE MÜDAHALECİLİK TARTIŞMALARI:
KUZEY IRAK VE ROJAVA ÖRNEKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa ŞENCANLAR

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sibel AKGÜN

MART – 2015

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

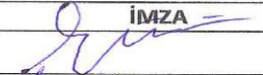
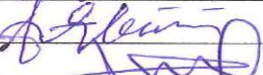
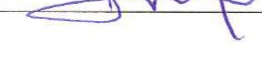
TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA MİLLİYETÇİLİK
VE MÜDAHALECİLİK TARTIŞMALARI:
KUZEY IRAK VE ROJAVA ÖRNEKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa ŞENCANLAR

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 04.03/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç.Dr. Sibel AKGÜN	BAŞARILI	
Yrd. Doç. Dr. Filiz CICIOĞLU	BAŞARILI	
Yrd. Doç. Dr. Katsam SAHİN	BAŞARILI	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygu olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mustafa ŞENCANLAR

04.03.2014

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenen ve istediğim konu üzerinde çalışmam için destek vererek akademik özgürlük düşüncesine katkı sağlayan danışmanım Doç. Dr. Sibel Akgün'e değerli katkı ve emekleri için samimi teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Bu vesileyle Yüksek Lisans döneminde ders aldığım tüm hocalarıma teşekkürlerimi iletirim. Yüksek Lisans çalışmalarına destek veren aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Mustafa ŞENCANLAR

04.03.2014

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii

GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: MİLLİYETÇİLİK	7
1.1. "Millet" Nedir?.....	7
1.2. "Milliyetçilik" Türleri.....	8
1.2.1. Modernist Yaklaşım	9
1.2.1.2. Marksist Düşüncede Milliyetçilik.....	11
1.2.2. Etno-Sembolcü Yaklaşım.....	14
1.2.3. Resmi Milliyetçilik	15
1.2.4. Dini Milliyetçilik	16
1.2.5. Etnik Milliyetçilik, Bölgesel Milliyetçiliğe Karşı.....	18
1.2.6. Self-Determinasyon ve Sınır Ötesi Milliyetçilik.....	20

BÖLÜM 2: TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİLİK	23
2.1. Türkiye'de Resmi Milliyetçilik ve İlk Dönem Kimlik Arayışı.....	23
2.1.1. Resmi Milliyetçilik ve Dış Politika Felsefesi.....	27
2.2. Türk-İslam Sentezi Fikrinin Yükselişi.....	29
2.3. Kürt Milliyetçiliği ve Ayrılıkçı PKK Hareketi.....	36

BÖLÜM 3: AK PARTİ DÖNEMİNDE MİLLİYETÇİLİĞİN DIŞ POLİTİKAYA ETKİSİ	44
3.1. AK Parti Dönemi'nde Milliyetçi Fikirler ve Temsilcileri.....	44
3.1.1. 2007 Yılındaki Önemli İç Siyasi Çekişmeler.....	50
3.1.2. Çözüm Süreci ve Dış Politikaya Etkileri.....	54
3.1.2.1. Çözüm Süreci ile Atılan Somut Adımlar Üzerine.....	60

3.1.2.2. Zor Bir "Süreç"	65
3.2. Irak'a Müdahale Arayışı.....	67
3.2.1. 1 Mart Tezkeresi Sürecinde Müdahale Edilmeme Sebepleri	68
3.2.2. Kuzey Irak'a Operasyonlar	73
3.2.3. Irak'a Siyasi Müdahale	78
3.3. Suriye'ye Müdahale Arayışı.....	82
3.3.1. Suriye ile İyi İlişkiler Dönemi.....	82
3.3.2. Suriye İç Savaşı ve Türkiye'nin Yaklaşımı.....	85
3.3.3. Türkiye'nin Suriye'ye Müdahale Etme İsteği.....	87
3.3.3.1. Türkiye'ye Saldırıları.....	92
3.3.4. Suriyeli Kürtler.....	94
3.4. Türkiye'nin Yumuşak Gücü.....	99
3.4.1. Ankara-Erbil İttifakı ve Petrol.....	100
3.4.1.1. Bağdat-Erbil Gerilimi.....	105
3.4.2. Ankara'nın Siyasal Müdahalesinin Kürt Milliyetçiliğine Etkisi	108
3.4.2.1. Bölgesel Kürt Milliyetçiliğinde Yukarı Yönlü Seyir.....	110
3.4.2.2. Kürt Milliyetçiliğinde Yapısal Dönüşüm İzleri	113
3.4.2.3. PYD ve IKBY İlişkilerinin Bozulma Sebepleri.....	115
3.4.2.4. PYD ve IKBY İlişkilerinin Bozulmasının Sonuçları.....	117
SONUÇ	120
KAYNAKÇA.....	126
ÖZGEÇMİŞ.....	143

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
BOTAŞ	: Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
D-8	: Gelişmekte Olan Sekiz Ülke
GY Y	: Geçici Yönetim Yasası
G8	: Sekizli Grup
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
İKBY	: Irak Kürt Bölgesel Yönetimi
İŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
KCK	: Kürdistan Topluluklar Birliği
KDP	: Kürdistan Demokrat Partisi
KUK	: Kürdistan Ulusal Konseyi
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Birliği
KYK	: Kürt Yüksek Konseyi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OHAL	: Olağanüstü Hal
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi

- PYD** : Demokratik Birlik Partisi
SUK : Suriye Ulusal Konseyi
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TPAO : Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri
TUİK : Türkiye İstatistik Kurumu
YPG : Halkçı Koruma Birlikleri

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1	: Kürtlerin Bulunduğu ölgeler.....	37
Şekil 2	: Irak Kürdistan Bölgesi.....	68
Şekil 3	: Suriye'de Kürtlerin Yoğun Olduğu Bölgeler.....	97

Tezin Başlığı: Türk Dış Politikasında Milliyetçilik ve Müdahalecilik Tartışmaları: Kuzey Irak ve Rojava Örnekleri	
Tezin Yazarı: Mustafa ŞENCANLAR	Danışman: Doç. Dr. Sibel AKGÜN
Kabul Tarihi: 04.03.2015	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 143 (tez)
Anabilimdalı: Uluslararası İlişkiler	Bilimdalı: Uluslararası İlişkiler
<p>Günümüze dek "milliyetçilik" farklı şekillerde tanımlanmıştır ve milliyetçiliğin tek bir şekilde açıklanamadığı görülmüştür. Bununla birlikte, yapılan bir milliyetçilik tanımlamasının bütün milliyetçi hareketleri açıklamayacağı da görülmüştür. Bu sebepten dolayı asıl amacı siyasi iktidar elde etmek olan milliyetçi hareketlerle ilgili farklı tanımları bilmek, bunların dış politikaya olan etkilerini analiz etmek açısından önemlidir.</p> <p>Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte inşa edilmek istenen teritoryal milliyetçiliğe dayalı Atatürk milliyetçiliği toplumsal kırımları beraberinde getirmiştir. Bu kırımlar sonrasında Türk-İslam sentezine dayalı muhafazakar milliyetçilik ve etnik Kürt milliyetçiliği toplumsal tabanda gün yüzüne çıkmıştır. Bu durum 21. yy'ın başında AK Parti iktidarları döneminde milliyetçiliğe dayalı toplumsal gerilimlerin oluşmasında temelleri arasındadır.</p> <p>AK Parti, dış politika tercihlerini belirlerken, Türkiye'de bulunan milliyetçi hareketleri hesaba katmak durumunda kalmıştır. Özellikle de Kürt milliyetçiliğinin ayrılıkçı etkisi AK Parti'yi dış müdahale arayışlarına itmiştir. AK Parti hükümetleri, iktidarları döneminde öncelikle iç siyasette resmi milliyetçiliğin temsilcileri niteliğinde olan ordu ve siyasi partisi konumunda olan CHP ile mücadele etmek durumunda kalmıştır ve dış politika tercihlerini bu mücadelelerdeki durumuna göre şekillendirmiştir. Öte yandan AK Parti hükümetleri komşu ülkelerden gelen irredentist Kürt milliyetçiliği ile hem iç hem dış politikada mücadele etmek durumunda kalmıştır. ABD'nin Irak müdahalesi ve 1 Mart tezkeresi sürecinde iç siyasi gücü nispeten zayıf olan AK Parti iktidarı, Irak'ta söz sahibi olamamıştır. AK Parti'nin ilk döneminin bazı şartları Türkiye'yi Irak müdahalesinden uzak durmaya itmiştir. AK Parti, sonraki dönemlerde Kuzey Irak'la yumuşak güç unsurlarını kullanarak ilişkiler geliştirmiştir ve Irak'ta dolaylı yollardan siyasi müdahalede bulunarak etkili olmak istemiştir. Ankara, yumuşak güç unsurları sayesinde Barzani Yönetiminin Türkiye ile birlikte hareket etmesi için sebepler oluşturmuştur. AK Parti eş zamanlı olarak Türkiye'de "Çözüm Süreci" çalışmaları başlatarak, etnik Kürt milliyetçiliği hareketinin ulus-devlet yapısına olan tehdidini yok etmeyi hedeflemiştir. Suriye İç Savaşı ile birlikte AK Parti hükümeti Kuzey Suriye'den (Rojava) gelecek irredentist Kürt milliyetçiliği fikrinin önünü kesmek istemiştir. "Çözüm Süreci" tek başına Türkiye'de etnik Kürt milliyetçi kadroların Rojava'ya destek vermesini engellemiştir. AK Parti, 1 Mart Tezkeresi döneminden farklı olarak, uluslararası koalisyon şartı ile Suriye'nin geneline askeri müdahaleyi açık ve kararlı şekilde istemiştir. Aynı zamanda Ankara'nın izlediği politika Barzani Yönetimi'nin Suriye'de bulunan Kürt liderlerle arasının açılmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda homojen olmayan bölgesel Kürt milliyetçiliği belli şartlarda bilinmeyen bir süreliğine yapısal bir dönüşüme girmek durumunda kalmıştır. AK Parti iktidarı bu durumdan faydalanarak ulus-devlet yapısını korumak için iç ve dış siyasi bütünlüğü sürdürmeye çalışmıştır ve müdahalecilik seçeneğini bu bağlamda hesaba katmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, AK Parti, Kuzey Irak, Rojava, Çözüm Süreci	

Title of the Thesis: Nationalism and Interventionism Debates in Turkish Foreign Policy: Northern Iraq and Rojava Examples	
Author: Mustafa ŞENCANLAR	Supervisor: Assoc. Prof. Sibel Akgün
Date: 04.03.2015	Nu. of pages: vii (pre text) + 143 (main body)
Department: International Relations Subfield: International Relations	
<p>"Nationalism" has been defined in different ways so far and it is clear that nationalism can not be defined in only one way. Besides, it is understood that one definition of nationalism can not account for all nationalist movements. So, it is significant to know different definitions about nationalist movements mainly aiming at having political power in order to analyze the effects of these movements on foreign policy.</p> <p>Region-based Ataturk (Kemalist) nationalism formulated in the aftermath of the proclamation of the Republic led to certain societal fractures. These fractures further gave rise to the emergence across the society, of a conservative nationalism, which relied upon the Turkish-Islamic synthesis as well as ethnic Kurdish nationalism. This phenomenon forms one of the essences of the social tensions of a nationalist nature, which took place during the various administrations of the Justice and Development (AK) Party in the early 21st century.</p> <p>JDP took nationalist movements in Turkey into account while determining foreign policy choices. Especially separatist nature of Kurdish nationalism has forced JDP to search for intervention. Justice and Development Party Governments, firstly had to tackle with the army and CHP which are representative of official nationalism in domestic politics and gave shape to foreign policy according to its efforts in this struggle. Additionally, the Government had to put up a fight against irredentist Kurdish nationalism idea occurring in neighbour countries in domestic and foreign policy. JDP could not have a voice in Iraq due to its weak power in domestic policy during the period of Iraq intervention of the USA and March 1st memorandum. Turkey stayed out of Iraq intervention because of some certain circumstances during the office of first government of JDP. In the next period, JDP developed some relationships with Northern Iraq with the help of soft power means and wanted to have influence in Iraq indirectly with political interventions. Ankara created reasons for Barzani Government to cooperate with Turkey by virtue of soft power means. Kick-starting the "Peace Process" in the meanwhile, JDP aimed to remove the threats against the nation-state structure posed by ethnic Kurdish nationalism. JDP intended to ward off the sentiments of irredentist Kurdish nationalism that would radiate from the Northern Syria (Rojava) at times of the Syrian Civil War. The "Peace Process" in and of itself could not stop the Turkey-based Kurdish nationalist leaders from supporting Rojava altogether. However, unlike what happened during the March 1st Memorandum, JDP was, this time round, openly and adamantly committed to military intervention of Syria under the condition of an international coalition. At the same time, the policies Ankara developed caused Barzani Government to fall out with Syrian Kurdish leaders. Regional Kurdish nationalism which is not homogenous had to have structural change under certain circumstances for an unknown period of time in this context. JDP Government wanted to sustain the integrity of domestic and foreign policy to protect nation-state structure by taking advantage of this situation and took interventionism option into account in this context.</p>	
Keywords: Nationalism, JDP, Northern Iraq, Rojava, Peace Process	

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde batılı devletlerin hakim olduğu küresel sömürgeci düzenin yıkılması aşamasında sosyal bilimler alanında milliyetçilik üzerine çalışmalar yaygınlaşmıştır. Bu ilk çalışmalar milliyetçi yaklaşımların temelini oluşturmuştur. 'Millet' ve 'milliyetçilik' gibi kavramlar üzerinde net bir konsensüs bulunmamaktadır. Farklı yaklaşımları benimseyen teorisyenler, bu kavramları farklı düzlemlerde açıklamışlardır. Tez çalışması süresince görülmüştür ki bir düşünürün 'millet' veya 'milliyetçilik' açıklaması bütün milletlere ve milliyetçi hareketlere uyarlanamaz. Bunun yerine teorisyenlerin yaklaşımları sınırlı milliyetçi hareketleri açıklayabilmektedir. Yine de milliyetçi hareketlerin temelinde siyasi otorite arayışının olduğu farklı yaklaşımların ortak noktası olarak görülebilir. Teorisyenler, farklı milliyetçilik tipolojileri yaparak kavram karmaşasının önüne geçmeye çalışmışlardır.

Tezde kullanılacak farklı milliyetçi hareketlerin ve söylemlerin anlaşılabilmesi için ilgili teorik açıklamalara yer verilmiştir. Türkiye'nin dış politika tercihlerini Kürt milliyetçiliği etkilediği için tez içerisinde Kürt milliyetçiliğinden yoğunlukla bahsedilmiştir. Bu bağlamda etnik milliyetçilik yoğun olarak kullanılan kavramlar arasındadır.

Etnik-milliyetçilik, küreselleşme sonrası lokal uyanış hareketlerini açıklamak için fazlaca kullanılan bir sınıflama olarak dikkat çekmektedir. Küreselleşme süreci ile birlikte etnik-milliyetçi uyanışlar küresel alanda ses getirmeye başlamıştır. Bazı dönemler negatif çağrışım yapan etnik hareketler, bazı dönemlerde soykırımlarla birlikte anılmıştır. Etnik-milliyetçi hareketler üzerinde tartışmalar küreselleşmenin getirdiği açık toplum ve özgürlükçü yaklaşımlarla derinlik kazanmıştır. Etnik-milliyetçi uyanışlar, etnik hareketleri sürdürenler tarafından olumlu karşılanırsa da, bu hareketler ulus-devlet yapılarına meydan okumaktadır.

Ulus-devlet yapıları, modernist ve etno-sembolcü yaklaşımlarla kabul edildiği üzere ulus-inşası süreçlerinin somutlaşmış halleridir. Etnik hareketler ise homojen ulus-devlet arayışlarının küreselleşme süreci ile birlikte başarısızlığını göstermiştir ve ulus-devlet yapılarının varolma çabalarını arttırmasına sebep olmuştur. Bu yüzden etnik-milliyetçi hareketler ulus-devlet yapıları için negatif çağrışımlar yapmaktadır.

Etnik-milliyetçi hareketler, beraberinde self-determinasyon tartışmalarını getirmiştir. BM'nin aldığı self-determinasyon kararları, ulus-devlet yapılarının bütünlüğü anlayışı ile çarpışmaktadır. Self-determinasyon arayışı hakkında süregelen tartışmalar uluslararası arena da hukuki yollarla çözüme ulaşamadığından etnik-milliyetçi hareketler ile ulus-devlet yapıları arasında siyasi otorite için çıkan çatışmalar olmaktadır. Bu çatışmalar genellikle etnik ifadelerle açıklansa da bu yaklaşımları doğru bulmayan siyasi hegemonya arayışı fikrini öne çıkaran analizler yapılmaktadır.

Türkiye, bir ulus-devlet olarak, küreselleşme öncesinden başlayan ve küreselleşme ile birlikte harekete geçen Kürt etnik-milliyetçi hareketi ile tarihi aşamalar yaşamıştır. Kürt milliyetçiliği, PKK önderliğinde yükselişe geçmiştir ve ulus-devlet yapısı bu yapıyla silahlı mücadeleyi yıllarca sürdürmüştür. Bu çatışmaların bazı aşamalarında bazı hükümetler güvenlik parametresinin dışına çıkabilmişse de, Türkiye'de farklı milliyetçi fikirler siyasi propaganda aracı olarak kullanıldığı için güvenlik denklemini sürekliliğini korumuştur. Kürt milliyetçi hareketi uzun yıllardır Türkiye'de ulus-devlet yapısının varlığına bir tehdit olarak görülmüştür. Bu yüzden PKK'nın bitirilmesinin Kürt milliyetçiliğini önleyebileceği düşüncesi hakim olmuştur.

Türkiye'de AK Parti hükümetleri süresince de PKK ve güvenlik denklemini Kürt ayrılıkçı hareketi ile mücadelede ön planda olmuştur. AK Parti hükümetleri döneminde bu yaklaşıma ek olarak bu milliyetçi hareketin sebepleri üzerinde durulmuş ve çatışmasız bir şekilde Kürt milliyetçiliğinin ayrılıkçı yapısının nasıl önlenebileceği üzerine çalışmalar yapılmıştır. AK Parti hükümetlerinin yönetici kadrosu söylemlerinde Kürtlerin haklarını öne çıkarmıştır ve bunun için 'Çözüm Süreci' adı altında yasalar çıkarmışlardır. 'Çözüm Süreci' adı altında çıkarılan yasaların öncelikle Kürt halkının PKK'ya verdiği desteği kesmek ve Kürt milliyetçiliğinin ayrılıkçı yapısını kırmak amacıyla olduğu söylenebilir. Yani her atılan adımda PKK ve güvenlik denklemini bir şekilde düşünülmektedir.

Çözüm Süreci'nde yapılan çalışmaların ve yasaların yeterliliği başlı başına bir tartışma konusudur. Çözüm Süreci'nde Türkiye hükümetinin karşısında çalışmaların parçası olarak Kürt milliyetçiliğinin siyasi uzantısı olan ve zaman zaman isim değiştiren partiler olmuştur. Bununla birlikte AK Parti hükümeti bütün eleştirilere rağmen PKK'yı ve Abdullah Öcalan'ı da görüşmelere dahil etmiştir. AK Parti hükümetleri çözüm sürecinde ülke içerisinde sadece

Kürt milliyetçiliği hareketi ile ilgilenmekle kalmamıştır. Türkiye'de siyasi partilerin temsil ettikleri milliyetçi fikirler vardır. Bu yüzden AK Parti hükümetleri, Çözüm Süreci çalışmalarında Kemalist milliyetçiliğinin temsilcisi olan CHP ve ultra-Türk milliyetçiliğinin temsilcisi olan MHP ile siyasi rekabet içerisinde olmuştur. Ayrıca, AK Parti hükümet yöneticileri kendi oy tabanını rahatsız edecek hamlelerden uzak kalmaya çalıştığı gibi bazı dönemler Türk milliyetçiliği üzerine söylemleri kullanmışlardır.

AK Parti döneminde cereyan eden milliyetçilik çekişmelerinin tek boyutu Türkiye sınırları içerisinde olmamıştır. AK Parti hükümetleri, Türkiye'deki ayrılıkçı Kürt milliyetçiliğinin önüne geçebilmek için sınır-ötesinden gelen irredentist milliyetçi etkileri kırmanın gerektiğinin farkındadır. Bunun için AK Parti hükümetleri, farklı dönemlerde askeri anlamda dış müdahale tartışmaları ve sınır ötesi askeri operasyonlar için çalışmalar yapmıştır. Bu tartışmalardan birincisi, ABD'nin 2003 yılında Irak'a gerçekleştirdiği müdahalenin bir parçası olup olmamanın kararının verildiği 1 Mart tezkeresi çalışmalarında olmuştur. Diğer tartışmalar PKK'ya verilen dış desteğin önüne geçilmesi amacıyla Kuzey Irak'a yapılacak operasyonlar için tezkere çalışmaları sürecinde iç siyasette yapılmıştır. En sonunda da Arap Baharı ile iç savaş ortamına sürüklenen Suriye'den gelebilecek milliyetçi ayrılıkçı tehdidin önüne geçmek için yapılan müdahalecilik tartışmaları olmuştur.

Tezin ana konusu Türkiye'nin ulus-devlet yapısını korumak için AK Parti hükümetleri döneminde yapılan iç ve dış çalışmalarda, farklı milliyetçi fikirlerinin temsilcileri olan siyasi yapıların tutumları ve bu yapıların dış müdahale süreçlerindeki yaklaşımlarının iç siyasete yansımaları; ayrıca AK Parti hükümetlerinin askeri enstrümanlar dışında geliştirdiği dış politika tercihlerinin Kürt milliyetçiliğinin ayrılıkçı yapısı üzerine etkisidir. Dolayısıyla bu tez çalışması AK Parti dönemindeki milliyetçilik ve dış politika ilişkisi ile sınırlıdır.

Bu bağlamda tezin 1. bölümünde milliyetçilik konusunun kavram karmaşasını önleyebilmek adına, 'millet', 'milliyetçilik', 'self-determinasyon' ve 'sınır-ötesi milliyetçilik' gibi kavramlar açıklanmıştır. Bu kavramları açıklamak için farklı milliyetçi teorisyenlerin farklı yaklaşımları verilmiştir. Ulus-devlet inşasını açıklayabilmek için kullanılan modernist ve etno-sembolcü yaklaşımlara özellikle odaklanılmıştır. Ayrıca Kürt milliyetçiliğinin yapısını tam olarak anlayabilmek adına etnik milliyetçilik üzerine

açıklamalara yer verilmiştir. Marksist yaklaşımlar ise ekonomi ile olan ilişkisinden dolayı modernist yaklaşımlar başlığı altında verilmiştir. Ayrıca Kürt milliyetçiliğinin lider kadrolarının geliştirdiği Marksist söylemlerin sebebini anlayabilmek için Marksist düşünürlerin milliyetçilik üzerine söylemlerine değinilmiştir.

Tezin 2. Bölümünde ise odak noktası Türkiye'de bulunan ana akım güçlü milliyetçi ideolojiler üzerinedir. Türkiye'de farklı milliyetçi ideolojiler kendi içlerinde farklı fraksiyonlar içerir. Bu ise başlı başına bir tez konusu olabilecek kadar detaylı bir konudur. Burada AK Parti dönemi milliyetçilik tartışmaları ve dış müdahale çalışmalarına etkilerini anlayabilmek adına bir sınırlama yapılarak ana akım milliyetçi ideolojilere değinilmiştir. Öncelikle Türkiye devletinin kurucu ideolojisi olan Kemalist milliyetçilik ve dış politika anlayışı açıklanmıştır. Kemalist milliyetçiliğin yapısını ve dış politika anlayışını anlamak on yıllar sonra AK Parti ve CHP arasındaki milliyetçilik üzerinden olan siyasi çekişmeleri anlamak adına önemlidir. Daha sonra Türk-İslam sentezi fikri ile hem MHP hem de AK Parti'nin milliyetçi ideolojik köklerine ve çıkış sebeplerine değinilmiştir. Bu bölümde son olarak tezin önemli bir kısmını oluşturan ve Türkiye Devleti'ne dış müdahale için sebepler sunan Kürt milliyetçiliği ve PKK'nın özelliklerine değinilmiştir.

Son bölümde ise, öncelikle AK Parti hükümetlerinin iç siyasette etkin kıldığı 'Çözüm Süreci' ve bu sürece AK Parti'yi zorlayan sebepler açıklanmıştır. Ayrıca diğer partilerin ve yapıların 'Çözüm Süreci'ne karşı tutumlarına değinilmiştir. Daha sonra AK Parti döneminde 1 Mart Tezkeresi süreci, Kuzey Irak'a askeri operasyonlar için yapılan çalışmalar ve sonuçları açıklanmıştır. Bir sonraki aşamada Suriye'ye müdahale edilme konusuna odaklanılmıştır. Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikaları Rojava'da Kürt özerk bölgelerinin ilan edilmesi sürecine kadar sınırlandırılmıştır. Bu bölümün son basamağında ise askeri enstrümanlarla bölgeye müdahaleye katılmayan Türkiye'nin siyasi müdahaleleri, bu siyasi müdahalenin Kuzey Irak-Rojava ilişkilerine etkisi ve bunların sonuçları üzerine açıklamalar yapılmıştır.

Çalışmanın Konusu

Bu tez milliyetçilik kavramlarının açıklanması, Türkiye'de ana akım milliyetçi ideolojiler ve Türkiye'de milliyetçi ideolojilerin dış politikaya etkisi olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde milliyetçilik ve milliyetçilikle ilgili farklı kavramlar

açıklanmıştır ve milliyetçiliğe yönelik farklı yaklaşımlar verilmiştir. İkinci bölümde ise Türkiye'de olan farklı tip milliyetçi ideolojiler ve bunların gelişim süreçlerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise Irak ve Suriye'ye müdahale arayışları ve altındaki sebepler; ayrıca Türkiye'nin bu ülkelere olan siyasi müdahalesi ile bu müdahalenin Kürt milliyetçiliği üzerine etkisine yer verilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Milliyetçilik ile ilgili çalışmalar sosyal bilimler alanında etkinliğini giderek arttırmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'de etnik Kürt milliyetçiliği hareketinin yükselişe geçmesi ile AK Parti döneminde güvenlik çalışmalarına ek olarak 'Çözüm Süreci' başlatılmıştır. Bu doğrultuda akademik yayınlar Türkiye'de giderek artmaktadır. 'Çözüm Süreci'nin bir boyutu olarak Türkiye dışarıdan ithal edilen etnik etkiyi kırmak istemektedir. Bu da dış politika ve iç politikanın birlikte yürütüldüğü süreçlerde, milliyetçi tartışmaların Türkiye siyasetinde nasıl konumlandığı üzerine çalışmaları gerekli kılmıştır. Çalışmamızla birlikte bu ihtiyaca bir nebze katkı sağlanmak istenmiştir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, öncelikle milliyetçilik üzerine kavram karmaşasının önlenecek, Türkiye'de farklı tip milliyetçiliklerin ortaya konmasıdır. Daha sonra Türkiye'nin iç siyasetinde yaşanan milliyetçilikten kaynaklı gerilimlerin dış politikaya yansımaları ve iç politikayla dış politikanın paralel seyrini ortaya koymaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu tez çalışmasında Türk Dış Politikasında cereyan eden gelişmeler ve söylemler tümdengelim yöntemi kullanılarak belirli milliyetçilik tipolojileri üzerinden değerlendirilmiştir. Tez çalışmasında farklı milliyetçilik tanımları ile alakalı literatür araştırması Türkçe ve İngilizce kaynaklardan yapılmıştır. Elektronik yayınlar ve matbu basım kaynaklardan faydalanılmıştır. Bütün milliyetçilik yaklaşımları tez konusu ile ilişkili olmadığı için var olan gelişmelere uygun milliyetçilik tipolojilerine odaklanılmıştır. Milliyetçilik üzerinden yapılan değerlendirmeler AK Parti hükümetlerinin dış politikada Kuzey Irak ve Rojava bölgelerine yönelik müdahale arayışlarının süreçlerini analiz etmeye yardımcı olmuştur.

1. BÖLÜM: MİLLİYETÇİLİK

Tezin bu bölümünde kavramların açıklanmasına yoğunlaşarak milliyetçilik konusundaki kavram karmaşası önlenmek istenmiştir. Bu sebeple öncelikle "millet" terimi açıklanmıştır. Daha sonra sadece tezin konusu ile ilgili olan milliyetçilik tipolojilerine odaklanılmıştır. Yine bölüm içerisinde milliyetçilik ile alakalı olan self-determinasyon konusu üzerine temel açıklamalar yapılmıştır. Bu bölümde net ve kısa şekilde kavramlara odaklanarak diğer bölümlerin anlaşılması için teorik temel oluşturulmuştur.

1.1. "Millet" Nedir?

Milliyetçilik konusuna giriş yapmadan önce 'millet'in ne olduğu üzerine yapılan farklı yorumları bilmek önemlidir. 'Millet' kavramı günümüzde zaruri olan bir kavramdır ve buna rağmen herhangi bir millet tanımı bazı toplumları meşrulaştırırken bazılarını gayri-meşru kılabilir. O yüzden net bir millet tanımlaması zordur (Calhoun, 1993: 215). Milliyetçilik konusu üzerine uzmanlaşan Seton-Watson'a göre de "millet"i bilimsel olarak tanımlamak pek de mümkün görülmemektedir (Anderson, 2006: 3). Bu bağlamda 'millet' ile ilgili tanımlara Bernard Lewis'in tanımı ile başlanılacak olursa, Lewis'e (2000:60) göre millet "ortak bir tarih ile ortak bir geçmişe sahip ve paylaşılan bir tarih ve kadere olan inançla bir arada bulunan insan topluluğudur." Lewis bu 'millet' tanımını yaparken aynı topraklar da yaşama ihtimalini bir zorunluluk olmaktan çıkarmıştır. Bu bağlamda toplum için temel unsurun kendilerini tanımlayan fikir ve uygulamaların birlikteliği olduğu söylenebilir (McSweeney, 1999: 70). Cobban'a göre, toplumsal kimliğini sürdürmeye devam etmek isteyen ve kendilerini bir topluluğun üyeleri olarak tanımlayan herhangi bir bölgesel topluluk 'millet'tir (Knight, 1982: 520). Burada Lewis'dan farklı olarak Cobban'ın "millet" tanımında "bölge" vurgusunu görmekteyiz.

Başka bir tanıma göre 'millet', kendisini farklı hisseden, diğer gruplardan ayırtıran topluluktur (Woodwell, 2007: 16). Tilly'e göre ise, 'toplum' ayrı bir birimdir. Bütün bir dünya kendine has ekonomisi, özgürlüğü, kültürü, hükümeti ve dayanışması olan toplumlara bölünür (Calhoun, 1993: 215). Görülmektedir ki "millet" in siyasi tanımında milletin oluşabilmesi için bir "diğer" e ihtiyaç vardır. Çünkü bir topluluğun kendilerine bir "diğer" oluşturması kendisini tanımlamasına ve siyasi bağımsızlık istemesine yardımcı olmaktadır.

Ernest Renan'a (t.y.:9) göre tarihte "millet" kavramı oldukça yenidir. Antik dönemde "millet" kavramına rastlanmaz. Millet kavramı daha öncelerden var olsa da 18. yy itibarı ile Avrupa'da bu kavram siyasi bir çağırışım yapmak için kullanılmıştır (Çancı, 2008: 107). 'Millet' tanımına siyasi yaklaşım gösterildiği zaman 'millet'in bir yapılanma sürecinden bahsedilebilir. Millet-kurma için yapılan çabalar gerçeklikle olan bağlantıların kopma sürecidir, işte bu aşama da 'kristalleşme' vardır ve kristalleşme ile gerçekliğin üstünün örtülmesi mevzubahistir (Özkırmı, 2008: 5). 'Millet' şekillendirme süreci bir uyanış yada kendi kaderini tayin süreci değildir. 'Millet' daha çok farklı grupların siyasi egemenlik arayışı sonucu oluşur (Özkırmı, 2008: 25).

1.2. "Milliyetçilik" Türleri

Milliyetçiliği tanımlamanın, kavramın gelişim süreci incelendiğinde 'millet' tanımlamasından çok daha karışık olduğu görülmektedir. Bu kavram karmaşasının temelinde de milletlerin ve milliyetçiliğin ne zaman doğduğuna ilişkin tartışmalar yatar. Bu önemli soruya cevabı ilkçiler (primordialist), modernistler ve etno-sembolcüler farklı vermişlerdir (Özkırmı, 2013: 74). Bu üç temel yaklaşımın yanında etnik milliyetçilik ve bölgesel milliyetçilik, irredentist tür milliyetçilik gibi farklı milliyetçilik yorumları da vardır. Milliyetçilik üzerine yapılan tanımlarla ilgili bir konsensüs yoktur. Bu tanım karışıklığı araştırmaları zor hale getirmektedir (Özkırmı, 2008: 17). Modernist yaklaşımları ve etno-sembolcü yaklaşımları bilmek hem Türkiye'nin kimlik gelişimi sürecini anlamak hem de Türkiye'nin dış politikasını yönlendiren unsurlardan olan milliyetçiliği anlamak bakımından ayrıca önemlidir. Bu iki yaklaşımın yanında bölgesel milliyetçilik, etnik milliyetçilik, irredentist milliyetçilik ile ilgili teorik yaklaşımlar da Türkiye'nin dış müdahale arayışında milliyetçiliğin etkisini anlamak bakımından önemlidir.

Walker Connor'a göre milliyetçilik konusu ile ilgili yaşanan anlaşmazlıkların çözümlenmesi için kavram karışıklığının giderilmesi çok önemlidir (Özkırmı, 2013: 70). Çok genel olarak baktığımızda milliyetçiliğin temel amacı yerel küçük grupların sadakatle bir arada yaşama duygularının daha büyük ulusal gruplara aktarımıdır (Knight, 1982: 521). Bir arada yaşama isteği pekiştirilince milliyetçilik siyasi bir kimlik tanımlamasına doğru bir eğilim sergilemektedir. Bu bağlamda milliyetçilik en geniş anlamıyla bir milletin

kendisini ait hissettiği bölge içerisinde yabancı bir milletin kontrolünden ve etkisinden kurtulma hissidir (Woodwell, 2007: 16). Milliyetçiliğin siyasi boyutunun bir topluluğun bağımsızlık mücadelesi olduğu söylenebilir.

1.2.1. Modernist Yaklaşım

Milliyetçilik kavram olarak eski zamanlara ait olsa da, bu kavramın ancak modern dönemlerde sosyal hayatta bir ideoloji olarak görev yaptığı anlaşılmaktadır (Şahin, 2007: 2). Milliyetçilik kavramının ideoloji olarak işlevselliği ulus-devlet yapılarının oluşumu ve tarihi seyri ile alakalıdır. Avrupa'da 18. yy.'da sınırları belli olan, merkezi hükümetlere sahip, zorunlu askerlik görevi olan ve belli festivalleri olan ulus-devlet yapıları netleşmiştir. Milliyetçilik ise bir ulus-devleti inşa etmeye ve sürdürmeye yarayan ideolojik bir harekettir (Tonneson ve Antlov, 1998: 2). Genellikle, 20. yy milliyetçilik analistleri milliyetçiliğin önceden var olan etnik kalıplarla açıklanabileceği iddialarını reddeder. Bu bağlamda Kohn ve Seton Watson modern siyasetin ve bağımsızlık fikrinin milliyetçilik konusundaki önemini vurgularlar (Calhoun, 1993: 227).

Gellner, milliyetçiliği modernitenin bir parçası olarak görmüştür. Eskiden gelen süreçlerin ve uygulamaların yeni toplumları şekillendirdiği fikrini reddeder (Gellner, 2006: Giriş 20). O'na göre milliyetçilik milletlerin uyanışı değil, milletleri inşa etme sürecidir. Eskiden sosyal yapılar milliyetçilik fikrinin önünde giderdi ve totaliter sosyal yapı belli idi. Bu yüzden insanların ortak dil ve kültürel iletişime ihtiyacı yoktu. Fakat modern yaşamda sosyal yapılar açık ve değişken bu yüzden insanlar ortak kültür içerisinde etkileşim arayışındadır. Bu durumda insanların kültürel sınıflanmasına milliyetçilik sınıflanması denilir. Ortak kültür, modern sosyal sistemin vazgeçilmez unsurudur. Endüstrileşme ve modernleşmenin etkisi insanlar arasında net tabakalaşmalar meydana getirir. Bu da milliyetçi ayrışmalara sebep olur (O'leary, 1997: 193- 195). Milliyetçiliğin hakim olduğu dünyada belli siyasi birimler var olma mücadelesi içindedirler. Bu birimler bağımsızlığı kültüre bağlamışlardır ve bunlara ulus-devlet denir. Ulus-devlet yapıları içlerinde kültürel homojenliği sağlamak için mücadele ederler (Gellner, 2005: 143).

Gellner, Hobsbawm ve Anderson'a göre ulusal kimlik tarihi etkilerle ilişkilidir. Ulusal kimlik formları, endüstrileşme ve endüstrileşmeye paralel giden siyasi süreçler sonucu

şekillenmişlerdir. Gellner'e göre modern ekonomi, iletişim ve kültürel uygulamalara dayanır. Kültürel etkileşim gibi, kullanılan dil de yapıların oluşmasında etkilidir (Moore, t.y.: 10). Gellner'in milliyetçilik üzerine tespitinin odak noktası endüstri toplumdur. Milliyetçiliğin ön koşullarından birisi ekonomik büyümedir ve bu süreç içerisinde yaşanan toplumsal hareketliliklerdir. Endüstri toplumu, bir bağlam olmaksızın ortak araçlarla iletişimi gerektirir. İletişimsel medya da milliyetçiliği üretmede merkezde yer alır. Milliyetçilik, endüstri toplumuna özgüdür ve üretim ile ilişkilidir. Tarım toplumlarında milliyetçilik anlamsızdır çünkü elitlerin ve köylü kitlelerin böyle toplumlarda ortak kültür paylaşmasına gerek yoktur (O'leary, 1997: 199). Yani Gellner'in milliyetçilik anlayışında ekonomik ilerleme ve modernleşme milletin kendini tanımlamasına ve milliyetçi duygular geliştirmesine yardımcı olmaktadır.

Haas'a göre millet ve milliyetçilik değişen modern toplumlarda bir topluluğun dış görünümünü temin eden kalıpları sağlar. Bu tür bir yaklaşıma göre bir etnisiteye otonomi fikri modası geçmiş bir durum iken; bir milletin siyasi otonomiye modernleşen bir devlette sağlaması iyidir. Buradaki 'millet'in bir etnik grup ya da çoklu-etnik bir yapıya sahip olup olmaması önemli değildir (Calhoun, 1993: 220 - 221). Connor'a göre milliyetçilik hem hayali hem gerçeklere dayanan boşlukta yer kaplayan psikolojik bir konudur. Buna göre millet'in varlığı sadece bireysel ya da kolektif deneyimlere değil ayrıca duygulara, algılara ve temsillere de dayanır. Bir Fransız coğrafyacı olan Armand Fremont bu boşluk ifadesini analiz etmeye çalışır ve sonucunda bireylerin semboller ve imgelerle kendisini ilişkilendirdiği bu alana 'yaşanılan alan' demiştir. Bu durum bireylerin bir bölgeyi yaşamaları ve algılamaları, yani 'alanın benimsenmesi' anlamına gelir (Akçalı, 2010: 41). Bu tip bir modernist yaklaşımda etnik bir topluluk fikri göz ardı edilir. Bu durum daha ziyade modern bir topluluğun birtakım birliktelik duyguları ile bir bölge ile eşleştirilmesi mevzu bahistir.

Benedict Anderson'a göre ise millet hayal edilmiş siyasi bir topluluktur ve bu topluluk doğası gereği sınırlı ve bağımsızdır. "Millet" hayal edilmiş bir yapıdır; çünkü üyeleri o toplumun çoğunluğunu tanımasa bile imaj olarak kendi hayalinde bir topluluk olarak yaşamaktadırlar. Topluluklar sınırlıdır, çünkü hiçbir millet kendisini insanlıkla eş düzlemde değerlendiremez. Bu durumun Gellner'in fikri ile bir çatışması vardır; Gellner'e göre milliyetçilik bir toplumun duygularının uyanması değildir; milliyetçilik milletleri olmadığı yerde icat eder. Anderson'a göre bu icat edilme durumu sorunlu bir açıklamadır; bunun

yerine hayal edilme durumunun olması daha doğru bir yaklaşımdır (Anderson, 2006: 6). Anderson'a göre kapitalizm ve print teknolojisinin insan dillerindeki çeşitlilik ile birleşmesi sonucu hayal edilmiş toplum ihtimali artmıştır. Bu yüzden de görülmektedir bugün ki modern ulus-devletler kendi milli dillerine ait matbaa basım kültürüne hakimdirler (Anderson, 2006: 46). Anderson milliyetçilik duygusunun pekişmesinde ekonomik ilerlemeyle birlikte insanların matbaa ile birlikte fikirlerini bir araya getirmesinin önemini vurgulamıştır. Bu sayede insanlar bir toplumu hayal eder ve milliyetçilik oluşur. Gellner'e göre ise milliyetçilik fikrinin, milletleri inşa etmesi durumu vardır.

Eric Hobsbawm milliyetçiliğin 'icat edilmiş' bir yapı olduğunu iddia eder ve bu fikrini Britanya örneği üzerinden vermeye çalışır. Ona göre eski olduğu iddia edilen bazı 'gelenekler' aslında daha sonradan üretilen nispeten yakın zamana aittir. Bu fikre göre 'gelenekler' icat edilerek ya da inşa edilerek hızla toplumlarda yer edinmiştir. Bu icat edilen geleneklerin amacı belli değerleri tekrar halinde canlı tutmaktır (Hobsbawm, 1992: 1). İcat edilen geleneklerin, toplumdaki tekrarları sayesinde milliyetçilik fikri bir topluma yerleştirilmiş olur.

1.2.1.2. Marksist Düşüncede Milliyetçilik

Sosyal bilimlerle alakalı çalışmalarda Marksizm önemli bir yer tuttuğundan Marksist düşünürlerin milliyetçilik üzerine fikirler belirtmeleri gerekmiştir. Marksizmin milliyetçilik fikirlerinin modernizm başlığı altında anlatılmasının sebebi marksizmin üretim ekonomisi, modernite ile ilgili açıklamalara yer vermesindedir. Fakat görülmektedir ki Marksizm'in proletarya ve enternasyonelci bir yaklaşım sergilemesi ülke sınırları ile ilintili olan milliyetçilik fikrini açıklama da zorluklara sebep olmuştur. Bu yüzden Regis Debray, 'doğa' kavramı ile zayıf ilişkileri olan Marksizmin 'millet' ifadesini açıklayamayacağını iddia etmiştir. Calhoun'da Marksizm'in işçi sınıfı temellere dayandırılarak yaptığı analizlerde işçilerin dini ve milli kimlikleri de olabileceğini göz ardı etmesinin kuramsal bir eksiklik olduğunu ifade eder (Özkırmılı, 2013: 44-45). Aynı şekilde Anthony Smith'e göre de, Marks sosyal sınıfı kolektif kimliği oluşturan tek ve nihai unsur olarak tanımlamıştır. Fakat kimlik oluşum süreçlerine yalnızca sosyal sınıf açısından bakmak ve kültürel derinliği yok saymak zordur (Smith, 1991: 5). Gellner, Marksizmin modernitenin temelinde kapitalizm

vardır, görüşünü reddeder. Sınıf, kimliklerin ve çatışmaların temel kaynağıdır. Bu çatışmalar, kapitalizmi, sosyalizme götürmektedir. Gellner, milliyetçiliği kapitalizmde şekillenmiş bir sınıf ideolojisi olarak Marksist yaklaşımı kabul etmez (Gellner, 2006: Giriş 21).

Marks, Weber gibi teorisyenler "milliyetçilik" hakkında az şey yazmışlardır. Marksist düşünürler arasından en yoğun ilgiyi Karl Renner ve Otto Bauer göstermiştir. Bu düşünürlere göre millet, devlet ve toplum bir tutulamazlar ve en önemlisi ulusal çekişmeler, Habsburg İmparatorluğu içindeki sosyalist politikalar için tehditlerdir. Bu iki yazar milliyetçiliğin değerli olduğunu ve milli kültürle, yani 'dil'le bağlantılı olduğunu iddia etmişlerdir (Gellner, 2006: Giriş 16). Marksist düşünürler arasında milliyetçiliğe değer verenler azdır. Önde gelen Marksist düşünürlerden Rosa Luksemburg'a 1893 yılında Polonya Krallığı'nda Sosyal Demokrat Partiyi kurduğunda amaçlarının Polonya'nın bağımsızlığı yerine Rus ve Polonyalı işçi sınıflarının ortak kaderlerinin sıkı bağlarını temin etmek olduğunu söyler (Löwy, t.y.: 85).

Lenin'de Rosa Luksemburg gibi Proleterya Enternasyonalini savunur. Buna ek olarak bir milletin özgürlük hareketinin - self-determinasyonu- onun özgür bir ortam da diğer milletlerle burjuvaziye karşı işbirliği yapabileceği fikrini savunur (Löwy, t.y.: 96). Lenin'e göre milliyetçi hareketler tehlikelidir. Çünkü milliyetçi ideolojiler sınıf üstü hedefleri elde etmeyi amaçlar. Lenin, milliyetçiliğe "burjuvazi hilesi" demiştir. Lenin milliyetçi hareketleri "burjuva hilesi" olarak görmüştür, fakat bu hareketlere değer vererek etkisini kırmak istemiştir. Lenin ve Stalin, millilik ideolojisinin kapitalizmle başladığını ve kapitalizmin bir ürünü olduğunu iddia eder. Lenin'e göre insanlık tarihi süreçte kaçınılmaz olan milli bölünmelerine tüm toplumların tamamen özgürlüğe kavuşma süreci ile geçecektir (Martin, 2001:4-5).

Lenin haklı gördüğü milliyetçi hareketleri sınıf fikrinin üstünde ama yinede sınıfsal fikre dayalı bir protesto olarak değerlendirir. Milliyetçilik, uygun sınıf merkezli sosyalist hareketin aksine, sınıf üstü ulusal hareket şeklinde belli ve haklı bir zümrenin maske ideolojisidir. Ulusal kimlikte, ilkel zamanlardan gelen değil, modern kapitalizm ve erken sosyalist dönemlerde gelişmiştir. Ulusal kimlik modern dünyada var olan bir gerçekliktir. Milliyetçilik, ezilmiş gayri-Rus insanların maskeli sınıf protestosudur. Ayrıca, hakim Rus

milliyetçiliğinin baskıcılığına karşı haklı ulusal mücadelelerdir (Martin, 2001: 8). Lenin'e göre Rusya Federasyonu içerisinde milli özgürlük mücadelesi veren devletler sadece demokratik hareket değil ayrıca Sovyet Sosyalist Devriminde işçi dayanışmasını temsil eder. Görüldüğü üzere Marksistlerdeki baskın eğilim bütün kimliksel hareketleri de bir işçi sınıfı temeline oturtmaktan geçer (Löwy, t.y.: 97). Örneğin tezin diğer bölümlerinde üzerinde durulacak olan Kürt ayrılıkçı hareketini işçi sınıfı temeline oturtmak ayrılıkçı hareket içinde Leninist eğilim gösteren gruplar olsa da pek mümkün görünmemektedir. Çünkü Kürt ayrılıkçı hareketi yalnızca işçi sınıfı temelinde ele alındığında meselenin etnik ve kültürel boyutu dikkate alınmamış olabilir.

Marks ve Engels'e göre millet olmak için, bir toplumun ortak tarih, kültür ve dile sahip olması yeterli değildir. Bir topluluk ancak ekonomik olarak gelişmiş bir yapı olunca millet olabilir. Bu yüzden bir toplumun millet olabilmesi için devlet kurması gerekir ya da 'tarihsiz halklar olarak' var olurlar (Özkırımlı, 2013: 47). Milliyetçilik ile alakalı önde gelen bazı düşünürler tarafından belirtildiği üzere, sosyal sınıf odak noktası ile hareket edilince Marksist düşünürlerin 'milliyetçiliği' çok da benimsemediği söylenebilir. Buna rağmen, sosyal sınıf odak noktası alındığında ekonomik tartışmalar yapıldığı için Marksist düşünürlerin 'millet' kavramı modernist millet yaklaşımlarına yakın durmaktadır. Bu yüzden ekonomik gelişmişlik 'millet' olmak için gerekli görülmüştür (Löwy, t.y.:84). Marksizmin millet anlayışında ekonomik gelişme süreçleri bu bağlamda önemli bir yer tutmuş denilebilir.

Bazı ulusların tarihi olmaması ile ilgili tartışmalar süregelmiştir. Hegel'e göre 'devlet' kuramayan uluslar 'tarihi olmayan milletlerdir' ve bu milletler yok olma eğilimindedirler. Rosa Luksemburg, Engels'in 'tarihi olmayan milletler' fikrini de gerçekçi ve duygusallıktan uzak olan bir yorum olarak değerlendirir (Löwy, t.y.: 84). Yine Ortadoğu'daki Kürtlere bakınca görülmektedir ki 21.yy'a kadar bir devlet kurmamış olsalar da, yok olma eğiliminde olmamışlardır ve uluslararası sisteminde yardımıyla Kuzey Irak'ta bölgesel bir Kürt özerk yapısı kurmuşlardır.

Marks'ın milliyetçilik ve işçi sınıfı arasındaki yaptığı net ayırım kendi ifadelerinde bellidir: " İşçinin milliyeti Fransız, İngiliz ya da Alman değil, emek, bedava kölelik, kendini satmaktır. Onu yöneten hükümet Fransız, İngiliz ya da Alman hükümetleri değil,

sermayedir." Marksistler arasında en yoğun milliyetçilik çalışmaları yapan Otto Bauer'e göre millet, 'kader topluluğudur' ve kendine münhasır özelliklere ve kültüre sahiptir. Millet'in doğuşunu tarihte aramak yerine üretim ve ekonomideki değişiklikler sonucu ortak dil ve kültür oluşumuna bağlar. Bunun bir tezahürü olarak da 'kader birliği' olur (Özkırımlı, 2013: 50-53). Görülmektedir ki ekonomi ve siyasi birlik temelli açıklamaları ile Marksistler modernistlere yakın bir duruş sergilemişlerdir fakat milliyetçi hareketleri yine de sınıfsal analizler ile desteklemeye çalışmışlardır. Bu da etnik yapıların ekonomik düzlemde olmayan kültürel mücadelesini açıklamada yetersiz kalabilir.

1.2.2. Etno-Sembolcü Yaklaşım

John Armstrong, etno-sembolcülerin temsilcisi niteliğinde olan Anthony Smith'in çalışmalarının temelini oluşturur. Armstrong'a göre milliyetçilik terimi, "millet" kavramının siyasi çağrışımı için bilerek kullanılır ve milliyetçilik, 15. yy'dan sonra türemiştir (Armstrong, 1995: 35). Armstrong, milliyetçilik kavramının önceden varolan milletlere dayandığını iddia eder. Uzun yıllar diaspora grupların kimliği ve millet ifadesinin dini çağrışımları ile onların modern versiyonları olan siyasi milliyetçilikler arasında önemli bir devamlılık olduğunu savunmuştur. Daha sonra bu fikrini genişleterek, bu devamlılığın grup kimliği ya da dinlerle sınırlandırılmayacağını söylemiştir (Armstrong, 1995: 36).

Anthony Smith'e göre etnik kimlik tarihi ve sembolik kültürel öğeleri içinde barındırır. Tarihi anıların ve mitlerin bu etnik kimliğin dini, gelenekleri, dili ve tüm kurumları tarafından tanındığı görülür. Bu tarihi anılar yalnızca bir etnik kimliğin devamlılığı için yoktur, ayrıca bu etnik kimliği üreten tarihi dinamiklerdir (Smith, 1991: 20). Modernist yaklaşıma göre milliyetçilik milletleri yaratmıştır. Smith, (1991:71) ise milletlerin etnik temelleri olan güçlü ve süregelen topluluklar olduğunu ve sonradan 'icat edilemeyeceğini' iddia eder.

19. ve 20. yüzyıllarda milletlerin oluşumu sürecinde İngiltere, Fransa ve İspanya örnek teşkil etmiştir. Bunun sebebi olarak ise sahip oldukları ekonomik ve askeri güçler gösterilir. Birçokları bu süreçte devletlerin milletleri oluşturduğunu iddia etmektedir. Bu millet

oluşturma süreci aslında toplumun temelinde hali hazırda olan çekirdek bir *ethnie*¹ üzerine kuruludur. Smith daha detaya girerek bu oluşumu açıklar; Smith'e (1991:61-65) göre var olan etnik bir çekirdek yapıyı millete dönüştürmek için tarihi, kaderi, milletler arasındaki yeri belirlenir ve ahlak prensipleri ortaya konarak yeni nesillerin toplumsal erdemlere bağlılığı temin edilerek milli karakter şekillendirilir.

1.2.4. Resmi Milliyetçilik

Tarihsel süreçte insanlar kabile veya gruplarla var olmuşlardır. Zamanla bu oluşumlar topluluk yapılarına dönmüştür ve milli devlet tarih sahnesinde yerini almıştır (Smith, 2000: 1). Millet oluşturma süreçlerinde devlet yapılarının toplulukları milliyetçilik ideolojisi ekseninde şekillendirmesi durumu olmuştur. Bu duruma ulus-inşası da denilebilir. Ulus-devlet yapılarının oluşum süreçlerinin "ulus inşası" diye adlandırılması, ulusların yoktan var edilmesi değildir. Ulus inşası, yeni devlet yapılarının vatandaşların bağlılık hislerini yönlendirip bunları şekillendirmeye çalışması olarak yorumlanabilir. Ulus inşası, daha önceden belirlenmiş bir hedefi olan, farklı sosyal yapılar arasında hakim güç unsuru olma hedefini güden sosyal bir süreçtir. Bu süreçte hakimiyeti ele geçiren grubun diğer gruplar üzerinde kendi değerlerini hakim kılmak ve yetiştirmek için girişimleri olur. Devlet, bu süreçte aile, okul, medya, ordu hangi araçlar mevcutsa bunları tekelinde kullanır. Buna örnek olarak, Gramsci'nin dediği gibi hakimiyet cebir ve rızayı bir arada barındırır (Özkırımlı, 2011: 86). İşte bu süreçte devletlerin hakim kılmaya çalıştığı milliyetçilik ideolojisi resmi milliyetçilik (devlet milliyetçiliği) olarak adlandırılabilir.

Resmi milliyetçilik fikri, "bölgesellik" özelliği ile öne çıkabilir. Ayrıca bu tarz bir milliyetçilik fikrinde "ulusal sebepler" her daim farklı alanlarda hakim olabilir. Resmi milliyetçiliğin, ulus-devlet yapısını var ettiği ve onunla şekillendiği iddia edilebilir (Bora, 2011 : 63) Bu bağlamda devlet milliyetçiliğinin toplulukları belli bir alanda bir arada tutma amacı güttüğü söylenebilir. Bu bütünleştirici bir yaklaşım getirir. Milliyetçilik tipleri bütünleştirici ve ayrıştırıcı özellikleri ile öne çıktığında milliyetçilik tanımlamalarında

¹ Ortak tarihe, mitlere, kültüre ve tarihi bir bölgeye dayalı nüfus topluluğu

tartışmalı da olsa "iyi" ve "kötü" milliyetçilik yaklaşımları olduğu görülmektedir. Bu bağlamda homojen bir toplum arayışı ile ulus-devlet yapısını korumaya çalışan özelliği ile öne çıkabilen resmi milliyetçilik, "iyi" milliyetçilikler sınıflamasına girebilir (Küçük, 2011: 38). Burada milliyetçilik tiplerini "iyi" ve "kötü" ekseninde sınıflandırmanın tartışmalı olduğunu unutmamak gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra resmi milliyetçiliğin hakim olduğu ve bunun "Atatürk milliyetçiliği" veya "Kemalist milliyetçilik" olarak tanımlandığı da görülmektedir. Tez içerisinde bahsedilecek resmi milliyetçiliğin, kurucu iradenin hakim kıldığı "Atatürk milliyetçiliği" olacağı bilinmelidir. Ulus-devlet yapıları, resmi milliyetçilik yaklaşımı ile farklı etnik grupları göz ardı ederek insanları homojenleştirmeye çalışabilir. Bu bağlamda resmi milliyetçiliğin, küreselleşme ve gelişen açık toplum yapılarıyla etnik milliyetçilik ve din milliyetçiliği gibi ideolojilerle bir gerilim yaşaması muhtemeldir. Türkiye'de de resmi milliyetçilik zamanla bu tarz meydan okumalarla karşı karşıya kalmıştır denilebilir.

1.2.5. Dini Milliyetçilik

Bazı milliyetçilik ile ilgili fikirlerde din ile milliyetçiliğin mücadele sürecinde olduğu iddia edilir. Fakat var olan milliyetçilik hareketlerinden anlaşılabilceği üzere din, milliyetçi hareketlerin bir parçası yada tamamlayıcısı olabilir. Dinin etnik milliyetçi yapıların tamamlayıcısı olduğu örneklerde vardır (Akıncı, 2014: 137). Din ile milliyetçiliğin ne kadar ilişkili olduğu tartışma konusudur. Milliyetçilik alanında etkili olmuş düşünürlerden Ahmet Ağaoğlu'na göre genel olarak din milliyetçiliğin vazgeçilemez bir parçasıdır. Eğer bir kişi milliyetçilik fikrine eğilim gösteriyorsa, din o kişi için önemli olmak durumundadır (Mert, 2006: 12). İran ve İsrail gibi toplumlarda ise milliyetçiliğin ancak din ile var olabileceği iddia edilmektedir (Akıncı, 2014: 138). Bu durum milliyetçiliğin muhafazakarlaşmasının ötesinde din ile var olabileceği fikrini sunabilir.

Milliyetçi yapıların doğuşunda dinlere karşı bir reaksiyon olduğu iddia edilmiştir. Bunun aksine dinlerin, milliyetçilik yapılarının oluşmasına farklı coğrafyalarda farklı şekillerde yardımda bulunduğu iddia edilmektedir. Şiiilerde yada Yahudilerde olduğu gibi bir millete ait olmanın şartı bir dine bağlı olmak ise burada milliyetçilik ve dinin iç içe geçmişliği mevzubahistir fikri savunulabilir. Dini milliyetçilik için sadece böyle bir durum şart

değildir. Bu duruma ek olarak milletin bir parçası olarak dini görmek, söylemlerle bu durumu desteklemekte mümkündür. Dini milliyetçilik aile ve cinsiyete önem verir; ayrıca dini milliyetçiliğinin önemli bir boyutunun devleti, teritoryal yapıyı ve kültürü desteklediği iddiası da vardır (Brubaker, 2012: 6-13). Dinin toplumsal alanı şekillendirmesi dini milliyetçilik idealinin bir gerekliliği olarak algılanabilir.

Dini milliyetçiliğin gelişiminde iki önemli unsur vardır denilebilir. Birincisi dini milliyetçiliğin ulus-devlet yapıları ile ilişkisidir. Dinlerin toplum nezdinde canlanışının bir boyutu laik ulus-devlet yapılarına karşı bir hareket olarak görülebilir. Farklı ülkelerde dini eğilim içerisinde olan gruplar laik ulus devletlerinin doğal olmadığını düşünebilirler. İslam, Hıristiyanlık ve Yahudilik taraftarları sayesinde bazı devletlerde milliyetçiliğin ayrılmaz bir parçası olarak laik ulus-devlet sisteminin karşısında olmuştur denilebilir. Dinler, toplumların yekpare olarak devamı için toplum yapılarının temel özelliği olma durumunu canlandırmıştır. Bu durum devlet idarecilerinin dini fikirlere sahip çıkmasını beraberinde getirmiştir (Juergensmeyer, 2010: 262-268). İkinci olarak küresel gelişmeler dini milliyetçiliği desteklemiştir. 20. yy'ın sonu ve 21.yy başında 11 Eylül süreci ile birlikte milliyetçilik kavramında bazı bölgelerde değişimler görünmüştür. Özellikle ABD'nin İslam coğrafyasına müdahaleci tavrı bu coğrafyada milliyetçiliğin dini örtüye bürünmesine sebep olmuştur iddiaları vardır. Dini milliyetçilik, din merkezli bir bakış açısına sahip olduğundan daha geniş bir kitleye bağlılığa sebep olur ve bu durum kişinin bir fikre bağlılığın daha güçlü olmasını sağlayabilir (Altuntaş, 419-420: 2010). Dini bir bakış açısı farklı coğrafyalardaki kitlelerin birliğini temsil ettiğinden daha geniş bir perspektif sunabilir.

1.2.3. Etnik Milliyetçilik, Bölgesel Milliyetçiliğe Karşı

Anthony Smith milliyetçilik sınıflaması yaparken 'bölgesel milliyetçilik' ile 'etnik milliyetçilik' arasındaki farka dikkat çeker. Ona göre bölgesel milliyetçilik² fikrinde farklı etnik grupların bir arada yaşaması fikri mevzubahistir. Bununla birlikte etnik milliyetçilik

² Kavram karmaşasını önlemek adına belirtmek gerekir ki burada bölgesel milliyetçilikten kastedilen, etnik olmayan genel vatandaşlık üzerine kurulu milliyetçi yaklaşımlardır.

ise milleti etnik düzlemde algılayan bir topluluğun bir arada yaşama arzusu vardır (Nevzat, 2005: 25).

Smith hem etnik milliyetçiliği hem de bölgesel milliyetçiliği ayrı ayrı ele alarak karışıklığı önlemek istemiştir. Smith iki tip bölgesel ve etnik milliyetçilik ayırımına gitmektedir. Bölgesel tip milliyetçiliği de ikiye böler: Birincisi, bağımsızlık öncesi milliyetçilik hareketleridir ki bunların hedefi ülke de ki yabancı güçleri göndermeyi hedefler bu aslına anti-kolonyal olarak da tanımlanabilir. İkincisi ise bağımsızlık sonrası milliyetçiliktir; bu da bir alanda farklı tip etnik grupları bir arada toplamayı hedeflemektedir, bu anlamda bütünleştirici bir özelliği de vardır. Etnik milliyetçilikte de benzer bir ayırım yapar: Birincisi yine bağımsızlık öncesi milliyetçiliktir ve buna göre bir bölgede ki etnik bir gurubun var olan yapıdan çekilerek ayrı bir etnik temelli yapı oluşturmak isteğidir. Bu ayrıştırımcı bir milliyetçilik anlayışıdır ve diaspora milliyetçiliği de bu sınıfta değerlendirilebilir. İkincisi ise etnik temelli bir yapının yayılma arzusunu türdeş milletlerle bir araya gelme isteğini temsil eder. Pan-milliyetçilikler ve irredentist tür milliyetçilikler bu sınıfa girmektedirler (Smith, 1991: 82).

Etnik-milliyetçilik terimi aslında 1990'larda Balkanlarda yapılan etnik-temizlik ile eşleştirilmiştir. Bunun sonucu olarak sahip olduğu negatif çağrışımlara ek olarak etnik-milliyetçilik ile ülkelerin parçalanması için de kullanılır hale gelmiştir. Ayrıca etno-milliyetçilik ilk bakışta yaşadığı yönetimden memnun olmayan isyankar topluluklar için de kullanılmıştır. Bu olumsuz çağrışımlarına rağmen etnik milliyetçiliği daha geniş bir açıdan ele almak gerekir (Guelke, 2010: 1). Yani etnik milliyetçilik terimini yalnızca ayrılıkçı bir yapı olarak görmemek önemlidir. Bu tür hareketlerin ortaya çıkış sebeplerinin irdelenmesi önem arz etmektedir. Smith Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan bu durumu etnik kimlik çözülmesi olarak açıklar. Anthony Smith'e göre 20. yy'ın sonunda ortaya çıkan bu durumun üç sebebi vardır: Kimliğin bastırılmış olması; iktidarların milliyetçilik ile birlikte dinsel inançları kullanarak kendilerince meşru girişimlerde bulunması; 'anavatan' imgesinin insanların aidiyet ve kimlik olgusunu temsil etmesi. (Smith, 1991: 223). Etnik milliyetçilik bazı negatif çağrışımlara sahip olsada, bunun bir varoluş ve kimlik mücadelesi olduğu görülmektedir.

Etnik ideolojiler, milliyetçi ideolojilerden farklıdır, çünkü milliyetçi ideolojiler etnik kökenlere bakmaksızın ulus-devletteki bütün vatandaşları kültürel benzerlik çatısı altında bir arada tutmayı hedefler (Eriksen, 1991: 263). Etnik milliyetçilik ve milliyetçilik arasındaki en temel fark bu iki ideolojinin devlet ile olan ilişkisidir. Kendini milliyetçi olarak tanımlayan birine göre devletin sınırları kültürel sınırları ile uyumlu olmalıdır. Eğer ki bu iddia devlet tarafından kabul edilmiyorsa o zaman bu iddianın sahibi o devlet tarafından etnik uyanışçı olarak tanımlanacaktır (Eriksen, 1991: 265). Bu durumda da etnik milliyetçiliğe olumsuz bir anlam yüklenip, ayrılıkçı bir hareket olarak yorumlanacaktır.

Burada (bölgesel milliyetçilik) milliyetçilik ve etnik milliyetçilik arasındaki tanımlarda da bir karışıklık olduğu gözlemlenmektedir. Milliyetçiliği net bir şekilde etnik milliyetçilikten ayıramayacağımız gibi direkt olarak onun uzantısı olarak da görmek zordur. Milliyetçilik daha ziyade ortaklıkları olan insanların siyasi olarak hak elde etme süreçlerinde vardır. Etnik dayanışmalar ise daha ziyade otonom elde etmek değil de tanınmayı hedefler. Ne milliyetçilik ne de etnik yapılar modası geçmiş bir düzendir. Modern dönemlerin kategorileşmiş kimlikleri olarak bu yapılar, siyasi mücadelelerde, elitler tarafından kullanılmaktadırlar (Calhoun, 1993: 211).

Milliyetçilik ve etnik milliyetçilik hakkında çarpıcı bir tespiti ise Pape Anderson yapmaktadır. Anderson tespiti ile net bir ayırdım ortaya koymaya çalışmıştır. Anderson'a göre, milliyetçilik ve etnik milliyetçilik karşılıklı olarak inşa edilir. Bu yüzden vatanseverlik sadece milliyetçi vatandaşları sevmek değildir; diğerlerinden nefret etmek ya da onlara tolerans göstermeye tenezzül etmek demektir. Balibar ise aksine milliyetçiliğin, ortak kan, miras ve dilin toplumları gibi hayal edilmiş olduğunu iddia eder. Ayrıca milletlerin kendi kimliği toplum da 'diğerlerini' inşa etmek ile olur (Alonso, 1994: 390). Milliyetçilik ideolojisinde diğer ideolojiler de ve dinler de olduğu gibi dünyayı ikili parça halinde 'biz' ve 'onlar' şeklinde algılamak vardır. Liberal demokrat ülkelerde bile milli inançlar ve semboller 'kutsallık' arz eder (Özkırmı, 2008: 15). Bu demek oluyor ki demokratik yapıları oturmuş ve ekonomik gelişmişliği belirli bir seviyeye ulaşmış ülkeler de milliyetçilik, toplumda kutsal bir değer olarak görünüp, toplumu bir arada tutma gibi bir özelliğe sahiptir.

1.2.6. Self-Determinasyon ve Sınır-Ötesi Milliyetçilik

Woodrow Wilson, 18 Ocak 1918 yılında ilan ettiği 14 prensibi ile 'halkların kendi kaderlerini tayin hakkı' olduğunu açıklamıştır (Uz, 2007: 62). BM sözleşmesine göre tüm milletlerin siyasi statülerini ve ekonomik, sosyal ve kalkınma çalışmalarını kendilerinin belirleme hakkı vardır (Uz, 2007: 65). BM Antlaşmasının 1/2, 55. ve 76. maddelerinde self-determinasyon hakkına vurgu yapılarak: "Uluslar arasında eşit haklara ve halkların self-determinasyon ilkelerine saygı..." ibarelerine yer verilmiştir. Fakat bu maddeler süregelen tartışmalara sebebiyet vermiştir (Kılınç, 2008: 963). Self-determinasyon konusu uluslararası konuların tartışma konusu olagelmiştir. Çünkü bu ilkeye göre olan taleplerle, bu taleplere cevap vermesi beklenen devlet yapıları arasındaki çatışmalar ve gerginlikler günümüze kadar devam etmektedir.

Millilik, sadece iç sosyal bir dayanışma sağlama ya da siyasi bir oluşum değildir, ayrıca dünya devlet sistemleri içerisinde kendisinin en azından belli seviye bir otonomi ve kendine yetme durumudur (Calhoun, 1993: 216). Self-determinasyon talebinde bulunan gruplar, kendi kültürlerini ve dinlerini yaşamak isterler, kendi dillerini kullanmak isterler. Bu toplulukların haklı ve yasal talepleridir. Burada ki sorun bu taleplerin, devletin bölgesellik yapısının karşısında bir tehdit algısı oluşturmasıdır (Koskenniemi, 1994: 247). Türkiye'de topraklarında self-determinasyon sorunu ile karşı karşıyadır ve aslında Suriye ve Irak'ta müdahale arayışlarının temelinde kendi içerisindeki kimlik sorunlarından kaynaklı bu self-determinasyon problemi bulunmaktadır. Burada en çetin sorun hangi ırkın nerede kendi kaderini tayin edeceği ile ilgilidir. Bu sorun bir bakıma uluslararası normlardan kaynaklı iç sorunlara da yol açmaktadır.

Self-determinasyon hakkında çok farklı yorumlar yapıldığı gözlemlenebilir örneğin Marks'a göre ezilmiş milletlerin self-determinasyonu ya da birleşmesinin temelinde ortak düşman olan Kapitalizm karşısında mücadele vermek olmalıdır (Löwy, t.y. : 83). Rosa Luksemburg'a göre ekonomik olarak küçük milletlerin bağımsızlığını sağlaması ütopiktir. Bu duruma istisna olarak ise Osmanlı'ya rağmen kültürel ve ekonomik gelişme sağlayan Balkan milletleri ile Ermenilerin bağımsızlık fikri gerçekçidir. Bu yüzden Osmanlı İmparatorluğunun ulus devletlere parçalanması tarihin devamı için gereklidir (Löwy, t.y. : 86).

Marksist düşüncenin içerdiği eşitsizlikle mücadele, kapitalizme karşı olma savları, Türkiye'de Kürt milliyetçiliğinin canlanması sürecinde kullanılmıştır. Türkiye'de Kürt milliyetçi hareketinin temellerinde ekonomik eşitsizlik savı aslında bu Marksist yaklaşımlar ile uyumlu görülmektedir. Fakat Türkiye'de etnik milliyetçi uyanış ve self-determinasyon tartışmaları tek ekonomi boyutuna indirgenemeyecek kadar derindir. Bu durum kimlikel denklemler içerdiği gibi Türkiye'de Kürt ayrılıkçı hareketinin sınır-ötesi milliyetçilik duyguları ile de ilişkisi olduğu görülmektedir.

Kuzey Irak'taki ve Rojava'daki (Kuzey Suriye) Kürtlerin Türkiye'de azınlık olarak gördükleri Kürtler için talepleri irredentist tür milliyetçilik etkisi yapabilir. Bu etki bölgesel anlamda kendi kaderini tayin ilkesi tartışmalarını gündeme getirir. Teorik olarak bu örneğe yaklaşacak olursak: Irredentist tür milliyetçilik, bir anavatanda ki milliyetçilerin hısım devletteki soydaşları için daha geniş çapta kendi kaderini tayin hakkı istemeleridir. Bu irredentist duyguların ulaştığı en üst nokta, bu hısım devletin (yabancı bir devletin) diaspora konumunda olan soydaşlarının üzerindeki kontrolünü yok etmektir. Bu tür milliyetçiliği, toprak ele geçirmekten ziyade kendi kaderini tayin hakkı denkleminde değerlendirmek gerekir. Irredentist tür milliyetçilikte iki farklı devletteki soydaşlar arasında çoğunluk-azınlık ilişkisi olmalıdır (Woodwell, 2007: 2). Kürtlerin örneğinde ise Kuzey Irak Kürt Bölgesi'nde çoğunluk konumunda olan Kürtlerle, Türkiye'de kendisi üzerine azınlık tartışmaları yapılmış olan Kürtler arasında böyle bir ilişki vardır.

Milliyetçi niyetler yalnızca imparatorlukların dağılmasına sebep olmamıştır ayrıca devletlerin birbirleri ile karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. Sınır-ötesi milliyetçilik durumlarının hakim olduğu bölgelerdeki devletlerin izlediği saldırgan politikalar, bölgesel istikrarsızlıklara sebep olur (Woodwell, 2007: 1). Türkiye'nin güneydoğu komşuları olan Irak ve Suriye ile yaşadığı istikrarsızlıkların temelinde de bu sınır-ötesi milliyetçilik durumu önemli bir etken konumundadır.

Kendi kaderini tayin ilkesi, devlet bağımsızlığı ilkesinin tersidir; çünkü devletin bağımsızlığı fikri bir devletin kendi bünyesindeki farklı milletleri de yönetme hakkını verir, yani bu durum bir yabancı milletin diğer milletleri de bir devlet statüsünde yönetmesi fikridir (Woodwell, 2007: 6). İki devlet arasında doğacak düşmanlık duygularının temelinde iki devletin aynı millettten insanları bünyesinde barındırması olabilir (Woodwell,

2007: 13). Bu yaklaşıma uygun olarak Türkiye'nin iki komşu ülkesi Irak ve Suriye ile yaşadığı gerginlikler ve bu iki ülkeye olan müdahale arayışları Irak ve Suriye ile alakalı bölümlerde işlenecektir.

2.BÖLÜM: TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİLİK

Türkiye'de var olan milliyetçi yapıların farklılıkları siyasal partiler düzleminde yansıma bulmuştur. Türk siyasi hayatında partiler için milliyetçilik hem sağ hem de sol kanat için hep takip edilen bir ideoloji olduğundan Türkiye'de farklı milliyetçilik tipleri bulunmaktadır (Coşar, 2011: 162). Türkiye'de siyasi partilerin liderleri kendilerini milliyetçiliği retorik kullanmak zorunda hissedebilirler. Çünkü, Türkiye kimlik sorunlarını çözebilmiş bir ülke değildir. Bu durum Türk milliyetçiliği için geçerli olsa da Kürt milliyetçiliğinin lider kadroları aynı şekilde milliyetçi söylemleri kullanmaya mecbur olabilirler. Milliyetçi söylemler, partilerin seçmen tabanında karşılık bulduğu için kullanılıyor olabilir.

Tezin bu bölümünde Türkiye'de etkinliğini sürdüren ana akım milliyetçi hareketler üzerinde durulmuştur. Bu sayede AK Parti iktidarları döneminde milliyetçilik ile ilgili konularda

yaşanan siyasi süreçlerin tarihi gelişimini anlayabilmek hedeflenmiştir. Ayrıca bu bölümde Türkiye'deki farklı tip milliyetçilik yaklaşımlarının özellikleri açıklanmak istenmiştir. Çünkü bunun farklı milliyetçilik fikirlerinin temsilcilerinin izledikleri siyasi yol haritalarını anlamaya yardımcı olacağı düşünülmüştür.

2.1. Türkiye'de Resmi Milliyetçilik ve İlk Dönem Kimlik Arayışı

Türkiye'de tartışılan siyasi kimliğin nasıl olacağına dair oluşum süreçlerinde devletin önde gelen aktör olduğu görülmektedir. Devlet bu süreçlerde insanları yeni tip siyasi kimliğin kabulü için zorladığı söylenebilir (Karpas, 2009: 61). Osmanlı'nın son 70 yılı bir kimlik arayışı ile geçmiştir ve bu sayede imparatorluğu kimlik reformu ile ayakta tutmaya çalışmıştır. Çünkü modernleşmenin etkisi ile Osmanlı İmparatorluğu'nun bünyesindeki farklı kimlikler canlanışa geçmişlerdir. Bunun için Osmanlıcılık ve İslamcılık fikirlerine başvurulmuştur. İslamcı elitin Tanzimat gibi modernleşme çalışmaları başarısız olması imparatorluğun dağılma sebepleri arasında görülebilir (Smith, 1991: 103). Osmanlı'nın son döneminde milliyetçilik fikirlerinde görülen dinin önemi Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kurucu lider Mustafa Kemal Atatürk tarafından dışlanmıştır. Mustafa Kemal'e göre bir milleti oluşturan temel unsurlar siyasi, bölgesel, dilsel ve kültürel birliktir (Koyuncu-Lorasdağı, 2011: 144). Türk milliyetçiliği cumhuriyetin ilanı ile birlikte laik bir ulus-devletin karakterini oluşturmuştur (Yeğen, 2011: 225). Bu bağlamda modern ulus-devlet inşa süreci, gericiliği ve gelenekselliği temsil eden Osmanlılık kimliği ile bağlantısını koparan siyasi modernleşme süreci olarak görülebilmektedir (Keyman, 2011: 14).

Türkiye'nin modernleşme süreci kurucu irade tarafından bir Batılılaşma politikası çerçevesinde yürütülmüştür. Bu dönüşümün amacı, endüstrisi gelişmiş, bağımsız, laik ve modern bir ulusal kimliğin inşa edildiği batılılaşmış bir ulus-devlet olmaktır (Keyman, 2011: 13). Devletler kendilerine yardım sağlaması için kimlik oluştururlar ve devlet egoizmi bu sayede gözlemlenebilir (McSweeney, 1999: 118). Görüldüğü üzere laik ve batılı kimlik yeni kimlik inşasında temel konumdadır. Cumhuriyetin ilanı, Türk toplumunda milliyetçilik algısındaki dinin öneminin uzun bir dönem en azından resmi düzeyde kesintiye uğramasıdır. Bu yüzdendir ki cumhuriyetin ilk dönem kimlik inşası sürecinin en önemli vurgusu laiklik üzerine yapıldığı iddia edilebilir.

Fuat Keyman' a göre, Türkiye'de milliyetçilik, modern zamanlarda sistemi tanımlayan ve dönüştüren etkiye sahip olan iyi örneklerdendir. Milliyetçiliğin, Türkiye'nin modernleşme sürecinde hakim bir ideoloji olduğu düşünülmektedir (Keyman, 2011: 12). Osmanlı'nın son demlerinde ortaya atılan milliyetçilik düşünceleri yıkılma evresindeki bir imparatorluğu kurtarmayı hedeflemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde ise milliyetçiliğin bağımsız bir devlet kurma amacı ile "teleolojik" ³ bir süreç olduğu iddiası vardır (Özkırımlı, 2011: 90). Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti kuruluşu ile birlikte, modernleşme - batılılaşma yolunda atmak istediği adımlar için Osmanlı ile olan organik bağlarını kesmek istediği, Türklük'ü ön plana çıkararak, Kürtleri ise görmezden geldiği iddaları mevcuttur. Bu şekilde de yeni bir kültürün inşasının başarılacağı düşünülmüştür (Karpas, 2009: 98). Burada kastedilen "Türklük" kavramının ne olduğuna dair açıklamalar ilerleyen kısımlarda yapılmıştır. Modern Türkiye ile Atatürk'ün fikirleri olan Atatürkçülük yada Kemalizm devletin resmi ideolojisi olmuştur (Uzer, 2011a : 39). Bu yüzden tez içerisinde bahsedilecek olan resmi milliyetçilik, "Atatürkçülük" ya da "Kemalizm" olarak kullanılan kavramlar içindir.

Atatürk'ün toplumda oluşturmaya çalıştığı kimlik "Türki" değerlerle Batı Medeniyeti'nin harmanlaşmasını hedeflemekteydi (Markoff, 2007: 245). Türkiye'de resmi milliyetçilikte kullanılan 'Türk' tanımı iki farklı açıdan ele alınabiliyor. Buna göre ilkin, resmi milliyetçilik ulusal kimliğin inşasını kültürel temele oturtur. Diğer yaklaşıma göre ise 'Türk' ifadesi resmi milliyetçilikte etnik temelli bir kimlik algısı gerektirebilir (Keyman, 2011: 15). Bu durumla alakalı olarak en iyi tespitlerden birisini Tanıl Bora'nın yaptığı söylenebilir. Bora'ya göre Türkiye'nin resmi milliyetçiliği olan Atatürk milliyetçiliği Fransız modeli ile vatandaşlık ve bölgesellik üzerine ve Alman modeline göre etnik söylemlere de dayalı olarak kurulmuştur (Bora, 2011: 63). CHP'nin 1931 yılında kabul edilen altı oku, Türkiye'nin resmi milliyetçiliği temsil etmektedir: cumhuriyetçilik, milliyetçilik, laiklik, devletçilik, halkçılık ve inkılapçılık. Bu durumda resmi milliyetçiliğin bir yanı sıra Turancılık fikrinin aksine bölgesel bir milliyetçiliği temsil ettiği söylenebilir (Özkırımlı, 2011: 117). Bununla ilgili olarak 1924 Anayasası'ndaki 88. maddeye göre Türkiye'de

³ Teleolojik: belirli bir amaç doğrultusunda ortaya çıkarılan

yaşayan herkes din ve ırk ayrımı gözetmeksizin vatandaşlık yolu ile Türk'tür denilmiştir. Bu madde resmi milliyetçiliğin yansıması olarak görülmektedir (Uzer, 2011: 49).

Milliyetçilik topluma yüksek kültürün dayatılması olarak da görülebilir (O'leary, 1997: 195). Yeni devlette kimlik inşası sürecinde kurucu lider Atatürk'ün 'millet' tanımlaması resmi milliyetçiliğin anlaşılması açısından önemlidir. Atatürk'e göre millet, ortak siyasi varoluş içerisinde olan, ortak dil, bölge, soy, tarih ve ahlaka dayalı topluluktur. Din'in bu ortaklıklar dışında bırakıldığını görmekteyiz. Yine Atatürk'e göre Türk milleti, insanların yönetimi olan cumhuriyet tarafından yönetilen bir devlettir. Burada Türk milletinin bir devletle özdeşleştirildiği söylenebilir (Kadıoğlu, 2011: 41).

Türkiye'de milli kimlik inşası için yapılan çalışmalara bakacak olursak öncelikle Osmanlı'da kimlik arayışı ile yeni devletin kimlik arayışı arasındaki en belirgin çizgi olan 'laiklik' için neler yapıldığına bakmak gerekir. 1924 yılında halifelik kaldırıldı, dini mahkemeler kaldırıldı, tekke ve zaviyeler kapatıldı, ezan Türkçe okunmaya başladı. Doğu Ergil'in de dediği gibi Türk toplumunun geçmiş ile olan bağını kesmek suretiyle yönetici elit sınıfı toplumu ve milleti kendi arzuları doğrultusunda yönlendirebileceğini düşünmüş olabilir (Nachmani, 2003: 86). Bu geçiş sürecinin toplumsal olarak zor olduğu söylenebilir çünkü görülmektedir ki toplum kendisini İslam çevresinde tanımlamaktadır ve Türk demek Müslüman demek anlamına gelirdi. Buna rağmen Atatürk, İslam dünyasının Türk dünyasına yabancı olduğunu söylerdi. Bunun sonucu olarak da muhafazakar Müslümanların bu modernleşme ve laikleşme sürecini reddettikleri iddia edilebilir (Bozdağlıoğlu, 2003: 53). Bu noktada ulus inşası çalışmaları ile birlikte kimlikler çatışmalarının temellerinin atıldığı iddia edilebilir.

Devlet ulus inşası sürecinde somut adımlar atan bir yapı olarak karşımıza çıkar. Bu doğrultu da 1932 yılında kurulan Halkevleri ile Türkiye'de devlet inşa etmek istediği 'vatandaş' tanımlayıp halkı şekillendirmeye çalışmıştır. Buna ek olarak 1931 yılında kurulan Türk Tarih Kurumu ile 1932 yılında kurulan Türk Dil Kurumu Türklüğü öne çıkaran ve halkı bu doğrultuda biçimlendiren kurumlar olarak görülebilir (Kadıoğlu, 2011: 42). Yine görülmektedir ki Cumhuriyet ile birlikte resmi milliyetçi ideoloji yeni kimlik inşa sürecinde somut verilere ihtiyaç duymuştur. Bu yüzden kültürel kimliği etnik mitler, değerler ve sembollerle süsleyerek Orta Asya'da etnik kökenlerini bulmuşlar ve bu doğrultuda Güneş

Dil Teorisi'ni ortaya koymuşlardır (Smith, 1991: 104). Bu sayede resmi milliyetçilik ile insanların somut beklentilerinin karşılanmak istendiği söylenebilir.

Türkiye'de kurucu iradenin, medeniyetleşme arzusu sadece ekonomik ve politik olmadığı gibi yalnızca ulusal kimlik inşasını hedeflememiştir. Bu medeniyetleşme arzusu daha da karmaşık bir süreci temsil eder. Kemalist milliyetçilik medeniyetleşme seviyesine ulaşmak ister ve bunu modern Türkiye'yi tam bir ulus-devlet yaparak başarabileceğine inanır (Keyman, 2011: 16-17). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı döneminde batılı bir ulus devlet ideali ile Türkiye'nin bütüncül bir ilerleme sağlayabileceği fikrinin hakim olduğu söylenebilir. Ulus-devlet idealinin tek tip kimlik oluşturma çabası ile ülke sınırlarında iç bütünlük sağlanabileceği düşüncesinin etkili olduğu söylenebilir.

Resmi milliyetçilik, Türkiye'de kimliksel ana hatlardan birini oluşturmaktadır ve varlığını sürekli olarak korumuştur. Tezin ilgili kısımlarında AK Parti iktidarları süreci ile ilgili olarak resmi milliyetçiliğin Türkiye'deki önde gelen temsilcilerinin Türk Silahlı Kuvvetleri ve CHP olduğu düşünülerek siyasi tercihler değerlendirilmiştir.

2.1.1. Resmi Milliyetçilik ve Dış Politika Felsefesi

Alexander Wendt'e göre devlet görevlilerinin bir dünya ve sistem algısı vardır ki bu da kendi iç politik yapılarından ve kültürlerinden kaynaklıdır. Bu şekilde devletlerin davranışlarının temsilcisi olacak bu karar alıcılar sayesinde devletler kendilerini inşa etmiş olurlar. Bu yüzden kimlik ve ilgilerin oluşmasında farklı grupların rızasının ve ortak fikrinin gerekli olduğu düşünülebilir (Bozdağlıoğlu, 2003: 25). Türkiye'de resmi milliyetçilik net olarak tüm toplum tabanında kabul görmese de bir inşa sürecini politika yapıcılar sayesinde yürütmüştür. Bu politikaların genlerinde de resmi milliyetçiliğin kendine özgü bir dış politika anlayışı vardır. Çünkü devlet Türkiye'de milliyetçilik ideolojisini yalnızca toplumun inşası için değil ayrıca dış politikasını hem bölgesel hem de küresel manada şekillendirmede kullanmıştır denilebilir.

Türkiye'de resmi milliyetçilik anti-empyralist öğelerde içerir ve neredeyse hiç irredentist duygular peşinde olmaz. Ayrıca resmi milliyetçilik, vatandaşlık ve kültüre dayalı bir milliyetçilik türünü destekler. Kurucu partinin programında başka ülkelerdeki soydaşlar için iyi dilekler olsa da onların kaderlerine eylemsel olarak ilgi duyulmamıştır. Türkiye Devleti'nin, İstiklal Harbi sonrası 'yurtta sulh, cihanda sulh' ilkesi ile kendi iç ekonomik

süreçlerine yoğunlaştığı ve kendi ülke sınırlarını koruyarak yayılmacı olmayan bir dış politika izlediği söylenebilir (Uzer, 2011a: 45). Resmi milliyetçilik irredentist fikirler götürmez. Türkiye'de resmi milliyetçiliğin sınırlarının olduğu Atatürk'ün kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Atatürk 1927 yılında Ankara'da Cumhuriyet Halk Fırkası kongresinde tüm Türkleri bir devlet altında toplamının imkansız olduğunu söylemiştir. Bunun yerine milli bir politika sınırlar içerisinde yönetilmeliydi (Özkırımlı, 2011: 122). Sınırları içerisinde cereyan eden bu milliyetçilik fikri için de 'banal milliyetçilik'⁴ de denilmektedir. Türkiye, kültür ve dilin bir arada hareket ettirildiği homojenize edilmeye çalışıldığı 'banal milliyetçiliği' temsil ettiği iddia edilir (Somer, 2011: 283). Yani Türkiye'de resmi milliyetçiliğin hakim kılınmaya çalışıldığı süreçte artık belli bir noktadan sonra bu milliyetçilik ideolojisinin toplumun yapı taşlarından birisi haline geldiği ve sıradanlaştığı söylenebilir.

Atatürk dönemi dış politikasını net bir çerçeveye oturtmak gerekirse şöyle denilebilir: "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesi ile emperyalist güçlerle çatışmaktan uzak kalmak isteyerek realist bir dış politika benimsenmiştir ve bu politika ile Misak-ı Milli sınırlarını koruyarak Batılı bir devlet olma hedefini ortaya konmuştur (Davutoğlu, 2009: 69). Türkiye'de ki milliyetçilik deneyimi bir devletin sınırlarını korumak için milliyetçilik ideolojisi geliştirebileceğinin örneği olarak gösterilebilir (Keyman, 2011: 31). Bu koruyucu milliyetçilik tavrı Anayasa'da da görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin 1982 Anayasası'nın 3.maddesinde "Türkiye devleti, ülkesi ve devleti ile bölünmez bir bütündür" denilerek, 'bölünmezlik' üzerine özel bir vurgu yapıldığı ve üniter devlet yapısının vurgulandığı görülebilir. Bu geliştirilen milliyetçilik ideolojisi ile homojen bir toplum hedeflenmiştir denilebilir. Aslında homojenlik milliyetçiliğin bir hayalidir. Bu yüzden 'bölünmezlik' ifadesinin Türkiye'de anayasa da vurgulandığı söylenebilir (Özkırımlı, 2011: 82-83).

Mustafa Kemal Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte yaptığı eğitim hamleleri ile birlikte laikliğe dayalı bir Türk kimliğinin benimsenmesi için çabalar göstermiştir. Bu sayede geçmiş ile olan bağlar kopartılmaya çalışılırken aynı zaman da dış devletlerdeki

⁴ Banal Milliyetçilik: Ulusların sistemlerinin yerleşik hale gelmesi sonucu sorgusuz ve sualsiz bir şekilde kabullenilmesidir. Banal milliyetçilikte var olan simgelerin ve diğer milliyetçilik unsurlarının sıradanlaşması mevzubahistir.

Türklerle sınırlı seviyede de olsa ilgilenilmeye başlanmıştır. Bunlar yetersiz görüldüğü için de daha ziyade içe bakan bir dış politika izlendiği fikri hakimdir. Kurucu iradenin batılılık ve laiklik vurgusuna karşın 1960'lar da muhafazakar milliyetçiliğin yükselişe geçtiği ifade edilebilir (Uzer, 2011a: 36). Bu 'kimlik' arayışı ile ilgili iç çekişme durumunun yeni parti arayışlarına sebep olduğu ve bu yeni partilerin de kendine özgü bir dış politika arayışı olduğu gözlemlenebilir (Bozdağlıoğlu, 2003: 55). Bunun yansımalarının özellikle 21. yy'da yaşanan kimlik sorunları ve dış müdahalecilik arayışlarında görüldüğü iddia edilebilir.

Örneğin, Türkiye, 1952 yılında sömürge ülkeler bağımsızlıkları için uluslararası arena da mücadele verirken Batılı sömürgeci güçlerden taraf olmuştur. İlk önce Tunus'a karşı Fransa'nın yanında olmuştur ve Tunus meselesinin BM'de görüşülemeyeceği, bu meselenin Fransa'nın iç sorunu olduğu tezini desteklemiştir. 1957 yılında ise Cezayir'in bağımsızlığı görüşmelerinde ise Cezayir'den yana olmayıp "çekimser" kalmayı tercih etmiştir. Böylece Batılı sömürgeci ülkelere örtülü destek vermiş olmuştur (Sönmezoğlu, 2006: 196-198). Genel iddia bahsi geçen dönemlerde batılı ve çevresine müdahale etmek istemeyen bir Türk dış politikası geleneğinin hakim olduğudur. Resmi milliyetçi ideolojinin barışçıl politikalarına rağmen, Türkiye konjonktür gereği Kıbrıs konusunda kendi ülke çıkarlarını tehlikeye atmadan soydaşlarına yardım etmiştir. Kıbrıs konusunda müdahaleci tavrın Türkiye için bir zorunluluk olduğu iddia edilmektedir (Uzer, 2011a: 55). Önceden Kemalist olan sonraki dönemin sosyal demokratları Ecevit ile birlikte Kıbrıs meselesinin ateşli savunucuları olmuştur (Uzer, 2011a: 37). Müdahale döneminde sınır ötesi yapılan operasyonda Necmettin Erbakan'ın da etkisi olması aslında yükselmeye başlayan muhafazakar milliyetçilik anlayışı ile de ilgilidir denilebilir. Çünkü muhafazakar milliyetçi ideolojinin dış politikada aktif olarak İslam ve Türk meselelerinde rol almak istediği iddia edilebilir (Uzer, 2011a: 53). Bu meseleyi bir boyutuyla içeride dönüşmeye başlayan kimlik yapısının ilk ayak seslerinin dış politikada bir yansıması olarak görülebilir.

Resmi milliyetçiliğin genel itibari ile kurucu iradenin Türkiye'de toplumu bir arada tutmak amacıyla uyguladığı bir siyasi yöntem olduğu fikri öne çıkmaktadır. Bu sayede Türkiye'de toplumun batılı ve laik bir örtüye bürünmesinin amaçlandığı hakim görüş olarak belirtilebilir. Nitekim Türkiye gerektiğinde dönemsel olarak batı yanlısı politikalara öncelik vermiştir. Aslında 21. yy başı dahil AB'nin bir parçası olmak için bir devlet stratejisi olarak

süregelen gayretler bu batılı olma çalışmalarının dış politikada bir tezahürü olarak görülebilir.

2.2. Türk-İslam Sentezi Fikrinin Yükselişi

Cumhuriyetin ilanı ile başlayan kimlik inşası süreci şöyle değerlendirilebilir: Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Tanzimat'ta başlayan modernleşme süreci devam ettirilmek istenmiştir, bu modernleşme sürecinin batılılaşma anlamına geldiği vurgulanabilir. Toplum bu şekilde İslami bir konumdan yeni tanımlanan Türk milleti olgusuna geçirilmeye çalışılırken, dini referansların hakim olduğu algı kırılmaya çalışılmıştır. Aslında Osmanlı İmparatorluğunun daha 19.yy'da iken Batı'dan etkilenmeye başladığı ve modernleşme sürecinin zamanla devam ettiği söylenebilir. Mustafa Kemal dönemi ile birlikte bu modernleşme ve laikleşme süreci yoğunlaşmıştır. Kemalizmin modernleştirme sürecinde, Osmanlı'dan yeni ulus devlete bir devamlılık olduğu da açıktır. Jön-Türklerin, Türklük vurgusu ile kurucu iradenin Türklük vurgusunun uyuşması bu bağlamda benzerlik ve süreklilik arzeden örneklerdendir. Cumhuriyetçilik, laiklik ve milliyetçilik bu yeni devletin inşasında en önemli yeri tutan ilkeler olmuştur. Bu kavramlar 'eski' (halifelik, ümmetçilik, imparatorluk) ile olan bağları kopararak topyekun bir kimlik inşa sürecini temsil eder. Şöyle de denilebilir, ulus-devletin modern yapısı ile İslam'ın yerini alması hedeflenmiştir (Bozdağlıoğlu, 2003: 35-36). Yani batılı ve laik milliyetçilik ideolojisinin toplumsal bağları güçlendirmesi ile önceden hakim olan İslami yapının yerini alabileceği fikrinin hakim olduğu belirtilebilir.

Siyasi ve kültürel milliyetçilik arasında net bir fark vardır. Siyasi milliyetçilik, ortak vatandaşlık duygusu ile bağımsız bir devletin kurulmasına ve devamlılığına dayanır. Bu tür bir milliyetçilik sürecini profesyonel politikacılar ve yasa yapıcılar yönetir. Böyle bir durumda siyasi liderler tepeden aşağı bir şekilde kendi siyasi hedefleri doğrultusunda milleti harekete geçirir (Cormier, 2003: 531). Milliyetçilik kültürel bir aşamadan entellektüeller tarafından propaganda aşamasına geçirilir ve bu da milliyetçi duyguların toplum tarafından kabul edildiği bir durumu meydana getirir. İlk aşama da tarih ve dil araştırmaları yapılırken ikinci aşamada bu araştırmalar entellektüeller tarafından yorumlanmaya başlar (Uzer, 2011a: 26).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye'de siyasi elitler tarafından yukarıdan aşağı verilmek istenen kimlik sürecinde hem Kürt milliyetçiliğinin bastırılması hem de 'din'in yeni Türk kimliğinden çıkarılmak istenmesi durumu kabul görebilir. Bu durum on yıllar sonra bir kimlik çatışmasına yol açmıştır iddiaları yaygındır. Bu demek değildir ki toplum tamamıyla reddettiği için yukarıdan aşağı bir kimlik verme politikası güdülmüş olsun. Unutmamak gerekir ki entelektüel etkilerle birlikte toplumun bir kesimi de bu kimliği kabul etmiş ve kültürel manada milliyetçilik belirli bir oran da siyasi milliyetçilik ile birleşmiştir denilebilir. Buna rağmen bahsi geçen ve bastırılmış olduğu iddia edilen Kürt milliyetçiliği ve din'in kimliğin temel öğelerinden birisi olarak kabul edilmemesi durumu bir kimlik kaosuna sebebiyet vermiştir denilebilir. Kürt meselesi bir boyutuyla bu durumla ilgili olarak 21. yy Türkiye'sinin en büyük kimlik sorunlarından birisi olarak karşımıza çıkar.

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte İslam'ın tekrar milliyetçilik ile birlikte anılmaya başlandığı görülmektedir. Bunun farklı sebepleri olmuştur öncelikle kökenleri dinle bağlı olan bir toplumda dinin yerinin tam olarak doldurulamaması vardır. İkinci olarak liberal politikaların zamanla dinin serbestleşmesine müsaade ediyor olması ve üçüncü olarak dinin komünizme karşı mücadelede önemli olarak görülmesidir. Bu süreçlerle birlikte Necip Fazıl Kısakürek, Nurettin Topçu gibi milliyetçi muhafazakar düşünürlerin kitleleri etkilemesi de dinin toplumsal önemini tekrar canlandırmıştır. Tekrar canlanma sürecinde imam hatip okullarının ve Ülkücü hareketin milliyetçi muhafazakar yapıların canlanmasında önemli yeri olmuştur. 1970'ler de Aydınlar Ocağı'nın kurulması ise Türk İslam sentezinin kurumsallaşmasını temsil eden önemli bir adım olarak göze çarpmaktadır (Koyuncu-Lorasdağı, 2011: 145-146). Aydınlar Ocağı bu ideolojiyi kültürel manada destekleyerek, kabullenilmesine destek olmuştur denilebilir.

Daha öncesinden siyasi arena da İslam ve Türklük yaklaşımının birlikte canlanması mevzubahis denilebilir. 1963 yılında Türkiye'ye dönen Alparslan Türkeş, sahip olduğu Türk İslam fikrini siyasi arenaya taşımak için çalışmalar yapmıştır ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne katılarak burada etkinlik sağlamıştır. 1965 yılında parti başkanı olarak seçilmiştir. Türkeş bu partinin İslami ve Milliyetçi fikirleri bir arada kabullenmesini sağlamıştır denilebilir. (Aytürk, 2014: 709) Bu sayede Türkeş bu hareketin Türk-İslam sentezi fikrinin siyasi tezahürü olarak görülmesini sağlamıştır. İlerleyen yıllarda Türk siyasi tarihinde Türk-İslam fikri ile kalıcı olabildiği söylenebilir.

Türk-İslam sentezinin ivme kazanması Türk entelektüel hayatında önemli bir yer tutan ve sağ eğilim gösteren Aydınlar Ocağı'ndan destek almıştır denilebilir (Uzer, 2011: 124). Aydınlar Ocağı, İslam'ı Türkler içine en uygun din olarak görmüş ve Türk kültürünün merkezine koymuştur (Koyuncu-Lorasdağı, 2011: 148). Toplum düzeyindeki bu tür entelektüel hareketlilik ile toplumda bir kimliğin benimsenmesi alttan da yukarı doğru olarak bir vazife gördüğünden, Türk-İslam sentezi fikrini kültürel milliyetçilik sınıflamasına koymamızı sağlar.

Bu bağlamda Türkiye'de İslam'ın dönüşünü ve toplum nezdinde kendi yerini arayışını siyasal İslam'ın yükselişi ile görmek mümkündür. Genellikle milliyetçi yaklaşımlarda etnik ve dini öğelerin birbirini tamamladığı görülmektedir. Bu durum 1950'ler sonrası modernleşme, demokratikleşme ve İslamlaşma süreçleri ile Türk milliyetçiliğinde de görülmektedir (Uzer, 2011: 105). 1970'ler de siyasi İslam aslında Necmettin Erbakan'ın Milli Görüş hareketi ile ortaya çıkmıştır. AK Parti bu görüşün devamı olarak kabul edilir ve resmi milliyetçiliğin temsilcilerine göre AK Parti'nin görünmeyen bir İslami ajandası mevcuttur (Rabasa ve Larrabee, 2008: 31). Türklüğün İslam ile (milletin din ile aynı kavramda anılması) birleşmesi sonucu ortaya çıkan bu duruma muhafazakar milliyetçilik de denilebilir (Uzer, 2011a: 38). Bu durumu toplumda geriye dönüş olarak açıklamak mümkündür. Siyasal alana İslami söylemin girişi halk nezdinde kabul bulduğu için Erbakan uzun yıllar siyasette aktif olarak kalabilmiştir. Aslında 'laik' sistem siyaset üretimi 'din'i kimlik inşasında bastırmıştı. Fakat ilk fırsatta İslami retorik karşılık bulur. Bu tarz yaklaşıma göre Türk toplumu için 'din' kimliğinin bir parçasıdır. Burada din ile milliyetçilik iç içe geçmiş olarak değerlendirilirse, siyasal İslamın din milliyetçiliği fikrini temsil ettiği söylenebilir.

1980 askeri darbe sonrası dönemde milli eğitim sisteminde ilk ve orta okullar da zorunlu din dersleri getirilmesi İslam'ı öne çıkarmıştır. Hugh Poulton'a göre bu sentez İslami bir devlet arayışı değil daha ziyade İslam'ın kültürel temel parça ve sosyal bir kontrol aracı haline getirilmesidir (Coşar, 2011: 166). Radikal Marksist Sol'un yükselişine karşın 80 darbesinden sonra din derslerinin okullarda askeri yönetim tarafından zorunlu hale getirildiği söylenebilir (Nachmani, 2003: 88-89). Devletin dini öne çıkarma eğilimini, Soğuk Savaş doktrinleri neticesinde dışarıdan empoze edilen doğal bir etki olarak da görebiliriz. Nitekim Türkiye'nin komünist yapılara karşı bölgemizde uygulanan 'yeşil kuşak

projesine'⁵ uygun olarak adımlar atması stratejik tercihlerinden dolayı doğal olarak görülebilir. İlgi çekici bir olay da 1983 yılında DPT'nin (Devlet Planlama Teşkilatı) yayınladığı Ulusal Kültür Planı'nda Türklerin %99'u Müslüman'dır fikrinin bir gerçeklik olarak sunulmasıdır. Yine bu belge de İslam, Türkler için en uygun din olarak sunulmuştur; buradan devletin sistematik olarak dini, millet fikri ile bir arada görmek istediği anlaşılabilir (Coşar, 2011: 166). Bir boyutu ile dışarıdan bir muhafazakar milliyetçi uyanış yapılmak istenmiştir. Fakat bunun ülke içinde temeli olmasaydı gerçekleştirmek mümkün olmayacağı açıktır. Bu yüzden Türkiye'de siyasal İslamın küresel bir boyutu olsa da kökenlerinin ülke sınırları içinde olduğunu unutmamak gerekir. Nitekim siyasal İslami canlanışın önde gelen politikacılarından Erbakan'ın anti-kapitalist söylemleri bu durum için örnek olarak verilebilir.

Bir boyutu dışarıdan da gelen muhafazakar milliyetçiliğin aslında içten bir reaksiyonel yapısı olduğu gözden kaçmamalıdır. Muhafazakar milliyetçilik, etnik-milliyetçilik ve resmi milliyetçiliğe bir karşı çıkıştır. Çünkü muhafazakar milliyetçilik resmi milliyetçilikteki laiklik vurgusuna karşıdır ve etnik-milliyetçilikte İslam fikrinin olmamasına karşıdır. Bu milliyetçilik anlayışına Türk-İslam sentezi de denilmektedir (Uzer, 2011a: 50). Bir çok Türk'e göre İslam, Kemalistlerin totaliter yaklaşımına karşı koruyucu bir kimlik olmuştur (Nachmani, 2003: 87). Ayrıca İslam, etnik milliyetçiliğin ayrıştırıcı etkisine karşı bir çare olarakda görülebilir.

Milliyetçilik Türkiye'de aktif bir ideoloji olduğundan İslam'ın milliyetçilik ile bir bağı oluştuğunu kabul etmek gerekir. Bu yüzden kendilerine Müslüman-Türk diyen laik, batılı ve resmi milliyetçiliğe karşı olan bir kitle mevcuttur (Nachmani, 2003: 88). Bundan dolayı Türk toplumunda öne çıkan eğitimli İslamcılar fikri ve yaşantı bakımından Cumhuriyetin eğitimli laik temsilcilerinde ayrılırlar. Bu durum Türkiye'de elitler çatışması olarak da tanımlanabilir (Sayarı, 2007: 234). Kymlicka'nın iddia ettiği gibi, kültürel üyelik, insanların kimliğini ve kapasitelerini belirler; insan yetiştirildiği çevreden soyutlanamaz bu yüzden de kaybolmaya yüz tutan toplumların bireylerinin bile başka bir kültüre aktarımı mümkün olmayabilir (Charney, 2003: 299). Cumhuriyetin ilk döneminde devlet yeni kimlik inşası arayışında olsada belirli bir muhafazakar kesimin üzerinde ve Kürtlerin üzerinde yeteri

⁵ ABD'nin Ortadoğu'da komünizm tehdidine karşı öne sürdüğü ve desteklediği köktendincileri öne çıkaran projedir.

derecede başarılı olamamıştır. Bu yüzden hem Atatürk döneminde hem de günümüze kadar muhafazakarlar ile kemalistler arasında bir elitler çatışması olmuştur.

Resmi milliyetçiliğin temsilcilerinin toplumdaki oluşturduğu ikilikler sayesinde kendi kimliğini organik hale getirdiği ve kendilerini ilerlemenin baş sorumlusu olarak gördüğü iddia edilmektedir; bu ikilikler ilerlemeci - muhafazakar, modern - geleneksel, ulusal kimlik - etnik farklılık, şimdi - geçmiş olarak görülmektedir. Bu farklılıklar resmi milliyetçilik ve diğerleri arasındaki sınırları belirlemiştir. Bu bağlamda 'milliyetçilik' millet ile devlet arasındaki ilişkiyi düzenlememiştir. Bu düzenlemede belirlediği 'diğer' yapıları siyasi alandan tecrit ederek önemli bir görev üstlenmiştir. Bu durumda Türkiye'de milliyetçiliği tepeden aşağı bir inşa ve yönetim aracı olarak devlet tarafından kullanıldığı iddia edilebilir (Keyman, 2011: 18). Resmi milliyetçilik ideolojisi ile daha sonra canlanan dini milliyetçi yapıların ve Kürt milliyetçiliği yapıları arasındaki rekabetin zamanla daha da netleştiği söylenebilir.

Bahsedilen ikiliklerin resmi milliyetçiliğin varlığına yardımcı olması gibi Türk- İslam sentezi ile ortaya çıkan yeni tip milliyetçilik fikri bir şekilde resmi milliyetçilikte bir canlanma meydana getirmiştir. Yükselen dini-milliyetçiliğin karşısına bu yeni-Kemalist milliyetçilik reaksiyonel olarak çıkmıştır. Bu milliyetçilik yaklaşımı resmi milliyetçiliğinin yeniden yorumlanmasıdır. 1960'larda resmi milliyetçilik vurgusu bağımsızlık ve anti-empyralizm üzerine iken yeni-Kemalizm de temel vurgu laiklik olmuştur (Bora, 2011: 65-66). Çünkü reaksiyonel bir şekilde canlanan bu milliyetçilik fikri cumhuriyetle birlikte doğan resmi milliyetçilik gibi dini eğilimlere karşı durmuştur denilebilir.

1990'larda hem ekonomik yapının dünyaya açılması hem de kimlik siyasetinin yaygınlaşması ile Türkiye'de modernizm yeni bir dönemece girmiştir. Küreselleşme, kimlik siyasetinin tanınma ve farklılık taleplerine katkı sağlamıştır. 80'lerde ve 90'larda artık ihracat ile kalkınma modeline bir geçiş sağlanmıştır. Bu modernleşme sürecinde etnik siyaset ve etnik-dini milliyetçi hareketlere karşı bu zamana kadar sürdürülmüş olan ulusal kimlik ideolojisini sürdürmek çok zorlaşmıştır. Bu geçiş sürecinde devletin bölgeselliği ve laik milliyetçi kimliğini korumak devletin en önemli görevleri haline gelmiştir. 1980'lere kadar Batılılaşma seviyesine ulaşma amacı ile yapılan hızlı modernleşme yerini kimlik siyasetinde milliyetçilik ve güvenliğe endekslemiştir. Yeni süreçte ortaya çıkan İslam ve

Kürtçülük konusu Türkiye'nin laik ve üniter devlet yapısına karşı bir tehdit olarak algılanmıştır denilebilir (Keyman, 2011: 25-26). Buna ek olarak Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile 1990'larda Türkiye'de İslam ve Kürt kimliklerinin daha belirginleşmeye başladığı görülür. Bu süreçle paralel olarak o zamanlarda da Türkiye'de kimliğin ve devletin koruyucusu rolünde olan ordu siyasete müdahil olmuştur. Soğuk Savaş sonrası Batılı kimliği ile öne çıkan Türkiye'nin liberal demokrasi de kimlik sınavı başladığı ileri sürülebilir (Kadıoğlu, 2011: 48). Türkiye'de kimlik çözülmesinin 1990'lardan sonra ortaya çıkan küresel etnik milliyetçilik trendi ile iyice belirginleştiği iddia edilebilir.

Yoğun toplumsal bağlanmışlık olgusu toplumlarda etnik, kültürel ve dinsel canlanma ile tekrar bir artışa geçmiştir. Sonuç olarak küreselleşme ile birlikte bireyciliğin artışı ve seyrek toplumun yanında bir geriye dönüş olarak etnik milliyetçilik ve dinsel köktencilikte de artış mevzu bahistir (Heywood, 2011: 190). Küresel manada etnik milliyetçiliğin yaygınlaşmasının Türkiye'de ki yansıması sonucu olarak etnik Kürt milliyetçiliği ile bir boyutu etnik olan MHP tarzı Türk milliyetçiliği fikirlerinin çatışmaları olmuştur. Küresel etkilerin yanında AB ile olan münasebetler neticesinde Avrupa Birliği tarafından yıllarca kabul edilmeyen Türkiye'de bundan dolayı Orta Asya ve Kafkasya'ya yönelik Türk milliyetçiliğini geliştirmiştir denilebilir (Bozdağlıoğlu, 2003: 91). Tanıl Bora'ya göre "pan-Türkçü radikal milliyetçilik", "resmi milliyetçiliğin" ırkçı-etnik bir uzantısı konumundadır. Sınırlarımız ile sınırlı milliyetçilikten ayrılıp Türklerin olduğu bütün coğrafyayı anavatan olarak gören bir yaklaşımdır. 1960'lar da MHP ile birlikte pan-Türkçü eğilim ivme kazanır. Bora, bu eğilime ek olarak 70'ler de ve 80'ler de İslam'ın ulusal kimliğin temeli olduğuna dair bir fikir geliştiğini belirtir (Bora, 2011: 73).

89-93 yılları arasında yoğunlaşan bu milliyetçi dış politika anlayışı ile Türkiye, Türk topluluklarının Kabe'si haline getirilmek istenmiştir iddiaları vardır. Türkiye'nin Türk dünyasında liderlik arayışı zamanla, Kemalistler ve İslamcılar tarafından da desteklenmiştir denilebilir (Bozdağlıoğlu, 2003: 98-99).

Pan-Türkçü yaklaşım 90'lar da ayrılıkçı Kürtçülük fikrine karşı bir duruş sergilemiştir. Bu hareketin kendisini Türk tarihi ve kültürü ile eşleştirdiği söylenebilir. Nihayetinde MHP 1999 seçimlerinde %18'lik oy alarak iktidarın ortağı olur ve salt milliyetçilik fikrinin siyasi otoriteye ulaşmasını temsil etmiş olur. Bu fikir akımının kendisine seçtiği sembol orijinal

Türk sembolü olan 'bozkurt' olmuştur ve insanların fikre olan aidiyet duygusu sembolik olarak da pekiştirilmiştir. Bora'ya göre MHP 28 Şubat'ı Siyasal İslam'a karşı operasyonu desteklemiş görünmese de dolaylı yoldan bunu onaylamıştır denilebilir (Bora, 2011: 74). Bora MHP'nin İslam karşıtı bir operasyona dolaylı destek verdiğini söylese de bu MHP'nin İslamcı yanının yok olduğu anlamına gelmez. Netice de MHP'nin seçmen tabanı ağırlıklı olarak volk İslam kültürüne sahip Anadolu halkıdır ve bu halkı İslam'dan ayrı laik bir yapıda düşünmek doğru değildir.

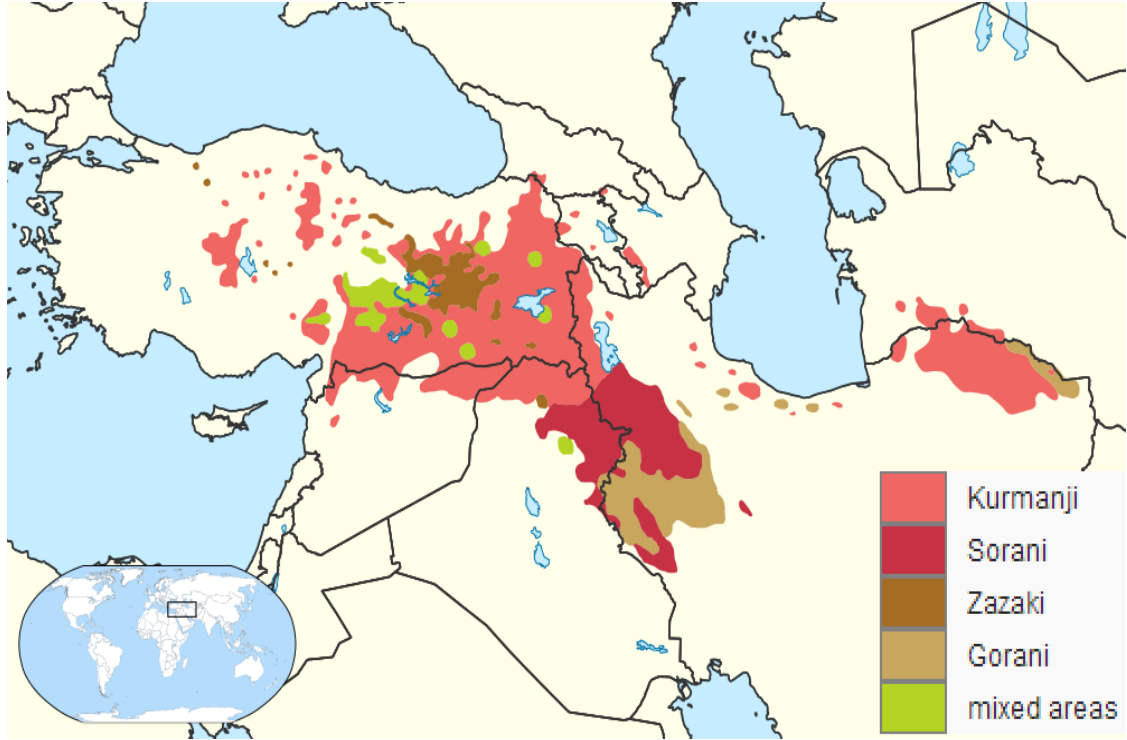
Burada unutulmaması gereken bir nokta laiklik sistemine rağmen Türkiye'de yalnızca Müslüman unsurlar Türk olarak kabul edilir. Gayri-müslümler sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak düşünölmüştür. Türkiye'de İslamcı şair ve düşünür Necip Fazıl Kısakürek'in 1977 seçimlerinde MHP'nin yanında yer alması Türkiye'de milliyetçiliğin etno-dinsel bir boyutu olduğunu ve MHP'nin milliyetçilik fikrinin yalnızca etnik olarak algılamannın doğru olmadığını gözler önüne sermektedir (Uzer, 2011: 106). MHP bu yönüyle Türklük ve İslam idealini bir arada benimsemektedir denilebilir.

2.3. Kürt Milliyetçiliği ve Ayrılıkçı PKK Hareketi

Modernist milliyetçi fikirlerin temsilcilerinden Karl W. Deutsch'a göre kentleşme, toplumun artan mobilizasyonu, kitlesel iletişim ve okuma yazma oranlarındaki artış millet unsurunun teşekkülü için gereklidir (Selçuk, 2011: 3858). Bu bağlamda Türkiye'de ulus-devlet yapısının 'millet' oluşturma süreci tam olarak başarılı olamamıştır ve etnik bir hareket olan Kürt milliyetçiliği kendi gelişim sürecini gerçekleştirmiştir. Türkiye'de yapısına bakacağımız Kürt milliyetçiliği hareketini Smith'in National Identity isimli kitabında yaptığı etnik milliyetçi sınıfa koymak mümkündür. Bu içten gelen Kürt milliyetçiliği hareketi bağımsızlık öncesi milliyetçilik fikrini temsil eder ve buna göre bir bölgede etnik bir grubun var olan yapıdan çekilerek ayrı bir etnik temelli yapı oluşturmak isteğidir. Bu ayrıştırmacı bir milliyetçilik anlayışıdır (Smith, 1991: 82). Bu yüzden Kürt milliyetçiliğinin "ayrılıkçı" bir yapıda olduğu ve resmi milliyetçilik kısmında bahsedildiği üzere tartışmalı olan "kötü" milliyetçilik sınıflamasına konulabileceği iddia edilebilir.

Kürtleri Ortadoğu'da dağınık bir şekilde düşündüğümüz zaman Smith'in sınıflandırmasına göre diaspora milliyetçiliğine de giren Kürt milliyetçiliği yine etnik milliyetçilik olarak

kabul edilecektir. Kürtler, ulusaşırı ve devlet-ötesi bir azınlıktır. Bu durum pan-Kürtçü ve ayrılıkçı bir tutum getirir (Somer, 2011: 253). Fredrik Barth'a göre etnik farklılıklar iletişim eksikliğinden değil toplumda dışlanmaktan kaynaklıdır (Barth, 1998: 9-10). Etnik gruplar, varolan bir düzende kendisi "diğer" olarak tanımlanır ve kendisini "diğer" olarak tanımlar (Barth, 1998: 11). Kürt milliyetçi hareketi yalnızca Türkiye'de değil Orta Doğu'da bir diaspora niteliğinde İran'da, Suriye'de ve Irak'ta merkezi yapıları bir "öteki" olarak görerek kendisini tanımlamıştır. "Öteki"ni belirleyerek bölgesel manada devlet kurma arayışları Kürt milliyetçiliğinin doğasında olduğundan, Kürt milliyetçiliğini "ayrılıkçı" olarak tanımlamak kuramsal bir yaklaşımdır.

Şekil 1: Kürtlerin Bulunduğu Bölgeler

Kaynak: <http://www.vox.com/a/maps-explain-crisis-iraq>

Gellner'a göre bazı milletlerin geçmiş ile bağı varken bazılarının yoktur. Özoğlu'na göre de Kürt milliyetçiliği bu eksen de modernist okula uymaktadır ve 1. Dünya Savaşı sonrası da üretilmiş bir milliyetçiliktir. Özoğlu'na göre Kürt kimliği ile Kürt milliyetçiliği tam olarak

birbirleri ile doğal bağına sahip değildirler. Buna göre Kürtlük yada Kürt kimliğinin geçmiş ile bağı varken Kürt milliyetçiliğinin yoktur. Kürt milliyetçiliğinin iki temele dayandığı iddia edilebilir. Bunlardan birincisi tarihi bir geçmişi olan bir Kürt kimliği; ikincisi ise tarihi Kürt bölgesinde self-determinasyon talebidir (Özoğlu, 2011: 203- 207). Bu nokta da Türkiye'nin zorlu bölgesel bütünlüğünü koruma sorunu ortaya çıkar, çünkü kendi kaderini tayin ilkesi bölgesel bütünlük ilkesi ile çarpışan bir ilkedir. Bir toplum da kendi kaderini tayin ilkesinin özel bir şekilde uygulanma arzusu arttıkça bölgesel bütünlüğün uluslararası normlarına olan bağlılık azalır. Böyle olunca da milliyetçilik normları toplum düzeyinde uluslararası normların önüne geçmiş olur (Woodwell, 2007: 28). Örneğin, uluslararası normlar terör eylemlerini yasaklasa da Kürt milliyetçi hareketi bu normlara rağmen ayrılıkçı terör örgütünü ortaya çıkarmıştır. Ayrılıkçı Kürt hareketinin self-determinasyon arayışlarında bir dönem sosyalist söylemler kullanması ve bugünde bütüncül olmayan ayrılıkçı Kürt hareketinde Leninist gurupların varlığı bir bakıma istenilen ayrı bir devlet yapılanmasının sosyalist bir devlet olma idealini ortaya koyar. Fakat bu çıkış noktası zamanla değişim geçirmiştir.

Etnik grupların, ulus-devlet düzenine karşı hareket geçme sebepleri arasında kimliğin kaybolma korkusu, etnik grupların bir lider kadro aracılığıyla siyasallaşması ve hareketin kimlik tanınması amacı taşıyor olması vardır. Modernite ve sanayileşme süreci etnik söylemlerin ulusçu söylemlere dönüşmesini kolaylaştırır (Kurubaş, 21: 2008). Türkiye'de Kürt milliyetçiliği hareketinin özellikle Türkiye'nin modernleşme ve sanayileşme sürecinde yükselişe geçmesi bir rastlantı değildir. Ayrıca Kürt milliyetçiliği hareketinin kimlik tanıma çabalarının lider bir kadro ile yönlendirildiği ve PKK'nın bu lider kadronun silahlı kanadı olması bu yaklaşımı doğrulamaktadır.

Millet birlikte hareket etme arzusu içeren, doğuştan gelen ve çok yoğun duyguları barındıran, başkaları tarafından fiziksel, politik ve kültürel baskılara karşı direniş dürtüsü olan bir gruptur, şeklinde tanımlanabilir (Woodwell, 2007: 18). Kürt milliyetçiliği de bastırılmış bir olgu olarak on yıllar sonra aynen din'in toplum yapısında tekrar tezahürü gibi ortaya çıkmıştır. 1978 yılında Ankara'da öğrenci iken PKK'nın kurucularından olan ve Kürt milliyetçiliğinin lideri olarak görülen Abdullah Öcalan'a göre Kemalistler, Kürtleri sildiklerini düşünerek yanılmışlardır ve Kürtler yeniden doğmaktadır (Nachmani, 2003: 36). Kürt milliyetçiliğinde bu açıdan reaksiyonel bir duruş vardır.

Kürtlerin, toplumdaki diğer yapılar gibi dilleri ve kültürü unutturulmaya çalışılmış bir topluluk olduğu ileri sürülebilir. 5542 no'lu yasaya göre yaklaşık olarak 8000 tane köyün adı Türkçeleştirilmişti. Bu Türkleştirme çalışmaları netice vermemiştir ve 21. yy'ın öncesinden başlayarak 21.yy itibarı ile kimliği bastırılmış bir topluluğun self-determinasyon talebinin en üst düzeye kadar ulaşmasına sebebiyet vermiştir denilebilir (Nachmani, 2003: 33). Bu demek değildir ki sadece Türkiye Devleti asimilasyon politikaları izlediği için ayrılıkçı etnik hareket self-determinasyon arayışında bulundu. Daha önce de Kürtlerin self-determinasyon talepleri olmuştur. Kürdistan Teali Cemiyeti'nin Kürt milliyetçiliği fikrini ilk temellendiren yapı olarak görebiliriz. Bu cemiyetin Kürt halkı için bir self-determinasyon arayışı olmuştur (Özoğlu, 2011: 217). İngiliz belgelerinde Kürdistan Teali Cemiyeti'nin Kürtler için Wilson Prensiplerinden destek de alarak otonomi aradığı ve bunun içinde İngilizlerden yardım istemek için görüşmeler yaptığına dair belgeler yayınlanmıştır (Özoğlu, 2011: 219). Anthony Smith'e göre de Kürtler de ilk etnik ayrılıkçı hareketler 1908'deki Genç Türklerin saray darbesi ile olmuştur. 1. Dünya Savaşı Kürt ayrılıkçı hareketi için bir duraklama dönemi olarak görülebilir. Fakat Kürt Teali Cemiyeti grubu gibi organizasyonlar Kürt milliyetçiliği için mücadeleye girerler (Smith, 1991: 131). Halifeliğin kaldırılması da Kürtleri dini yönden Türkiye'ye bağlayan önemli bir kurumunda yok edilmesiydi denilebilir (Somer, 2011: 266-267). Böyle olunca da Kürtler zamanla baskılardan kurtulunca Türkiye Devleti için bir kimlik krizi ortaya çıkmıştır.

Anthony Smith'e göre milliyetçiler bir toplumu yeniden harekete geçirmek için geçmişi ile ilgili bilgileri canlandırıp insanlara sunarlar. Bu yüzden de milliyetçiler sembolleri, tarihi mitleri, etnik ve siyasi bağları kullanırlar (Eccarius-Kelly, 2011: 289). Ahmed-i Hani'nin Mem-u Zin adlı eseri Kürtler için sembolik bir edebi eser niteliğindedir. Kürtlerin varlığı ve arzuları üzerine yapılan vurgu bu şiirin Kürtler arasında edebiyatlarının temel bir milliyetçi eseri olarak sevilmesine sebep olmakta ve Kürtleri siyasi olarak hareketlendirebilecek bir etkiye sahiptir. Bu eser 17. yy'da yazılmış olsa da milliyetçi olarak Kürtlere bir anlam ifade etmesi ancak 20.yy'da olmuştur. Bu yüzden Özoğlu tarafından Kürt milliyetçiliğinin 17. yy'a kadar götürülmesinin mümkün olmadığı iddia edilmektedir (Özoğlu, 2011: 209). Böyle edebi bir metnin yeniden canlanması şöyle de açıklanabilir: Eric Hobsbawm'a göre bir toplumda türküler ya da yarışmalar gibi eski gelenekler yeni

amaçlar için canlandırılabilir, aynı şekilde eski bir edebi metnin yeniden canlandırılması mevzu bahistir (Hobsbawm, 1992: 6).

Ayrılıkçı hareketlerin temel gayesi ezildiğini iddia ettiği etnik topluluğa kendi ulus-devletini kurmaktır (Gürses, 2001: 24). PKK'nın asıl iddiası da Kürdistan'ın sömürge altında olduğudur. Bu iddia ile hedef BM'nin sömürgeciliğe karşı self-determinasyon talebine sıcak bakacağı umududur (Gürses, 2001: 81). Ekonomik geri kalmışlık, merkezi hükümetin şiddetten kaçınmaması ve işsizlik oranlarındaki yükseklik PKK'nın örgüte eleman toplamasında elini kolaylaştırmıştır. Terörün Türkiye'de zirve yaptığı dönemlerde örneğin 1994 yılında Güneydoğu'da ki işsizlik oranının %36 olduğu ile ilgili bir araştırma PKK'nın nasıl zemin kazandığını anlamamız için gereklidir (Gürses, 2001: 91). Türkiye Devleti'nin bölge ile olan işlevsel iletişiminin bu noktada sorgulanabileceği iddia edilebilir.

Kimliklerin tanınması için etnik, dini ve kültürel temellere dayalı yerel siyasi hareketler mikro-milliyetçilik olarak yeni bir boyuta geçmiştir. Bununla birlikte küreselleşme ile birlikte bu hareketler, gittikçe küresel ve yerel olarak inşa edilmiş birer ideolojiye bürünmüştür (Keyman, 2011: 27) Bunun sonucu olarak da etnik ve ayrıştırıcı yapıya sahip Kürt milliyetçiliği, PKK örgütü ile birlikte bir ayrılıkçı silahlı mücadeleye girmiştir. PKK'nın temel iddiası Kürt halkının sömürüldüğü ve bu yüzden self-determinasyon talebidir (Gürses, 2001: 14). Ulus-devlet kendi içindeki bu silahlı mücadele girişimini 'ayrılıkçı terör' olarak tanımlar. 'Terör' basit karşılığı ile sosyal, siyasi ve etnik gibi sebeplere dayanan askeri bir eylem türü olarak tanımlanabilir (Kalaycı, 2011: 6). Ayrılıkçı örgütlerde eğitim görmüş ve halkının hakkını savunduğu iddiası ile ortaya çıkmış bir lider kadroya ihtiyaç vardır. PKK'da bu tip örgütler kategorisine girmekle birlikte bu lider kadronun şiddeti tercih etmesi ile yönlendirilmiştir (Gürses, 2001: 19). Bu yüzden bu sorunların çözümlenmesi aşamasında da lider kadroların söylemlerinin ve yol haritasının etkili olabileceği iddia edilebilir. Bu bağlamda tartışmalı noktanın PKK'nın lider kadrolarının meşruluğu sorunu olduğu söylenebilir.

Kürt ayrılıkçı hareketi ile ilgili konulardan birisi de PKK'nın Kürtleri temsil oranının ne olduğudur. Kürtlerin kendisini idaresi için 1980'lerden beri silahlı mücadele veren PKK'nın bağımsızlık mücadelesinden Kürtlerin tanınmasına yönelik belirsiz bir tutuma büründüğü söylenebilir. Çünkü PKK yaşanan bu tarihi çatışmalarla dolu milliyetçi çekişmelerine

rağmen batı eğilimli ve reformcu özellikleri olan bir yapıdır. Kamuda, eğitimde ve sosyal hayatta etkili ve küresel bir bakışa sahip İslami bir eğilim gösteren muhafazakar Müslüman milliyetçiliğini temsil eden AK Parti, doğu illerinin oylarının yarısına yakını almıştır ve Türkiye'nin Doğusu'nda lider parti konumundadır (Somer, 2011: 270). AK Parti'nin sahip olduğu dini milliyetçilik söyleminin bu başarısının altında yatan sebeplerden olduğu belirtilebilir.

Kadıoğlu'na göre Fransız Devrimi'nde sonraki süreçte zamanla milliyetçilik ve bağımsızlık fikirlerinin birleşmesi ile milletler 'bağımsızlık' fikrinin kaynağı oldular. Bu sayede toplumlarda siyasi katılım seviyesi arttı (Kadıoğlu, 2011: 34). 1960'larda Kürt siyasi milliyetçiliğinin eğilimi geçmişin aksine daha laik eğilimli ve Marksist bir bakış açısına sahipti. PKK'nın fikri temellerinin 1960'larda varolan Marksist bakış açısına dayandığı da söylenebilir. Geleneksel Kürt milliyetçileri ve muhafazakar Kürt milliyetçilerine ek olarak Marksist bakış açısı Kürt milliyetçiliğinde üçüncü bir kolu temsil eder. Aynı Türk milliyetçiliği gibi Kürt milliyetçiliğinde de parçalanmışlık mevzu bahistir diye iddia edilebilir (Somer, 2011: 273-274). PKK'nın silahlı eylemlere başlaması ise bu siyasi katılımın 'ayrılıkçı' hedeflerine ulaşması için toplumda terör hissi vermek istemesidir. PKK'yı bu noktada ayrılıkçı etnik yapıya sahip self-determinasyon arayışının silahlı terör örgütü olarak tanımlamak gerekir, çünkü silahlı mücadelenin amacı toplumu terörize edip istenilen amaca ulaşmaktır.

Kürt milliyetçiliğinin çıkış noktasında sosyalist söylemler geliştirmesi self-determinasyon arayışları ile direkt ilgilidir. Lenin, milliyetçiliği sınıfsal maskeli bir girişim diye belirtmiştir. Fakat aynı zamanda devletlerin Rus milliyetçiliğindeki mücadelesinin haklı olduğunu düşünmektedir. Çünkü Lenin'e göre devletlerin bağımsızlık süreçleri kaçınılmaz görünmektedir. Lenin'e göre self-determinasyon Sovyetler Birliği'nin devamlılığı için tarihi süreçte bir gerekliliktir. Lenin ve Stalin'e göre millilik formlarını kabul ederek, Sovyet Devleti, devlet olma yolunda sınıf üstü bir ulusların ittifakına dönüşebilir. Bu durumda sınıf bölünmeler açığa çıkar ve Sovyet hükümeti bu sayede sosyalist ajandasını devam ettirebilmek için işçi ve köylü sınıfının desteğini alır. Sovyetler Birliğinde ulusal self-determinasyonun böyle bir etkiye sebep olacağını düşünmüşlerdir (Martin, 2001: 5) Bu yaklaşımı kendilerine uygun gören Kürt hareketinin lider kadroları, self-determinasyon

arayışlarını Kürt halkının nezdinde haklı kılabilen yaklaşımı sosyalizmde buldukları söylenebilir.

1978'de Güneydoğu'da uygulanmaya başlanan Olağanüstü Hal (OHAL) 2002 yılına kadar devam eder ve devletle Kürt halkının arasının açık kalmasına katkı sağlar. Çünkü OHAL'in bölgede baskı unsuru olarak kullanıldığı söylenebilir. Bölgede yaşanan insan hakları ihlalleri ve faili meçhul cinayetler Kürt milliyetçiliğinin destek bulmasına katkı sağlamıştır denilebilir (Özhan ve Ete, 2009: 98). 1990'lı yıllarda Kürt meselesi Türkiye için ayrılıkçı bir tehdit haline dönüştürülmüştür. Tanıl Bora'ya göre de 1980'lerde öne çıkan PKK hareketi, Türkiye'de devletin birliğine tehdit korkusu ile şekillen milliyetçi yaklaşıma karşı bir organizasyondur (Bora, 2011: 58). 1990'ların ilk yarısı PKK'nın en yoğun olduğu dönemler arasında görünmektedir. Örnek olarak bakacak olursak Güneydoğu Anadolu'da sadece 1993 yılında 47 öğretmen öldürülmüştür. (Nachmani, 2003: 34-35). Bu gibi yaşanan olaylar ve terör saldırıları toplumsal huzursuzluk hedefine ulaşmıştır denilebilir.

Etnik kimliğe dayalı toplumsal devinimler Türkiye'de farklı gruplaşmalara sebep olmuştur. Milliyetçi hareketlerin yukarı yönlü ivme kazanması Türkiye'nin gelecekle ilgili en önemli açmazını teşkil etmektedir. Türkiye'nin dış politikada Arap milliyetçiliğinin yükseldiği bir Ortadoğu coğrafyasında söz sahibi olması çok zordur. Etnik milliyetçi hareketlerin desteklenmesi Türkiye siyasetini de derinden etkileyebilir (Davutoğlu, 2009: 415). Bu bakımdan Türkiye'nin iç siyasette gelebilecek etnik-temelli sorunlarına önlem alması ve çözüm arayışında olması önemli görülebilir.

Etnik Kürt milliyetçiliğinin temsilcisi olduğu iddia edilen PKK'nın örgütsel ve silahlanmış bir yapılanmaya girmesi toplumda farklı Türk milliyetçiliği fikirlerini harekete geçirmiştir. Bu şekilde gelişen etnik Türk milliyetçiliği, aktif bir dış politika, irredentist duygular, bölgesel yaygınlaşma ve Türklerin tek bir devlette toplanması fikrini barındırır (Uzer, 2011a: 48). Çarpışan milliyetçi fikirlerin birbirlerini beslemekte olduğu görülmektedir (Eccarius-Kelly, 2011: 321). Bu yüzden Türk milliyetçiliğinin Pan-Türkçü yaklaşımının reaksiyonel bir boyutunda olduğu söylenebilir.

MHP Türklüğe kültürel düzeyde bakıp Kürtlerin de Türk olduğu iddiası ile kendi milliyetçilik savını geliştirmiştir. MHP'ye göre Kürt meselesi yoktur; Kürtler vardır ama ayrı bir kimlik olarak değildir. Kürtlük, Türklüğün bir parçası nispetindedir; bu yüzden

Alparslan Türkeş bir konuşmasında kendisinin Kürtler kadar Kürt, Kürtlerin de kendisi kadar Türk olduğunu söylemiştir (Coşar, 2011: 185). Aşırı sağcı Türk milliyetçilerine göre günümüzde Kürtleri Türklüklerini unutmuş Türkler olarak görebiliriz. Bu yüzden ülkelere karşı sadakatsiz olduklarını düşünürler. Aynı şekilde bazı aşırı sol Türk milliyetçilerine göre Kürt sorunu dışarıdan destek gören bir milliyetçiliktir ve bu sorunu çözmek için Kürtleri asimile etmek gerektiği iddiası mevcuttur (Yeğen, 2011: 244). MHP'li toplumsal kesimin ve kadroların bu bakış açısı Kürt milliyetçiliğinin en sert rakipleri olarak görülmesine sebep olmaktadır denilebilir.

Türk milliyetçiliği kendi içinde farklı tür milliyetçi yaklaşımlar barındırmaktadır. Bu yaklaşımlar Kürt milliyetçiliğini farklı şekillerde yorumlamıştır. Bunlara örnek olarak 'haydutluk', 'bölgesel geri kalmışlık' 'dış kışkırtmalar' gibi kalıplar verilebilir (Yeğen, 2011: 223). Türk milliyetçiliğinin ülkenin bölünme tehlikesi ile karşı karşıya olduğu için söylemler geliştirmesi doğaldır. Örneğin, Kürt milliyetçiliğinin dönemsel olarak dış mihraklar tarafından kışkırtıldığı iddiası, Türk milliyetçiliğinin kullandığı bir argümandır. Bu düşünceye göre Cumhuriyetin ilk döneminde İngilizler kışkırtmalar yapmıştır; Komünizm döneminde ise Sovyetler kışkırtıcı dış güç konumundaydı. Bugün yine Batı'nın kışkırtmalar yaptığı iddiası mevcuttur (Yeğen, 2011: 233). Bu söylemlerin reaksiyonel bir boyutunun olması söylemleri hükümsüz kılmaz. Nitekim PKK'nın başka ülkelerle işbirliği yaptığı ve dışarıdan desteklendiği iddiaları mevcuttur.

3. BÖLÜM: AK PARTİ DÖNEMİNDE MİLLİYETÇİLİĞİN DIŞ POLİTİKAYA ETKİSİ

1. ve 2. bölümler tezin asıl kısmını oluşturan 3. bölümün net bir şekilde anlaşılabilmesi için alt yapı niteliği taşımaktadır. AK Parti döneminde dış müdahalecilik tartışmalarının işlendiği bu bölümde öncelikle AK Parti döneminde ilgili kurumların Türkiye'de hangi milliyetçiliği temsil ettiği belirtilmiştir. Dış politika ve iç politikanın birlikteliğinin esas alındığı bu bölümde Rojava (Kuzey Suriye) ve Kuzey Irak'a müdahale arayışlarının sebeplerini anlamak adına iç siyasette "Çözüm Süreci"ne odaklanılmıştır. Eş zamanlı olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuran iradenin şekillendirdiği resmi milliyetçiliğin temsilcileri niteliğinde olan CHP ve TSK'nın AK Parti ile yaşadığı gerilim ve müdahalecilik süreçlerine etkileri bu bölümde verilmiştir.

Daha sonra AK Parti hükümetlerinin Irak'a ve Suriye'ye müdahale arayışlarının sebepleri ve yaşanan süreçler aktarılmıştır. Müdahale arayışlarının en önde gelen sebepleri arasındaki Kürtlerin konumları ve söylemleri verilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin izlediği dış politikanın da etkisi ile Rojava ve Kuzey Irak'taki Kürtlerin konjonktürel durumları ve aralarındaki ilişkilerin seyri açıklanılmaya çalışılmıştır.

3.1. AK Parti Dönemi'nde Milliyetçi Fikirler ve Temsilcileri

Türkiye'de yaşanan kimlik çatışmaları ve bunalımı Türk dış politikasını direkt olarak etkilemektedir. AK Parti, Türkiye'deki Kürt meselesinin çözümü için ülke içinde tartışma konusu olan bazı çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalara paralel olarak dış politika çizgisinde özellikle Suriye ve Irak'a yönelik tutumlar belirlenmektedir. Türkiye sınırları içerisinde PKK faaliyetlerinin arttığı dönemlerde Kuzey Irak'a operasyonlar düzenlenmesi iç ve dış politikanın paralelliğinin göstergelerindedir. PKK, Türkiye için yalnızca bir iç güvenlik ve kimlik sorunu değildir. Kürt milliyetçiliğini çıkış noktalarından birisi olarak seçen PKK ile mücadele hem iç hem dış politika tercihleri ile alakalıdır. Bu bölümde sadece Kürt sorunu çözümünde aktif rol alan AK Parti iktidarının yaptığı çalışmalar değerlendirilmeyecektir. Bu süreçte yaşanan gelişmeler açıklanırken ülke içerisinde nasıl

bir kimlik çekişmesinin olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. Ayrıca bu çekişmelerin dış politikaya etkileri anlatılacaktır. Kürt milliyetçiliğinin en temel özelliklerinden birisinin bölgesellik olduğu bazı teorik yaklaşımlarla ortaya konmuştur. Bölgesellik özelliğinden dolayı Türkiye'de olan gelişmeler bölgeyi etkilemektedir. Aynı Şekilde dış politikada atılan adımlar Türkiye'nin i kimlik meseleleri üzerine etkilere sahiptir. Bundan dolayı bu bölümde Türkiye'nin Kürt meselesinin çözümü için i ve dış politika da attığı adımlar bir bütün olarak ele alınacaktır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'de öne çıkan İslamcı ve milliyetçi siyasi aktörler Batı karşıtı bir fikir benimsemişlerdir. Bu yeni aktörler resmi milliyetçiliğin temsilcisi konumunda olan TSK ve CHP kadroları ve takipçileri ile siyasi mücadele içerisindedirler ve bu durum Türkiye'nin dış politika tercihlerini etkilemektedir denilebilir (Bozdağlıoğlu, 2003: 56). AK Parti döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrolarının uyguladığı resmi milliyetçiliğin temsilcisi konumunda olan kurumları Kemalist temsilciler olarak değerlendirebiliriz. Farklı milliyetçi fikirleri yönlendiren gruplar arasında çekişme kaçınılmazdır. Örneğin İslamcı grupların politikalarını eleştiren "Kemalist milliyetçiler" ve "ultra-milliyetçi Türkçüler" için Türkiye'nin birleşik yapısının devamının sağlanması zor görünmektedir. Bu tür milliyetçi yapılar, etnik kimliklerin kabulünde zorluklar yaşadıkları iddia edilebilir (Köker, 2010: 66). İslamcı aktörler ve devamı niteliğinde olan AK Parti hükümetleri etnik kimlik kabulünde diğer partilerden bir adım ne çıkmıştır. Bu durum AK Parti hükümetlerinin seçim başarılarında elini kolaylaştıran enstrümanlardan birisi olarak da değerlendirilebilir. AK Parti kadrolarının siyasal İslamcı kökeni ve din milliyetçiliği eğilimli yaklaşımı etnik ayrımcılıktan uzak bir duruş sergilemesine yardımcı olmuştur denilebilir.

2000'lerin başından itibaren Türk siyasetine hakim olan Erdoğan hükümetlerinden önce, PKK terörüne karşı TSK askeri araçlara başvurmak üzere etnik Kürt sorununun ana yönetici aktörü konumunda kalmıştır. Askerin sivil siyasete dahil olması da bu durumu etkilemiştir (zhan ve Ete, 2009: 15). AK Parti'nin, Türkiye'de Kürt sorunundan önce asker-siyaset denklemini çözmek için aşamalardan geçmek durumunda kaldığı söylenebilir.

PKK terörünün kendisini Türkiye idealinin koruyucusu olarak gören TSK'ya siyasetten rol alması için zemin hazırladığı iddia edilebilir. Kürt meselesini Türkiye'nin btnlğine bir

tehdit olarak görünce ve PKK terörü Kürt milliyetçiliğinin görünen yüzü haline gelince TSK'nın askeri yöntemleri siyasetin önüne geçirmekte tereddüt etmediği görülebilir. Türkiye'nin tarihsel süreçte TSK'nın Kürt meselesini güvenlik sorunu olarak tanımlaması ve bölünmeyi öngören Sevr Antlaşmasına ithaf yaparak Kürt meselesini "Sevr Sendromu" olarak yorumlaması TSK'nın etkisini sivil siyasetin önüne geçirdiği iddia edilebilir (Polat, 2008: 77). Bu süreçte TSK'nın etkisini sadece siyasi hegemonya arayışı üzerinden değerlendirmek çok objektif olmasa da TSK'nın siyasette etkisini sürdürerek kurucu iradenin yönettiği resmi milliyetçiliği korumak istediği iddia edilebilir.

Yaşanan güvensizlik ve çatışma ortamı devlet ile Kürt halkının ilişkilerini bozmuştur. Kürtlerin bir kısmının, yaşanan çatışma ortamından dolayı tarihi süreçte devleti düşman olarak algılamış olabileceği ileri sürülebilir. Buna karşılık olarak da kendilerini cumhuriyetin kurucu ve koruyucu elitleri olarak gören Kemalistlerin, Kürtleri "isyancılar olarak" gördüğü iddia edilebilir (Ensaroğlu, 2013: 9). Devletin, Kürtler nezdinde imajını sağlama çalışmaları Türk siyasetinde zorlu bir süreç olarak algılanabilir.

Kürt sorununun kaynağının iki tarafı olduğunu görenler mevcuttur. Ömer Ünal'a göre birinci taraf Kürtleri yok sayan ve gerektiğinde şiddet politikaları da geliştirmiş olan Türkiye Devleti, diğer yanda ise Kürtleri yönlendirme yeteneği olan ve şiddete başvuran PKK örgütü. Şiddet içeren yaklaşımların sonuç getirmemesi durumu çözüm sürecinin başlangıcını temsil etmektedir. Ünal'a göre çözüm sürecinin iki tarafı ise kaynaklarından farklıdır. Birinci taraf askeri kontrol eden siyasi güç, diğer taraf ise PKK'yı aradan çıkarabilen Kürt siyaseti olmalıdır (Ünal, 2011: 68). Bu sorunun kaynağı konusu ciddi bir tartışma konusudur. Türkiye'de ki farklı milliyetçi yaklaşımları benimsemiş ve Kürt milliyetçiliğinin karşısındaki siyasi teşkilatları Türkiye Devleti'ni sorunun kaynakları arasında görmekten kaçınırlar. Buna rağmen özellikle 2007 yılından sonra Türkiye'de sorunun çözümü için sivil siyaset ve Kürt siyaseti öne çıkmış bulunmaktadır.

PKK'nın oluşum olarak etnik Kürt milliyetçiliği fikrini desteklediği ve temsil ettiği iddiaları vardır. Tüm Kürtlerin yegane temsilcisi olarak görmek doğru olmayabilir, fakat PKK'yı Kürtler'den ayrı olarak düşünmek zordur denilebilir. PKK'nın şiddet faaliyetleri ile birlikte Kürt Meselesi hükümetler tarafından güvenlik meselesi olarak algılanmıştır. Bunun sonucu olarak hükümetler yalnızca askeri araçlarla müdahalelerde bulunmamıştır, farklı işkenceler

ve faili meçhul cinayetler bazı dönemlerdeki hükümetlere atfedilmektedir (Ensaroğlu, 2013: 7-8). Bu yüzden PKK'nın faaliyetleri baskı altında bulunan bölgelerdeki toplum için bir şekilde meşrulaşmış olabilir ve AK Parti döneminde mücadele edilen meselelerden birisi tekrar Kürt kesimin güvenini kazanma arayışı olmuştur denilebilir.

AK Parti hükümeti önceki hükümetlerden farklı olarak Kürtlerin kültürlerini ve varlıklarını açıkça ifade etmeleri gerektiğini öne sürmüştür. Başbakan Erdoğan devletin Kürtlere karşı yanlış politikalar izlediğini söylemiştir. Yıllarca Kürtlere hapisanelerde yapılanlar Kürtlerin devlet karşıtı duygularını pekiştirmiştir (Polat, 2008: 76). Bir hükümetin başbakanının bu çıkışı, devlet ile arası açık olan etnik bir kimliğin siyasete katılmasını teşvik amacı gütmekte olduğu iddia edilebilir.

1991 yılında Tayyip Erdoğan'ın Refah Partisi İstanbul İl Başkanı iken hazırlattığı Kürt Raporu'na göre Güneydoğu Anadolu'ya önceden beri Kürdistan denilmektedir. Kürtler ayrı bir dile sahiptirler ve hem PKK'dan hem de Türkiye Devleti'nin askeri operasyonlarından rahatsızdırlar. Bazı azınlıkta olan gruplar dışında Kürtler ayrı bir devlet arayışında değildirler; sadece kültürlerini ve ana dillerini kullanmak istemektedirler. Aynı raporda somut olarak öneriler sunulmaktadır; özetle, Kürt dili ve kültürü tanınmalı, Kürt enstitüsü kurulmalı, merkezi hükümetin gücü azaltılmalı ve Kürtçe yayınların özgürce yapılması gerekmektedir (Efegil, 2011: 29). Erdoğan'ın, kendi iktidarından yıllar önce hazırlattığı bu raporu başbakanlığı süresince aşamalarla yürürlüğe koymuş olduğu görünmektedir denilebilir.

Kimlik sorunun anlaşılmaya başlanması ile 2003'de iktidara gelen AK Parti yönetimi Kürt meselesini gündemine etnik bir konu olarak ele almıştır. Başbakan Tayyip Erdoğan 2005 yılında Diyarbakır'da kalabalığa yaptığı bir konuşmada baskı yerine demokrasinin araç olarak tercih edileceğini açıklamıştır. Söylemler AK Parti iktidarı boyunca devam etmiştir. Örneğin 2008 yılında Tayyip Erdoğan demokrasi ve vatandaşlık hukukunun gelişmesi sayesinde ülkenin kronik problemlerinin çözülebileceğini söylemiştir (Başbakan'ın 2005'te Diyarbakır Konuşması, 2009). Bu durum AK Parti yönetiminin Kürt meselesini silah aracı yerine farklı alternatifleri değerlendirerek çözmek istediğinin işareti olarak algılanabilir. Kürtler bu konuşmanın yalnızca söylemde kaldığı yönünde eleştirirken, muhalif kesimlerin

Kürtler için atılacak adımları ilk etapta şüphe ile karşıladığı ve karşı tutum sergilemiş olduğu iddia edilebilir.

Demokratik açılım sürecini başlatmak AK Parti'nin siyasi geleceği açısından riskler barındırabilir. Ana muhalefet partileri CHP ve MHP, AK Parti'nin yaptığı girişimlerin ülkenin geleceğine ve bütünlüğüne karşı bir tehdit oluşturduğu söylemi geliştirmişlerdir (Celep, 2010: 127). AK Parti'nin yönettiği çözüm sürecine MHP ve CHP'den karşı çıkmalar daimi olarak devam etmiştir (Nykanen, 2013: 87). CHP'nin çizgisinin zaman zaman değiştiği, MHP'nin daimi olarak çözüm sürecine karşı tutumunu koruduğu iddia edilebilir.

MHP, AK Parti'nin takip ettiği politikanın karşısında durmaktadır ve PKK ile ilişkiler geliştirmeyi vatana ihanet olarak yorumlamaktadır. Ayrıca MHP'ye göre Barzani ile ilişkiler geliştirmekte aynı şekilde yanlıştır. MHP Genel Başkan Yardımcılarından Şefkat Çetin'e göre PKK, AK Parti'yi yönlendirecek bir etkiye sahiptir. (Şefkat Çetin: Bu İhanet..., 2014). MHP Kürt meselesini daimi olarak bir güvenlik problemi olarak algılamaktadır denilebilir. Bazı zamanlar MHP milliyetçi yaklaşımı ile AK Parti'nin milliyetçi davranışlar sergilemesini tetiklemiş olabilir (Öniş, 2013: 118) MHP askeri enstrümanların daim olmasından yanadır (Yıldız, 2012: 156). Bu bağlamda MHP direkt olarak hem PKK kamplarına hem de Kuzey Irak Kürt yönetimine müdahale etme fikrini desteklemektedir (Efegil, 2011: 65). MHP, sınır ötesi operasyonları AK Parti gibi mümkün görmektedir. İki partide üniter devlet yapısının korunmasına yönelik operasyonlarda hem fikir görünmektedir. AK Parti'nin burada biraz daha iç politik denklemlere odaklı olarak dış müdahale süreçlerine eğilim gösterdiği iddia edilebilir.

CHP ise açılım sürecinin yöntemini eleştirmektedir. Bu doğrultuda çözüm sürecinin etkisi altında yapılan tartışmalarda tarafını belli etmektedir. Örneğin CHP'de bazı isimler "Türklük" tanımının Anayasa'ya girmemesini isterken, Parti Yönetimi "Türklük" tanımında ısrarcı olarak parti kararını açıklamıştır (Anayasa'da Türklük Tartışması, 2013). CHP'nin zamanla politikalarında ılımlaşma olması bazı beklentilerinin değişeceği anlamına gelmeyebilir. "Türklük" tanımı üzerinde olan bu tartışma örnek olarak sunulabilir.

CHP çözüm sürecinde AK Parti ile benzer tutumlar geliştirebilir. Fakat muhalif olma çabası ile çözüm sürecinin önünde engel gibi görüldüğünü iddia edenler vardır. MHP ise temel argümanlarını korumakta ısrar etmekte, Kürtlerin ciddi sorunları olmadığını ve asıl

problemin PKK'dan kaynaklandığını düşünmektedir (Ünalın, 2011: 153). MHP aslında bu yaklaşımı ile güvenlik parametresini öncelikler arasında tutuyor denilebilir.

Cumhuriyetin ilanından siyasal İslami aktörlerin ön plana çıkışına kadar geçen sürede resmi milliyetçilik dış politikaya Türkiye'de hakim olmuştur. Resmi milliyetçilik dış politikada ulus-devlet yapısını koruyarak Batı yanlısı bir dış politika izlemiştir denilebilir. AK Parti'nin dış politikada Batı ile ilişkilerine önem vermekte olduğu fakat dini milliyetçilik söylemlerinin gereği olarak İslam coğrafyasına hitap etmekte olduğu iddia edilebilir (Balcı, 2013: 288). AK Parti'nin benimsediği çok yönlü dış politikada batı ile ilişkiler, İslami ülkeler ile ilişkiler dikkate alındığında tamamlayıcı bir rol üstlendiği iddia edilmektedir (Bozdağlıoğlu, 2008: 70). AK Parti, muhafazakar geleneğin takipçisi olmuştur. Bunu yaparken Osmanlı-İslam kültürü ile Batılı ulus devlet fikrini bir araya getirme çabası içerisinde olduğu söylenebilir. İç politikada ise AK Parti, milli ve manevi değerlerin baskın olduğu milliyetçilik anlayışı yerine yurttaşlık esasına dayalı bir milliyetçilik ile toplumun huzura kavuşacağı fikrini savunmaktadır görüşleride mevcuttur (Efegil, 2012: 200). AK Parti dış politikada İslami eğilimler gösterdiği için özellikle batı yanlısı Kemalistler tarafından eleştirilmektedir. İslami ülkeler ile olan ilişkilerin AK Parti döneminde batı ile kıyaslandığında daha yoğun olduğu algısının sebebi Türkiye'nin Orta Doğu coğrafyasının bir parçası olması olabilir.

Başbakan Erdoğan, 2009 yılında mecliste yaptığı bir konuşmada bugünkü meclisin Atatürk'ün meclisinin daha gerisinde kalamayacağını söyler ve çoğulculuk, özgürlük ve demokrasi vurgusu yapar. Atatürk'ün meşhur "yurtta barış, dünya da barış" sözünü söylediğinde Atatürk'ün önemle durduğu ilkelerinden birini kullanır. Fakat bunu yaparken 'çoğulcululuk' vurgusu ile aslında kurucu iradenin ortaya koymuş olduğu Türk olmayan unsurlara Türklük aşılması fikrini tersine çevirir ve barışın yeni aracı olarak 'çoğulculuğa' önem verdiğini söylemsel olarak ortaya koyar (Nykanen, 2013: 94). Bu fikre uygun olarak AK Parti Kürt milliyetçiliğinin silahlı mücadele yerine siyasi mücadelesine önem vermiştir. Etnik Kürt siyasi temsilcilerin AK Parti hükümetleri döneminde mecliste grup oluşturarak sürekli olarak siyasette yer alması Türk siyasi hayatında artık kalıcı olarak yer edindiklerinin göstergesi olabilir (Yeğen, 2011: 148). Ahmet Davutoğlu, Türkiye'de demokrasinin sahip olunan 'yumuşak gücün' ana kaynağı olduğunu düşünür (Aras, 2009: 140). İç politikada iddia edilen bu çeşitlilik ve çoğulculuk dış politikayı da etkilemektedir.

Türk dış politikasında bölgesel iddialarda ve tercihlerde 'yumuşak güce' önem verilmektedir. AK Parti dönemlerinde bölgesel meselelerde aktif rol alma süreçleri öne çıktığı için, yumuşak güç unsurlarının ilgili bölümlerde bahsedileceği üzere Türk dış politikasında önceki dönemlere kıyasla daha belirginleştiği söylenebilir. Kimlikler, değerler, kültürler ve parlamenter iç siyasi dinamizm sayesinde 'yumuşak gücün' bölgede önemli olduğu iddiası Türk dış politikasına hakimdir. Ayrıca iç siyasette demokratik katılımıda çoğulculuğun sağlanması ile dış güvenlik tehditlerinin önünün kesilebileceği düşünülmektedir. Bu yüzden AK Parti'nin, CHP ve MHP'nin milliyetçilik anlayışları ile siyasi arena da mücadele ederken aynı zamanda etnik Kürt milliyetçiliğinin temsilcilerini siyasette tutmak için çaba gösterdiği iddia edilebilir.

3.1.1. 2007 Yılındaki Önemli İç Siyasi Çekişmeler

AK Parti 2002 yılında %34 oy oranı ile iktidar olmuştur. AK Parti'nin kadrosunun Siyasal İslam geleneğinden gelmiş olması AK Parti'nin hakkında şüphelere sebep olmuştur. Bu şüphelerin giderilmesi için AK Parti kendisinin İslami bir parti olmadığını ilan etmiştir. Parti kendisini muhafazakar olarak tanımlamıştır fakat İslami tanımını kabul etmemiştir. Bunun amacı laik sistemle uyumlu olduğunu göstermektir (Bozdağlıoğlu, 2008: 68). AK Parti'nin bu iddiası TSK ve CHP kadroları - takipçileri tarafından kabul görmemiştir. 2007 yılına kadar AK Parti'nin TSK'nın siyasetteki etkisini kırdığını söylemek zordur denilebilir. 2007 yılında cumhurbaşkanlığı seçimi öncesi AK Parti, dönemdeki kurucu iradenin ortaya koyduğu resmi milliyetçiliğin en önde gelen temsilcisi konumundaki TSK ve siyasi temsilcisi CHP ile güçlü bir rekabet sürecine girmiştir. 2007 yılı farklı milliyetçi ideolojilerin çekiştiği çetin bir yıldır. Dahası 2006 ve 2007 yılları PKK terörünün akut olarak yükselişe geçtiği bir dönem olarak görülebilir. AK Parti'nin kendi siyasi çıkarları için PKK sorunu ile de aynı dönem mücadele etmek durumunda kalmış olduğu gözlemlenebilir.

2007 Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi AK Parti, başta zamanın cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve TSK'dan tepkiler almıştır. Sezer, Harp Akademilerinde yaptığı bir konuşmada devletin cumhuriyeti koruması gerektiğine vurgu yapmıştır. Aynı süreçte yapılan Cumhuriyet mitingler AK Parti'nin gizli bir İslami gündemi olduğuna dair toplumun

inandığının göstergesiydi iddiası vardır (Köker, 2010: 50). 2002 sonrası AK Parti döneminde ordunun bir parti gibi laiklik karşıtı gördüğü durumlarda siyasete müdahale ettiği görülebilir. Dahası ordu 2007 cumhurbaşkanlığı sürecinde yapılan cumhuriyet yürüyüşlerine de destek çıkmış olarak algılanabilir. Cumhuriyet yürüyüşlerinin asıl amacı AK Parti'nin kendi adayını köşke çıkarmaması olarak algılanmıştır (Çınar, 2010: 112). Cumhurbaşkanlığı köşkü yarışı iki taraf için bir kalenin savunulması ya da ele geçirilmesi mücadelesine dönüşmüş olarak yorumlanabilir. AK Parti kendisinden önceki siyasi çizginin etkisinin kırmak istemekte, CHP ve TSK'nın ise Cumhurbaşkanlığı köşkünün resmi milliyetçi çizginin mirası olduğunu düşündüğü iddia edilebilir.

2007 Cumhurbaşkanlığı seçiminden zaferle çıkan ve 2008 kapatma davasından kurtulan AK Parti içinden sıyrıldığı bu dönemden sonra mücadelesinde kazanan taraf olmuştur. Bu sayede AK Parti inşa etmek istediği Türkiye fikrinde daha güçlü hale gelmiştir. Eski darbe dönemleri ile ilgili açılan davalar AK Parti'nin resmi milliyetçi ideoloji ve vesayet ile mücadelesinde önemli aşamalar olarak görülebilir (Duran, 2013: 98). AK Parti bulunduğu konjunktürde kazandığı demokratik hegemonya sayesinde eli güçlenen taraf olmuştur. Tabii ki kazanılan iç mücadelenin dış politika tercihlerini etkileyeceği tahmin edilebilir.

Laik-resmi milliyetçilik taraftarları kendilerini çağdaş ve modern laik Türkiye'nin koruyucuları olarak görmektedir. TSK bu noktada muhafazakar ve siyasal İslamın devamı konumundaki AK Parti ile güç paylaşımını kabul etmemiştir iddiası vardır (Çınar, 2010: 117). AK Parti'nin ikinci parlamento seçimlerinde oyunu arttırması ise bu paylaşılmak istenmeyen gücün el değişmesinin en büyük işareti olarak görülebilir. Güç paylaşımını kabul etmeyen TSK'nın AK Parti dönemine kadar hakim olduğu dış politika ve tercihleri ile muhafazakar ve dini milliyetçiliği benimseyen AK Parti'nin dış politika tercihleri uyum göstermemiştir. Kapalı bir dış politikadan, bölgeye açık bir dış politikaya geçiş süreci bu iki tarafın iç siyasette çekişme konuları arasında algılanabilir.

2007 yılı seçimlerinde DTP'nin adayları 23 bağımsız sandalye ile meclise girmiştir. Türkiye'de Kürt meselesi ile ilgili söylemlerin çoğaldığı bir dönemde yapılan bu seçimler bazı durumları açığa çıkarmıştır. DTP'nin Diyarbakır ve Batman gibi güçlü olduğu yerlerde oy kayıpları yaşaması AK Parti'nin güneydoğuyu etkilediğini göstermiştir. AK Parti'nin bu seçimde 9 güneydoğu şehrinde DTP'den daha fazla oy alması ise çok dikkat çekicidir

(Olson, 2008: 25). AK Parti'nin bu seçimlerde güneydoğudan böyle yüksek oranlarda oy alması kendisinden önceki hükümetlerin bölgede devlet adına kaybettiği prestiji tekrar kazanma yolunda olduğunun göstergesidir. Dahası AK Parti söylemleri ile bölgede güven tesis etmeye başlamıştır denilebilir.

2007 yılında tahmin edildiğine göre 3000 civarında PKK'lı militan Kuzey Irak'tan Türkiye'ye gelerek operasyonlar düzenlemiştir. Bunun üzerine Erdoğan hükümeti meclisten Kuzey Irak'a askeri operasyon için tezkere alma hazırlıklarına başlar (Findley, 2010: 368). AK Parti'nin 2007 yılında %47 oyla seçilerek iktidar olması halkın yeni demokrat, pazar eğilimi olan, küresel entegrasyona açık yönetimi eski otoriter, devletçi ve içine kapalı siyasete tercih etmesidir (Yılmaz, 2009: 122). Halktan içine kapanmadığı için destek alan bir partinin kendine güvenini artırmıştır. Bu kendine güven, partinin gerektiğinde ülkesinin birliğine tehdit gördüğü durumlarda akıllı bir dış müdahaleye açık olmasını sağlar. Sonuçları itibari ile dış müdahaleler iç siyasi seçim riskleri barındırsa da 2002 ve 2007 yılları ile oylarını artırarak seçilen bir iktidar kendine güveni kazanmıştır. Kuzey Irak'a operasyon düşüncesi, iç siyasi istikrar ile uyumlu bir tutum olarak algılanabilir.

2005 yılında Başbakan Erdoğan'ın yaptığı toplantılarda ve gezilerde "Kürt Sorunu" tabirini kullanması çok önemli bir adım olarak görülmektedir. Buna rağmen ilk aşama da AK Parti'nin mücadele halinde bulunduğu TSK ve CHP kadroları ile MHP'yi destekleyen milliyetçiler sürecin karşısında olmuşlardır (Ensaroğlu, 2013: 12). Kamuoyunda PKK ve Kürt sorununun çözümü ile ilgili izlenen politikanın yetersizliği ile ilgili ortak fikir hakim olduğu dönemlerde olmuştur (Özhan ve Ete, 2009: 97). 21 Ekim 2007 yılında ise Dağlıca saldırısı gerçekleşmiştir. Kuzey Irak'tan Türkiye'ye geçiş yapan 100'den fazla olduğu söylenen PKK'lı Yüksekova Dağlıca Köyü'ne yakın bir karakola saldırı yapmışlardır. 12 asker bu saldırı da hayatını kaybetmiştir ve dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı olan İlker Başbuğ "son on yılda bu çapta bir eylem yapılmamıştı" diyerek durumun ciddiyetini anlatmak istemiştir (Zengin, 2010: 177). Dağlıca saldırısı Türkiye'nin iç ve dış siyasetinde Kürt milliyetçiliğine yoğunlaşmasını sağlamıştır. Bu olay ardından Türkiye'nin sınır ötesi müdahalesi fikrinin yaygınlaşması ile Irak Başkanı Celal Talabani var olan problemin Irak, Türkiye ve ABD işbirliği ile çözülebileceğini söyler. Irak dış işleri bakanı Hoşyer Zebari'de PKK'nın Irak topraklarından en kısa zamanda ayrılacağını ve kendilerinin böyle istediğini dile getirir (Olson, 2008: 38). Iraklı yöneticilerin, Türkiye'de AK Parti hükümetinin gerekli

gördüğü durumda Irak topraklarına müdahale yapıp PKK'yı vurmaya çalışacağıının farkında oldukları düşünülebilir.

Yaşanan iç siyasi çekişmelere ek olarak Kuzey Irak'ta temelleri atılan Kürt devletinden destek alan PKK'nın 2006-2007 yıllarında saldırılarını artırması sonucu DTP dışındaki diğer partilerin PKK'yı bitirmeye yönelik milliyetçi söylemlerinin artırdığı gözlemlenmiştir. Siyasi arenada milliyetçi rekabet öne çıkmıştır. AK Parti'de kendi oy tabanındaki milliyetçi kesime hitap etmek adına aynı yaklaşımı benimsemiştir iddiaları vardır (Polat, 2008: 84). 2007 yılı ayrıca terör faaliyetlerinin de aktif olduğu bir dönemdir. AK Parti iç politika da hem PKK terörü hem de başta resmi milliyetçilik ideolojisinin takipçileri olmak üzere farklı milliyetçi yaklaşımlar besleyen gruplarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. İç politika da engebeli süreçler geçiren hükümetin dıştan gelebilecek irredentist Kürt milliyetçiliğini önlemek için dış politikaya yoğunlaşması gerektiği düşünülebilir.

2007 genel seçimlerinden önce AK Parti hükümeti toplumdaki birliği bozabilir tehlikesiyle sınır ötesi operasyonlara sıcak bakmıyordu. Seçimlerden sonra AK Parti %47 gibi büyük bir yüksek oy oranı elde eder. AK Parti seçim sonrası gerektiğinde PKK ile mücadelede askeri enstrümanlara başvurulabilir noktasına gelmiştir. Burada AK Parti hem diplomatik kanalları hem de askeri kanalları bir arada kullanmayı tercih etmiştir. Türkiye bu yüzden uluslar arası arena da endişeleri gidermek için sınır ötesi müdahalenin yalnızca PKK kamplarına terörü bitirmek için yapılacağını açıklar. Türkiye bu sayede amacının Irak'ın bütünlüğüne bir tehdit oluşturmadığını ve Kuzey Irak'ı ele geçirmek olmadığını açıklamış olur. Türkiye BM Güvenlik Konseyi kararlarına göre kendisini teröre karşı koruma hakkı olduğunu ve Kuzey Irak'tan gelen PKK'lıların Türkiye'nin bütünlüğüne tehdit oluşturduğunu açıklamıştır (Efegil, 2008: 56-57). AK Parti'nin askeri müdahale öncesi uluslararası sistemde lobcilik yapması siyasi müdahalesinin meşruluğu için önemli bir hamle olarak görülebilir.

2007 yılında Kandil ve Erbil işbirliği içerisinde hareket ederek Türkiye'nin Kuzey Irak'a operasyonlar gerçekleştirmesine sebep olmuşlardır. Hatta bu birlikteliği Barzani'nin şu sözü açığa da çıkarmıştır: "Türkiye Kerkük'e karışırsa biz de Diyarbakır'a karışırsınız" (Zengin, 2010: 166-167). 2007'de PKK'dan gelen ilk ciddi eylem Ankara'nın merkezi Ulus

Anafartalar çarşısında 7 kişinin ölümüne sebep olan patlama ile olmuştur (Zengin, 2010: 169). Bir güvenlik meselesi ilgiyi kendisine çekmiştir ve ilgili siyasi iradeye bu durumu iç siyasi çıkarlarında avantaja dönüştürmek için fırsat doğmuştur. Ülkenin güvenliği için sınır ötesi operasyonlar düzenlenmesi risklerine rağmen ülke içinde farklı partilerin kitleleri tarafından kabul görmektedir.

2006'da yükselişe geçen saldırılar sonucu önündeki siyasi fırsatı gören iktidar Irak'ı gündemine detaylıca almıştır. 2007 yılının ocak ayında Başbakan Erdoğan, Türkiye için "Irak Projesi" olacağını söylemesi önemliydi. Türkiye için Irak konusu Kürt meselesi ile paralel gitmektedir (Olson, 2008: 24). Çünkü Türkiye'de Kürt milliyetçiliği yalnızca tarihi sürecinde beslenen bir konu değildir. Türkiye'de Kürt milliyetçiliğinin özellikle Kuzey Irak'taki konjonktürden beslenmekte olduğu görüşü kabul edilebilir.

3.1.2. Çözüm Süreci ve Dış Politikaya Etkileri

Türkiye'nin iç meselelerinde attığı olumlu adımlar 'yumuşak gücünü' etkin hale getirmesine yardımcı olmaktadır. Aynı şekilde ülke içerisindeki bazı sorunlarda Türkiye'nin dış etkinliğini azaltmaktadır. Örneğin tam olarak çözülemeyen bir Kürt meselesi Türkiye'nin Orta Doğu'daki dış politikasını direkt olarak etkileyebilmektedir (Altunışık, 2008: 49). Bu yüzden yalnızca AK Parti hükümetleri değil, daha sonraki yıllarda iktidar olabilecek partilerinde Kürt meselesi gibi Türkiye'nin bütünlüğü ile alakalı bir kimlik sorununa eğilmesi gerektiği tezi savunulabilir.

Kürt meselesi yıllarca süregelen bir konudur ve farklı konjonktürlerde farklı algılanmıştır. PKK'nın 1984'te başlatmış olduğu silahlı eylemler sonucu 1987 yılında Kürt nüfusunun yoğun olduğu 7 ilde olağan üstü hal ilan edilmek durumunda kalınmıştır (Nachmani, 2003: 33). PKK, Kürt milliyetçiliğinin aktif hegemonya arayışının temsilcisi olarak ortaya çıkmıştır ve varlığını Kürt milliyetçiliğine dayandırmıştır. PKK, Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın etkisinde olan bir grup Marksist Genç tarafından kurulmuştur. Terör faaliyetlerine başlayan bu örgüt Kürt halkı ile ilişkisini kurmuştur (Özhan ve Ete, 2009: 100). PKK, ortaya çıkmasına sebep olarak Kürdistan diye tanımladığı bölgenin sömürülmesini göstermiştir. PKK'ya göre sömürülen Kürdistan ilgisiz bırakılmıştır. Kürt milliyetçiliğinin bölge içindeki eylemine ek olarak dış etkiler Kürtlerin özerk bölge

hayallerini gerçekleştirmelerine yardımcı olmaktadır. Irak Kürdistan'ı ABD'nin müdahalesi ile kurulmuştur. Kuzey Suriye'de Kürtler özerkliklerini Arap Baharı etkisiyle gerçekleştirmektedirler. Kürt milliyetçiliğinin bölgede amacı farklı ülkelerdeki yapıları bir araya getirerek Kürdistan'ı kurmaktır iddiası yaygındır denilebilir (Doğu Ergil ile Söyleşi, Orsam Konuk, 2013). Geleneksel bakış Kürt milliyetçiliği için Kürdistan idealini açıklamaktadır. Farklı ülkelerde bulunan Kürtler dış etkiler sayesinde özerkliklerini elde etmiştir. Geleneksel milliyetçi yaklaşıma göre 'ayrılıkçı' özelliğe sahip olan Kürt milliyetçiliği için elde edilen özerklikler Kürdistan ulus-devleti için önemli bir aşama olarak görülebilir.

Türkiye'de Kürt milliyetçiliği beklediği özerkliği elde edememiştir. Kürt milliyetçiliğinin siyasi arenada tutulması istenirken aynı zamanda bazı dönemlerde önü kesilmiştir. DTP, bu konumda olan 2000'li yılların örneğini temsil etmektedir. DTP'nin kapatılması etnik Kürt toplumunu kısmen de olsa temsil eden bir partinin siyaset yapmasının önünün kapanmasıdır (Köker, 2010: 62). Kürt milliyetçiliğini belli oranda temsil kabiliyeti olan bir partinin kapatılmasının çözülmesi gerekli sorunları daha zorlaştırdığı söylenebilir. Bu durum aslında AK Parti'nin çözmek için geliştirdiği politikaların zarar görmesine sebep olur. Bu bakımdan etnik Kürt milliyetçiliğini temsil eden bir partinin kapatılması dolaylı olarak AK Parti'nin çalışmalarına bir darbe olarak görülebilir.

Anayasa Mahkemesi'nin DTP'yi kapatması ve Ahmet Türk gibi nispeten ılımlı bir siyasetçiyi yasaklaması çözüm sürecinin ilerlemesi açısından olumsuz bir etki yaratmıştır. Yedek parti olan BDP, DTP'nin kapatılması ile Kürt hareketi için devam eden parti olmuştur. Bu yaşanan gelişmeye ek olarak KCK operasyonları kapsamında siyasetçilerde dahil bir çok kişi tutuklanmıştır (Çakır, 2010: 187). Bir partinin kapatılan partinin halefi olarak devam etmesi sonucu aynı kılmıştır. Fakat Kürt milliyetçiliğinin siyasi temsilinin önünü kesmek, eski güvenlik merkezli politikalara dönüşe sebep olabilir. Yine de DTP örneği, farklı bir parti adı altında devam etmeyi başarmıştır.

DTP'nin PKK'yı terörist grup olarak tanımlayamaması bütün partiler tarafından eleştirilmektedir ve bu durum DTP ve devamı olan partiler için bir çıkmaz niteliğindedir. DTP'ye göre PKK, Kürtlerin sorunlarına siyasal alanda çare bulmaya çalışan bir gruptur (Efegil, 2008: 67). DTP'de aslında kendisine biçilen rolü oynamaktadır ve bu rol kendisini

silahlı bir örgütü siyasi arenada hareket ediyormuş gibi göstermeyi gerektirmektedir. DTP ve devamında gelen partilerin PKK'yı ideolojik anlamda tasfiye edememesi Türkiye'de çözüm sürecinin nereye kadar gidebileceğini tartışmaya sebep olabilir. Fakat Kürt milliyetçiliği açısından bu durum bir bütünlük arz etmektedir.

PKK yapılanması Kandil, Suriye'deki yapılar, Avrupa'daki üyeler ve diğer gruplar hükümetle olan ilişkilerde sertlik ya da yumuşaklık gösterme konusunda birbirlerinden farklı düşüncelere sahip görünebilirler. Bazıları saldırıların devamını, bazıları da hükümetle görüşmeleri desteklemektedir denilebilir. Öcalan'ın istekleri Güneydoğu'nun Kürt bölgesi olarak kendi kolluk güçleri, eğitim vs. özgürlükleri olan bir bölge olması ve Kürtlerin Anayasa ile tanınmasıdır. Bu Kürtlerin etnik düzlemde otonom bir idare kurması anlamına gelmektedir. BDP'nin istekleri de AK Parti hükümetinin önerilerinden çok farklı görünmektedir. BDP, Abdullah Öcalan'ın resmi muhatap olmasını, PKK'luların siyasete dahil olmasını ve yeni demokratik bir anayasa istemektedirler. Bunlara ek olarak Kürtçenin eğitim dili olarak Kürt nüfusunun yoğun olduğu illerde serbest olmasını ve anayasadan etnik temelli vatandaşlık tanımının çıkarılmasını istemişlerdir (Efegil, 2011: 36). Türkiye'de yaşanan çözüm süreci karşılıklı tarafların farklı talepleri doğrultusunda ilerlemek durumundadır. Bu durum çözüm sürecinin ne kadar sağlıklı ilerlediği ile ilgili tartışmaları beraberinde getirmektedir.

Bir Kürt yazar Şeyhmus Diken'e göre AK Parti batıda Türk-İslam sentezi üzerine söylem geliştirirken, doğuda Kürt-İslam birlikteliği söylemi geliştirmiştir. Bunu yaparken de Kürt olan milletvekillerini Kürtçe konuşmaları için sahaya sürmüştür. Diken, AK Parti'nin "Bakın biz Kürdüz ve Kürtçe konuşuyoruz. Bağımsız adaylar Kürtçe bile bilmiyorlar, nasıl haklarınızı savunacaklar!" söylemini de sert bir dille eleştirmektedir (Diken, 2009: 12). Doğu ve batıdaki farklı tarz söylemler Diken tarafından eleştirilse de AK Parti'nin inşa etmeye çalıştığı yeni Türkiye fikrinde İslam'ın kilit rol oynadığı açıktır. Kürt meselesinin çözümü İslam'ın araç olarak kullanıldığı iddia edilebilir.

Kürt muhalifler de çözüm süreci ile ilgili eleştirilerini dile getirmişlerdir. Onlara göre AK Parti söylemin ötesine geçememekte ve Kürtlerin isteklerini sürece dahil etmemektedir. AK Parti'nin yalnızca kendi çizdiği yolu takip ettiği eleştirileri yapılmaktadır (Nykanen, 2013: 87). AK Parti iktidarı Kürt meselesi ile ilgili adımlar atmaktadır. AK Parti'nin bu

süreçte ümmetçi bir yaklaşım da sergilediği anlaşılmaktadır. AK Parti'ye bu noktada yapılabilecek eleştiri AK Parti'nin Kürtlerle işbirliği yaparken onları AK Partileştirmek istediği iddiasıdır (Kalaycı, 2013: 16). AK Parti cephesinin söylemlerinin aksi yönde olması bu mevcut algıyı kırmamaktadır. Görüldüğü üzere iki tarafın talepleri ve beklentileri arasında en önemli noktalarda uyum görünmemektedir. Dahası sürecin aktörleri yalnızca bir hükümet ve Kürt milliyetçiliğinin siyasi uzantısı bir parti değildir. Diğer iki önemli parti CHP ve MHP ile bu partilerin tabanları süreci takip etmelidir. Sürecin sağlıklı bir sonuca ulaşabilmesi için bu partilerin destek vermesi gerektiği öne sürülebilir.

AK Parti'nin Kürt açılımı ilk bakışta demokratikleşme yolunda ciddi bir adım olarak değerlendirilebilir. Fakat bu noktada AK Parti'nin demokratik açılımı kendi açısından değerlendirdiği ve tek yönlü bir eylem planı olarak yürüdüğüne dair eleştiriler yapılır (Çınar, 2011: 120). Aslında AK Parti hükümetinde Öcalan ile dahi görüşmelerin yapılıyor olması bu savı yok hükmünde kılabılır. Buradaki önemli nokta görüşmeler sonucunda yapılan çalışmaların ve yasaların Kürtler ve devlet arasında karşılıklı rızaya dayanıp dayanmadığı olabilir.

Davutoğlu'na göre zor olan durum Kuzey Irak gibi güvenliğe dayalı konuların iç politikayı olumsuz etkilemesinden sakınabilmektir (Aras, 2009: 140). Çözüm süreci Türkiye'de dış politikada hükümetin elinin kolaylaştırmak amacı da gütmektedir. AK Parti, çözüm sürecini Kürt temsilcileri yürütürken aynı zaman da milliyetçi muhalif partilerle siyasi rekabetini devam ettirmek durumundadır. Bu yüzden CHP ve MHP her fırsatta tepkilerini dile getirmektedirler. CHP zamanla bazı olumlu tavırlar geliştirse de 2009 yılında Kürt açılımı başlaması ile AK Parti'yi ülkeyi bölücülük, PKK'nın istekleri doğrultusunda hareket eden, Anayasayı ihlal eden, etnik kutuplaşmaya sürükleyen bir parti olarak suçlamıştır (Çınar, 2010: 119). MHP lideri Devlet Bahçeli ise, Ankara'nın Tandoğan meydanında yaptığı konuşmada AK Parti'li yılların ülkenin en karanlık yılları olarak değerlendirmiştir (Celep, 2010: 138). Çözüm sürecini hangi hükümet yönetirse yönetsin muhalif kesimlerin ithamlarından kaçınamayacağı görünmektedir. Bu da iç siyasi çekişmelerin bir yansıması olarak algılanabilir.

Öcalan ile milletvekillerinin görüşmelerinin sağlanması çözüm sürecinde başka bir aşama olarak değerlendirilebilir. Ahmet Türk ve Ayla Akat ilk olarak Öcalan'la 3 Ocak 2013

tarihinde görüşmüşlerdir. Akabinde gerçekleşen milletvekilleri ve Öcalan görüşmeleri sonrası milletvekilleri Öcalan'ın mesajlarını Irak ve Avrupa'da bulunan KCK ve PKK liderlerine ilettiler (Ensaroğlu, 2013). Erdoğan hükümeti muhatabı olan milliyetçi hareketin liderlerini göz ardı etmemektedir. Görünen o ki bu liderlerin sağlıklı bir iletişim içerisinde olup birlikte hareket etmeleri istenmektedir. Hükümet, karşısında bir bütün olarak sürece dahil bir hareket görmek istemektedir denilebilir.

Türkiye'de çözüm sürecinde karşılıklı güvensizlikler, ateşkesin bazı özel olaylarla kesintiye uğraması gibi durumlar vardır. Fakat halkın çözüm sürecine destek veriyor olması bazı olumsuz durumlara rağmen farklı aktörlerin de çözüm sürecinin çalışmalarına devam etmesini sağlamaktadır. Öcalan'ın da AK Parti iktidarı tarafından Kürtlerin temsilcisi olarak görülmesi ve kendisiyle görüşmelerin yapılması sürecin net sonuç almak amacıyla yürütüldüğünün göstergesi olarak algılanabilir. Öcalan'ın Kürt etnik kimliği için mücadele veren sembol kişiliği bu süreçte göz ardı edilmemiştir. Buradaki sorun 1999 yılından beri hapsede olan Kürtler için önemli bir figürün Kürt milliyetçiliği üzerindeki etkisinin ne kadar olabileceğidir (Villellas, 2013: 21). Ayrıca Öcalan'ın serbest olan lider kadrolarla anlaşabileceği ya da onlar tarafından dikkate ne kadar alınacağını tartışma konusudur.

Türkiye'de yaşanan çözüm sürecinde Abdullah Öcalan'ın sürece dahil edilmesi AK Parti teşkilatı tarafından önemsenmektedir. AK Parti bu şekilde Kürt halkının sürece olan güvenin sağlayabileceğini öngörmüştür. Abdullah Öcalan'ın BDP milletvekilleri aracılığıyla gönderdiği ve Nevruz kutlamalarında okunan mesajı Kürt halkı ile devletin ilişkilerinin düzenlenmesi açısından tarihi bir öneme sahiptir. AK Parti iktidarı Türkiye'de yürüttüğü çözüm sürecini başarıya uğratarak sınır ötesi müdahalelerden uzak kalmak istemektedir. Sınır ötesi müdahalelerin Türkiye için faturasının ağır olma ihtimalinden dolayı AK Parti dışarıdan gelebilecek Kürt milliyetçiliği etkisini kırmak istiyor. Bunun için ulus-devlet yapısının bir gereği olarak terörist başı ilan edilen bir örgüt lideri ile ikili müzakereler yürütmektedir. AK Parti görüşmelerin bir sonucu olarak Öcalan'ın mesajının meydanlarda nevrüz kutlamasında okunmasına müsaade eder. Tabii ki bu durum ülke içerisinde resmi milliyetçi taraftarları ve MHP taraftarları tarafından tepkiyle karşılanmıştır denilebilir.

Öcalan görüşmeleri sonucu verilen mesajlar sadece lider kadrolara iletilmemiştir. Diyarbakır'da Nevruz kutlamalarında iletilen Öcalan mesajı çözüm süreci için tarihi anlardan birisi olmuştur. Bu mesajında silahlı mücadeleye son verilmesi gerekliliği Kürt sorunu için tarihi bir aşama olarak değerlendirilebilir (Ensaroğlu, 2013: 15). Milletvekillerinden Pervin Buldan bu mesajı önce Kürtçe okumuştur. Ardından başka bir Kürt milletvekili Sırrı Süreyya Önder, Öcalan'ın mesajını Türkçe okumuştur. Mesajın satır araları yürütülen çözüm süreci için önemlidir. Mesajdaki ilk vurgu "kardeşlik, barış ve çözüm" olmuştur. Diğer önemli vurgu ise "silah değil siyaset" diyerek çözüm süreci ile birlikte ateşkesin sağlanması fikridir. Mesaj içerisinde İslam'ın birleştirici unsur olarak Kürtleri ve Türkleri bir arada tuttuğu söylenmektedir (İşte Öcalan'ın Nevruz Mesajı, 2013). Bu fikir AK Parti iktidarında çözüm sürecinin anahtarlarından birisi olarak İslam'ın öne çıkarılmasıyla uyumludur. Bu uyum Öcalan'ın ve siyasi temsilcilerin, AK Parti hükümetinin isteklerini önemseydiğini gösterebilir. Ateşkes durumunun taraflarca olumlu karşılandığı fikri hakimdir. AK Parti'nin takip ettiği dini milliyetçilik bu süreçte aktif olarak kullanılmak istenmektedir denilebilir.

AK Parti, kendi döneminde kendi ideolojisine uygun bir toplum için çabalamaktadır. AK Parti seçimlerde kazandığı yüksek oy oranlı zaferler sayesinde topluma yön verebilmektedir. Dinin toplumda daha çok öne çıkarılması AK Parti'nin yapmaya çalıştığı toplum mühendisliği ile ilişkilidir (Öniş, 2013: 108). Çözüm sürecinin, AK Parti'ye bu noktada yardımcı olduğu Öcalan'ın mesajındaki uyumdan çıkarılabilir.

Anthony Smith, milliyetçiliği insanları bağlayıcı, ritüel olarak tekrar edici özelliği ve şevk veren yapısı ile "insanların yeni dini" olarak yorumlamıştır. Milliyetçilik, geleneksel dinlerle paralellik gösterebilir, onlarla yarışabilir ve kendisini insanlığa feda eden dinlerin peygamberleri gibi kendilerini vatanseverlik uğruna feda edebilen kahramanları vardır. Hayes'e göre de millet ezel ve ebed özelliği ile de din gibi bir işleve sahiptir (Brubaker, 2012: 3). Milliyetçilik toplumda 'dinler' kadar etkin olabilir. Bu yaklaşım, Kürt meselesinin çözümünde İslam öne çıkarıldığında, muhalif Kürt milliyetçilerinden alınan tepkiyi açıklayabilir.

İslam'ın etkin olması kendi içinde ve çözüm süreci açısından tartışmalı bir konudur. İslam'ın etkin kılınmak istenmesi AK Parti karşıtı Kürtler tarafından da eleştirilmektedir. Diken, bu

tür dini bir referansla çözüm yaklaşımının yanlış olduğunu belirtir. Çünkü din referans olarak ele alındığında İslam, Kürt toplumundan çıkarıldığında Kürt milli kimliği yok sayılmaktadır (Diken, 2009: 26). Kürt meselesinin temel çıkış noktası Kürt kimliğinin inkarı olduğu hesaba katıldığında, geliştirilen İslam eğilimli politikaların bazı karşıt Kürt kesimler tarafından bu şekilde karşılanması çözüme yeterince yaklaşmadığının emaresidir. Etnik tanınma arzusunun tamamlanamamış bir hareketle barış görüşmeleri yaparken dinin etnik kimliğin önüne geçirildiği algısı süreç için negatif etki yapabilir.

Dahası Kürt karşıt fikir sahipleri İslam'ın araç olarak kullanılıp ana dil hakkının hala verilmemesini tezat olarak yorumluyor. Bu yüzden AK Parti karşıtı Kürtler tarafından İslami yaklaşım kabul görmemektedir (Diken, 2009: 31). AK Parti'ye muhalif Kürtler bu yaklaşımda bir tutarsızlık olduğunu düşünebilirler.

3.1.2.1. Çözüm Süreci ile Atılan Somut Adımlar Üzerine

1980'lerde başlayan PKK sorunu ile birlikte Kürt meselesi bir güvenlik sorunu olarak algılanmıştır. Bu yaklaşıma göre PKK'nın bitirilmesi ile Kürt meselesinin sona ereceği fikri ön plana çıkmıştır. Bundan dolayı devlet organlarının geliştirdiği stratejilerde terörist ile vatandaş ayrımı yapılmıyordu. Bu doğrultuda güneydoğu bölgesinde 24 yıl boyunca sıkıyönetim ilan edilmiştir. AK Parti'nin başlattığı çözüm sürecine kadar Kürt meselesinin sadece askeri yöntemlerle çözülmeye çalışılması sonuç getirmemiştir. Bu bakımdan Kürt meselesinin çözümünde güvenlik bakışının bırakılması gerektiğine dair yorumlar yapılmaktadır (Özhan ve Ete, 2009: 103-105). Güvenlik parametresini tamamen kenara bırakmak kolay görünmemektedir. Çözüm süreci aşamasında olan bazı gerginlik dönemlerinde Devletin PKK'nın saldırılarına karşı askeri araçlarla karşılık vermesi, var olan AK Parti hükümeti için kaçınılmaz görülmektedir. Devletin yönetimini elinde bulunduran kadronun zaaf içinde görünmesi muhalif milliyetçi kesimlerin tepkisini alabilir. Ayrıca AK Parti'nin kendi oy tabanının da milliyetçi duyguları her zaman vardır. Bu yüzden herhangi bir hükümet olabilecek iç güvenlik sorununda askeri araçları kullanmak durumunda denilebilir. Aksi takdirde seçim sandıklarında sorunlar yaşayabilir.

AK Parti hükümetinin Kürt meselesinin çözüm sürecini sağlıklı sürdürebilmesi isteği en öncelikli durum PKK'nın silahsızlaştırılmasıdır ve AK Parti silahların bırakılmadan askeri

operasyonların durmayacağını dile getirmiştir (Efegil, 2011: 34). Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'de Erdoğan ile aynı yaklaşımdadır. Gül'de silah kullananlara karşı silah kullanılmaya devam edileceğini söylemiştir (Nykanen, 2013: 97). Sürecin tam olarak siyasi zemine kayması için silahsızlanma ön şartı önemli görülebilir. Silahsızlanma askeri tarafların rahatlamasını ve siyasi süreci takip etmesini sağlayabilir.

Kürt meselesinin etnik boyutu farkedilmiş olmasına rağmen hiçbir dönemde tam olarak meselenin PKK gerçeği göz ardı edilmemiştir. Turgut Özal 1992 yılında ilk defa Kürt meselesini ayrılıkçı etnik bir hareket dışında algılayarak, Kürt meselesinin çözümü için sosyal ve siyasi önlemlere vurgu yapmıştır. AK Parti'de aynı şekilde, askeri arayışlara ek olarak siyasi otoritenin Kürtlerin haklarını vererek Kürt meselesinin çözebileceğini düşünmüştür. Turgut Özal, PKK ile olan askeri mücadelenin Kürt Sorunu'nun çözümünde yetersiz olduğunun bunun yanında Kürt kimliği ve dilinin tanınması gerektiğini söylese de PKK'nın silahlı girişimleri şiddetini arttırmıştır. Özal'ın ölümü sonrası Kürt Meselesi ile ilgili yeni adımlar atılamamıştır. Zaten 90'ların ilk yarısı PKK eylemleri açısından çok yoğun bir dönemdir ve böyle bir dönemde algının güvenlik denkleminde çıkamaması söz konusudur. AK Parti hükümeti kültürel çeşitliliğin kabulünü devletin birliği için tehlike olarak görmemiştir denilebilir. Bu süreçte AKP'nin yol haritası, PKK'nın silahsızlandırılması ve aynı zamanda ekonomik ve sosyal yapıların güneydoğu ve doğu illerinde geliştirilmesini hedefler (Efegil, 2011: 27). Yani AK Parti'nin Kürt meselesi algısının askeri süreçler dışında bir boyutu olduğu iddia edilebilir.

Kürt meselesinin sadece içten kaynaklı bir konu olmadığı ve Kuzey Irak'tan direkt etkilendiği bilinmektedir. Bu dış etkinin önünü kesmek adına ülke içinde demokratikleşme adımları ile Kürt meselesine çözüm getirmeye çalışmak Türkiye için bir fırsat niteliğindedir (Köker, 2010, 65). İKBY'deki düşünce kuruluşlarından Sarenj Center yetkililerinden Jotiar Mahmut, 2003 döneminde PKK'nın Kuzey Irak için tampon görevi gördüğünü ifade etmiştir. O dönem de Türkiye'nin askeri müdahale tehdidi olduğu ve PKK'nın Kuzey Irak için olası bir müdahalede yardımcı güç olarak görüldüğünü söylemiştir. Fakat şartların değiştiğinin farkındadırlar. Jotiar Mahmut, İKBY'nin Türkiye ile ilişkilerinin sadece AK Parti iktidarı ile sınırlı kalmaması gerektiğini söylemiştir. AK Parti iktidarının da değişebileceği fikri ile ilişkilerin Türkiye devleti ile sağlamlaştırılması gerektiğini düşünmektedir. Kürtler, Irak'taki istikrarın Türkiye için önemli olduğunun farkındadır.

Mahmut, 2012 yılında yapılan mülakatta IKBY'nin Türkiye-PKK görüşmelerinde tarafsız kalacağını iddia etmektedir (IKBY'de Siyasi Durum ve Türkiye ile İlişkilerin Geleceği, 2013: 10). Fakat gelişmeler göstermiştir ki IKBY, PKK'nın çözüm sürecine sadık kalması gerektiğini belirtmiştir. Barzani'nin Türkiye ziyareti ve yapılan anlaşmalar petrol bağlamında Türkiye'den yana taraf olduğunu göstermiştir denilebilir.

Ülke içerisinde yapılan Kürt açılımının dış politika ile doğrudan ilgisi vardır. Dış politika açısından bakılınca "komşularla sıfır sorun politikası" gereği ülke içerisinde kimlik sorunlarının

çözülmesi önem arz etmektedir. Kuzey Irak'ta kurulan Kürt özerk bölgesi Türkiye için tehdit oluşturmaktadır. Bu tehdidin önlenmesi için ülke içindeki kimlik sorununun çözülmesi önemlidir. Sınırın ötesinde Irak'ta yaşanan gelişmelerin Türkiye'de Kürtler üzerinde etki yapması, Türkiye'de iktidarı adım atmaya iten sebeplerdendir. İç politika da askerin etkisinin kırılması ile AK Parti iktidarı silah dışındaki enstrümanları kullanabilecek konuma gelmiştir iddiası vardır (Nykanen, 2013: 86-87). AK Parti hükümetinin kendi yol haritasını izleyebilmesi için askerin etkisinden kurtulmasının önemli olduğu iddia edilebilir.

AK Parti, TSK'nın siyasetteki etkinliğini azaltarak dış politikada da istediği davranışları sergilemiştir. Erdoğan hükümeti, bölgede ekonomik işbirlikleri üzerine bağlar kurarak bir dış politika geliştirmeyi hedeflemiştir. Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile olan "enerji" ilişkileri de bu sayede nispeten kolaylaşmıştır (Balcı, 2014: 10). Ekonomik ve demokratik gelişmelerin yaşandığı Türkiye, tarihi kültürel ve kimlik bağlarından faydalanarak bölgede aktif rol almak ve merkezi bir ülke konumuna gelmek istemiştir (Öniş, 2011: 58). AK Parti'nin dış politikada asker etkisini kırması iç siyasette verdiği bir takım mücadeleler, Türkiye'de ki dış politika değişimi ile sonuçlanmıştır. Askerin ve var olan sistemin içe kapanık güvenlik temelli dış politikası yerine, dışa dönük gerektiğinde müdahale ihtimallerini hesaba katan bir dış politika gelmiştir. Bu dışa dönük dış politikanın, iç siyasetin ana konularından Kürt meselesinin çözümünde Kuzey Irak'ın partnerliği sayesinde AK Parti hükümetine avantaj sağladığı düşünülebilir.

AK Parti iktidarı çözüm süreci ile ilgili olarak değişik zamanlarda yasalar çıkarmaktadır. Bu yasaların yeterliliği üzerine farklı tartışmalar yapılmaktadır. Kürt siyasi temsilciler ve PKK'nın kadroları sürekli olarak yetersizlik vurgusu yaparken, MHP ve CHP gibi milliyetçi

partilerde Abdullah Öcalan'ın muhatap alınmasını eleştirilmektedir. MHP çizgisini hiç değiştirmeden güvenlik endeksli çözümlerden yana olmuştur denebilir.

Kürt vatandaşları, hükümetten PKK'nın silahları bırakması için somut adımlar atmasını ve sınır-ötesi operasyonları durdurmasıyla ilgili beklentileri vardır (Efegil, 2011: 28). Bu beklentilere somut cevaplar 2009'da netleşmeye başlamıştır. 2009 yılı AK Parti söylemlerinin hükümet stratejisinin bir adım somutlaştığı yıl olmuştur. Bu dönemde "Kürt açılımı" söylemi gelişir. Bu tanımlama yerine sonraki zamanlarda "Demokratik Açılım" ve "Ulusal Birlik Projesi" gibi farklı isimlerde kullanılmıştır (Nykanen, 2013: 86).

AK Parti'yi seçimlerde Güneydoğu'da başarılı kılan durumlardan birisi AK Parti hükümetinin atadığı bölgede aktif olarak halkın ekonomik durumları ile de ilgilenen dini eğilimleri ön planda olan valileri olarak görülebilir. AK Parti'nin gösterdiği Kürt adaylarda bölgenin daha fazla yatırıma kalkınacağı izlenimini doğurmuştur (Olson, 2008: 27). Çözüm süreci ile ilişkili olan KÖYDES projesi bölgenin kalkınma ve ekonomik yatırımlarının temeli olarak görülebilir. Ekonomik adımlar, Kürt meselesinin çözümünde önemli bir araç olarak kullanılabilir.

Çözüm süreciyle alakalı atılan ilk adımlar dikkat çekicidir. Öncelikle Güneydoğu'da OHAL kaldırıldı (Ünalın, 2011: 177). Türkiye'nin 1999 yılında AB adaylık sürecinin başlaması farklı özgürlük alanları vurgusunu artırınca Kürtlerin hak arayışları ile ilgili konular gündemde yer edinmeye başlamıştır. AB üyelik çalışmaları sayesinde 2002 yılında azınlıklara kendi dillerinde eğitim ve yayın hakkı verilmiştir. 2008 yılında hükümet TRT aracılığıyla Kürtçe yayına başlamış bulunmaktadır (Polat, 2008: 79). Ergenekon davaları esnasında Güneydoğu'da halk tarafından sevilmeyen bazı askerlerde tutuklanmıştır. TRT Şeş kanalı ile devletin Kürtçe yayın yapması da Kürtçe için önemli bir aşamadır. KÖYDES projesi ile Güneydoğu'da yapılan alt yapı çalışmaları da devletin bölgeye olan ilgisini göstermesi bakımından önemli olarak algılanabilir (Ünalın, 2011: 178).

AK Parti iktidarı ilk açılım paketini 2010 Ocak ayında açıklamıştır. İçişleri Bakan Beşir Atalay süreci başından beri yürüten yetkili kişilerdendir. Açıklanan ilk pakette insanların özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde konforlarının temini için yol kontrollerinin azaltılması gelmektedir. 18 yaşından küçük taş atan çocukların çocuk mahkemelerinde yargılanması ile ilgili bir yasa çalışması olduğu belirtilmiştir. Diğer bir adım da

"Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurulu"nun kurulmasıdır. Ayrımcılığa maruz kalan kişilerin bu kuruma başvurması istenmektedir (İşte Hükümetin Kürt Açılımı Paketi, 2010).

Kürt sorununun çözüm sürecinde atılan bazı adımlar 'demokratik açılım' olarak nitelenmiştir. Bu durumun haklılık payı da vardır. Örneğin, Mardin Artuklu Üniversitesi'nde açılan dil bölümü Kürtçe bölümü olarak değil, "Yaşayan Diller" olarak açılmıştır. Süreçte sosyolojik olarak toplumun geneline hitap edilmeye çalışılmaktadır. AK Parti bu sayede çözüm sürecinin toplum nezdinde kabulünü yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Aynı çabayı çözüm sürecini bir "devlet projesi" olarak göstermeye çalışırken de görmekteyiz. Örneğin Bakan Beşir Atalay " Bu hükümetin değil, devletin çalışmasıdır. Muhatabı millettir" diyerek AK Parti'yi nispeten soyutlamaya çalışmaktadır. Bakanlardan Hüseyin Çelik'te aynı şekilde bir TV programında "Bu bir AK Parti projesi değildir. Bir devlet projesidir. Bunun içinde askeri ve sivil bürokrasi, Cumhurbaşkanı da vardır" demiştir (Ünalın, 2011: 200-207). AK Parti çözüm sürecinin başarılı adımlarını siyasi propaganda aracı olarak kullanabilir. Fakat buradaki örnek söylemlerdeki amaç, halkın çözüm sürecine desteğini mümkün olduğunca tabana yaymak olabilir. Çünkü meseleyi sadece AK Parti'nin sorunu ve çabası olarak göstermek gerekli desteğin sağlanmasını zorlaştırabilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu iradesinin "homojen Türk milleti" yaklaşımı kolayca benimsenmiştir. Fakat devletin sınırları içerisinde Kürtçe konuşan insanların görmezden gelinmesi durumu olmuştur (Ünalın, 2011: 73). Günümüzde de Kürtçeye karşı duruş devam etmektedir. MHP ve CHP, Türkçe haricinde herhangi bir dilin kamuya mal edilemeyeceğini söylemlerinde korurlar (Ünalın, 2011: 91). Devlet Bahçeli, Kürtlerin ana dil taleplerinin yanlış bir tercih olduğunu söylemiştir. Erdoğan'da kendisine iletilen Diyarbakır'ın isminin Kürtçe Amed kelimesi ile değiştirilmesi sorusuna, isim değiştirilince size daha iyi hizmet verilip, çöpleriniz toplanacak mı diye, soruyla karşılık verir. Bu söylem Bahçeli'nin söylemi kadar milliyetçidir ayrıca BDP'nin bölgede somut hizmetler vermediğine vurgu yapmaktadır (Çınar, 2011: 121) AK Parti'nin de Kürtçenin kullanımı ile ilgili çıkardığı yasalar, Kürtçeyi ikinci dil olarak görmeyi kabul ettiği anlamına gelmeyebilir. Kürtçenin kullanımını serbestleştiren yasalar, Kürtçeyi ikinci dil yapmamaktadır.

Dönemin Başbakanı Erdoğan sürekli olarak tek devlet, tek millet ve tek vatan söylemini dile getirirse de "tek dil" demekten kaçınır (Yeğen, 2011a: 165). Dillerin kullanımı ile ilgili yasalar çıkarıp, sonra 'tek dil' demek çok tutarlı bir davranış olmayabilir. Bu yaklaşımdan yola çıkarak Erdoğan'ın Kürtçe'nin ikinci dil olmasına sıcak baktığının düşünülmesi yanlış olabilir.

14 yıl sonra Kürtçenin halk arasında kullanımının yasal engelinin kaldırılması ve özel kurumların Kürtçe öğretebilecek olması önemli adımlardır (Köker, 2010: 65). CHP'nin eski başkanlarından Deniz Baykal, Kürt Açılımı adı altında yaptığı Güneydoğu gezilerinde kişilerin anadilini öğrenmeleri, kullanabilmeleri ve anadilde yayın yapabilmeleri gerektiği söyler. Fakat Baykal tam olarak anadilin nasıl ve hangi şartlar altında kullanılması gerektiğini açıklamaz (Olson, 2008: 45). CHP'nin dilin kullanılmasına yönelik olumlu yaklaşımı bu demekten anlaşılabilir.

3.1.2.2. Zor Bir "Süreç"

Çözüm sürecinin taraflarının karşılıklı güven eksikliği olduğu iddia edilebilir. Bu yüzden hem hükümet hem de PKK ve BDP bu süreçten zarar görme korkusu içerisinde süreci sürdürmektedirler. Bu yüzden çatışma ortamı tamamen bitmemekte sadece minimize edilmiş olmakta ve zaman zaman ufak çatışmalarla askeri enstrümanlar tercih edilmektedir. Çözüm sürecinin hemen sonuçlanmayacağı bir zaman bağlamı içerisinde gelişeceğini kabul etmek gerekebilir (Yıldız, 2012: 166). AK Parti kendi siyasi geleceğini koruma dürtüsü içerisinde sürecin adımlarını atmak durumundadır. PKK ve BDP'de temsil ettiği Kürtlerin güvenini koruyarak sürecin devamlılığını sağlamak isteyebilir.

Çözüm süreci ilk meyvesini 19 Ekim 2009'da Habur sınır kapısından Türkiye'ye giriş yapan ve teslim olan 34 PKK'lı ile vermiştir. Bunlardan 26'sı Kuzey Irak'taki Mahmur Kampından gelirken, 8'i Kandil'den gelmiştir. Eve dönüş kapsamında teslim olan bu PKK'lular muhalif milliyetçi partiler CHP ve MHP tarafından yoğun tepki almıştır (Çakır, 2010: 181). MHP başkanı Devlet Bahçeli'ye göre PKK'luların gösterilerle karşılanması PKK'ya karşı yıllarca verilen mücadeleyi anlamsız kılmaktadır (Celep, 2010: 137). Habur'dan gelen PKK'luların karşılamalı törenlerinde DTP'nin sorumlu davranmadan tepkilere sebep olması, DTP'nin çözüm sürecindeki yerinin sorgulanmasına sebep olmuştur. DTP, kendi üzerine düşen

sorumlulukları yerine getirmekte midir? (Çakır, 2010: 187). DTP ya da halefi partilerin karşı tarafı kışkırtacak davranışlardan kaçınması gerekebilir. Çünkü AK Parti tabanında muhafazakar milliyetçiler vardır ve AK Parti kendi tabanını kaybedeceği adımlar atmamak istemeyebilir. Bu gibi durumlar süreç için büyük risk olabilir.

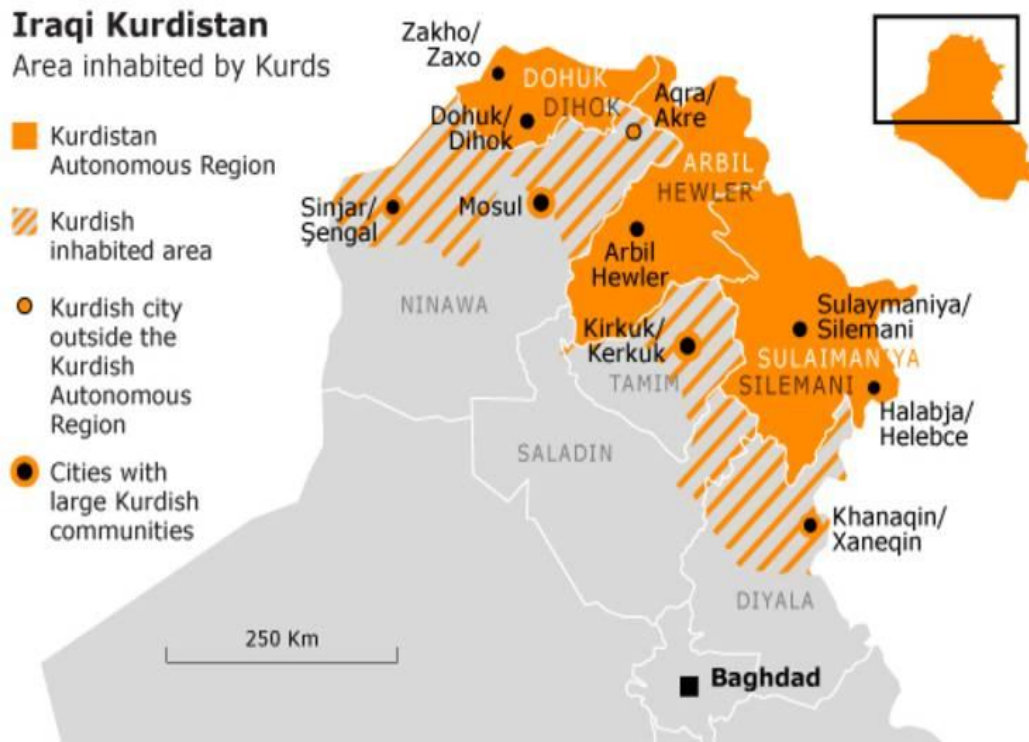
Türkiye'de bir dönem dikkat çeken gelişmelerden biriside Oslo görüşmeleri diye bilinen kayıtların medya aracılığıyla sızması olmuştur. Oslo görüşmeleri, MİT ve Abdullah Öcalan'ın direkt görüşmeler yaptığını açığa çıkarmıştır. Türkiye'de bununla ilgili oluşan genel algının bu görüşmelerin toplum nezdinde kabul edilebilir olduğunu gösterebilir (Ensaroğlu, 2013: 13). Doğal olarak her zaman olduğu gibi farklı milliyetçi yaklaşımlar sergileyen partilerin buna karşı söylemleri olmuştur. 2011'in ortası ve 2012 yılında yaşanan kayıplar ve gerilimler sonrası Oslo görüşmelerinin çıkmaza girmesi ile çözüm süreci az bir süreliğine kesintiye uğramış ve tekrar başlamıştır. Çözüm sürecinde bazı görüşme kasetlerinin medya aracılığıyla sızdırılması hükümetin Kürtlere bazı vaatleri olduğu fikrinin hakim olmasına sebep olmuştur denebilir (Villemas, 2013: 20). Farklı kesimlerden farklı tepkiler gelmiş olsa da AK Parti hükümeti seçimlerde yaşadığı başarıyla göstermiştir ki halk PKK ile yürütülen görüşmelerden rahatsız değildir. Türkiye'de çözüm süreci ile birlikte çatışmaların ve insan kayıplarının minimize edilmiş olması halkın istediği bir durum olarak algılanabilir (Yıldız, 2012: 163).

3.2. Irak'a Müdahale Arayışı

Türkiye'nin AK Parti iktidarları döneminde Irak'a olan müdahale arayışları özellikle ülke sınırları içerisinde aktif olan Kürt milliyetçiliği ve Kürtlerle alakalıdır. Bu yüzden Kürt milliyetçiliğinin özellikleri ve Türkiye içerisindeki konumuna, Kürtlerin taleplerine ve yürütülen "Çözüm Süreci"ne özellikle değinilmiştir. Türkiye Devleti, üniter yapısına zarar verme ihtimali olan bölgesel konulara duyarlıdır denebilir. Kürt milliyetçiliğinin bölgesellik özelliği bu bağlamda Türkiye'yi bölgesinde siyasi veya askeri müdahalelere iten sebeplerden birisi olarak algılanabilir. Bu kısımda AK Parti dönemlerine rastlayan Irak'a müdahale arayışları Kürt milliyetçiliği ve üniter devlet yapısının korunması denklemlerinde değerlendirilmiştir.

3.2.1. 1 Mart Tezkeresi Sürecinde Müdahale Edilmeme Sebepleri

Kuzey Irak'ta Körfez Savaşını takiben 1992 yılında bölgedeki Kürt siyasi oluşumları parlamento kurup seçimlere gitmişlerdir. Bu durum de facto bir Kürt devletinin ilanıdır (Balcı, 2014: 10). Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtler, Körfez Savaşı sonrası 1992 yılında bağımsız bir parlamento ve hükümet kurarak "federe devlet" inşa etmişlerdir. Bu federe devlet yapısının bağımsız bir ordusu, bayrağı, marşı ve merkez bankası olmuştur. Bu açıdan bağımsız bir devlet görüntüsü vermiştir (Kurubaş, t.y.: 166). Körfez Savaşı ile bir dış müdahale sonucu Kürtler, Kuzey Irak'ta istedikleri özerk yapıya kavuşmuş olurlar.

Şekil 2: Irak Kürdistan Bölgesi

Kaynak: Google Maps İraçi Kürdistan

ABD, 11 Eylül saldırıları sonrası Ortadoğu'yu hedef almıştı ve Irak bu hedeflerden birisiydi. Türkiye, Irak'a yapılacak bir dış müdahaleden kaygılı olduğu ve kendi iç yapısını etkileyeceğini bildiği için diplomatik girişimlerde bulunmuştur. 2003 yılında Irak'ın 49 ülke tarafından desteklendiği iddia edilen bir müdahale ile ABD tarafından işgal edilmesi, bölgedeki dengeleri zorlayan bir gelişmedir. Müdahale öncesinde, Abdullah Gül Irak'a

müdahaleyi engelleyebilmek için Suriye, Mısır, Suudi Arabistan, Ürdün ve İran'ı ziyaret eder. 23 Ocak 2003'de İstanbul'da Irak'a Komşu Ülkeler Toplantıları başlamıştır. Devletlerin hepsi aynı kaygıları yaşamaktaydı (Uçarol, 2010: 1197). Bu toplantılarda Irak hakkında anlaşma sağlanan konular vardır. Bunların başında Irak'ın toprak bütünlüğü, öncelikli anlaşma sağlanan fikirdi. Irak'ın kaynaklarının halk tarafından ortak kullanılması, BM'nin etkinliğinin artırılıp işgal güçlerinin çekilmesi gerekliliği, ülkedeki komşuları tehdit eden terör oluşumlarının bertaraf edilmesi ve merkezi otoritenin güçlendirilmesi diğer hemfikir olunan konulardır (Oran, 2013: 406). AK Parti hükümeti, bu diplomatik girişimlerinde Irak'taki yerleşik terör yapılarına ve Irak'ın bütünlüğüne vurgu yapmıştır.

Türkiye, 2003 ABD müdahalesinde Kuzey'de bir Kürt devleti kurulmasının kabul edilemeyecek bir durum olduğunu ilan etmiştir (Balci, 2014: 10). Fakat müdahale sürecinde yer almayan Türkiye'nin duyuruları gerekli yankıyı bulmaz. ABD'nin Irak'ın yeniden inşasında Kürtlerle özel ilgilenmesi Türkiye'de bir güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır (Balci, 2013: 266). Kuzey Irak bölgesinde 8 Mart 2004 yılında Geçici Yönetim Yasası (GY) kabul edilmiştir. Bir tür anayasa algısı oluşturan bu düzenleme doğal olarak bir bağımsız devlet algısı oluşturarak bölge de Kürt milliyetçiliğini kuvvetlendirmiştir (Olson, 2008a: 33). Kürtlerin bölgesel anlamda beklediği Kürdistan için bu gelişme önemli bir adım olarak algılanmıştır.

AK Parti, Batı ile ilişkiler açısından köklerinden farklı bir dış politika tercih etmiştir. AB çalışmalarının AK Parti döneminde hızlanması bununla alakalıdır. AK Parti'nin önceki dönemlerden farklı olarak izlediği yol dış politika tercihlerini ülke içindeki dinamiklere göre belirlemek olmuştur. ABD'nin Irak müdahalesinde tezkerenin meclisten geçmeme sebeplerinden birisi Irak'taki Kürtlerin durumunun Türkiye'nin içindeki Kürt meselesini nasıl etkileyeceğinin belirsizliğidir. Türkiye'nin müdahaleden geri durmuş olması da Irak'ta söz sahibi olmamasına sebep oldu. Bu da Irak'tan Türkiye'yi bir Kürt milliyetçiliği dalgası olarak etkilenmesinin kaçınılmaz kıldı (Dalay ve Friedman, 2013: 124-129). AK Parti yeni seçilmiş bir hükümet olarak tezkere konusunda kendi iç bütünlüğünü sağlayamamıştır. TSK, daha net bir tavır sergilemiştir. TSK'nın Irak'a müdahaleye sıcak bakmamasının sebebi olarak başarısızlık sonrası ülke içerisinde Kürt gruplarla ciddi sorunlar yaşayabilme ihtimali olduğu söylenebilir (Olson, 2008a: 11).

ABD, Irak müdahalesi öncesi, Türkiye'den destek ister. Fakat o dönem yeni seçilmiş bir hükümet olan AKP iktidarının kendi içerisinde de Irak'a müdahaleye karşı muhalif bir kesim vardır. Bunun iki önemli sebebi olabilir: Hem yeni iktidar olmuş bir partinin böyle bir kararı alması bir sonraki seçimler için risktir hem de ekonomik krizdeki bir devletin bir dış müdahale yeterliliği tartışmalıdır. Bunlara rağmen, Irak'a müdahale için Türkiye'nin en önemli gerekçesi Kuzey Irak'ta ki Kürt Bölgesinin etkinliğini arttırmasıdır. Çünkü Kuzey Irak Kürt halkı ve yönetimi Türkiye'ye irredentist duygular besler ve bu Türkiye'nin içinde ki Kürt ayrılıkçı milliyetçilik fikrini alevlendirecektir. Bunun yanında Irak'ta ki Türkmenlerin haklarını savunmak için beklentiler olmuş olsa da Türkiye'nin buna yönelik somut adım atabilecek gücü o dönemde yaşadığı ekonomik krizden dolayı yoktur. Aslında Türkmenler için bir dış müdahale arayışı Kemal Karpat'ın analizine de ters düşmektedir. Karpat'a göre Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinden birisi olan milliyetçilik dış politika da irredentist yaklaşımları reddeder (Karpat, 2010: 329). Türkiye dış politikada hem Irak için hem Suriye için bölgesel bütünlüklerini korumalarını tercih etmiştir ve müdahale arayışları da bundan dolayı olagelmıştır.

Tezkere Meclis'te 264 kabule karşı 250 oyla reddedilir. AKP'nin 361 milletvekilinden 97'si aleyhte karar vermiştir. 20 Mart 2003'te ise Türkiye ABD ile ilişkilerin seyrini bozmamak için yeni bir tezkereyi geçirir. Buna göre İngiliz ve Amerikan uçaklarının Türk Hava Sahası'nı kullanmasının önü açılır. Fakat bu hamlenin ilişkileri yumuşattığı tam olarak söylemek zor olabilir. İlişkilerin gergin olduğu dönemde Süleymaniye'de bir "Çuval Olayı" gerçekleşir. Süleymaniye'de on bir Türk askerine, ABD askerleri tarafından bir tutuklama gerçekleştirilir. Bunun sonucu olarak dönemin Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök sert açıklamalarda bulunur (Balcı, 2013: 265). 28 Şubat 2003'te ABD, Türkiye ile bir anlaşma yaparak elde edilen mühimmattan yalnızca hafif silahları Kürt peşmergelere vereceğini kabul etmişti. ABD daha sonra bunun aksine davranarak tüm ele geçirilen mühimmatı Kürt peşmergelere vermiştir (Olson, 2008a: 38). ABD bunu yaparak aslında Türkiye'yi kendince cezalandırmıştır denilebilir. Türkiye'nin aktif olarak katılmadığı bir müdahale sürecinde söz sahibi olamadığı söylenebilir.

ABD, 1 Mart tezkerenin meclisten geçirilmemesinin AK Parti'nin süreci iyi yönetememesinden kaynaklandığını dile getirir. Erdoğan ise hükümetin tezkereden yana tutum sergilediğini fakat meclisin buna izin vermediğini ifade eder (Falk, 2014: 9). AK

Parti, 1 Mart tezkeresinin oylama sürecinde partisinin vekillerini serbest bırakmıştır (Özcan, 2011: 75). Yeni seçilmiş olan hükümet böyle kritik bir sınavda partisinde esneklik sağlayarak demokrasiyi tercih etmiştir. Ayrıca Türkiye'de yeniden iktidara gelen muhafazakar bir parti iktidarını riske atmak istememiştir, denilebilir. Bir müdahale sonrası nelerin olacağını kestirmek o kadar kolay değildir. AK Parti hükümetinin yönetim kadrosunun bu yüzden tezkere sürecinde parti içi baskıcı bir tutum sergilemediği görülebilir.

1 Mart tezkeresi Meclis'e sunulduğunda laik-Kemalist kimliği ile bilinen Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer müdahale tezkeresine karşı çıkar ve TSK'yı görüş belirtmekten uzak tutar. Ayrıca CHP'nin de istemediği tezkere Meclis'ten geçemez (Ergin, 2007). İki farklı tip milliyetçiliği temsil eden parti arasındaki mücadelede dış politika tercihleri farklılık göstermiştir ve AK Parti kendi içerisindeki bölünme bir yana Kemalist ve dış müdahaleye kapalı politika tercihi karşısında ilk mücadelesini kağıt üzerinde kaybetmiştir. Bu kağıt üzerindeki kaybediş aslında AK Parti'nin diğer yıllarda seçimlerde önünü açmış olabilir. Fakat Irak'ın bütüncül yapısının federatif düzeyde kalması ve Kuzey Irak'ın sürekli bağımsızlık arayışları Türkiye için bir tehdit oluşturmaya devam etmiştir denilebilir.

1 Mart Tezkeresi'nin Meclis'ten geçmesi nelere izin verecekti? Eğer tezkere meclisten geçseydi 62 bin ABD askeri Irak'a ABD müdahalesi için Türkiye'den geçecekti ve bir kısmı da Türkiye'de konumlandırılacaktı. Buna ek olarak da 45 bine yakın Türk askeri müdahale de ABD askerlerinin yanında yer alacaktı (Olson, 2008a: 34-35). Müdahaleden kasıt Türk askerinin Irak topraklarına girmesiydi. Fakat tezkerenin reddi bunu engellemiştir.

Türkiye, Irak'a müdahale esnasında ABD askerlerinin Türkiye topraklarını kullanmasına izin veren 1 Mart tezkeresini kabul etmeyince, Irak'ın yeniden inşa sürecinde etkin rol alma şansını kaybetmiş olur. Aynı zamanda, Washington'un müdahale sırasındaki en önemli müttefiki Irak'taki Kürtler olmuştur. Bu sayede Kürtler ABD müdahalesi sonrası etkin olma şansını elde eder. Bu durum Türkiye'nin yeni Irak diplomasisinde Kürtleri aktör olarak kabul etmesi durumunu getirir (Balcı, 2014: 10). Türkiye 2003'te ABD'yi Irak müdahalesi için destek çıkmadığında Iraklı Kürtler ABD'nin müttefiki oldular. Sonraki süreçte Erbil Yönetimi sonradan Ankara'nın kendisi için iyi bir partner olacağını farketmiştir denilebilir (Zulal, 2012: 148). 2003 sonrası ise bu Irak - Kürdistan Devleti'nin ABD silahları ile

desteklenmesi sonucu Türkiye silahlı olarak güçlenen peşmergenin tehdit oluşturduğunun farkında olmuştur. 1 Mart Tezkeresinin reddi ile Irak'a müdahale sürecine katılmayan Türkiye bu tehdit algısına mahkum kalmıştır (Olson, 2008a: 3). PKK'lılar ABD'nin Irak müdahalesi sonrası Irak'ı üs olarak kullanıp Türkiye'ye yönelik saldırılarına tekrar başlamışlardır (Özcan, 2011: 76). Bu durum ilerleyen yıllarda belli konjonktürde Türkiye'nin Kuzey Irak'a askeri operasyonlarını gerektirmiştir denilebilir.

1 Mart tezkeresinin Meclis'ten geçmemesi ile ilgili olarak AK Parti'ye yönelik bir takım sert yorumlar yapılmıştır: Bunların başında tecrübesiz milletvekillerin henüz iktidar olmuş olmaları gelmektedir. Tayyip Erdoğan'ın tezkerenin 11 gün öncesi Başbakanlık koltuğuna oturması ve yeterli gücü elde edemediği iddiasıdır. Daha da önemlisi AK Parti, laik cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Türk Silahlı Kuvvetleri ile karşı karşıya da gelmek istememiştir. Bazı düşüncelere göre de AB'ye girme amacı ile bu şekilde ciddi sonuçları olabilecek hamlelerden kaçınılmak istenmiştir. Nitekim Abdullah Gül'de 1 Mart Tezkeresinin Meclis'ten geçmemesinin AB'ye üyelik sürecini hızlandıracağını belirtmiştir (Olson, 2008a: 7). Ayrıca Türk dış politikasının karar alıcıları bölgede 'yumuşak güç' kullanımı için kararlı olmuşlardır. Dönemin dış işleri bakanı Abdullah Gül, 2004 yılında yaptığı bir konuşmada Kuzey Irak'taki kültürel bağlarının yalnızca Türkmenlerle değil Kürtlerin de oluşturduğunu belirtmiştir (Balcı, 2013: 295). Bu söylemler 2003 müdahalesinde yeni seçilmiş Türk hükümetinin müdahaleye çok da istekli olmadığını anlaşılmasını sağlayabilir.

1 Mart tezkeresinin meclisten geçmemesi Türkiye'yi bölgede bağımsız bir aktör olma yoluna girdirmiştir iddiaları vardır (Özcan, 2011: 75). Türkiye'nin ABD'nin Irak müdahalesi öncesi ABD askerlerine kendi topraklarını kullanmasına izin vermesini sağlayan tezkereyi reddetmesi Arap ülkeleri için önemlidir. Bu tezkerenin reddi Arap dünyasında Türkiye'nin güvenilirliğini arttırmıştır. Çünkü Türkiye Batı'dan bağımsız kendi bağımsız politikasını gerçekleştirebilen bir ülke olarak algılanmıştır (Altunışık, 2008: 49). Türkiye'nin 2003 Irak müdahalesinden uzak kalmış olması, kendisine bölgesel anlamda bir bakıma prestij kazandırmıştır denilebilir.

Türkiye müdahaleye katılmamış olsa da diğer bir kazancı Irak'ın yeniden yapılanmasında ekonomik anlamda faydalanmış olmasıdır. ABD 2004 yılında G8 Zirvesi'nde Georgia'da

Büyük Ortadoğu Projesi'ni açıklayarak Irak'ın "yeniden inşası"nı ekonomik zemine oturtmuştur ve Türkiye'de liberal politikalara bağlı oldukça bunun bir parçası olarak görülmüştür (Olson, 2008a: 12). Türkiye, bu gelişme sonrası özellikle Kuzey Irak'ın bir numaralı ticari partneri konumuna yükselmiştir. TÜİK'in 2013 verilerine göre Irak, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ikinci ülke konumundadır ve bu ihracatın çoğunu da Kuzey Irak'a yapmaktadır. 2013 TÜİK verilerine göre Türkiye'nin Irak'a yıllık ihracatı 12 milyar dolara ulaşmıştır (TÜİK, 2013). Bu rakam ve Türkiye'nin ihracatındaki konumu, Kuzey Irak ve Irak'ın genelinden ekonomik olarak Türkiye'nin nasıl bir avantaj sağladığını göstermek bakımından önemli olabilir.

3.2.2. Kuzey Irak'a Operasyonlar

Türkiye uzun yıllar boyunca PKK terör örgütüyle mücadele etmiştir. PKK, uzun süre Kuzey Irak'ı sığınma ve destek bölgesi olarak kullanmıştır. Bundan dolayı Türkiye'nin Kuzey Irak'a sınır ötesi askeri operasyon düzenleyebilme hakkı olması ile ilgili tartışmalar yapılmıştır. Terör örgütünü sonlandırmak için güvenlik paradigmaları ile hareket edildiğinde sınır ötesinde başka ülkenin topraklarında müdahale tartışmalı bir konudur (Reçber, 2007: 17). Buna rağmen Türkiye'nin gerekli gördüğü durumlarda adım atmaktan çekinmediği görülebilir.

Sınır ötesi askeri operasyonlar tartışmalı olsa da Irak'ın Kuzeyi Türkiye'nin bütünlüğü için bir tehdit olarak algılanmıştır. İran, Türkiye ve Suriye'deki Kürtler Kuzey Irak'ta bir Kürt Devleti'nin temellerinin atılmasından tarihi süreçte cesaretlenmişlerdir. Hatta Kuzey Irak'taki Kürtlerin zaferine "Kürt rönesansı" diyenler bile vardır. Bu arada Kuzey Irak Kürt liderlerinin Türkiye'de ki Kürtleri etkileme kapasitesi olduğuda belirtilebilir (Özhan ve Ete, 2009: 100). Irak'ın yeniden inşası sürecinde Barzani'nin yaptığı şu açıklama Kürtlerin beklentilerinin netliğini ortaya koymaktadır: "*Kürtler Irak'ta Araplardan daha az önemlidir. Kürtlerin ikinci sınıf vatandaş olarak kalmalarını kabul edemeyiz. Irak federal ve demokratik bir ülke olmadıkça bu ülkede yaşamayız*". Barzani yine başka bir konuşmasında "*Arapların bilmesi gereken bir konu var. Kürt ulusu da aynen Arap ulusu gibi zorla bölündü. Bu bir gerçektir ve bu ulus en sonunda yeniden birleşmek ve bağımsız*

bir devlet olmak için kararlıdır." (Olson, 2008a : 106). Bu açıklamalar, Kuzey Irak bölgesinin nihai bağımsızlık planı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

2005 Ekim ayında PKK'nın saldırıları artınca Ankara yönetimi Amerika ve Irak yönetimini ciddi şekilde eleştirmeye devam etmiştir. Yaşanan saldırılar sonucu Başbakan Erdoğan, Türkiye'nin gerektiğinde sınır ötesi müdahaleden çekilmeyeceğini belirtmiştir (İnat, t.y.: 20). 2005 yılı itibarı ile İncirlik Üssü ABD tarafından Afganistan ve Irak'a yapılacak sevkiyatlarda kullanılmaya başlanır. 2007'den beri Türkiye'nin PKK'ya operasyonlarında Irak-ABD-Türkiye koalisyonu da ABD ile Türkiye ilişkilerinin normalleşmeye başladığını gösterir (Balcı, 2013: 266). Türkiye, ABD'nin müdahale sonrası Iraklı Kürt gruplara silah temin etmesini ve bu silahların daha sonra Türkiye'ye karşı kullanmasına tepki göstermiştir. Türk halkının büyük bir çoğunluğu ABD'nin bölgede izlediği politikanın Türkiye'ye zarar verdiği konusunda hemfikirdir (Özcan, 2011: 78). Türkiye'nin şikayetleri sonuç vermiştir ve operasyonlar için destek alabilmiştir.

Tayyip Erdoğan önceki demeçlerinin aksine 2007 yılının Temmuz ayında Kuzey Irak bölgesi liderlerinin "kabile reisi" olarak nitelendirir ve muhatapları olmadığını belirtir (Erdoğan, Barzani İma Ederek Konuştu..., 2007). Türkiye, 2007 seçimlerinden sonra diplomatik girişimler yaptığı dönemde Mesud Barzani'yi terörü desteklemekle suçlamıştır. Türkiye, Kuzey Irak'a ekonomik yaptırım kararı almıştır. Bu yaptırımlar arasında elektrik akışını durdurmak, Türk firmalarının çalışmalarına son vermesi gibi durumlar vardır (Efegil, 2008: 58). Ankara'dan gelen eleştiriler ve yaptırım uygulama kararları Kuzey Irak'ı bir duruş sergilemeye itici etkiye sahip olmuştur denilebilir.

Erdoğan'ın bu söyleminden sonra Türk Silahlı Kuvvetlerinin de etkisi ile Kuzey Irak'a sınır ötesi operasyonlar yoğun bir şekilde gerçekleşmiştir (Balcı, 2014: 17). Muhafazakar ve ilerlemeci kimliği ile AK Parti hükümeti gerektiği durumlarda sınır ötesi müdahale taleplerine sıcak bakabilmektedir. Burada kastedilen ilerlemeciliğin, ülkenin refahının artma sürecine engel olacağı düşünülen durumlara karşı hızlı siyasi kararlarla müdahale sergileme yeteneği olduğu söylenebilir. AK Parti'nin muhafazakar milliyetçi duruşu bu noktada MHP'nin ve CHP'nin benimsediği üniter devlet yapısının korunması fikri ile eş durumdadır denilebilir. CHP'nin benimsediği kurucu iradenin ortaya koymuş olduğu resmi

milliyetçiliğin ve MHP'nin temsil ettiği Türk-İslam sentezine dayalı muhafazakar milliyetçiliğin duruşunun ülke sınırlarını kutsal kabul ettiği iddia edilebilir.

Türkiye 2007 sonbaharında Irak'ta farklı terörist oluşumlarına operasyonlar gerçekleştirmiştir. Davutoğlu'na göre bu süreçte ülke içerisindeki özgürlük ortamına negatif bir yansıma olmamıştır. Davutoğlu'na göre PKK Kuzey Irak'taki Kürtlerle ve Irak yönetimi ile Türkiye'yi karşı karşıya getirmek istemiştir. Fakat Türkiye bu hataya düşmeden ilişkileri başarıyla yürütmektedir (Davutoğlu, 2007: 80). 2007 yılında TBMM AK Parti hükümetine sınır ötesi PKK kamplarına müdahale için izin vermiştir. AK Parti bu yetkiyi kullanmadan önce AB'nin ve ABD'nin desteğini sağlamıştır. Türkiye'nin tek amacının sınır ötesinde PKK kampları olduğunu deklare etmiş olması teröre karşı mücadelesinde uluslararası sistemde haklı bulunmasını sağladığı iddia edilebilir (Oğuzlu, 2008: 18). Beklenenin aksine Türkiye'nin PKK'ya yaptığı operasyonlar Irak hükümeti tarafından olumlu karşılanmıştır. Bu durum iki komşu ülkenin tehditlere karşı birliktelik içerisinde olabileceğini göstermiştir (Davutoğlu, 2007: 81). Çünkü Türkiye müdahale öncesi bir çok diplomatik girişimde bulunmuştur. Zamanın Dışişleri Bakanı Ali Babacan bazı Orta Doğu ülkelerine resmi ziyaretlerde bulunmuştur. İç işleri bakanı Beşir Atalay, Irak'a komşu ülkelerin iç işleri bakanları ile toplantılar düzenlemiştir (Efegil, 2008: 58). Dışişleri Bakanı Ali Babacan, 23 Eylül 2007'de Chicago'da yaptığı bir konuşmada Türkiye'nin PKK terörünün şiddetlice devam etmesi halinde sınır ötesi müdahaleleri yapacağını söyler. Babacan, Irak'ın bölünmesinin kendilerinin işine gelmeyeceğini ve çözümsüzlüğü artıracığını söyler. Bu söylemin ardından 7 Ekim'de Türkiye-Irak sınırında yaşanan çatışmada 15 Türk askerinin ölmesi kamuoyunun tepkisini artırmıştır (Olson, 2008: 37).

2007 Kasım ayında Kuzey Irak Kürt Yönetimi, Türkiye ile işbirliğine başlamıştır ve iki taraf istihbarat paylaşımına başlamıştır. Dahası Kuzey Iraklı peşmergeler, PKK'nın destek kanallarını kesmiştir. Kasım 1'de Türkiye, sınır ötesi askeri operasyonlara başlamıştır. Aynı dönemde Başbakan Erdoğan'ın PKK'lılara yurda dön çağrısı PKK ile mücadelenin sadece askeri boyutta sürdürülmediğini göstermektedir. Bu çerçevede yapılan çalışmalar sayesinde 2007 yılı boyunca 155 PKK'lı Türkiye'ye dönmüştür. 2008 Şubat ayında Türkiye hava operasyonları da yapmıştır. Bu ayda 7000 civarında Türk askeri sınır ötesinde operasyonlar yapmıştır. Bu operasyonlarla eş zamanlı olarak Türkiye Kuzey Iraklı yöneticilerle görüşmeler yaparak, Kuzey Irak'ın PKK'yı desteklememesi halinde ilişkilerini geliştirmek

istediğini belirtmiştir (Efegil, 2008: 59). TSK 'nin yaptığı açıklamaya göre 200 noktaya yapılan hava saldırısı yapılmıştır ve yalnızca 16 Aralık tarihinde 175 PKK'lı öldürülmüştür (Olson, 2008: 39). Bu yoğun saldırılar Kuzey Irak'tan gelen tehditi kırmayı hedeflemiştir. Ayrıca PKK'ya dış desteğin kesilmesi ile Türkiye'de bulunan Kürt milliyetçiliğinin uzantısı PKK ve siyasi uzantısı parti çözüm sürecine kanalize edilmiş olur.

Türkiye sınır ötesi operasyon ile 'sert gücünü' ispat etmiştir. Buna ek olarak kullandığı 'yumuşak güç' sayesinde PKK'da Türkiye devleti ile çözüm süreci yaşama ihtiyacını hissetmiştir. PKK'nın bütün girişimlerine rağmen Türkiye, Iraklı yöneticileri ve komşu ülkeleri yanına çekmeyi başarmıştır. PKK'nın planlarının aksine Türkiye ilişkilerini geliştirirken PKK bu süreçte izole olmuştur. Davutoğlu bu durumu Türkiye'nin bir başarısı olarak yorumlar ve yumuşak güç ile sert gücün birleşmesi sonucu elde edildiğini söyler (Davutoğlu, 2007: 87). Ankara'nın, bu dönemde Kuzey Irak geliştirdiği operasyonlarda hem diplomasi hem askeri araçları kullanarak 'akıllı güçü' kullanabildiğini ispat ettiği söylenebilir.

Irak'a devlet güvenliği mevzu bahis olduğunda sınır ötesi operasyonlar yapılmıştır. Hukuki olarak da bu operasyonların mümkün olabileceğine dair tezler mevcuttur. Bu bağlamda Irak'la tarihi süreçte sınır ötesi operasyonlar için anlaşmalar yapılmıştır. Türkiye'ye sınır ötesi operasyon yetkisi veren asıl anlaşma 15.10.1984 tarihinde yapılan Güvenlik Protokolü'dür. Bu protokol Türkiye'ye Irak makamlarına izin vermeden 5km'ya kadar sınır ötesi operasyon yapabilmeye izin vermiştir. Irak'ın da Türkiye içerisinde böyle bir hakkı bu anlaşma ile doğmuştur. Fakat Körfez Savaşı sonrası Kuzey Irak'ta oluşan boşluk ve Irak merkezi yönetiminin burada etkisinin azalması ile Irak tarafından anlaşmayı yürütecek bir yetkili otorite kalmamıştır. Irak'la yapılan anlaşmaları şaibeli kalmıştır. Bundan dolayı Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlar için BM'nin terörle mücadele maddelerine dayanağı kalmıştır. Örneğin BM Genel Kurulu'nun 24.10.1970 tarihli 2625 sayılı kararı ile devletlerin başka bir devlete saldırmak üzere topraklarında örgütlenmelere izin vermemesi gerekiyor (Reçber, 2007: 21-24). Türkiye gerektiğinde BM'nin kararına da atıf yapabilir. Fakat operasyondan önce geliştirilen diplomasinin bu tezlere olan ihtiyacı azaltmakta olduğu görülebilir.

Toplumların kimlik inşa süreçleri bir potada erimediği zaman heterojen bir siyasal kültür oluşturur. Heterojen siyasal kimliği olan toplumlarda siyasal çekişmeler dış politikada karar alma mekanizmasını yavaşlattığı iddia edilir (Efegil, 2012: 5). Türkiye'de siyasal kimlik açısından heterojen bir yapıya sahiptir. Fakat iddia edilen bu yaklaşım bir ülkede seçimlerde alınan oy oranlarının etkisini göz ardı etmektedir. Türkiye'de AK Parti döneminde olduğu gibi yüksek oy oranları ile art arda seçimlerde başarılı olan bir siyasi parti ülkenin siyasi heterojen yapısına rağmen seçimler sayesinde aldığı güçle dış politikayı istediği gibi yönlendirebilmektedir. Yine bu siyasi heterojenliğe rağmen farklı milliyetçi duyguların "ülke bütünlüğüne" verdiği önemden dolayı sınır ötesi operasyon tezkerelerini alabilmiştir denilebilir.

AK Parti hükümetleri Kuzey Irak'a operasyon yetkisi veren tezkereleri hep sürdürmek istemiştir. Çünkü tezkerenin varlığının bir caydırıcılığı vardır. Bu bağlamda TBMM, 2012 yılının sonuna doğru Kuzey Irak'a askeri müdahale gerçekleştirebilmek için 1 yıllık tezkereyi kabul etmiştir. Beklendiği üzere AK Parti, MHP ve CHP vekilleri bu tezkereye izin verirken BDP Kürtlerin bölgesi olan Kuzey Irak'a askeri müdahaleyi mümkün kılan tezkereyi onaylamamıştır. Tezkere'de Irak'ın bütünlüğüne saygı duyularak sadece PKK sığınaklarının ve bölgelerinin yok edilmesine yönelik müdahale olacağı belirtilmiştir. Tezkere de şu ibareler yer almaktadır:

"Türkiye'ye yönelik olarak devam eden terörist saldırılara ve tehdide karşı, terörizmle mücadelenin bir parçası olarak uluslararası hukuk çerçevesinde gerekli tedbirleri almak üzere hudut, şümul, miktar ve zamanı Hükümetçe belirlenecek şekilde, Türk Silahlı Kuvvetleri unsurlarının [Irak](#)'ın kuzeyinden ülkemize yönelik terör tehdidinin ve saldırılarının bertaraf edilmesi amacıyla, sınır ötesi hareket ve müdahalede bulunmak üzere, [Irak](#)'ın [PKK](#) teröristlerinin yuvalandıkları kuzey bölgesi ile mücavir alanlara gönderilmesi ve görevlendirilmesi için TBMM'nin 17 Ekim 2007 tarihli ve 903 sayılı kararıyla Hükümete verilen ve son olarak 5 Ekim 2011 tarihli ve 1005 sayılı Kararı ile bir yıl uzatılan izin süresinin, 17 Ekim 2012 tarihinden itibaren 1 yıl daha uzatılmasını Anayasanın 92. maddesi uyarınca arz ederim."

MHP, PKK'yla mücadele için sert tavrını korumaktadır. MHP'li milletvekili Oktay Vural hükümetin PKK'yı yok etmesi için tezkereye destek verdiklerini açıklamıştır. BDP, bu

tezkereyi bir "savaş" tezkeresi olarak yorumlamıştır. Milletvekili Pervin Buldan, Kürtlere "kardeşlerim" diye hitap edip bu tür tezkere çalışmaları yapmanın "zalimlik" olduğunu dile getirmiştir. CHP tezkereye destek verse de milliyetçi elit mücadelesine tezkere görüşmelerinde devam etmiştir. CHP İzmir milletvekili Aytun Çıray, Suriye'nin iki uçağı düşürüp iki Türk askeri şehit etmesine hükümetin sessiz kaldığını iddia etmiştir. Çıkarılmaya çalışan tezkerenin bile inandırıcı olmadığını söylemiştir. CHP'li bir başka milletvekili Akif Hamzaçebi ise 2007'den bu yana çıkarılan tezkerelerin kullanılmadığını bunun yerine Barzani ile iyi ilişkiler geliştirildiğini iddia etmiştir (Sınır Ötesi Tezkere Meclisten Geçti, 2012). Tezkere görüşmeleri Meclis'te çetin geçmiştir. Söz alan milletvekillerin hepsinin kendi parti tabanlarına yönelik milliyetçi söylemler geliştirdiği görünmektedir. Nitekim bu tezkerenin ulus-devlet tarafından "ayrılıkçı" olarak tanımlanan bir milliyetçi akıma karşı farklı temsil yetenekleri olan milliyetçiliği öne çıkaran partiler tarafından çıkarıldığı söylenebilir.

BDP'li milletvekili Nazmi Gür, Güney Kürdistan'a yapılacak bir askeri operasyonun kabul edilemeyeceğini söylemiştir. Güney Kürdistan söylemi ile Kürt milliyetçiliğinin bir bütün teşkil ettiği fikrinin söyleme döküldüğü ileri sürülebilir. CHP'li vekil Muharrem İnce terörle mücadele için 8 tezkereye destek verdiklerini bu 9. tezkereye de destek vereceklerini söylemiştir. CHP'li Loloğlu ise AK Parti iktidarının PKK ile görüşmesinin ve tehditlere sessiz kalmasının yanlış olduğunu söylemiştir. Loloğlu bu tezkerenin bir savaş tezkeresi olmadığını terörle mücadele için kullanılacağını bu yüzden destek çıkacağını ifade etmiştir. CHP için de Kuzey Irak'ın terör faaliyetleri açısından tehlike arz ettiğini belirtmiştir (Tezkere Onaylandı, 2013). CHP'nin temsil ettiği dış politikanın sınırlarımızla kaldığı söylemi, CHP'nin tezkere destekleri geçerliliğini yitirmiş olur. Ulus-devlet yapısının muhafazası için resmi milliyetçiliğin savunucularının müdahalecilik eğilimi gösterdiği iddia edilebilir.

3.2.3. Irak'a Siyasi Müdahale

Sosyal inşacılar bazı dış politika tercihlerini kimlik, kültür, normlar ve değerlerin etkilediğini söylerler (Oğuzlu, 2008: 5). AK Parti, Türkiye'nin bünyesinde barındırdığı kimlik, kültür ve değerleri geliştirdiği yumuşak güç sayesinde kullanmaya çalıştığı

söylenbilir. AK Parti dönemi ile birlikte komşularla ilişkileri düzeltme ve yumuşak güç kullanımına yönelik bir ilgi oluştuğu ifade edilebilir. Türkiye'nin Rusya'dan Kafkasya'ya AB'den Afrika'ya yönelik çok yönlü dış politika geliştirdiği dikkat çekmektedir. Buna rağmen Orta Doğu Türkiye için özel bir yere sahiptir denilebilir (Öniş, 2011: 50). Çünkü Türkiye ülkesinin güvenliğinin komşularında olan istikrar ortamında olduğunu bilmektedir. Dahası Türkiye'nin kendi içerisindeki etnik kimlik meselesinin çözümünde Orta Doğu'daki gelişmelerin ne denli önemli olduğunun farkında olduğu iddia edilebilir.

Bir ülkenin bölgede etkinliğini hakim kılmak için yumuşak güce sahip olması gerekebilir. Türkiye NATO'ya üyeliği ve soğuk savaş döneminde gerçekleştirdiği batı ittifakından dolayı Orta Doğu'da gerekli etkinliğe sahip değildi denilebilir. İsrail'i tanıyan ilk ülkelerden olmak da Türkiye'nin elini Orta Doğu'da zora sokmuş olabilir. Dış politika yöneticilerinin Orta Doğu'yu içinden çıkılmaz bir bataklık olarak görmesi Türkiye'nin bölgeye uzak durmasını sağlamıştır iddiaları vardır (Altunışık, 2008: 41). AK Parti döneminde Türkiye çok yönlü dış politika anlayışı aktif bir şekilde komşularla ilişkilerini geliştirmek ister ve etkinliğini bölgede arttırmak ister. Bu etkinliğe tekrar sahip olma durumu Türkiye'de siyasal İslam'ın yükselişi ile mümkün olmuştur iddiaları mevcuttur.

Eğer iç güvenlik sorunu yaşanırsa, dış politika ile kimlik inşası sürecinin birbiriyle ilişkisi aşikar hale gelebilir (Oğuzlu, 2008: 6). Türkiye'de 2002 yılından sonra siyasal İslam'ın evrimi ile Türkiye'nin bölgesinde temsil ettiği 'yumuşak güç'ün etkisinin eskiye kıyasla daha öne çıktığı belirtilebilir. Türkiye bu bağlamda demokrasi ve İslami bir araya getirebilen bir model olarak algılanır ve Türkiye bu durumu 'yumuşak güç' olarak kullanmak ister iddiaları vardır. Bu durum daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere Batı yanlısı politikaların ağırlığında dolayı daha az etkiliydi. AK Parti kendisini laik sisteme uyumlu muhafazakar demokratlar olarak yansıtmıştır. Bu da kendisinin bölgede model olarak görülme tartışmalarına yol açmıştır (Altunışık, 2008: 44). Bilindiği üzere Türkiye'nin İsrail'i tanıyan ilk ülkelerden olması ile Ortadoğu'da siyasi zorluk yaşadığı dönemler olmuştur. Özellikle siyasal İslam'ın gelişimine ek olarak AK Parti'nin izlediği din milliyetçiliği yaklaşımının Türkiye ile sınırlı kalmamasının Ortadoğu'da "yumuşak güç" etkisini artırdığı gözlemlenebilir. Bu tartışmalar devam ederken, Ankara hükümetinin özellikle Filistin konusundaki taraflı duruşu ile İsrail karşısındaki Ortadoğu ülkelerine yönelik etkinlik kazandığı söylenebilir.

ABD'nin Irak müdahalesi öncesi başlatılan Irak'a Komşu Ülkeler toplantıları, bölge ülkeleri için Türkiye'nin diplomatik arayışlarının bir ispatı niteliğindedir denilebilir (Özcan, 2011: 83). Türkiye, Irak ile ilişkilerde güvenlik ekseninden uzun süre çıkamamıştır. 2005 yazında yapılan Irak'a Komşu Ülkeler Toplantısı'nda Türkiye Irak yönetimine güvenlik probleminden dolayı baskı yapmıştır. Erdoğan toplantı sonrası Kuzey Irak'taki PKK'lılara operasyon ihtimali üzerinde durmuştur (İnat, (t.y): 17). 2007 yılında Türkiye'de yapılan Irak'a Komşu Ülkeler Toplantıları ile Türkiye Irak'ın bütünlüğü için uluslararası arenada çalışmalar yapmıştır. Bu toplantılar ile Türkiye, Irak üzerindeki farklı bölünme senaryolarını dağıtmak istemiştir (Davutoğlu, 2007: 84). Çünkü Türkiye bölünmüş bir Irak'tan gelecek olan irredentist milliyetçi duyguların Türkiye içindeki etnik milliyetçi duyguları tetikleyeceğinin farkındadır. Zaten Ankara Kürtlerin Kuzey Irak'taki etkinliğini kıramamıştır. En azından bu yapının Irak'ın bütüncül bir parçası olmasını istemiştir denilebilir.

Türkiye, Erbil hükümeti ile olumlu ilişkiler geliştirmeden önce Kuzey Irak yönetimine karşı siyasi anlamda müdahaleci bir tavır içerisinde olmuştur. Erbil yönetimi Irak'ın Kürtleşmesi için çaba göstermiştir. 2005 yılında yapılacak Irak seçimlerinden önce Kerkük'ün Kürtleşmesi için Kerkük'e göç yapılmıştır. Türkiye, Kerkük'e yapılan Kürt göçünün uygun olmadığı fikrini savunmuştur. Zamanın dış işleri sözcüsü Namık Tan bu konuyla ilgili bir basın açıklaması yapmıştır. Tan, Kerkük'ün Kürtleştirilme hareketinin Irak'ın bir iç meselesi olmadığını ve bunun BM'de görüşülmesi gerektiğini belirtmiştir. O zaman Genelkurmay İkinci başkanı olan İlker Başbuğ, Kerkük'te yaşanabilecek bir iç savaşta Türkiye'nin izlemekle yetinmeyeceğini belirtmiştir (İnat, (t.y): 3). Bu verilen demeçler Türkiye ve Kuzey Irak ilişkilerinin gergin seyrettiğinin göstergesidir. Ankara bu yaklaşım ile açıkça başka bir ülkenin iç siyasi konusuna müdahil olmuştur ve taraf olmuştur iddasında bulunulabilir.

2008-2010 yılları arası Türk dış politikasında Irak için bir dönüşüm yaşamıştır. Türkiye, Irak ile geliştirdiği ilişkileri 2008'e kadar Irak merkezi hükümeti üzerinden yürütmüştür. Kuzey Irak ile olan ilişkileri de merkezi Irak hükümeti üzerinden geliştirmiştir. Çünkü Türkiye, ABD'nin Irak müdahalesi sonrası Irak'ın bütünlüğüne vurgu yapmak istemiştir. Türkiye için Irak istikrarlı bir şekilde bütünlüğünün korunması önem arz etmekteydi. Türkiye, Irak'taki Sünniler üzerinde etkili olarak Irak'ın bütünlüğünü sağlayacak olan bir

anayasayı teşvik etmiştir. Dahası Türkiye Irak'ın bir numaralı ticari partneri konumuna gelmiştir. Bunlara rağmen PKK'ya Irak'tan gelen desteğin önü tam olarak kesilememiştir (Duman, 2013) Türkiye'nin Irak'la olan ilişkilerinde 2010'a kadar Bağdat nispeten ağırlığını korumuştur. Bu resmi düzeyde Irak'ın bütünlüğüne bir saygı olarak algılanabilir. Örneğin, 2008 yılında Merkezi Yönetim ile Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi antlaşması yapılır. Bu anlaşmanın kapsamında petrol sevkiyatından ticaretin hacminin artırılması ile ilgili muhtelif konular bulunmaktadır (Balcı, 2013: 296).

2008 ve 2010 yılları arasında asıl muhatap Irak Merkezi Yönetimi olsa da IKBY ile ilişkiler gelişme göstermeye başlamıştır. AK Parti hükümeti Kürdistan Bölgesi ili ilişkileri geliştirmede kararlı olmuştur. Bu doğrultu da 24 Nisan 2008 Milli Güvenlik Kurulu'nda alınan bir kararla tüm Iraklı gruplarla ilişkiler geliştirmenin ülke için faydalı olduğu vurgulanmıştır (Balcı, 2014: 11). 2010'dan itibaren Türkiye'nin Irak ile olan ilişkilerinde Kuzey Irak Yönetimi'nin ön plana çıktığı görülür. Çünkü Kuzey Irak gün geçtikçe daha da güçlenen bir birim haline gelmektedir. Bu bağlamda 2009'da Erbil Konsoloslugu açılmış, daha sonra Barzani ve Erdoğan'ın karşılıklı ziyaretleri olmuştur. Hatta PKK saldırılarının olduğu bir dönem de Barzani bir Türkiye ziyareti gerçekleştirerek ancak birlikte olarak güvenliklerini temin edebileceklerini dile getirmiştir (Balcı, 297). Türkiye, Irak için Bağdat'ı ön planda tutarak Irak'ın bütünlüğünü korumak istemişti. Fakat daha sonra Kuzey Irak'ı komşu olarak hissedilen bir tutum ile ilişkilerinin yönünü değiştirmiştir ve Kuzey Irak'ı direkt muhatap almıştır. Türkiye Irak'ın bütünlüğünü Kürt milliyetçiliğinin ayrılıkçı etkisini kırmak için savunmaktaydı. Daha sonra ise Erbil'i kendisine yakın tutarak Erbil'in PKK'ya olan desteği kırma amacına yönelmiş gözükmektedir. Bu durum Ankara hükümeti için olumlu seyretmiştir. Fakat Türkiye'de Kürt milliyetçiliğini temsil eden siyasi kadrolar Barzani'nin politika tercihlerinden memnun görünmemektedir iddiaları mevcuttur.

Türkiye Irak'ın kendi iç çekişme sürecine şahit olmuştur. Merkezi Irak Hükümeti ile IKBY arasında rekabet artarak devam etmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin Kuzey Irak'taki yoğun ticari faaliyetleri devam etmiştir. Bu durumlar Türkiye'yi zamanla IKBY ile direkt ilişkiye girmeye iten sebepler arasındadır. 2010 Irak seçimlerinde Türkiye, Irak'ta siyasi bir tercih yapmıştır. Nuri el-Maliki'ye muhalif olan Iraklı liste ile ilişkiler geliştirmiştir. Türkiye'nin yakınlaştığı muhalefet seçimlerden lider olarak çıksa da Nuri el-Maliki başbakan olmuştur. Bu sonuç Türkiye ile Irak ilişkilerini gerginleştirmiştir (Duman, 2013).

Ankara, Irak'ın siyasi gelişmelerine önceden sessiz kalmadığı gibi seçimlerde de taraf tutarak riskler almıştır. Oynadığı kart seçimde başarılı olsa da Maliki yerini korumuştur. Sonuçta Ankara ile Bağdat ilişkileri bu durumdan zarar görmüş olarak görünebilir.

2010 Irak seçimlerinden sonra Cumhurbaşkanı yardımcısı Tarık Haşimi, Nuri el-Maliki hükümeti tarafından tutuklanmaya çalışılır. Haşimi, bu durum üzerine Türkiye'ye sığınır. Bağdat yönetimi ile olan gerginlik Ankara'nın yönünü Erbil'e çeviren sebeplerden birisi olarak görülebilir. 2010 seçimlerinde Ankara hükümeti Irak'ta müdahil durumda olmuştur ve bir Şii lider olan İyad Allavi'nin başında olduğu el-İrakiye koalisyonunun tarafında olmuştur (Balcı, 2014: 15). Ankara'nın bir dış politika tercihi olarak başka bir ülkedeki seçimlerde taraf konumunda olması başka bir ülkeye bir çeşit siyasi müdahaledir. Bu Türkiye'deki hükümetin kendi iç yapısını da dolaylı yoldan ilgilendiren bir durumdur. AK Parti iktidarı da muhafazakar milliyetçi karakteri gereği gerektiğinde başka bir ülkede bir seçimde taraftar olabilmıştır. Kendisinden önceki güvenlik eksenli Kemalist milliyetçi yapının dış politika karakteri böyle bir taraf olma arayışı içerisinde olmayacaktır denilebilir. Partilerin milliyetçilikle alakalı özellikleri dış politika tercihlerini bu şekilde etkilemiş görünebilir.

3.3. Suriye'ye Müdahale Arayışı

Suriye'nin Arap Baharı sonrası deneyim ettiği iç savaş ülkenin kuzeyinde, Rojava olarak da isimlendirilebilen bölgede, bölgesel Kürt milliyetçiliğinin canlı tutulabilmesi için bir fırsat oluşturmuş olarak görülebilir. Türkiye'de bulunan Kürt kadrolarının ve sempatanlarının bu sürece destek veren görüntüsü AK Parti hükümetleri tarafından bir tehdit olarak algılanmış olarak yorumlanabilir. AK Parti hükümetlerinin bu bağlamda askeri ve siyasi bütün müdahale seçeneklerini değerlendiren yapısına eş zamanlı olarak Türkiye'de "Çözüm Süreci" faaliyetlerini göstermesi tesadüfi değildir denilebilir. AK Parti'nin özellikle dini milliyetçilik yanlısı siyasi tutumu ile Türkiye'nin üniter yapısını korumaya çalıştığı ve dışarıdan gelebilecek Kürt milliyetçiliğine daha fazla yukarı ivme kazandırabilecek etkileri kırmak istediği söylenebilir.

3.3.1. Suriye ile İyi İlişkiler Dönemi

Türkiye, Suriye ve İran, Körfez Savaşı sonrası Irak'ın Kuzeyi'ndeki gelişmelerden rahatsız olmuşlardır. Kuzey Irak'ta 1992'de Kürdistan milli meclis seçimleri yapılır ve Ekim 1992'de federatif yapı telaffuz edilmeye başlanmıştır. Fakat buna rağmen Suriye ile Türkiye'nin PKK gerilimi bitmemiştir ve ancak 1998 yılında Türkiye Suriye sınırına askeri sığınak yapmaya başlayınca Suriye geri adım atmıştır. Bunun sonucu olarak Suriye, Öcalan'ı sınır dışı etmiştir (Svistunova, t.y.: 82). Suriye yönetimi 1990'larda PKK'yı Türkiye ile yaşadığı su sorunu için bir koz olarak kullanmıştır. Türkiye'de ikili ilişkileri geliştirerek Beka Vadisi'nde PKK'lıların eğitilmemesi ve Öcalan'ın Şam'dan gönderilmesi için baskılar yapmıştır (Svistunova, t.y.: 79). Askeri tedbirlerin alındığının görülmesi Suriye ile ilişkilerde o dönem caydırıcılık sağlamış olarak görülebilir. 2000'lerden sonra Ankara'nın Suriye ile geliştirdiği ilişkilerde 'sert güç' gösterisi ve caydırıcılık tedbirlerinin yerini kültürel ve ticari bağların kullanıldığı 'yumuşak güç' almıştır denilebilir.

Türkiye'de AK Parti döneminde seçilen aktif dış politika anlayışında kültür ve kimlik önemli öğeler olarak yer almıştır. İslami muhafazakar kimliğe sahip bir hareket olan AK Parti'nin Orta Doğu'da Arap dünyası ile ilişkiler geliştirmesi kolay olmuştur. Arap dünyası da muhafazakar kimliği öne çıkan AK Parti hükümetini kabul etmiştir. AK Parti'nin izlediği dış politika tercihleri Türkiye kamuoyunda kendi oy tabanında karşılık bulmuştur ve bundan dolayı art arda seçim başarıları elde etmiştir. Bu sayede AK Parti ilerlemeci, küresel ve muhafazakar kimliği ile iç politikada kendi milliyetçi söylemleri ile öne çıkan iki büyük rakibi MHP ve CHP'ye üstünlük sağlamıştır (Öniş, 2011: 57).

Türkiye'nin Orta Doğu'da yürütmeye çalıştığı arabuluculuk politikaları bölgeye müdahaleden kaçınmadığını göstermektedir. Arabuluculuk faaliyetleri Türkiye'nin aktif olarak Orta Doğu'da kalmasına yardımcı olmaktadır. Türkiye'nin Filistin meselesine ek olarak Suriye - İsrail ilişkilerinde arabuluculuk yaptığı görülmektedir. Sonuçları olumlu olmasa da arabuluculuk girişimleri önemlidir denilebilir (Altunışık, 2008: 50). Bu durum Türkiye'nin Suriye üzerindeki etkisini arttırdığı gibi Türkiye - Suriye ilişkilerinin gelişmesine de katkı sağlamış olarak görülebilir. AK Parti döneminde Suriye ile ilişkiler çok düzelmişti. Türkiye bu süreçte Suriye ile kültürel, güvenlik ve ekonomik anlamda

ilişkiler geliştirmiştir (Cebeci ve Üstün, 2012: 14). Bu gelişen ilişkiler barış sürecinin ötesinde Ortadoğu'da model birliktelik de sağlamıştır iddiaları mevcuttur.

Türkiye'nin, Suriye ile olan ilişkileri Beşar Esad öncesine kadar sağlıklı görünmeyebilir. Daha öncesinde bu iki ülkenin temel sorunları "su" ve "terör" üzerinedir. Türkiye uzun bir dönem Suriye'nin Türkiye'deki PKK terörünü desteklemesinden rahatsız olmuştur. Beşar Esad dönemi ile iki ülke ilişkileri tarihi bir dönemece girdirmiştir. Vizelerin karşılıklı olarak kaldırılmış olması da iki ülkenin kültürel bağlarının toplum düzeyinde tekrar canlanması demektir (Demir, 2011: 709). Türkiye'nin Kürt sorunu bölge ülkeleri ile olan ilişkilerinde içe kapanık olmayı engellemiştir. Örneğin Arap Baharı ile ülke içinde iç savaş çıkana kadar Suriye ile olan ilişkilerin yukarı yönlü ivme kazanması bu amaç doğrultusunda idi (Duran, 2013: 102). Arap Baharı dönemine kadar karşılıklı ilişkilerin başarılı ile yürütülmesi Türkiye'de PKK'nın Suriye'den destek almasını engellemiş izlenimi vermiştir.

Suriye ile Türkiye arasında 2004 yılında Devlet başkanları düzeyinde karşılıklı seyahatler düzenlenmiştir. İki ülke de birbirini ekonomi başta olmak üzere birbirlerinin müttefiki olarak algılamaya başlar. İlişkilerde karşılıklı bağımlılık karşılıklı desteğe dönüşür. 2005 yılında Lübnan Başbakanı Refik Hariri'nin öldürülmesi ile suçlanan Şam'a Türkiye arka çıkmıştır. Gümrük vergilerinin kaldırılması ile de 2008'de Türkiye'nin Suriye'ye ihracatı artmıştır. 2009 yılında vizeler kaldırılırken 51 farklı alanda anlaşma imzalanarak iki ülke müttefikliğini pekiştirmiş olur (Balcı, 2013: 276). Karşılıklı ticari bağlanmışlık ilişkilerin ivmesini arttırmış olarak gösterebilir.

Türkiye, AK Parti döneminde komşu ülkeleri ile geliştirdiği ilişkilerde ticareti ön plana çıkararak karşılıklı bağımlılığı arttırmayı amaçlamış olarak görülebilir. Bu durum Suriye ile geliştirilen ilişkilerde geçerli olmuştur. Bu doğrultuda yapılan çalışmalara bakacak olursak 2004 yılında iki ülke arasında ticaret hacmi 1.2 milyar dolar iken 2008 yılında bu hacim 2 milyar dolara ulaşmıştır. 2009 yılında ise ilişkileri sağlamlaştırmak için Türkiye-Suriye Stratejik İşbirliği Konseyi kurulmuştur (Svistunova, t.y. : 83).

AKP iktidara geldiğinde Suriye ile yoğun ilişkilere girmiştir ve iki ülkenin lideri tatillerini ailecek birlikte yapacak kadar yakın ilişkiler geliştirmiştir (Zengin, 2013: 40). Ahmet Davutoğlu'nun bu dönemde 9 yıl içerisinde Şam'a 62 sefer görüşmeler yapmak için gitmesi,

iki ülkenin ne kadar yoğun bir diplomatik ilişki yürüttüğünün bir başka göstergesidir (Zengin, 2013: 96). Türkiye, geliştirdiği bu örnek ilişki sayesinde "yumuşak gücü"nü etkin olarak kullanabildiğini göstermiştir denilebilir.

AK Parti yönetimi PKK'nın gücünün kırılması ile Kürt sorunun çözümünü aynı paralellikte değerlendirmektedir. Dış politikada ki çalışmalarda PKK'nın desteğini kıracak adımlar atmaktadır. Beşar Esad ile yakın olduğu dönemlerde Suriye'nin PKK'ya olan desteğini kesmesi için adımlar atmıştır. Bunun sonucu olarak Beşar Esad Suriye'de bulunan PKK'lı militanları ülkesine döndüreceğini söylemiştir (Ünalın, 2011: 96). Bu durum PKK'yı bölgede yalnızlaştırma çabaları için atılan adımlardan olarak görülebilir. Türkiye'nin Irak ve Kuzey Irak politikaları da aynı niyeti taşımaktadır denilebilir.

3.3.2. Suriye İç Savaşı ve Türkiye'nin Yaklaşımı

Ahmet Davutoğlu'nun iddiasına göre kurucu iradenin ortaya koyduğu resmi ideoloji dış siyasette Osmanlı mirasını dolayısıyla da "İslam kimliği ve politikalarını" göz ardı etmiştir. Türkiye'nin sınırlarına kapalı savunmacı refleksi benimsen dış politikadan kurtulup daha güçlü bir hale gelmesi için "dini ve tarihi süreklilik unsurlarının" tekrar canlandırılması gerekir. Bu anlayışa göre diğer birimlerle olan ilişkileri rejimler ya da iktidarlar düzleminden çıkarmalı onun yerine toplumlararası tarihi ve kültürel canlanmayı tekrar sağlamalıdır (Balcı, 257-258). Suriye'de çıkan iç savaşla birlikte Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası ve Suriye halkına yönelik söylemleri geliştirmesi bu yaklaşımın bir neticesi olarak görülebilir.

AK Parti döneminde aktif olarak Türk dış politikasının istikametini çizen Ahmet Davutoğlu'na göre Türkiye özel bir merkezi ülkedir. Davutoğlu'na göre Türkiye bundan dolayı Osmanlı İmparatorluğu dönemi sonrası başarılı bir ulus inşası süreci yaşayarak göç alan bir ülke olmuş olarak görülebilir. Bu merkezi konumu sayesinde Türkiye yalnızca kendi iç güvenliğini ve huzuru sağlamakla değil, ayrıca komşu ülkelerdeki istikrar ve güvenlik için çalışmalıdır iddiaları vardır (Davutoğlu, 2007: 79). Burada temel sorun başka ülkelerdeki konular üzerine çalışmalar yapılmasının o ülkelerin iç siyasetine müdahale olarak algılanmasıdır. Davutoğlu'nun bu yaklaşımı milliyetçi muhafazakar kimliğin dış politikada müdahaleci yapısını açıklaması bakımından önemli görülebilir.

Türkiye, 2007 sonrası özellikle Filistin ve İran'dan yana politikalar geliştirmiştir. Daha sonra Arap Baharı ile birlikte Suriye konusunda taraf olmuştur. Türkiye'nin taraf tutarak izlediği bazı politikalar bölge de istikrarsızlıkların pekişmesine sebep olabilmektedir (Öniş, 2011: 59). Türkiye Arap Baharı'nın etkilediği ülkelerde taraf tutma yolunu tercih etmiştir. Türkiye otoriter yönetimlere karşı muhalif reformcu gruplardan yana olmuştur. Tunus'da ve Mısır'da ilk etapta bu tercihi sonucu başarılı da olmuş olarak görülebilir (Cebeci ve Üstün, 2012: 15). Türkiye'nin Arap Baharı ile birlikte izlediği dış politikada ülkelerin iç yapılarında taraf olması elini zorlaştırmıştır. Taraf olarak ülkelerin iç meselelerine müdahale durumu Suriye, İran, Irak ve Lübnan Hizbullah'ı ile Türkiye ilişkilerini negatif etkilemiştir. Türkiye'nin taraf olmaktan kaynaklı olarak dış politika da yaşadığı sorunlar dış politikada sınırlarını anlaması açısından yardımcı olmuştur (Dalay ve Friedman, 2013: 134). Taraf olunarak izlenen dış politikanın negatif etkisi ülkenin karşısında rakiplerini bir araya getirebilir.

Suriye'de Dera'da Mart 2011'de başlayan hadiseler iç savaşa dönüşür ve bu süreçte 100.000'den fazla can kaybının yaşandığı tahmin edilmektedir (Yılmaz, 2013: 8). Suriye'de 2011 yılında patlak veren olaylar ve iç savaş sonrası, Türkiye kimlik sorunlarının çözümü aşamasında sorunlar yaşamıştır. Kuzey Suriye'de Kürt özerk bölgesi kurulması ihtimali ortaya çıkınca Türkiye bunu engellemeye yoğunlaşmıştır. Hem Kuzey Irak hem de Kuzey Suriye'deki Kürt özerk bölgesinin oluşumu Türkiye'nin güneydoğusunda Kürt özerk bölge beklentilerini arttırabilir. Bu yüzden Türkiye içte ve dışta buna göre adımlar atmak zorunda kalabilir (Nykanen, 2013: 88).

Ankara'nın Arap Baharı'nın Suriye'ye yayıldığı ilk dönemde Beşar Esad'dan talepleri arasında Kürt nüfusa kimlik verilmesi vardı (Zengin, 2013: 103). Çünkü Suriye'de ayaklanma dalgasına Kürtlerin kimlik talepleri ile katılması sonucu Suriye'deki gelişmelerin şiddeti ile doğru orantılı olarak Kürtlerin bir ayrılık talebi olabilmesi riski söz konusu idi. Nitekim gelişmeler bu beklenti doğrultusunda olmuştur.

İstanbul'da BDP öncülüğünde Suriye'de yaşayan Kürtlere destek olarak bir miting düzenlenmiştir. Mitingde konuşma yapan Sebahat Tuncel, Kürtlerin Suriye'de bir devrim yaptığını söylemiştir. PYD ile paralel düşünceleri dillendiren Sebahat Tuncel, Cenevre Konferanslarına Kürtlerin bağımsız çağrılması halinde Suriye'de barışın sağlanabileceğini

söyllemiştir. BDP Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı ve Genel Başkan Yardımcısı Gülten Kışanak'da Diyarbakır'da Suriyeli Kürtlerin Cenevre-2 toplantısına ayrı çağrılması gerektiğini söylemiştir. Gülten Kışanak'a göre Suriye ve Ortadoğu'nun huzura kavuşması için Rojava'da yaşanan devrim niteliğindeki gelişmeler örnek alınmalıdır (İstanbul ve Diyarbakır'da 'Rojava' Mitingi, 2014). Kürt milliyetçiliğinin doğası gereği farklı ülkelerde dağınık halde bulunan Kürtler birbirleri için hassasiyet beslemektedirler. Suriye'deki yaşanan gelişmelerin İstanbul'dan Diyarbakır'a Kürtler için önemli olması bundandır. Ülkelerdeki lider kadroların milliyetçi hareketleri sürüklediği realitesine bakarak etnik bir temsile sahip BDP ve HDP partilerinin önde gelen isimlerinin mitinglere öncülük ettiği görülmektedir.

2013 Eylül ayı itibariyle özerk Rojava'nın ilanı çalışmaları resmîyet kazanır. Rojava'da Kürt Yüksek Konseyi, geçici bir yönetim hazırlığını ilan eder. Ankara bu çalışmanın bir özerklik arayışı olduğunda kabul edilemeyeceğini duyurmuştur. Bunun bölgeye istikrarsızlık pompalayacağı fikri belirtilmiştir (Suriyeli Kürtlerden Geçici Yönetim, 2013). Ankara, bu tür gelişmeleri tehlikeli görse de özerkliği önleyebilecek askeri müdahaleden uzak durmayı tercih etmiştir. Bu yüzden bir sonraki adımları önleme şansı olmamıştır. Ankara'nın siyasi baskıları ve Barzani ile olan ilişkiler PYD'nin özerklik ilanını engellememiştir görünmektedir.

BDP'nin Çözüm Süreci'nin devamlılığı için Meclis'e sunduğu rapor dikkat çekicidir. Çözüm Süreci şartlarının arasında Rojava'nın özerkliğinin tanınması maddesi PKK ile PYD arasında bağın olduğu iddiasını güçlendirmektedir (BDP'den 32 Maddelik Çözüm Raporu, 2013). Türkiye'de yürütülen "Çözüm Süreci" çalışmaları beklendiği üzere Suriye'deki gelişmelerden direkt olarak etkilenebilir. Türkiye çözüm sürecinde başarılı olmak için çalışmalarını hem içte hem dışta yürütmektedir denilebilir.

3.3.3. Türkiye'nin Suriye'ye Müdahale Etme İsteği

Rojava, Türk dış politika yapıcılarını için ikinci bir Kuzey Irak sınavı olarak görülebilir. Rojava konusunun Türkiye için oluşturacağı tehlike ve riskler temelde Kuzey Irak ile aynıdır denilebilir. Bu bölgede oluşabilecek ikinci bir Kürt bölgesi, aynı Kuzey Irak gibi Türkiye'deki Kürtler için bölgesel self-determinasyon arayışında ikinci bir umut olabilir.

Türkiye doğal olarak dışarıdan gelecek bu irredentist milliyetçilik fikrinin önüne geçmek isteyebilir. Bu doğrultuda Ankara'nın izlediği politikalarda Kuzey Irak sürecinde yaşananlar arasında farkların ve benzerliklerin var olduğu iddia edilebilir.

Davutoğlu, dış politikanın verimli yürütülebilmesi için iç politikada demokrasi ve güvenlik dengesinin sağlanması gerektiğini savunur (Özcan, 2011: 73). Bu bağlamda Türkiye'de demokratik çözüm süreci çalışmaları yapılırken aynı zamanda iç güvenliğin temini için Irak ile ilgili politikalara önem verilmiştir. Çünkü Türkiye'nin içindeki etnik sorunlardan kaynaklı güvenlik problemi öncelikle Irak'dan etkilenmiştir. Arap Baharı sonrası iç savaş yaşayan Suriye'de ki gelişmeler ve Kuzey Suriye'de yaşanan gelişmeler aynı şekilde Türkiye'de ki kimlik sorunlarını etkilemiş görünebilir. Bu yüzden Türkiye, Suriye konusu ile alakalı olarak çalışmalar yürütmek durumunda kalmıştır. Yürütülen politikaların yanlışlığı ya da doğruluğu üzerine tartışmalar doğaldır. Fakat Ankara'nın müdahaleci bir dış politikayı ülke çıkarları için gerekli görmüş olabileceği öne sürülebilir.

Arap Baharı ile yaşanan süreç ile birlikte Türkiye komşuları ile olan ilişkilerini rejimler düzeyinden toplumlar düzeyine geçirmiştir iddiası vardır. Daha önceleri "politik liberalizm" ile bölgede bağları kurmaya çalışıyor ve rejimler bu noktada temel aktörler oluyordu. Patlak veren toplumsal hareketler ile, toplumların kalıcı olacağı fikriyle, toplumları komşularındaki yönetimlere tercih etmiş olduğu öne sürülebilir (Balci, 2013: 286). Buna ek olarak rejimlerin iç savaşa sürüklenen ülkelerde benimsediği tutumlar, silaha başvurmaları, Ankara'yı rejimlerle ilişkileri kesmek için iten sebepler arasında olduğu söylenebilir.

Suriye'den ilk sığınmacı akınları 29 Nisan 2011 yılında Esad rejiminin silah kullanması sonucu 252 kişilik ilk grubun gelmesi ile başlamıştır. Ankara bu durumda paniklemeye başladı ise de kapılarını kapatmamıştır. Bunun sonucu olarak 16 Mayıs 2013'e geldiğimizde sığınmacı sayısı iki yüzbine yaklaşmıştır. Bu tarihe kadar yapılan hesaplama göre Ankara'ya bu mültecileri barındırmanın maliyeti 800 milyona yaklaşmıştır (Zengin, 2013: 106). Türkiye'nin muhalif Suriyeli gruplara ev sahipliği yapması bir çeşit siyasi müdahale olarak algılanabilir. Türkiye, defalarca Suriye'de güvenli bölge oluşturulması çağrısında bulunmuştur (Cebeci ve Üstün, 2012: 17). Türkiye'de mülteci sayısı sürekli olarak artmakta ve devlete olan maliyeti de aynı oranda artmaktadır. Bu yüzden bu konu ile ilgili

rakamlardan çok, rakamların artışını temel konu olarak değerlendirmeliyiz. Barış sağlanmayan bir Suriye'den gelen mülteci sayısı sürekli artabilir ve Türkiye'nin demografik yapısını etkilemeye devam edebilir.

AK Parti, Suriye'nin bütünlüğün korunması için Irak deneyiminde olduğu gibi diplomatik süreçler işletmiştir. Öncelikle Türkiye 30 Mayıs 2011'de Antalya'da Suriye muhalefeti kapsamlı bir çalışma yapar ve sonucunda yayınladığı bildiriye şu ifadeler yer verilir: "*Katılımcılar Suriye halkının Arap, Kürt, Keldani, Süryani, Türkmen, Çeçen, Ermeni ve diğerleri olmak üzere çok sayıda etnik kökenden oluştuğunu tasdik eder. Konferansın amacı herkesin ulusal birlik, medeni hakların olduğu bir devlet ve çoğulcu, parlamenter ve demokratik rejime dayalı yeni bir Suriye anayasası çerçevesinde meşru ve eşit haklarını tesis etmektir.*" (Zengin, 2013: 111). Bu açıklamanın tam da Türkiye'nin olaylar sonrası istediği Suriye tablosunu çizmekte olduğu söylenebilir. Oluşabilecek bir ayrılıkçı hareketin Türkiye'de sebebiyet vereceği kimlik sorunlarına karşın Türkiye, Suriye'deki bir kimlik bunalımını önlemek için Suriye'nin bölgesel bütünlüğünü destekleyecek açılımları dışarıdan bir hamle ile destekleyebilir.

Suriye'de Arap Baharı etkisiyle başlayan iç savaş ortamı sonrası Ankara ile Şam'ın arası açılmıştır. Türkiye, Suriye'de yaşanan olaylardan etkileneceğini bildiği için, Suriye'de taraf tutarak muhalif kesimi desteklemiştir ve olaylara dolaylı şekilde müdahale etmiştir. Suriye Dostları 2. Toplantısı bu bağlamda İstanbul'da organize edilmiştir (Dalay ve Friedman, 2013: 133). Türkiye'nin diğer önemli bir girişimi de Suriye Halkının Dostları Grubu toplantılarına öncülük etmiş olmasıdır. Bu toplantıların sonuncusu 2014 Ocak ayında Paris'te düzenlenmiştir. Bu toplantıya ABD'nin de dahil olduğu 9 diğer ülke ile Suriyeli muhalif temsilcilerden de katılanlar olmuştur (Suriye Halkının Dostları Çekirdek Grup Toplantısı Paris'te Gerçekleştirildi: 2014). Türkiye, öncelikle Suriye muhalefetini bir arada tutmak için gayret etmiş olarak görünebilir. Aynı zamanda uluslararası hakim güçlerin Esad rejimine karşı birlikte olması için çaba göstermiş izlenimi verebilir.

Türkiye'deki Kürt hareketi açık bir şekilde Suriye'deki Kürt hareketi ile ilişkilidir. 2013'ün Kasım ayında Rojava'da hızlanarak güçlenen Kürtlere destek olması amacıyla Kadıköy'de BDP miting düzenlemiştir (BDP'den Kadıköy'de Rojava Mitingi, 2013). AK Parti, Filistin gibi İslam ülkelerine destek vererek dış politika aracıyla ülke içerisinde İslami kimliği ön

plana çıkan kitlelerin desteğini artırmakta olduğu görünebilir. Aynı şekilde BDP'de sınır ötesinde yaşayan ve mücadele eden Kürt kitlelerinin kullanarak Türkiye içerisinde Kürt milliyetçiliği duygusunu canlı tutmaya çalışmaktadır iddiaları vardır. Ankara, ayrılıkçı özelliği bünyesinde barındıran Kürt milliyetçiliğinin sınırları içerisinde karışıklığa sebebiyet vereceği ihtimalinden dolayı tek başına sınır ötesi askeri müdahalelerden uzak kalmaktadır denilebilir. Ankara, Irak müdahalesinde koalisyondan dahi uzak durmuştur. Suriye için de tek başına müdahale seçeneğinden uzak durmuştur. Fakat uluslararası koalisyondan uzak kalmaya niyetli olmamıştır. Türkiye'nin sınır ötesi tek başına müdahalelerden uzak kalması ülke içindeki Kürt meselesi ile ilgili olarak görülebilir. Ankara, Kürtleri siyasi arenada aktif tutarak ülke içerisinde "Çözüm Süreci"ni yürütmeyi tercih etmektedir denilebilir.

Türkiye'nin her fırsatta vurguladığı konu Suriye'nin bütünlüğünün her şart altında sağlanmasıdır. Erdoğan'da bu arzularını defalarca vurgular ve Kuzey Irak gibi ikinci bir yapılanmaya müsaade etmeyeceklerini belirtir (Başbakan Erdoğan'dan Flaş Açıklama, 2013). Burada vurgulanması gereken durum, Kuzey Irak sürecinden farklı olarak, Türkiye'nin yalnız olmamak şartı ile güçlü bir koalisyonla Suriye'ye müdahale etmek istemesidir (Erdoğan Suriye'ye Askeri Müdahale Konusunda Genel Bir Kanaat Olduğunu Söyledi, 2013). 1 Mart tezkeresi tartışmalarında Türkiye'de yeni iktidar olmuş bir partinin çekingenliği vardır ve muhafazakar-milliyetçi duruşu ile ABD'ye karşı sıcak bakmayan AK Parti'nin bazı milletvekilleri tezkereye ret oyu kullanmıştır. Fakat 10 yılı aşkın iktidarı ile hem oy oranları hem de Türkiye'nin ekonomik yukarı ivmesinin verdiği güvenle AK Parti hükümetinin müdahaleci kimliğinin ile öne çıkmakta olduğu söylenebilir.

Ankara hükümeti, Suriye'nin bütünlüğünün korunması ve gelecek hükümetle iyi ilişkiler kurmak zorunda olduğunun farkında olarak görülebilir. Türkiye'deki Kürt sorunu düşünüldüğünde Suriye ve Irak ile konulara Türkiye'nin bu ölçüde dahil olması güçlü bir seçenektir. Türkiye için Suriye'ye askeri müdahale, Suriye'nin bütünlüğünün korunması ve Türkiye'deki Kürtlerin bölgesel milliyetçilik duygularını azaltmak için önemli olarak algılanabilir.

Türkiye uluslararası zeminde ortak bir operasyon müdahale arayışı içinde olduğu için Suriyelilere yardım etmenin diğer ülkelerin ahlaki sorumluluğu olduğunu dile

getirmektedir. Bu doğrultuda Başbakan Erdoğan, Obama ile yaptığı görüşmede Suriye'nin geçici hükümetinin Esad olmaksızın kurulması gerektiğini dile getirmiştir. Fakat BM Güvenlik Konseyi üyesi Rusya'nın desteklediği Esad'ın için ABD'nin tek başına karar vermesi ilk etapta mümkün olmamıştır (Güney, 2013: 56). 3 Şubat 2012'de Esad'ın güçleri Humus'a saldırır ve 200'den fazla kişi hayatını kaybeder. BM Güvenlik Konseyi bunun üzerine acil toplansa da Çin ve Rusya'ya Esad'ı göndermek için yapılabilecek çağrışı ikinci kez veto etmiştir. Daha önce 5 Ekim 2011'de aynı ülkeler veto etmişlerdi (Zengin, 2013: 129). Türkiye, olabilecek bir askeri operasyonda uluslararası sistemi göz ardı ederek tek başına kalmak istemediği izlenimini vermiştir.

Türkiye, Suriye'deki iç savaşın çözülmesinde İran ve Rusya'nın karşısında ABD ve NATO çizgisinde bir politika izlemiştir. Fakat ABD'den istediği desteği tam olarak bulamadığı belirtilebilir. Türkiye'nin aldığı en önemli somut desteğin NATO'dan talep ettiği Patriot Füzelininin Türkiye topraklarında konumlandırılmasıdır (Balcı, 2013: 294). Türkiye'nin bu süreçte ne kadar dengeli bir duruş sergilediği tartışma konusu olabilir.

21 Ağustos 2013'te Şam belli bölgelerinde gerçekleştirilen kimyasal saldırılar sonucu 1000'den fazla kişi hayatının kaybetmiştir. Bunun üzerine ABD'nin Suriye'ye Esad'ı devirmek için sınırlı ve dar bir askeri operasyon gerçekleştireceği ilan edilmiştir (Yılmaz, 2013: 2). Bu durum küresel bir tepkiye sebep olmuştur. ABD'nin daha önceleri kimyasal silahı kırmızı çizgi olarak tanımlaması, Suriye'ye müdahale seçeneklerinin konuşulmasına sebep olmuştur. ABD'den gelen açıklamalar Suriye'ye bir müdahalenin yüksek ihtimal olduğunu göstermiştir. Konuşulan müdahalenin temel amacı Esad rejimine gözdağı vermek olarak düşünülmektedir. Kimyasal silahların kullanılması önlenmek istenmektedir. Amaç Esad rejimini devirmek değildir. ABD, bunun zor ve maliyetli bir süreç olacağını farkındadır. ABD'nin gerçekleştirebileceği bir müdahale Türkiye için bir tehdit olabilir. Müdahale esnasında Suriye'den Türkiye'ye saldırı gelmesi ihtimal dahilindedir. Bu saldırılar direkt olmanın dışında Reyhanlı tarzı terör saldırıları olabilir. Dahası Oytun Orhan'a (2013) göre bununla birlikte Türkiye'de Kürtlere destek vermek gibi bir ihtimal söz konusudur. Ankara'nın bölgede Kürtlere destek verme ihtimali zor bir seçenek olarak görülebilir. Çünkü bu durum Türkiye'nin kendi içindeki değişik formatlardaki Türk milliyetçilerinden tepkiler alabilir.

Türkiye Orta Doğu'da uzun süre yumuşak güç kullanarak etkin olmaya çalışmıştır. Suriye ile geliştirilen ilişkiler yumuşak güç kullanımının en olgun meyvesiydi denilebilir. Suriye iç savaşı ile oluşan güvenlik tehdidi Türkiye'nin sert güç kullanmasını gerekli kılabilmek ihtimalini ortaya çıkarmıştır (Cebeci ve Üstün, 2012: 16). Türkiye Suriye ile yaşanan sorunlar ile retoriğinde NATO ile işbirliği yaparak Suriye'ye müdahale ihtimallerini kullanmıştır (Dalay ve Friedman, 2013: 134). Realizmde temel kaygı hükümetlerin ulusal çıkarlarını korumaktır (Heywood, 2011: 90). AKP iktidarı da kendi ulusal çıkarlarını komşularında istikrarda görmektedir bu yüzden müdahale arayışları ile realist ve çıkarlarına uygun bir politika izlemekte olduğu söylenebilir.

Türk yetkililer, müdahale tartışmalarının yapıldığı dönemde Suriye'ye Kosova modeli müdahale de seçenek olarak düşünmüşlerdir. Daha önce NATO tarafından icra edilen Kosova harekatı havadan gerçekleştirilecek bir müdahale ile başarı sağlanabileceğini göstermiştir. Kosova müdahalesi, Kara harekatı olmadan da bir harbin başarıya ulaşabileceğinin göstergesidir. Suriye'ye yönelik bir Kosova modeli müdahale ancak ABD'nin öncülüğünde gerçekleşebilir. Fakat görülmektedir ki ABD'nin Suriye'ye müdahale öngörüsü daha çok sınırlı bir harekate yoğunlaşmaktadır. O yüzden bu düzeyde yıpratıcı ve felç edici bir harekatı ABD'den de beklemek doğru değildir. Ayrıca Kosova Harekatı'nda Hava saldırısı ile amaca ulaşıldıktan sonra kara birlikleri Kosova'ya girerler. Suriye'ye ABD'nin askerlerinin girmeyeceği müdahale tartışmaları sürecinde ilan edilmiştir. Kosova harekatından farklı olarak ayrıca askeri, politik ve diğer stratejik hedeflere değil, askeri silah sistemlerine saldırı konuşulmuştur (Yılmaz, 2013: 17-18). Bütün bu tartışmalar ve beklentilere rağmen Esad rejimine karşı bir askeri operasyon yapılmamıştır. ABD, Esad rejimi ile kimyasal silahlarla ilgili olarak bir anlaşmaya varmıştır.

BM'nin yayınladığı rapora göre Esad rejiminin Suriye'de halka kimyasal silah kullandığı belirlenmiştir. ABD'nin baskısı sonucu Esad rejimi kimyasal silahlarını 2014'ün ilk yarısına kadar teslim etmeyi taahhüt etmiştir. Kimyasal silah yaptırımı Suriye konusunda BM Güvenlik Konseyi'nin ilk birlikte aldığı karardır. Ankara bu kararı olumlu karşılasa da yetersiz bulmuştur. BM'nin almış olduğu yaptırım kararı Esad'ın elinde bulunan Skud B-C, M-600, SS-21 gibi füzeleri kapsamıyor ve Türkiye için bu füzeler büyük tehlikedir (Güney, 2013: 56-57). Ankara hükümeti, uluslararası güçlerin süreçte Esad'a karşı işbirliği

yapılmamasından hayal kırıklığına uğramış görünebilir. Ayrıca Esad rejiminin varlığını koruması Türkiye için bir tehdit olmaya devam etmekte iddiaları vardır.

3.3.3.1. Türkiye'ye Saldırıları

Ankara, Suriye'ye iç savaş aşamasında yaptığı uyarılar dikkate alınmayınca Batı ile ittifak yapacak konuma gelmiştir. Ankara'nın taraf tuttuktan sonra yaşadığı en büyük problemlerden birisi Suriye'den gelen göçlere ev sahipliği yapmak olmuştur (Güney, 2013: 54). Bunun dışında Ankara ciddi güvenlik sorunlarıyla da karşılaşmıştır. Bunların başında jetlerinin düşürülmesi, sınır ihlalleri, ve Reyhanlı'daki terör saldırıları. Türkiye bu saldırıların önlenmesi için tek çarenin Esad'ın devrilmesi olduğu düşünmektedir. Özellikle jetlerin düşürülmesinden sonra Ankara NATO'dan destek alarak patriot füzelerinin güneydoğu'ya yerleştirilmesi ile bir önlem almak durumunda kalmıştır (Güney, 2013: 54-55). Türkiye'ye yönelik Suriye'den gelen tehditler bir askeri müdahale beklentisini arttırmışsa da bu beklenti gerçekleşmemiştir.

Türkiye ile Suriye arasındaki en önemli krizlerden birisi de bir Türk jetinin Haziran 2012'de uluslararası sularda Suriye hava savunma sistemleri tarafından vurulmasıdır. Bunun üzerine Türkiye, kendisini savunmak için bütün güvenlik önlemlerini arttıracaklarını ilan eder ve sınıra yığınak yapar. Türkiye'nin sergilediği bu sert güç tehdidi, tam olarak bir saldırı niteliği değil savunma görüntüsü içermektedir. Olası bir saldırıya karşılık verme amacı güdülmüştür. 2012 yılı Suriye'den gelen diğer bir tehlike Akçakale'ye düşen top mermisidir. 3 Ekim 2012'de Tel Abayad'ın kontrolü için ÖSO ile Rejim arasındaki çatışmada Akçakale'ye düşen top mermileri sonrası 5 Türk vatandaşı vefat eder (Orhan, 2013a: 12-14). Bu gerçekleşen saldırılar Türk dış politikasının sorgulanmasına sebep olmuştur. Bunlar başka bir ülkenin iç siyasi süreçlerine müdahil ve taraf olmanın bir sonucu olarak algılanabilir. Ne kadar çok müdahil ve taraf olunursa, o kadar çok risklerin arttığı söylenebilir.

2012'deki saldırılardan sonra 2013 yılında gerçekleşen Reyhanlı saldırısı Türk dış politika tercihlerini tekrar sorgulatmıştır. Suriye merkezli saldırı Reyhanlı'ya 11 Mayıs 2013 tarihinde gerçekleşir. Bu saldırı sonucu 51 kişi hayatını kaybeder ve 150'ye yakın kişi ise yaralanır. Reyhanlı saldırısı, Türkiye'nin aktif dış politikasına bir meydan okuma niteliğine

sahiptir (Orhan, 2013a: 14). Hatay'ın Reyhanlı içerisinde cereyan eden terör saldırısı sonucu 51 kişi hayatını kaybetmiştir. Türkiye bölgedeki komşularının siyasetlerinde taraf tutarak hareket etmektedir. Bu yaklaşımı sergilerken Türkiye "hakkının" tarafında olduğunu dillendirirken, "taraf" siyasetinin farklı tehditleri ortaya çıkardığı düşünülebilir. Reyhanlı'da cereyan eden saldırının "taraf" siyasetinin sonuçlarından olduğu söylenebilir.

Reyhanlı saldırısının farklı sebepleri olabilir. Öncelikle Türkiye'yi sindirmek için yapılmış olma ihtimali bulunan bu saldırının, ülke içerisinde AK Parti'nin dış politikasını sorgulamayı da hedeflemiş olduğu iddiası vardır. Her bir karşı saldırı AK Parti'nin farklı seçenekleri aramasına sebep olabilir. Bu seçenekler Türkiye'nin uluslararası sistem ile işbirliği yaparak ve büyük güçleri ikna ederek uçuşa yasaklı bölge ve direkt askeri müdahalelerdir. Rusya'nın Suriye iç savaşında Esad rejiminden taraf olması, direkt askeri müdahale konusunun Ankara'nın gücünün ötesinde olduğunu gösterebilir. Türkiye'nin kendi başına Suriye topraklarına müdahale ederek sınırda güvenliği temin etmesi, Türkiye'yi farklı saldırılara açık hale getireceğinden çok riskli görülebilir. Aynı şekilde izlenen politika sonucu Reyhanlı tarzı olabilecek diğer saldırılar, Türkiye'yi baskı altında tutabilir. Reyhanlı saldırısı, Suriye rejiminin Türkiye topraklarında dolaylı yoldan etkili olabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Bu bağlamda Reyhanlı ciddi bir tehdit olarak görülebilir. Başbakan Erdoğan'da Reyhanlı'nın sorumlusu olarak Esad rejimini ilan etmiştir (Orhan, 2013b). Her bir gerçekleşen saldırı Türk dış politika tercihlerini sorgulatmaya devam edebilir.

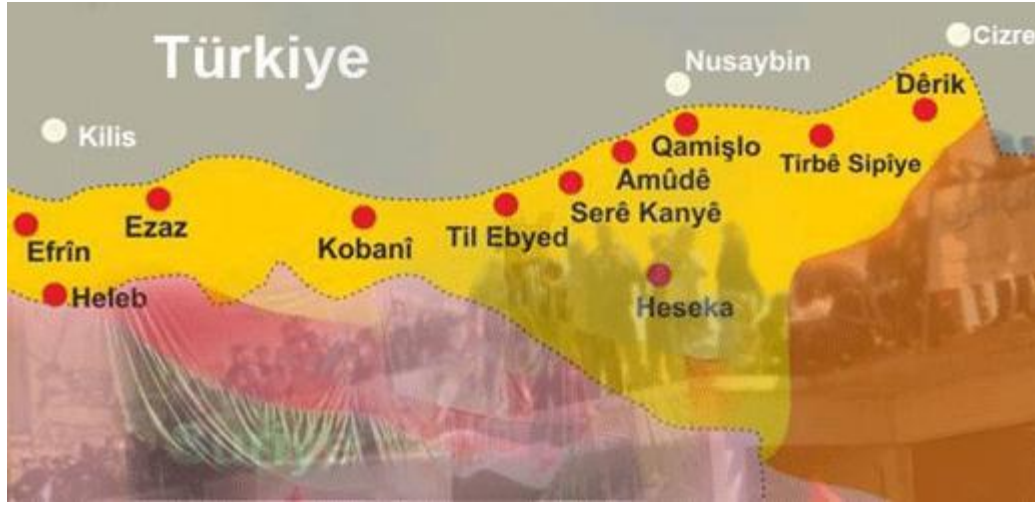
Reyhanlı saldırısının Esad rejiminin Türkiye'yi çatışmalara çekmek için bir çaba olduğuna dair yorumlar yapılmıştır. Bununla birlikte Türkiye sınırları içerisinde kalan Reyhanlı bölge olarak Suriyeli göçmenlerden kaynaklı sosyal sorunlar yaşamaktayken, saldırılar sonucu can kayıplarının olması bölgede tansiyonu arttırmıştır (Orhan, 2013a: 11). Ankara'nın Suriye'deki çatışmalara tek başına müdahil olmak istememesi bu saldırılar sonucu hala sert söylemlerin ötesine geçmemesinden anlaşılmaktadır.

3.3.4. Suriyeli Kürtler

'Millet' tanımını siyasi bir çerçeveye koyan tanımlar vardır. Buna göre bir topluluğun 'millet' olarak tanımlanabilmesi için o topluluğun özel bir dil, din ya da etnisite gibi

unsurlara sahip olması yeterli değildir. Bununla birlikte bu grubun kendisinin diğer topluluklardan farklı bir ırka sahip olduğunun farkında olması da yeterli değildir. 'Millet' tanımlaması için topluluğun diğer gruplardan farklı olduğunun farkında olması ve diğerlerinden ayrı en düşük seviyede bile olsa siyasi bir bağımsızlık istemesi gerekir (Nevzat, 2005: 16). Suriye'de Kürtlerin Suriye iç savaşı ile birlikte kendilerine özerklik çabaları olmuştur. Bu özerklik mücadelesi kendilerini Suriye toplumundan ayrı olarak gördükleri içindir. Bu siyasi mücadele 'millet' olmanın gerekleri arasında görülebilir.

Suriye'de iç savaş çıkmadan önce Kürtler yoğun olarak Kuzey'de dağınık halde yaşamaktaydılar. Kuzeydoğu Suriye'de Cezire bölgesinde, batı Suriye'de Afrin'de ve ikisinin arasındaki bir bölge olan Kobani'de yerleştiler. Tarihi anlamda Suriye Kürtlerinin, Türkiye Kürtlerinin devamı olduğu önemli bir bilgidir. Suriye'de etkin olan Kürt PYD grubunun, PKK'nın etkin olmak için kurduğu bir grup olduğu iddia edilmektedir. PYD'ye rakip olarak zamanla Kürt Ulusal Konseyi ile denge oluşturmak istenmişse de askeri kanadı YPG sayesinde PYD Suriye'de en güçlü Kürt grubu olmuştur. Barzani, Kürtler arasında barış sağlamak için PYD ve Kürt Ulusal Konseyi'nin bir araya getirerek Yüksek Kürt Konseyi isimli bir oluşuma ön ayak olmuştur. Bu konseyde 5 PYD'li ve 5 Kürt Ulusal Konseyi'nde temsilci vardır ve Kürtlerin Suriye'de temsilcisi olabilecekleri düşünülmüştür (Kalaycı, 2013: 27). PYD bölgedeki gücünü pekiştirmek için hem ÖSO ile mücadele etmek zorunda kalmıştır hem de diğer Kürt gruplar arasında öne çıkmak için gayret göstermiştir. PYD son aşamada Kürtlerin fiziki olarak Suriye'deki temsilcisi niteliğini kazanmıştır (Erkmen, 2013: 11). PYD başlattığı mücadeleyi özerklik yapısı ile sonuçlandırmak için Kürt gruplar arasında hegemonya mücadelesini gerekli görmüş olabilir ve bu anlamda başarıya ulaşmış olduğu iddia edilebilir.

Şekil 3: Suriye'de Kürtlerin Yoğun Olduğu Bölgeler

Kaynak: <http://nucexane.com/li-rojava-hin-nav-jibo-serok-u-weziren-revebiriya-heremi-hatin-eskere-kirin.html>

Türkiye içerisinde bakınca Kürtlerin Suriye'deki yerleşimi şu şekilde anlaşılabilir. Birincisi Cizre Ceylanpınar arasındaki 300 km mesafenin Suriye tarafıdır. İkincisi ise Türkiye'deki Suruç -İslahiye arası 250 km Suriye tarafıdır (Zengin, 2013: 135). Suriyeli Kürtlerin, Türkiye'deki Kürtlerle akrabalık, aşiretler açısından ve kültürel olarak ilişkileri mevcuttur. Sınır hattında bulunan bazı köy ve kasabaların sınırla birbirinden ayrılması bu ilişkinin somut coğrafi karşılığıdır. Örneğin, Kuzey Suriye'de Kobani olarak nitelenen Kürt bölgesinin Türkiye sınırında karşılığı Urfa'ya bağlı Suruç ilçesidir. Suruç'un köy ve kasabalarına yerel halk Kobani demektedir. Tarihsel olarak ise Suriye'nin Cezire bölgesinde yaşayan Kürtlerin 1920 ve 30'lar da Türkiye'den kaçan Kürtler olduğu bilinmektedir. 2003 yılında Suriye'de kurulan PYD, Kürt milliyetçiliğinin birleşik Kürdistan hayalinin bir parçasıdır. Fakat akabinde AK Parti hükümeti ve Esad'ın geliştirdiği iyi ilişkiler PYD'nin güçlenmesini zorlaştırmıştır. Buna rağmen Arap Baharı ile Suriye'de iç savaş patlak verince Ankara ve Şam'ın arası açılmıştır. Bunun sonucu olarak Esad rejimi Kürt kartını oynamıştır ve PYD'ye Kuzey bölgelerinin kontrolünü sağlaması için bölgeden çekilmiştir. PYD ile PKK birbirlerinin devamı olduklarını iddia ederler. Buna rağmen eski bazı PKK'luların YPG kadrosunda yer aldığı söylenmektedir. Bundan dolayı Suriye'deki Kürt meselesi ile Türkiye'de ki çözüm sürecinin iç içe geçmiş olduğu söylenebilir (Orhan, 2013c). Türkiye ve Suriye'de yaşayan bağlar düşünüldüğünde sınırda bir yapaylık olduğu gözükmektedir.

Türkiye ve Suriye sınırındaki bu yapaylık Türkiye'nin günümüzde yaşanan sorunlarda karar alma aşamalarında zorlanmasının sebeplerinden olabilir. Tarihsel ve coğrafi bağlar iki taraftaki aynı etnik halkların birbirlerinin kaderlerine duyarlı olmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden iki tarafta Kürtlerin yaşayacağı kimlik sorunlarının birbirlerini ilgilendirmekte olduğu gözlemlenebilir. Aynı şekilde kimlik sorunlarının çözümleri de diğer taraftaki aynı etnik grupları ilgilendirebilir.

Suriye Kürdistan Demokratik İlerici Partisi'nin Kuzey Irak temsilcisi Ali Şemdin, Kürtlerin haklarının tanınması için Kürtlere Özerklik arayışında olduklarını ve kendi bölgelerinde kendi idarelerinde yaşamak istediklerini belirtmiştir. Şemdin'e göre Kürtler Suriye'de diğer muhalif kesimlerin aksine tek parça olarak hareket edebilmektedir. Kürtlerin beklentisi ise Suriye'nin bütünlüğü korunarak Kürtlere özerklik verilmesidir (Erkmen, Röportaj, 2012: 53-56). Kürtlerin bir arada hareket ettiği fikri PYD'nin liderliği ile doğrulanmış görünmektedir. Suriye'nin Türkiye ile sınır hattında, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde, 19 Temmuz 2012'de PYD'nin öncülük etmesi ile Kürtler hakimiyeti sağlamıştır (Erkmen, 2013: 4). Bu durum bölgesel anlamda Kürt milliyetçiliği için çok önemli olabilir. Kuzey Irak'tan sonra ikinci kere Kürtler bir ülkede belli bir yerin kontrolünü sağlamıştır ve bu bölgenin Kürdistan fikri ile denk düşen bir konumda olduğu söylenebilir.

Suriyeli Kürtler, Beşar Esad'a karşı muhalif duruşlarını baştan beri sergilemişlerdir. Fakat Kürtler ilk başta tek parça halinde hareket etmemişlerdir. SUK'a katılıp daha sonra ayrılan Kürt oluşumları da olmuştur. PYD'nin ise Kürt cephesinin en güçlü birimi olduğu bilinmektedir. PYD'nin bazı zamanlar da Esad rejimi ile ilişkiler yürüttüğü tahmin edilse de son durum da Esad'a karşı muhalif bir görünüm çizdiği görülmektedir. Dikkati çeken husus Kürtlerin çatışmalardan azami derecede uzak durarak, kendi bölgelerini belirleme gayretleridir. Esad rejiminin, ülkenin kuzeyinde ÖSO yerine Kürtleri tercih etmesi Kürtlerin stratejilerini uygulamalarına yardımcı olmuştur (Erkmen, 2013: 8). PYD, muhalif ÖSO ile de çatışarak Ras Al Ayn'ı 2013 Temmuz ayında ele geçirmiştir (Erkmen, 2013a). Geline aşamada Kürtlerin bağımsızlık mücadelesi verdiği görülmektedir. Hal böyle iken eğer Esad rejimi Kürtleri Türkiye'ye karşı bir kart olarak kullanıp ve Kuzeyi koruması için terketmişse bile, Esad'ın bu hamlesinin şu anki durumda geri teptiği görülebilir.

Beşar Esed: "*Suriye'nin en kuzeyinde, tam Türkiye sınırında yer alan Ras El Ayn adlı küçük köyde, Türkiye'den giren teröristlere karşı günlerce cesurca direnen ve onları püskürten yürekli gençleri burada anmak istiyorum. Bu gençleri ve yaşadıkları köyü selamlıyoruz.*" demiştir (Zengin, 2013: 138). Suriye'de yaşanan gelişmeler ve Suriye'de Kürt bölgelerinin oluşması ile Türkiye bölge için Kürtleri aktör olarak kabul etmek durumunda kalmıştır (Villellas, 2013: 26). Ankara, başından beri Kürtlerin Suriye'nin kuzeyini kontrolü altına almasından çekinmiştir denilebilir.

PYD, Suriye'de Temmuz 2012'den beri Kürtlerin yoğun olduğu bölgelerde etkilidir. Türkiye, başından beri Kuzey Suriye'de ilan edilecek bir Kürt özerk bölgesi için endişelenmiştir. Türkiye, bu süreçte Kürt özerk bölgesi ilan edilmeden önce PYD lideri Salih Müslim ile SUK (Suriye Ulusal Konseyi) başkanı Muaz el-Hatip aracılığıyla görüşmeler yapmıştır. Türk Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'da PYD ile yapılan görüşmeleri kabul etmiştir. PYD'nin Türkiye ile görüşmeler yapması bölgenin diğer aktörleri tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır. Neler talep edilmiş olabileceği tartışılmaktadır? İlk akla gelenler; Türkiye'nin radikal İslamcı gruplara destek vermemesi, sınırın açılıp Kuzey Suriye'nin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve Türkiye'nin oluşabilecek bir Kürt Özerk yönetimine destek vermesi (Wilgenburg, 2013). Eğer özerk bir yönetime destek talebi olmuşsa, bunun Ankara tarafından kabul edilmiş olması ihtimalinin çok zayıf söylenebilir.

Suriye muhalefeti olumsuz bir atmosfer içinde tekrar harekete geçerek 11 Kasım 2012'de Suriye Ulusal Konseyi'ni kurar. Suriyeli Kürtler'de bu gruba katılmayı kabul eder (Zengin, 2013: 134). Daha sonra ki aşamada Kürtler tek başlarına hareket eder hale gelmişlerdir. Suriye'de iç savaşın aktörleri oldukça fazladır. Kürtler Kuzey Suriye'de gücü ellerinde tutmak isterken aynı zaman da el Kaide bağlantılı iki farklı grup IŞİD ve El Nusra Cephesi ile de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Kürtlerin askeri gücü YPG Kuzey Suriye'de ilk olarak Cezire, Kobani ve Afrin'de kontrolü ele geçirmişlerdir (Orhan, 2013d). YPG birlikleri, kontrollerinde bulunan Cezire ve Kobani bölgeleri arasında bağlantıyı sağlamak için Tel Abyad'ı ele geçirmeye çalışmaktadır. PYD, Tel Abyad'ı Rojava Kürdistan'ı sınırları içerisinde gördüğünü ilan etmiştir. Burayı ele geçirmek için IŞİD ile savaşmayı göze almışlardır (Orhan, 2013e).

Kasım 2013'te Batı Kürdistan Geçici idaresi ilan edilerek Rojava'da (Kuzey Suriye) özerk bölge ilan edilir. Rojava için Afrin, Kobani ve Cizire bölgelerinden oluştuğu ve her birinin özerk bölge olduğu ifadeleri kullanılır (Rojava'da Geçici Yönetim İlan Edildi, 2013). 2014 yılının Ocak ayında Rojava'da Cizre Kanto'nun Yasama Meclisi, Cizre Kantonu'nun Kürtlerin özerk bölgesi olduğunu resmi olarak duyurmuştur. Bölgede başkanlık sistemi ve 22 bakanlık bir sistemin olacağı açıklanmıştır. Kantonun başkanı Ekrem Heso olmuştur (Suriyeli Kürtler Özerklik İlan Etti, 2014). PYD'nin tarafsızlık yerine kendi yolunu seçmesiyle parlamentolar kurarak özerklik ilan ettiğini görüyoruz. PYD bölgelerinde okullarda Kürtçe eğitimler vermeye başlamıştır. Türkiye, PYD'ye karşı Barzani etkinliği ile denge oluşturmaya çalışmıştır. Bu süreç Suriye'de başarısız olmuştur ve Suriyeli Kürtler PYD etrafında birleşmişlerdir (Orhan, 2013f: 28). Fakat Ankara, Barzani ile işbirliği içerisinde olarak Kürt milliyetçiliğinin bölgesel bütünlüğünün kırılması için etkili olmak istemiş olabilir.

BDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş öncülüğünde BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'a bir mektup yazılmıştır. Mektubun amacı Suriye'nin geleceği için uluslararası bir işbirliği ile yapılacak olan Cenevre-2 toplantısına Suriyeli Kürtlerin müstakil olarak katılması talep edilmektedir (BDP'den BM'ye Rojava Mektubu, 2014). Türkiye'de Kürt siyasetinin giriştiği bu tür eylemler Kürt milliyetçiliğinin birliğini koruma çabaları olarak görülebilir. Fakat Kürt milliyetçiliğinin bir arada durması için yine Kürtlerin kendi içlerinden çıkan bazı engeller vardır. Örneğin Barzani, petrolün akışı için Türkiye'ye ihtiyaç duymaktadır.

Ankara'nın PYD'ye yönelik politikaları PKK'ya olan yaklaşımı ve çözüm süreci ile ilintilidir (Orhan, 2013f: 29). Ankara'nın Rojava politikaları ile alakalı Kürt milliyetçiliğinin muhalif tepkileri vardır Şırnakta yaşayan Kürt halkı Rojava'nın yaşadığı ambargo ve baskılardan kurtarılması için bir bildiri yayınlamışlardır. Bu yayınlanan bildiride AK Parti İşid'e destek vererek Rojava'ya zarar vermekle suçlanmaktadır. Bildiriye göre AK Parti hükümeti hem çözüm süreci yürütüp hem de İşid'e destek vererek ikiyüzlü bir tutum sergilemektedir (Şırnak'ta Rojava'ya Destek Kampanyasının Startı Verildi, 2014). Bu tepkilerde tartışma konusu olabilir fakat burada önemli olan Türkiye ve Suriye'deki Kürtlerin birlikteliği ve bağlarıdır.

Kürtler iç savaş ile birlikte Kuzey'e yerleşmiş olsalar da farklı sorunlardan dolayı göç edenler olmuştur. Suriye'de yaşanan iç savaş sonucu yüzbinlerce Kürt, Kuzey Irak Kürt Bölgesi'ne göç etmiştir. Suriye'den kaçan Kürtler, Irak Kürt Bölgesini kendi kimliklerine uygun bir yer olarak görmüştür. Suriye'den çok yönlü mülteci çıkışı Türkiye ve Kuzey Irak gibi bölgelerde başlı başına güvenlik ve mali konularını beraberinde getirebilir. Ayrıca bu durum Türkiye'de AK Parti hükümetinin seçim sonuçlarını bölgesel bazda negatif etkileyebilir.

3.4. Türkiye'nin Yumuşak Gücü

Türkiye'nin AK Parti iktidarı ile bölgesinde etkili olma fikrine eğilim göstermiştir denilebilir. Bu bağlamda ekonomi ve kimlik konularıyla komşu ülkelerle olan ilişkilerini şekillendirmeye çalıştığı görülebilir. AK Parti'nin kullanmaya çalıştığı ekonomik araçlardan en önemlilerinden birisinin "petrol" olduğu iddia edilebilir. Türkiye bu doğrultuda dönemsel hamlelere bağlı olarak Irak'ın bütüncül yapısının korunmasına yardımcı olabileceği düşüncesi ile hareket etmiştir denilebilir. Ayrıca gelişen "petrol" endeksli ilişkilerle Türkiye'nin Kuzey Irak'tan Türkiye'deki PKK'ya olan desteği minimize edebileceği fikrinin hakim olduğu iddia edilebilir. Bunun yanı sıra geliştirilen bu ilişkilerin bölgedeki Kürtlerle Barzani'nin ilişkilerini belirli bir bağlamda etkilediği gözlemlenebilir.

3.4.1. Ankara-Erbil İttifakı ve Petrol

Ankara, PKK'nın silahı bırakması için Irak, Kuzey Irak Kürt Bölgesel Yönetimi, İran ve savaş öncesi de Suriye ile bazı işbirlikleri yapması gerektiğinin farkında olmuştur (Efegil, 2011: 33). Iraklı Kürtler için nasıl bir dış politika geliştirileceği fikri basit bir siyaset olarak görülmemelidir. Türkiye'nin Kuzey Irak meselesi hem bir güvenlik konusudur hem de ulusal kimlik konusunun bir parçası olarak algılanabilir (Oğuzlu, 2008: 8). ABD müdahalesi sonrası Ankara bu bölge ile ilişkilerini kendi içindeki milliyetçilik ile ilgili sorunlardan kaynaklı olarak KDP ve KYB düzleminde tanımlamak durumunda kalmıştır iddiası vardır (Olson, 2008a: 4).

Orsam, IKBY'de bir düşünce kuruluşu olan SARENJ CENTER ile IKBY - Türkiye ilişkileri üzerine mülakat yapmıştır. Jotiar Mahmut'a göre Kuzey Irak Yönetimi'nin 2003 müdahale dönemi sonrası İran ve Türkiye arasında bir denge kurulması gerektiğini düşündüğünü söyler. Fakat daha sonraki dönemlerde yaşanan gelişmeler sonucu Kuzey Irak kendisi için Türkiye'nin yakın bir partner olduğuna karar vermiştir (IKBY'de Siyasi Durum ve Türkiye ile İlişkilerin Geleceği, 2013: 6). Kürtler Ortadoğu'da yaşanan gelişmeleri dikkate alarak Türkiye'de barış görüşmelerine yakın durmakta görünebilirler (Villellas, 2013: 25). Değişen konjonktürle birlikte ülkeler ya da farklı bölgesel yapılar tutumlarını revize edebilir. Kuzey Irak ve Türkiye'nin birbiri ile yakınlaşması böyle bir değişim olarak algılanabilir.

Kuzey Irak Yönetimi, varlığının devamı için komşularıyla iyi ilişkiler geliştirmesi gerektiğinin farkındadır. Bu sayede ülkesine yatırımlar çekmeyi de amaçlamaktadır. Bölgesel yönetimde ticari pay alan aktörler arasında Türkiye ve İran öne çıkmaktadır. Kuzey Irak'ta faaliyet gösteren şirketlerin %55 Türk firmasıdır. Erbil, gelişen ekonomik bağlar sayesinde 'yumuşak güç' geliştirebileceğini ve dış tehditleri azaltabileceğini fark etmiştir (Zulal, 2012: 143). 2003 Irak müdahalesi sonrası Türkiye'den Irak'a geçen mal yüklü kamyonların sayısı günlük 200 kadardır. Buna ek olarak Türkiye'den üzerinden, Kerkük'ten Akdeniz Ceyhan limanına petrol akışı devam etmiştir (Olson, 2008a: 43). Barzani kendi bölgesinde modern milliyetçi bir anlayışla ekonomisini güçlendirerek milliyetçilik üzerine bir toplum inşası amacıyla olabilir.

Türkiye'de AK Parti ve Kürt siyasi partisi HDP'nin etrafında birleştiği konu Kürt meselesi için "liberal bütünleştirici bir yaklaşım" sergilenmesidir. Bu Kürt meselesinin çözülmesi gereken bir sorun olduğunun kabulüdür. Bu yaklaşımı benimseyen AK Parti hükümetine göre Kuzey Irak'ta yaşanan tarihi gelişmeler Türkiye'nin kendi içindeki kimlik sorunlarını demokrasi ile çözmesini gerektirir. Bu fikri savunanlara göre Kuzey Irak'la ilişkiler güven üzerine inşa edilmeli ve PKK terörünün bitmesi için gerekli adımlar atılmalıdır (Oğuzlu, 2008: 10). HDP'nin, Kürt meselesinin çözülmesini kabul etmiş olsa da Ankara'nın PKK'yı sonlandırma çabalarına ve Kuzey Irak ilişkilerine çok sıcak bakmadığı söylenebilir.

Amerika'nın Irak'tan çekilme süreci ile oluşan boşlukta, Türkiye, Kuzey Irak ile olumlu ilişkiler geliştirmeye sıcak bakmıştır. PKK bu iki tarafın olumlu ilişkiler geliştirmesindeki

temel bariyer olarak görülmektedir. PKK'nın tasfiye süreci iki tarafın da çıkarına gözükmektedir (Ünalın, 2011: 144). Türkiye ABD'nin BOP projesinin bir parçası ve ABD'nin bir ortağı olarak ve isteyerek KDP ve KYB ile ilişkiler geliştirmiş ve ticari ilişkiler arayışında olmuştur. Çünkü Türkiye'nin Irak'ta sosyal yapıyla bağını oluşturan Türkmenlerle olan ilişkisi bu alandaki politikalar geliştirmesine yetmeyecektir. Bu yüzden ticari ve ekonomik bağlar önem arz etmektedir (Olson, 2008a: 16-17). Erbil Yönetimi, Türkiye'nin ülke içindeki ve Kuzey Irak'taki Kürtlerle ilişkilerini düzeltmek istediğinin farkındadır (Zulal, 2012: 148). Bunun farkında olan Erbil Yönetimi, Türkiye ile olan ilişkilerden faydalanmak istemiş olabilir. Ticari ilişkilere ek olarak, Türkiye ile petrol akışı konusunda anlaşmalar için girişimlere başlamıştır.

Türkiye'nin Kuzey Irak Yönetimi ile olan ilişkilerini geliştirmek için kullanabileceği sadece ticari değil din, tarih, Kürt toplulukları gibi araçlarda vardır. Petrol boru hattı konusu ise en yeni ticari araç olarak görünmektedir (Aziz, 2012). Milliyetçi muhafazakar kimliği ile öne çıkan AK Parti iktidarı gerektiğinde Kuzey Irak'a sınır ötesi operasyonlar düzenlemiştir. Bunların amacı siyasi tıkanıklık dönemlerinde askeri enstrümanların kullanılabilmesini göstermek ve Kürt milliyetçiliğinin ayrılıkçı yapısıyla mücadele edileceğini göstermektir. AK Parti iktidarının bu süreçte en büyük şansı IKBY'nin petrol satma ihtiyacı olabilir. IKBY'nin kendi bölgesini kalkındırmak için Kuzey Irak petrolünü güvenli yollardan pazarlaması gerekebilir. Bu da ancak Türkiye üzerinden mümkün görünmektedir. AK Parti, diğer ticari araçlarının dışında özellikle petrol sayesinde Barzani yönetimi ile yakınlaşmıştır. Bu da Barzani'nin hem PYD hem de PKK'dan desteğini çekmesini gerektirmiş olabilir.

Ankara, 2007 yılı itibarıyla Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile direkt temaslara geçmiştir. Ankara'nın geliştirdiği direkt ilişkilerin merkezine zaman zaman "enerji" yerleşmiştir (Balcı, 2014: 8). Bu durum PKK ile ilgili konuların ıskartaya çıkarıldığı anlamına gelmeyebilir. Fakat enerji konusundaki gelişmelerin iki bölge arasındaki PKK konusunu doğrudan etkilediği anlaşılabilir.

Türkiye'nin enerji ihtiyacı yaşadığı ekonomik büyüme sayesinde artmaktadır. Türkiye, dünyada en fazla enerji tüketen 21. ülke konumundadır. Türkiye enerji bakanlığının açıkladığı veriye göre Türkiye'nin enerji ihtiyacı 2009 - 2023 yılları arasında yıllık %6

artacaktır. Buna rağmen Türkiye enerji kaynakları açısından kısır bir ülkedir ve enerji ithaline ihtiyaç duymaktadır. Yükselen enerji ihtiyacını süreklilik içerisinde karşılamak zorundadır. Türkiye hem kendi ihtiyacını karşılamak için hem de enerji akışı üssü konumuna gelmek için gayret göstermektedir (Fackrell 2013: 66-67). Türkiye'nin enerji ihtiyacını sağladığı yerlerde çeşitlilik olması da enerjinin kendisine karşı bir siyasi araç olarak kullanılmasının etkisini azaltabilir.

2008 yılında sınır ötesi operasyonlar sonrası AK Parti diplomasiye yoğunluk vererek ilişkilerde TSK'nın etkisini azaltmış olur. Bu dönemde Ahmet Davutoğlu, Kürdistan Bölgesi Başbakanı Neçirvan Barzani ile görüşmeler yapar ve bu bölgeye sıkı markaj başlamış olur. Enerji konusunda hem Kürdistan Bölgesi Yönetimi hem de Ankara adım atmak için çok isteklidirler. Kürdistan Yönetimi'nin enerji aktarımı için Türkiye'ye ihtiyacı olduğu gibi Türkiye'de kaynakları çeşitlendirmek isteyebilir. Ayrıca Türkiye, bölgedeki petrolün Avrupa'ya ulaşmasında koridor olmayı isteyebilir (Balcı, 2014: 17).

Kuzey Irak, Türkiye için önemli bir enerji partneri olmuştur. Yine de Irak'ta enerji üretimi ve paylaşımı konusu ciddi bir siyasi konudur. Irak Anayasa'sınının 111. maddesine göre petrol ve doğalgaz kaynakları Irak'ın tüm unsurlarına aittir. Fakat 112. maddeye göre federal hükümet kaynakları üretici vilayet ve bölgeyle idare eder. Bu maddeye göre kaynaklardan elde edilen gelirler Irak halkına eşit olarak dağıtılır. Bu maddeler netlik sağlamadığı için iç tartışmalara sebep olmaktadır (Kılıç, 2013: 46). 6 Ağustos 2007'de Kürt parlamentosundan geçirilen yasa, Kürdistan Bölgesi'ne enerji konusunda Irak Merkezi Yönetimi'nden ayrı bir şekilde hareket edebilmesini sağlıyordu (Balcı, 2014: 12). Türkiye bu iç çatışmalardan uzak kalarak petrol sayesinde kendi stratejisini izlemeyi tercih etmiş olabilir.

Kuzey Irak Yönetimi, 2003 ABD müdahalesinden sonra hidrokarbon rezervlerinin çokluğunun ve kendisinin yeni şartlarda rezervleri kullanarak güç elde edebileceğini fark etmiştir. 2007 yılından bu yana Kürdistan bölgesine gelen 32 şirketle 48 petrol anlaşması yapılmıştır (Zulal, 2012: 145). Kürdistan Bölgesi'nin 45 milyar varil petrol ve 100-200 milyar metreküp doğalgaz rezervi olduğu düşünülmektedir. Yapılan yeni keşifler sonucu ExxonMobil Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile 2011 yılında anlaşma imzalar ve bölgeye gelen ilk en önemli petrol şirketlerinden birisi olur (Exxon Signs Kurd Exploration

Contracts, 2011). Bağdat yönetimi Kürdistan Bölgesi Yönetimi'nin petrol arama şirketleri ile yaptığı anlaşmalara karşıdır. Bu yüzden 2012 yılında bazı petrol şirketlerine verilmesi gereken 1,5 milyar dolarlık ödemeyi durdururlar (Balcı, 2014: 18). Petrol konusu Irak siyasetinde ciddi krizler çıkarmaya devam edebilir

Yapılan anlaşmalar sonucu çıkan petrolün sevkiyatı için Türkiye güvenli bölge konumundadır. Ankara ile geliştirilen enerji stratejisinin Kürdistan Bölgesel Yönetimi için ekonomik refahı sağlamada çok önemli bir yeri vardır. Çünkü Irak Merkezi Yönetimi'nin yasalarına göre Kuzey Irak'a enerji gelirlerinin %17'si aktarılacaktır. Kürdistan Bölgesel Yönetimi, gelişen doğrudan ilişkiler sayesinde bu gelirden çok fazlasını hedefleyebilmiştir. Ayrıca Erbil Yönetimi, Türkiye ile yapılacak petrol anlaşmaları sayesinde Türkiye'nin Kuzey Irak'ın güç elde etmemesi gerektiği fikrinin kırılacağına farkında olabilir (Balcı, 2014: 8). Erbil Yönetimi bu süreçte durumun avantajından bu doğrultuda faydalanmak isteyebilir.

2008 Temmuz'un da Ankara, Bağdat ile yaptığı anlaşma gereği Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı'nın kapasitesinin artırılmasına karar verilmiştir. Yine bu anlaşma da enerji ile ilgili ilişkilerde asıl yetkili olarak Bağdat hükümeti gözükmektedir. Dahası Ankara'ya göre Kürt bölgesinin bağımsız bir devlet olmasını önlemek için Bağdat ile Erbil'in enerji konusunda birbirine bağımlı olması gerekebilir. Ayrıca 2010 yılında Ankara, Bağdat ile yeni bir anlaşma yaparak Kerkük-Yumurtalık hattının kullanımını 15 yıl daha uzatır (Balcı, 2014: 14-15).

2012 yılında Irak Kürdistan'ı Başbakanı Neçirvan Barzani, Bağdat ile ilişkilerinin gerginleştiği ortamda Türkiye'yi ziyaret eder. Türkiye Irak Kürdistan'ı ile ilişkiler geliştirip burayı yeni komşusu olarak görerek hareket etmektedir. Türk dış politikasında Irak'ın bölgesel bütünlüğü söylemi ile Irak Kürdistan'ı ile geliştirilen ilişkiler birbiriyle çok uyumlu değildir. Ankara, Bağdat ile ilişkilerini belirli bir seviyede korumak istemektedir. Bunun yanında Irak Kürdistan'ı ile ilişkiler geliştirerek Kuzey Irak'tan gelecek terörün önünü kesmek istemekte ve PKK'nın Irak Kürdistan'ın da yerleşmesinin sona ermesini istemektedir. Türkiye bunu gerçekleştirmek için petrolü bir araç olarak kullanmaktadır. Bu bağlamda Irak Kürdistan liderlerinin Türkiye ziyaretleri önemlidir. Ayrıca Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanı Taner Yıldız 20 Mayıs'ta Erbil'de Enerji Konferansına katılır. Toplantının

teması "Erbil'den Dünyaya: Enerji ve Kürdistan Bölgesi'nin Kalkınma Yolu" olmuştur. Bu tema Irak Kürdistanı'nın en önemli kalkınma aracı olarak enerjiyi gördüğünü gösterebilir. Türkiye bu durumda Irak Kürdistan'ın batıya açılacağı en önemli ve en güvenli kapı durumunda olarak algılanabilir (Kanbolat, 2012).

2013 yılının Mayıs ayında İKBY Doğal Kaynaklar Bakanlığı Petrol Danışmanı Ali Balo, Türkiye ile yeni bir petrol boru hattı kurulacağını ilan etmiştir (Kuzey Irak'a Yeni Petrol Hattı, 2013). Kuzey Irak'tan çıkarılacak petrol ek bir boru hattı ile var olan Kerkük-Yumurtalık boru hattına bağlanacaktır. Ankara ve Erbil bu petrol hattı ile birbiri ile sıkı ilişkiler geliştirmek zorunda kalmıştır. Bu yüzden çözüm sürecine Barzani destek vermektedir. Kuzey Irak petrolü, çözüm süreci ile organik bir bağ oluşturmuştur. Bu petrol hattı projesi Erbil ile Bağdat'ın arasını açmıştır. Türkiye bu duruma çok müdahale etmek istememektedir. Bir teklif olarak önceki anlaşmaları söyleyerek bu petrolün gelirinin %17'sinin Kuzey Irak'a verilmesi gerektiğini söylemiştir. Türkiye petrol arama sürecinde aktif olarak yer almak istediği için TPAO'ya bağlı Turkish Petroleum Limited Şirketi için sermaye artırımını yaparak şirketi BOTAŞ'a devretmiştir (Ankara'dan Müthiş Petrol Hamlesi, 2013). BOTAŞ'ın bünyesinde bulunan Turkish Petroleum International Company, Kuzey Irak'ta petrol ve doğalgaz çalışmaları için Salus Energy Company isimli bir şirket kurar. Şirketin adı daha sonra Turkish Energy Company olarak güncellenir (Balcı, 2014: 19).

Barzani gelişen ilişkileri pekiştirmek için tarihi bir adım atarak Diyarbakır'da dönemin Başbakan'ı Erdoğan ile görüşmüştür. Erdoğan, Kuzey Irak için Kürdistan ifadesini söylemine alıp, Kuzey Irak'tan gelecek ayrılıkçı söylemin önüne geçmek istemiştir. Diyarbakır ziyaretinde iki tarafta Kerkük Yumurtalık boru hattının kullanılarak petrol akışının yapılması için anlaşmıştır. İlişkilerin geliştirilmesi için iki sınır kapısının daha açılmasına karar verilmiştir. Barzani çözüm sürecini desteklediğini ve PYD'nin faaliyetlerine karşı olduğunu söylemiştir (Erdoğan ile Barzani Süreçte ve PYD'de Anlaştı, 2013). Türkiye ve Kuzey Irak arasındaki ticari ve ekonomik bağlar iki tarafın ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Dahası Kuzey Irak petrolünün uluslararası pazara Türkiye üzerinden verilmesi üzerine yapılan çalışmalar iki tarafı birbirleri için vazgeçilmez kılmıştır (Oğuzlu, 2008: 12). Türkiye bu durumdan faydalanarak Kuzey Irak'ın PKK'ya desteğini yeni bağlamda kesmiştir. Ayrıca Barzani yönetiminin PYD'ye tavır almasında etkili olarak

Rojava'ya dolaylı yollardan siyasi müdahale etmiştir. Ankara, sınır ötesinden gelebilecek irredentist milliyetçilik etkisini kırmak için çaba gösteriyor olabilir.

3.4.1.1. Bağdat - Erbil Gerilimi

Erbil'in Ankara ile geliştirdiği ilişkiler ve kontrolünde olan petrol varlığını bağımsızca kullanma tartışmaları, Bağdat Merkezi Yönetimi ile arasını açmıştır. Gerilimler Barzani'nin bölgesinde bağımsızlık ihtimallerini ortaya çıkarıyor. Barzani'nin belirli bir ulus-devlet ideali sürecinde ilerliyor görünmesi modernist yaklaşımca bazı düşünürlerin bakış açlarına uymaktadır. Örneğin, Kedouire'ye göre ideoloji milliyetçilik fikrinden önce gelse de ideoloji ile bir topluluğun siyasi bağımsızlık fikri ile bir araya gelmesi için oluşan şartlarda (endüstrileşme, modernleşme ve dil gelişimi gibi) milliyetçi ideoloji de gelişir (Nevzat, 2005: 23). Barzani Yönetimi, özerk bölgesinde milliyetçi ideolojiyi geliştirecek şartları idare etme sürecinde çok ilerlemiştir. Barzani varolan petrol zenginliği sayesinde gerekli modernleşme ve endüstrileşme çalışmaları ile milliyetçi ideolojisini ön planda tutmayı başarmış görünmektedir. Bu durum özerklik de olsa tam bağımsızlık da olsa Barzani'nin ulus inşa sürecinde doğru yolda olduğu şeklinde yorumlanabilir.

2007 ve 2008 yıllarında Türkiye uluslararası sistemi ve Kuzey Irak'ı ikna ederek Kuzey Irak'ta bulunan PKK kamplarına askeri operasyonlar yapmıştı. Bu dönem Barzani'nin Türkiye ile paralel politikalar geliştirmesi için milat olmuştur. Aynı dönemde 5 Kasım 2007 tarihinde Bush ve Erdoğan görüşmesi sonrası Celal Talabani ve Mesud Barzani PKK'nın terörist bir organizasyon olduğunu kabul etmiştir. Kuzey Irak'a yapılacak sınırlı hava müdahalesini kabul etmişlerdir (Efegil, 2008: 64).

Saddam Hüseyin sonrası Kürt politikacılar Bağdat yönetiminde yer almıştır. Kuzey Irak yönetimi federal yapısı ile daha özgür olmuştur. 2011 yılında ABD askerlerini çektiğinde Irak Başbakanı Nuri-el Maliki merkezi yönetimi güçlendirmeye çalışmıştır. Bu durum Kuzey Irak'ın otonomisini sınırlandırılması anlamına gelmiştir. Barzani merkezileşme arayışını diktatörce bir tavrın eskiye dönüş fikri olarak değerlendirmiştir. Barzani, Kürt yönetiminin Irak'ın bütünlüğünü tehdit etmediğini söylemiştir (Özpek, 2012: 128). Kürtler, Kuzey Irak'ta elde ettiği gücü ve otoriteyi Merkezi Irak Hükümeti ile paylaşmak istemiyor olabilirler.

ABD'nin askerlerini Irak'tan çekmesi sonrası ülke içerisinde siyasi güç mücadeleleri başlamıştır. Kürtler ile Nuri el-Maliki'nin arası başbakanlığı döneminde gergin olmuştur. Mesud Barzani daha önce yaptığı bir ABD ziyaretinde Nuri-el Maliki'nin güvenlik güçlerini kontrol altında tutmasını eleştirmiştir. Maliki'nin baskıcı tavrının Kürtlerin bağımsızlık arayışına sebep olacağını söyler. Barzani, ABD ile yaptığı görüşmelerde Maliki'nin askeri odaklı yaklaşımı sonucu Irak'ın bütünlüğünün tehdit altında olduğunu söyler. Bölgede Kürt aydınları bu yaşanan çekişme sürecinin Kürtlerin bağımsızlığı için bir fırsat olduğunu dile getiriyor. Bu dönemde Irak Kürdistanı'nın kaderini belirleyecek bir etken de Neçirvan Barzani hükümetinin Kürt anayasası yapma girişimidir. Neçirvan Barzani, herkesi kucaklayan bir anayasa istediğini söylemektedir. Zaten Kürt yönetimi, ABD müdahalesi sonrası süreçte uluslararası arenada bağımsız bir aktör gibi hareket etmeye çalışmıştır ve petrol ihalelerini dahi kendisi yapmıştır (Çetin, 2012). Barzani'nin Türkiye'ye yaklaşım PKK ile ilişkilerini dondurmasının sebeplerinden birisi de Bağdat ile yaşadığı gergin ve askeri boyutu dahi olabilecek süreçtir. Türkiye bu süreçte iki taraf arasındaki çekişmenin farkında olarak Kuzey Irak Kürdistan Bölgesini kendisine komşu olarak kabul etmiş görünmektedir. Türkiye'nin de Bağdat yönetimi ile arası açıktır. Türkiye, Irak seçimlerinde sünni siyasetçilerden yana taraf olmuştur. Maliki ise bundan hoşnut değildir. Bunun sonucu olarak Sünni Cumhurbaşkanı yardımcısı Tarık el-Haşimi için yakalama kararı çıkartılmıştır.

Bağdat ve Erbil yönetimi arasındaki gerilimin kaynaklarından birisi Kuzey Irak Yönetiminin, merkezi Irak yönetiminden bağımsız olarak 2011 yılında ABD'li ExxonMobil şirketi ile petrol anlaşması yapmasıdır. ExxonMobil bu anlaşma ile Kuzey Irak'ta altı bölgede petrol arama çalışması yapabilme hakkı elde eder (Özpek, 2012: 34). Kuzey Irak var olan en zengin petrol yatakları arasında gösterilmektedir. Tahminlere göre 45 milyar varil petrol ve 100-200 bin milyar küp doğalgaz vardır (Exxon Mobil Kuzey Irak'ta Petrol Arayacak, 2011).

Erbil'in Bağdat ile olan petrol üzerinde çekişmesi Türkiye ile geliştirilen ilişkilerden öncesine dayanmaktadır. IKBY 2012 Baharında Bağdat'ın mali sorumluluklarını yerine getirmediği için petrol ihracatını durdurduğunu açıkladı. Bu kararın alınmasında Bağdat'ın Erbil'e 10 ay boyunca ödeme yapılmaması etkili olmuştur (Kuzey Irak Petrol İhracatını Kesti, 2012). Daha sonraki süreçte Erbil yönetimi Ekim 2013'te Kürdistan Bölgesi ve

Türkiye arasında Bağdat'tan bağımsız olarak yeni bir petrol boru hattının yapılacağını ilan eder. Bu durum Bağdat'ı ziyadesiyle rahatsız etmiş olabilir (Balcı, 2014: 19).

Maliki, bölgesel bir yönetimin tek başına bir petrol anlaşması yapmanın ülke bütünlüğüne zararlı olduğunu ileri sürer. Kuzey Irak Yönetimi ise Bağdat'ın petrol anlaşmalarını onaylamamasının Kuzey Irak Yönetimi'nin iç işlerine müdahale olarak değerlendirir. Barzani, diktatörce yaklaşımlar devam ederse Kuzey Irak'ın tek başına yoluna devam edeceği tehdidinde bulunur (Özpek, 2012: 135). Bu yaklaşım tarzı Ortadoğu'da herhangi etnik temele dayalı özerk bir yapının, bağımsız devlet fikrinin tehdit olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Kuzey Irak'ta ya da Kuzey Suriye'de olabilecek böyle bir durum Türkiye'deki etnik Kürt milliyetçiliğini direkt olarak etkileyebilir.

Türkiye'de Kuzey Irak politikasına farklı bakan "gerçekçi dışlayıcı yaklaşım"ı benimseyenler başta asker, CHP ve MHP gelmektedir. Bunlara göre Kuzey Irak'ta bağımsız bir yönetim kabul edilemezdir. Bağımsız bir Kürt devletinin, Türkiye sınırları içinde soruna sebep olacağı fikri hakimdir (Oğuzlu, 2008: 14). AK Parti'de ABD'nin Irak müdahalesi sonrası bu çizgiye sahipti. Fakat Kuzey Irak'la yaşanan gelişmeler, Türkiye'de çözüm süreci ile birleştirilince AK Parti Kuzey Irak'a yakın markaj uygulayarak bu tehdidi ortadan kaldırmaya yönelik bir tutum sergilemiş olarak algılanabilir. Bu tercihi MHP ve Kemalistler tarafından eleştirilmektedir.

3.4.2. Ankara'nın Siyasal Müdahalesinin Kürt Milliyetçiliğine Etkisi

İdeolojiye dönüşmüş, etnik görünen yerel hareketlerin sosyal analizini yaparken genel kabul gören modernist, etno-sembolcü ya da özcü (primordializm) yaklaşımların terminolojisi tercih edilmektedir. Bu yüzden daha önce bahsi geçen milliyetçi yaklaşımlar Kürtlerin, bölgesel bir yapısı olduğunu ve bölgesel self-determinasyon arayışı içerisinde olduğunu ortaya koymuştu. Fakat bölgesel bağlamın değişmesi ile Kürtlerin etnik ortak kimliğe rağmen bir arada hareket etmediği gözlemlenmektedir. Bu durumu açıklamak için bu bölümde Rogers Brubaker'in 'grupluluk' yaklaşımı kullanılacaktır.

Etnik gruplar üzerinden yapılan geleneksel analiz tarzı Rogers Brubaker tarafından eleştirilmektedir. Brubaker (2004: 8) etnik grupların, milliyetçilik ile alakalı sosyal analizde

rahatlıkla kullanılmasını eleştirmektedir. O, etnik grupların dikkatsizce kullanılmasını "grupçuluk" olarak adlandırmaktadır. 'Grupçuluk', sosyal analiz yaparken somut ve sınırlı grupları, çatışmanın ve sosyal analizin temel yapıları olarak değerlendirmektedir. Yani etnik grupları, milletleri ya da ırkları önemli varlıklar olarak değerlendirmektedir. Sırp, Hırvatlar, Müslümanlar vb ifadeler kullanırken bu gruplar somutlaştırılmış olunur. Bunu diyerek bu grupları aynı hedeflere giden, homojen yapılar olarak algılamış olunabilir. Fakat milliyetçilik yapılarını değerlendirirken gruplar üzerinden analiz yapmak milliyetçi yapıların değişkenliğini açıklamada analiz sorununa sebep olabilir.

Brubaker'in belirttiği gibi ırk, millet, etnisite gibi terimler yalnızca siyasi uygulamalarda değil ayrıca siyasi analizlerde tercih edilmektedir (Brubaker, 2000: 4). Kürt milliyetçiliği ile ilgili sosyal analizler yapılırken de farklı ülkelerde yaşayan Kürtler merkeze alınmıştır. Bu etnik gruplar üzerinden yapılan analizler Kürt milliyetçiliğinin "bölgesellik" özelliğini ön plana çıkarmıştır. Bölgesel self-determinasyon arayışı da bu yüzden analizlerde kolaylıkla kullanılabilmiştir. Çünkü Kürt grupları sabit ve homojen görünce Kürt milliyetçiliğine bölgesel self-determinasyon açıklaması ile yaklaşmak kolaydır. Kürt milliyetçiliğinin "bölgesel" olabilmesi de bu sabitlik algısı sayesinde anlaşılabilir. Kürt milliyetçiliğinin "bölgesellik" özelliği Ortadoğu'da gelişmeler dikkate alındığında da 2013'ün sonbaharına kadar yukarı yönlü bir ivme kazanmıştır. Bu yukarı yönlü ivme bölgesel self-determinasyon beklentilerini arttırmıştır. Bu yüzden yapılan sosyal analizlerin Kürt gruplar üzerinden yapılması uzun süre olumlu karşılanmıştır. Fakat 2013 sonrası Ortadoğu'daki tek özerk Kürt bölgesinin yönetimi İKBY'nin politikasındaki değişim Kürt gruplar üzerinden yapılan Kürt milliyetçiliği sosyal analizini sorgulamayı gerektirebilir.

Brubaker'e göre kimliğin siyasi uygulamalarda merkeze konulması siyasi analizlerde kullanılmasını gerektirmez. Bu aynı "millet" teriminin siyasi analizlerde tercih edilmesi gibidir. 150 yıla yakın bir süredir "millet" terimi siyasi uygulamalarda self-determinasyon için kullanılmaktadır. Fakat self-determinasyonu anlamak için yapılacak siyasi analizlerde "millet" terimini kullanmak zorunda değildir. Siyasi analizde hedef siyasi uygulamalarda bahsi geçen "millet" ve "etnik" gibi terimlerin nasıl somutlaştırıldığını anlatmak olabilir (Brubaker, 2000: 5). Ortadoğu'da etnik politika yöneticilerin ele geçirdiği bölgeler "etnik" ve "millet" terimlerinin somutlaştırılmasıdır. Kürt milliyetçiliğinin en somut alanı olan Irak

Kürdistan Özerk Bölgesi'nin, Arap Baharı sonrası, Suriye'deki Kürt yapılanması PYD ile geliştirdiği politikalar Kürt milliyetçiliğini olumlu etkilemiştir. Fakat son dönemde IKBY, hem PYD ile gerginlik yaşar hem de Ankara ile petrol konusunda olumlu ilişkiler geliştirir. Bu durumda var olan Kürt grupları üzerinden Kürt milliyetçiliğine yaklaşmak sorunlu hale gelir. Ayrıca Kürt halklarının varlığına rağmen Kürt milliyetçiliğinin "bölgesellik" özelliğinin kesintiye uğramasını "grupçuluk" analizi ile açıklamak zorlaşabilir. Kürt milliyetçiliğini homojen görmemek, Kürt milliyetçiliğine yön verenlerin çekişmesini anlamaya yardımcı olabilir.

Brubaker (2004:9) genel milliyetçilik yaklaşımlarının "grupçuluk" yapılarak, etnik gruplar üzerinden yapıldığını belirtir. Yani etnik yapılar ya da etnik çatışmalar hakkında konuşurken aslında etnik gruplar hakkında konuşuruz. Bu tür durumlarda bahsedilen gruplar bazı etnik yapıları temsil ederler. Hatta özcülük (primordializm) anlamında temsil ederler. Burada sorun sosyal analiz de etnik politik sınıflandırmanın kabul edilmesidir. Uygulamada kabul edilen sınıflandırmanın sosyal analizde aynı şekilde kullanılmaması gerekir. Etnik hareketleri uyandırmak isteyen girişimcilerin bu etnik sınıflandırma ile başarılı olduğu görünmektedir. Sosyal analizde bu hatadan kaçınılmasında fayda vardır (Brubaker, 2004: 10). Sosyal analiz yaparken, etnik hareketleri yönlendirenlerin somutlaştırma amacına ayak uydurmamak, sağlıklı analiz yapmayı sağlar. Ortadoğu için farklı ülkelerdeki etnik Kürt milliyetçiliği fikrini yönlendiren liderlerin politikaları ve söylemleri etnik Kürt grupları üzerindedir. Liderler politikalarının devamlılığı için bu grupların isimlerini telaffuz etmek durumunda olabilirler.

3.4.2.1. Bölgesel Kürt Milliyetçiliğinde Yukarı Yönlü Seyir

Kürt milliyetçiliği etkin olduğu ülkelerde dönemsel zorluklar yaşamıştır. Buna rağmen büyük çerçeveye bakıldığında Kürt milliyetçiliği bölgesel bütünleşme umudu ile yukarı yönlü bir seyir izlemiştir. Irak Kürdistan bölgesi ABD'nin dış müdahalesi ile kurulmuştur. Aynı şekilde Suriye Kürtleri'de Arap Baharı'nın etkisi ile yani yine bir dış müdahale ile bir özerklik arayışı içindedir. Hedef ise bölgede büyük birleşik bir Kürdistan kurmak olabilir (Ergil, 2013). Yıllarca Irak'ta verdiği mücadele sayesinde Barzani bölgesel Kürt

milliyetçiliği denildiğinde en önemli kişilerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortadoğu'nun farklı ülkelerinde var olan Kürtler kendisine değer vermektedir denilebilir (Bolat, 2013). Kürt milliyetçiliğine Kürt grupları açısından yaklaşıldığında Kuzey Irak'ta ki bir Kürt oluşumu bölge de Kürt milliyetçiliği adına çok önemlidir. Bu yüzden Kuzey Irak yönetimi ve Barzani'nin geliştireceği politikalar kendi dönemleri içerisinde Kürt milliyetçiliğinin gidişatını etkileme gücüne sahip olabilir.

Kürt milliyetçiliğini de zamansal bağlamında değerlendirmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Arap Baharı sonrası Kürt milliyetçiliği için yeni bir aşama olmuştur. 2013 yılında icra edilen Kürt Konferansı'nda konuşmacılardan Prof. Mithat Sancar "*Rojava'daki çatışmaya Suriye'nin iç savaşı olarak değil, Ortadoğu'nun şekillenme savaşı olarak bakılmalı*" diyerek, Arap baharı ile birlikte Suriye'de geline noktaı bölgesel Kürt milliyetçiliğinin etkinliği olarak yorumlamıştır. Yine Sancar'a göre Kürtlerin yeni bir modelle kendi etkinliklerini bir arada tutabileceğini söyler. Bu konferansta ayrı bir devlet önerisine rağmen, ağırlıkla Kürtlerin bölgesel birliktelik içerisinde kendi ülkelerinde haklarını elde etmesi üzerinde durulmuştur (Aydın ve Yılmaz, 2013). Arap Baharı sonrası hem İKBY'nin güçlenmesi hem de Suriye'de Kürtlerin etkin olması ile Kürt milliyetçiliğinde bir yükseliş trendine sebep olmuştur. Yine de Kürt milliyetçiliğinin bölgesel self-determinasyon arayışının sorgulandığını görülebilir. Bu aynı zamanda Kürt milliyetçiliğinin "bölgesellik" yapısının da sorgulandığını gösterebilir.

Kürt milliyetçiliğine, etnik bir grubun meselesi olarak bakılınca Arap Baharı sonrası Suriye'de yaşananlar bölgede Kürt milliyetçiliği adına bölgesel birlik oluşturmak için umut oluşturur. Bu yüzden bölgede en önemli Kürt aktörlerden olan Barzani'nin Suriye Kürtleri ile ilgili politikaları önem arz etmektedir. Barzani daha önceleri Kuzey Suriye'de etkilidir. Suriye'deki 25'e yakın parti Barzani idaresinde kurulur. Dahası Barzani Ekim 2011'de Kürdistan Ulusal Konseyi (KUK)'u kurup Kürt partilerini tek çatı altında bir araya getirmiştir. Ayrıca PKK'nın Suriye uzantısı olarak da görülen PYD (Demokratik Birlik Partisi) ile anlaşma sağlar. Bunun sonucu olarak KUK ile PYD 11 Temmuz 2012'de Erbil'de bir araya gelerek birleşir ve Kürt Yüksek Konseyi'ni (KYK) kurarlar. Fakat Barzani, Suriye'de etkili olmak istese de, Türkiye'den baskıya maruz kalmıştır. Ayrıca PYD ile Barzani'nin partileri arasındaki anlaşma yürürlüğe girmez (Zengin, 2012: 135-138). Kürt

milliyetçiliğine yön verenlerin "grupçu" yaklaşımları görülmektedir. Bu yüzden etnik birlik arayışlarının olduğu bu dönem, Kürt milliyetçiliğine yön veren politikacılar açısından bölgesel birliktelik için çan eğrisinin zirvesini temsil edebilir.

Milliyetçi hareketlere salt etnik bir grubun hareketi olarak bakılınca "kimlik" kelimesine çok fazla önem arz edilmektedir. Anlamsal olarak, kimlik kelimesi aynılığı temsil eder. Aynılığı yalanlayan durumlar varken kimlik üzerinde konuşmak çok gerçekçi değildir. "Kendini anlama" veya "özdeşleşme" gibi terimler "kimlik" kelimesinin görevlerini tam olarak karşılamayabilir (Brubaker, 2000: 18). Kürt siyasetçileri de kendi liderlik ettikleri ideolojilerin devamlılığı için aynılığı temsil etmesi bakımından Kürt kimliğini hareketlerinin temeli olarak kullanırlar. Suriye ve Irak gibi iki komşu ülkedeki aynı etnik kimliği benimsemiş görünen partilerin birlikteliği önemlidir. Çünkü Kürt siyasetçilerinin politikaları kimlik hissinin devamına bağlıdır. Belirli bir süre farklı ülkelerde bulunan Kürtlerin birliktelikleri gözlemlenebilir. Aslında burada bahsedilen Kürt halklarına yön veren liderlerin birlikteliğidir. Bu Kürt liderlerin amacı eylemlerini belirli bir kimliğe oturtmaktır. Bu yüzden Kürt liderlerin söylemlerinde Kürt halklarına yer vermesi gayet normal olarak algılanabilir.

Barzani'de Kürt kimliğini kullanan siyasi aktörlerden birisidir. Barzani'nin bölgede Kürtlerin ve Kürt milliyetçiliğinin hamiliği rolüne devamı 2013 sonbaharına kadar devam eder. Barzani aynı zamanda Kuzey Suriye'deki Kürtler üzerinde de etkinliğini kurmak ister. Kürt Bölgesel Yönetiminin bölgesine Suriye'den gelen göçlerin sayısı 2013 Eylül ayına gelindiğinde 200 binden fazla sayıya ulaşmıştır. Irak Kürt Bölgesinin istikrarlı yapısı Suriyeli Kürtlerin burayı tercih etmesini sağlamıştır. Duhok ili yakınında Suriyeli Kürtler için Dumiz mülteci kampı bulunmaktadır. Burası tek başına yetersiz olduğu için Süleymaniye ve Erbil yakınlarında da kamplar bulunmaktadır. Burada önemli durumlardan birisi ise Irak Merkezi yönetiminin bu mülteci kabul politikasını desteklememesinden dolayı Kürt Bölgesi Yönetimine maddi destek sağlamamasıdır. Bu durum IKBY'yi olumsuz yönde etkilemektedir, çünkü Irak'ta göç dalgasından dolayı kira fiyatları artış gösterirken işçi ücretlerinde azalma olmuştur. Bu durum ise bölge halkını kaygılandırmaktadır. Suriye'de normal şartlarda iki milyona yakın Kürt bulunurken bunun yüzde onu Kuzey Irak'a sığınırken bir kısmının da Türkiye'ye yerleştiği bilinmektedir. Toplamda Suriyeli

Kürtlerin yaklaşık %20'si ülkesinden kaçmıştır. Suriyeli Kürtlerin Suriye'de temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayacak bir durumda kalması ve El Nusra ile YPG arasındaki çatışmaların bitmemesi göçe zorlamıştır. Aslında ilk göç dalgası ile Kuzey Irak yönetimi kapıları kapamış olsa da 15 Ağustos 2013'te kapıları tekrar açması ile birlikte yeni göç dalgalarına maruz kalmıştır (Orhan, 2013g).

Ağustos 2013'de Barzani'nin Suriye'li Kürtler için ilgi gösterdiği dönemlerdendir. Bu ayda Kuzey Irak bölgesine çok sayıda Kürt mülteci gelmiştir. Bu dönem de Independent gazetesinde çıkan bir habere göre Mesud Barzani, Suriye'nin Kuzeyi'nde bir katliam yapıp yapılmadığının araştırılmasının gerektiğini vurgulamıştır (Independent: Kürtler Suriye savaşında yeni cephe açıyor, 2013). Barzani, farklı ülkelerde yaşayan Kürt halkları ile ilgileniyor gözükmektedir. Kürt milliyetçiliğinin liderlerinden birisi olarak bu sayede Kürt milliyetçiliği ile ilgili eylemlerin Kürt halkları üzerinden değerlendirilmesini sağlayabildiği düşünülebilir.

3.4.2.2. Kürt Milliyetçiliğinde Yapısal Dönüşüm İzleri

Brubaker, sosyal analizde gruplardan "grupluluğa" bir geçişin olması gerektiğini vurgular. "Grupluluk" önceden belirlenemeyen bir değişkendir. Sabit olduğunu düşünmek doğru değildir. "Grupluluk" bazı zamanlar zirve yaptığı gibi bazı zamanlar etkisini yitirir. Etnik yapıların bu tür "grupluluğa" ihtiyacı yoktur, çünkü varlıklarını kendi sembolleri ve kurumları içerisinde sürdürürler. Etnik çatışmaların analizini etnik çekişmelere indirgemek doğru değildir (Brubaker, 2004: 4). Bu şekilde bir yaklaşım benimsendiğinde Kürt milliyetçiliğinde ve kimlik algısında yeni gelişen şartlarda bir değişimin olabilir. Burada etnik grupların varlığı inkar edilmemektedir. Etnik yapılar varlığını liderlerinin yönettiği siyaset içerisinde sembolleri ile sürdürürler iddiası vardır. Fakat analiz yapılırken değişkenlik özelliğine sahip "grupluluk" yaklaşımı tercih edilirse, var olan değişimler anlaşılabilir. Kürt milliyetçiliği de, kendi liderlerinin siyaset rotası yönünde ilerler. Etnik grupların varlığı liderlerin bir aracı konumunda kalabilir. Etnik yapıların kendi bağlamında değişken olarak algılanması önemli olabilir.

Kuzey Irak yönetimi sahip olduğu petrol zenginliğini değerlendirmek isteyebilir. Bununla birlikte Suriye'de ki Kúrtler üzerinde etkinliğini sabit tutmak ister. Fakat IKBY'nin petrolün akışı için Türkiye'ye ihtiyaç duyması ve Türkiye ile ilişkiler geliştirmesi ile eşzamanlı olarak, Suriye Kúrtleri ile bağlarının gevşediği görúlebilir. Bu da Kúrt milliyetçiliğinde yeni bağlamında bir değişimin ilk ayak sesleri olarak düşünúlebilir.

Suriye'de Kúrtlerin etkisi Arap Baharı sonrası iç savaşla ortaya çıkar. Esad Rejimi, halk ayaklanmalarında kontrolleri sağlayamadığı Suriye'nin Kuzey bölgesinde PYD ile işbirliği yapar. PYD ivedilikle Kobani, Amude, Afrin ve Derik'teki devlet binalarına bayraklarını asarlar. O dönem Mesud Barzani bu yapıya destek çıkmıştır ve eğitim verilmesini sağlamıştır. PYD'nin yaklaşık olarak 1,5 milyon Kúrtün üzerinde etkili olduğu tahmin edilebilir (Korkmaz, 2012: 499). Fakat zamanla Barzani ve PYD arasındaki ilişkiler negatif yönlü bir seyir izlemiştir.

Kúrt Yüksek Konseyi Erbil'de IKBY tarafından organize edilmiştir. Bu Konsey'deki bazı Kúrt yapıların PYD safına geçiyor olması Kúrtlerin birlik durumuna negatif etki yapmıştır. Bazı Kúrt parti liderlerinin Irak'ta yapılan toplantı sonrası Suriye'ye geçerken tutuklanmaları bölgede Kúrtler arasındaki liderlik çatışmasını açığa çıkmıştır. Bu duruma ek olarak Suriye KDP'si mensubu 74 kişi Suriye'ye geçerken YPG tarafından göz altına alınmıştır. Hemen akabinde ise IKBY geçişlerde kullanılan Semalka Kapısı'nı kapatmıştır (Erkmen, 2013a). Buradaki önemli durumlardan birisi YPG güçlendikçe ve etkisini arttırdıkça siyasi partisi olan PYD bölgedeki diğer Kúrt oluşumları üzerinde etkin olma çabasına girmiştir. Bundan dolayı PYD'nin ve diğer Kúrt partilerinin temsilcilerinin de bulunduğu Kúrt Yüksek Konseyi etkisini kaybetme eğilimindedir. Bu durumun neticesi olarak PYD Cenevre 2'ye Kúrtlerin ayrı katılmasını isterken, Barzani'nin etkisi altında olan partiler Cenevre 2'ye Suriye Ulusal Konseyi ile katılmayı tercih etmiştir (Orhan, 2013e). Kúrt milliyetçiliğine yön verenlerin arasındaki rekabet Arap Baharı sonrası zirve yapan Kúrt milliyetçiliği için bölgesel birlik umutlarının belirsiz bir süre sekteye uğramasına sebep olabilir.

Suriye'de Kúrt hareketinin çatışmalar sonucu Rojava bölgesinde etkinliğini artırma girişimleri 2013 sonbahara doğru güçlenmiştir. Aynı dönemde Barzani yönetimi ile Suriye Kúrtleri arasında gerilim gün yüzüne çıkmaya başlar. 2013 Ağustos ayının sonuna

gelindiğinde Kuzey Suriye'deki etkin silahlı oluşum YPG, Suriye'deki Kürtlerin Kuzey Irak'a geçişini yasaklar. YPG bölgedeki Kürtlerin sayısının azalmasını istememektedir. 2013 Ağustos ayının sonuna doğru iki hafta içinde Suriye'den Kuzey Irak'a geçen insan sayısı yaklaşık 45.000 olmuştur. İnsanların kaçmasının temel nedeni olarak açlık sorunu gösterilmektedir. Kuzey Irak yönetimi bölgede insan geçişine müsaade etse de Suriye ile ticareti yasaklamıştır (Suriye'deki PYD Güçlerine Kuzey Irak Yasağı, 2013).

Kürt milliyetçiliği sosyal analizi yaparken siyasetçilerin politikalarında kullandığı yaklaşımlardan kaçınılmalıdır. Kürt liderler kimlik üzerinden siyasetlerini gerçekleştirerek kimlik kavramını sabit veri olarak almaya çalışırlar. Burada farklı ülkelerdeki Kürt gruplarının, dönemsel olarak bölgesel self-determinasyon fikrine bağlı olabileceğini söylemek doğru olur. Brubaker'in (2004: 11) dediği gibi etnik kimlikler belirli bağlamlarda değişkenlik gösterebilirler. Burada çok önemli olan ise etnik yapıları değişken olarak görmek etnik yapıların önemini azaltmaz. Aksine etnik yapıların kendi bağlamları içerisinde önemini anlamamıza yardımcı olur. Bu dikkate alındığında Kürt milliyetçiliğinin temel yapı taşı konumu olan Kürt kimliğinin değişimi ve farklı ülkelerdeki Kürt hareketlerinin bir rekabet içerisinde olması normal karşılanabilir.

3.4.2.3. PYD ve IKBY İlişkilerinin Bozulma Sebepleri

Barzani yaptığı tercihler ile Kürt milliyetçiliğinin yapısını direkt olarak etkilemektedir. Barzani'nin Diyarbakır ziyareti Kürt siyaseti için çok önemli bir adım olarak görülmektedir. Kürt medyası bu durumu "Kürtler için oyun değiştirici" bir etkisi olacağını dile getirirler. Çünkü bu eylem hem PYD hem de PKK'ya karşı bir tavır olarak algılanmaktadır (Hem PKK'ya hem de PYD'ye Önemli Sinyal, 2013). Barzani'nin PYD ile girdiği rekabet Kürt milliyetçiliğinin bölgesellik özelliğini direkt etkileyecek güce sahip olabilir.

Barzani yönetimi ile Ankara'nın birbirlerine önem vermeleri sadece Suriye'nin kuzeyinde yaşananlara denk gelmez. Uzun süredir bu iki aktör birbirini kabul etmiştir. Kuzey Irak yönetimi de kendi sınırlarının ekonomik ve güvenlik çıkarlarını gözeterek bu ilişkileri geliştirmektedir. Şırnak Valiliğinden yapılan açıklamaya göre KDP, PKK'dan kaçan 5 kişiyi sınırda teslim etmiştir. Aslında bu örnek tek değildir. Şırnak Valiliği'nin verilerine

göre 21 Mart 2013'ten beri PKK'dan kaçıp Kuzey Irak'a sığınan 151 kişi sınırda Türkiye'ye teslim edilmiştir (Barzani Yönetimi 5 PKK'lıyı Teslim Etti, 2014). Bu durum da Kürt milliyetçiliği fikrinin bölgesel özelliğinin bozulmasına bir başka işaret olabilir. Yeni konjonktürde Barzani yalnızca Suriye'deki Kürt liderlerden değil ayrıca Türkiye'deki ayrılıkçı hareketlerden desteğini açıkça çekmiş görünmektedir. Türkiye'de bu sürece destek vererek Kürt milliyetçiliğinin dönüşümünde rol oynamaktadır. Örneğin, Türkiye Irak ile olan ilişkilerin 2008'den sonra ikiye bölmüştür ve ilişkileri hem IKBY ile hem de Irak merkezi hükümeti ile ayrı yürütmeye başlamıştır. Türkiye'den bir çok firmanın IKBY yönetimi altındaki bölgede yatırımlar yapması ve IKBY'nin Türkiye'ye yönelik ılımlı politikalar izlemesi ilişkileri yumuşatmıştır (Duman, 2013). Türkiye Kuzey Irak'ın zenginleşmesi için de bir fırsattır. Çünkü petrolün güvenli bir şekilde pazarlara ulaşabileceği güzergah Türkiye'dir. Bunun iki tarafta farkındadır. Türkiye bu noktada da Kuzey Irak'ı desteklemiştir. 2014'ün ilk yarısının sonuna doğru Türkiye üzerinden petrol sevkiyatı hazır hale gelmiştir (Kuzey Irak Petrolü için Gün Verildi, 2014).

Milliyetçi hareketlere etnik kalıplar dışında yaklaşan teorisyenlerden Rosa Luksemburg politikacıların milliyetçi fikri ile hegemonya arayışını "burjuvazi milliyetçiliği" ifadesiyle açıklar. Luksemburg'a göre self-determinasyon hakkı soyut ve metafiziksel bir haktır. Self-determinasyon arayışı burjuvazi milliyetçiliğine sebebiyet verecektir (Löwy, t.y.: 87). Ortadoğu coğrafyasında bölgesel self-determinasyon söylemi, ortaya çıkan elit gruplar arasında bir rekabeti beraberinde getirmiştir. Rojava bölgesinde PYD'nin Kürt milliyetçiliği için yeni bir liderlik oluşturması Kürt milliyetçiliğinin bölgesel birlik arayışını aşağı yönlü etkilemiştir. PYD'nin etkinliğinin somut bir sonucu olarak 2013'ün sonuna doğru Batı Kürdistan Geçici yönetimi kurulur. Bu süreçte 82 kişilik bir Genel Mecliste ilan edilir. Bu yönetime göre ise Rojava Afrin, Kobani ve Cizre olarak üç bölgeye ayrılır (Rojava'da geçici..., 2013). PYD, 2014'ün başında Cizre kantonundan sonra Kobani'de de özerklik ilan eder (PYD Kobani..., 2014). Başlangıçta özerklik süreçleri Kürt milliyetçiliği açısından olumlu beklentiler oluşturur. Fakat IKBY'nin PYD ile olan olumsuz ilişkileri ve Ankara ile olan yakınlaşması beklentileri tersine çevirmiş olabilir.

Bütün bu ekonomik gelişmeler ve Suriye'de yaşananlardan sonra şu an konjonktürel olarak Suriye Kürtleri lider kadrosu ile Barzani arasında rekabet iyice artmıştır. Irak Kürdistanı ile

Rojava Kürtleri arasındaki gerginlik 2014 yılının ilk yarısında tırmanmıştır. IKBY tarafından iki taraf arasındaki sınıra Hendek kazılır ve geçişi sağlayan seyyar köprü kaldırılmıştır. IKBY konuyla ilgili açıklama yapar ve bu hendeğin Suriye'den gelecek tehdidin önüne geçmek için yapıldığını ileri sürmüştür (Irak Kürt Yönetimi Suriye Sınırına Hendek Kazıyor, 2014). Bu hendeğin uzunluğu 605 km olarak hesaplanmıştır. 2014 Nisan ayının ortasına doğru hendek bitirilmesine çok yaklaşılmıştır. Hendek 3m derinliğinde ve 2m genişliğinde açılmaktadır. IKYB Peşmerge komutanı Binbaşı Muhammet Hasan, Suriye'den gelen sığınmacıların Peşhabur Sınır Kapısı'ndan devam edeceğini açıklamıştır. Hasan ayrıca PYD'ye bazı güvenlik koridorları ile yardım ettiğini ilan etse de PYD'nin geçişi yapanlardan vergi aldığını söyleyerek PYD'yi eleştirmiştir (Irak- Suriye Sınırındaki Hendekte Sona Gelindi, 2014). Bu eleştiriler karşılıklı olarak gelmektedir. PYD lideri Salih Müslim, Kuzey Irak yönetiminin neden hendek kazdıklarını anlamadıklarını söylemiştir. Kuzey Irak yönetiminin etik olarak, ekonomik olarak ve askeri olarak yanlarında olması gerektiğini söyler. Şu an sınırdan bir çuval pirinç bile geçemeyeceğini söyleyerek Barzani yönetimini eleştirmektedir (Zaman, 2014). Görüldüğü üzere farklı ülkelerde bulunan Kürt lider kadrolarının rekabeti bu ülkelerde yaşayan Kürt halklarının beklentilerini etkilemiş olabilir.

3.4.2.4. PYD ve IKBY İlişkilerinin Bozulmasının Sonuçları

Ortadoğu'da birbirine komşu ülkelerde bulunan Kürtlerin bölgesel birliktelik arayışı Kürt liderler tarafından geliştirilmiştir. Ayrıca bu durum küresel anlamda etnik milliyetçi hareketlerin yaygınlaşmasının bir doğal sonucudur. Kürt liderler küresel gelişmelere paralel olarak etnik kimlik üzerine politikalarını inşa ederek bölgesel self-determinasyon fikrini canlı tutmuşlardır. Bölgede yaşanan etnik çatışmalar bu bölgesel self-determinasyon arayışının doğal bir yansımasıdır. Brubaker'e (2004: 16) göre önemli sorulardan birisi hangi durumun etnik gruplar arasındaki çatışmayı etnik çatışma olarak haklı çıkaracağıdır. Aslında bir çatışmayı da etnik hale getiren çatışmayı yönlendirenler, kurbanları, medya, politikacılar gibi çatışmayı belirli kalıplara sınırlayanlardır. Etnik çatışmaların başkahramanları sabit değişmeyen etnik gruplar değil eylemleri organize edenlerdir. Bu yaklaşım etnik çatışma gerçeğini yok etmeyebilir. Burada anlatılmak istenen milliyetçiliğe

yön verenlerin hegemonya arayışları ile etnik yapıları yönlendirmeleridir. Eylemleri organize edenler bir hegemonya arayışı içerisindedirler. Etnik Kürt siyasetinin en güçlü konumda olduğu bölge Kuzey Irak'tır. Kuzey Irak, Kürtlerin self-determinasyon talebine en yakın bölgedir. Fakat ekonomik bağımsızlık arayışının yoğunlaştığı dönemde bölgesel Kürt milliyetçiliğinden uzaklaşma olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Barzani etkinliğini diğer ülkelerde yaşayan Kürtler üzerinde sağlayamamış olabilir. Barzani arayışlarını Kuzey Irak bölgesinde yoğunlaştırmıştır. Diğer bölgelerde Kürt liderlerle olan rekabeti, bölgesel Kürt milliyetçiliğinin kırılma yaşamasına sebep olur. Bu kırılma bölgesel Kürt milliyetçiliği fikrinin elit bir yönetim tarafından reelpolitika da sürdürüldüğünü gösterebilir.

Bu milliyetçi burjuvanın hegemonya arayışı Barzani'nin duruşundan net şekilde anlaşılmaktadır. Barzani Rojava'da etkinliğini sürdüren PYD'ye karşı duruşunu 2013'ün son döneminde arttırmıştır; Barzani bir konuşmasında " *Demokratik Birlik Partisi (PYD), Rojava'da devrim yaptığını iddia ediyor. Kime karşı kazanılmış bir devrim bu? Tek yaptıkları şey, rejimin onlara teslim ettiği yerlerde söz sahibi olmak*" der. Barzani eleştirilerine devam ederek, PYD'nin Kürt halkının geneline hitap etmediğini ve Rojava'da yaşayan Kürt halkı için kaygılı olduğunu dile getirmiştir (Barzani: Devrim Yok, Esad Var, 2013). Bu demeçlerinden görüldüğü üzere Barzani, Kuzey Irak dışındaki Kürtler üzerinde etnik kimlik siyaseti yapmaktadır. Barzani, bölgesel niteliği olduğunu düşündüğü Kürt milliyetçiliği hareketinde hegemonyasını kurmak istemekte olabilir. Fakat Brubaker'in yaklaşımı ile etnik yapıların değişkenliğini dikkate alırız. Bunun sonucu olarak da yeni bağlamında Barzani'nin diğer ülkelerde bulunan Kürtler üzerinde etkinlik kurmasının zor olduğu düşünülebilir.

Bu durumda sosyal analizde etnik gruplara nasıl yaklaşmak gerekir? Burada etnik yapılara ve millilik uygulamalarına siyasi, sosyal, kültürel süreçler olarak yaklaşılabılır. Yani grupları sınırlı birer varlık olarak değil belirli bir bağlam içerisinde dalgalanmalar yaşayan kavramsal bir değişken olarak değerlendirilebilir (Brubaker, 2004: s:11). Yani Kürt milliyetçiliğini yeni bağlamında, bölge dengeleri içinde bir siyasi süreç olarak görülebilir. Süreç yaklaşımı sayesinde yaşanan gelişmelerin Kürt milliyetçiliğinin "bölgesellik" yapısını sekteye uğrattığı açıklanabilir. Çünkü Kürt halkları var oldukları ülkelerde yaşamlarını devam ettirdikleri için, etnik gruplar üzerinden bakınca "bölgesellik" yapısının

sabit olması gerekebilir. Fakat son gelişmeler göstermektedir ki Kürt milliyetçiliğine yön veren liderler arasındaki gerilim Kürt milliyetçiliğinin "bölgesellik" özelliğini zedelemiş durumdadır. Yeni bağlamında Kürt milliyetçiliğini "bölgesellik" yapısının değişime uğramaya başladığı görülebilir.

Günümüzde ideolojik talepler ve karşıtlıklar arasında belirsizlik vardır. Bu yüzden çatışmalar etnik temelli görünse de etnik terimler kullanarak hadiseleri değerlendirmek zor olabilir. Fakat bu tarz yaklaşımlar gereken ilgiyi görmediği için çatışmalar için etnik temelli yaklaşımlar devam edebilir. Bunun aksi bir yaklaşım sergilemek çatışmaların etnik boyutu olmadığını iddia etmek değildir. Etnik boyut vardır, bu tür yaklaşım sadece iktidarlar ve muhalefetler arasındaki çekişmeleri göz ardı etmeye sebep olmaktadır (Brubaker ve Laitin (2008): 213). Geleneksel yaklaşımlarla Kürt milliyetçiliğinin varoluş sürecinde Kürt etnik yapısını görmek yanlış değildir. Burada önemli olan Brubaker'in yaklaşımı bize bu etnik yapıların zamana ve duruma göre yorumlanabilen bir değişken olduğunu anlamayı sağlıyor. Sosyal analizde, etnik yapıları ve dolayısı ile etnik yapılara dayalı milliyetçi yapıları, sabit ve somut olarak görmemek gerekebilir. Kürt milliyetçiliğinin, belirli yöneticiler tarafından Kürtler üzerinden yürütüldüğü düşünülebilir. Kürt milliyetçiliğini somut ve sabit olarak görmeyince milliyetçi ideolojilere yön veren milliyetçi burjuvazi arasındaki gerilimin Kürt milliyetçiliğinin "bölgesellik" yapısını yeni süreçte sekteye uğrattığı düşüncesi anlam kazanabilir. Genel olarak bakıldığında, Barzani'nin Kürt halkları söylemi varlığını korusa da Ankara ile olan yaklaşması politikalarını etkilemiş olabilir. Suriye'nin Kuzey bölgesi ile Irak'ın Kuzey bölgesi arasında güvenlik gerekçeleri ile Hendek kazdırması politik tercihlerin sonucudur. Bu olaylar Kürt milliyetçiliğine yön verenlerin politikalarının tercihlerinin Kürt milliyetçiliğini etkilendiğinin göstergesidir. Homojen ve sabit olmayan Kürt milliyetçiliğinin "bölgesellik" karakteri bu son gelişmelerle bir çan eğrisinde olduğu gibi belirli bir noktadan sonra aşağı yönlü bir seyre geçmiş durumdadır. Tekrar yeni bir konjonktür içerisinde siyasi liderlerin tercihleri ile yukarı yönlü bir seyir izlemesi de mümkündür. Türkiye, bazı enstrümanları kullanarak bu yukarı yönlü seyri önlemek için mücadele verecektir. Türkiye, yaptığı siyasi müdahaleler ve yönlendirmeler ile bölgenin bağlamını elinde tutmak isteyebilir.

SONUÇ

Çalışma ile ulaşılan sonuçları şu şekilde ifade etmek mümkündür: Türkiye Devleti, kurucu iradenin tercihi ile homojen bir ulus-devlet inşası süreciyle teşekkül etmiştir. Bu inşa edilen yeni devletin millet yapısının önceden gelen bir devamlılığı mevzu bahistir. Bu yüzden iddia edilen Türk kimliğinin etno-sembolcü yaklaşıma göre açıklanması gerekir. Yani Türkiye Cumhuriyeti'nin Türk vatandaşı aslında kökleri Osmanlı İmparatorluğu'na dayanan bir millettir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin Türklük vurgusu ile Osmanlı döneminde zaman zaman öne çıkan Türklük fikri devamlılığın göstergesidir. Fakat Türkiye Devleti'nin kurucu ideolojisi olan Kemalist milliyetçilik, önceyle olan İslami bağları göz ardı ederek, Batılı ve laik ilkeler üzerine devleti yapılandırmıştır. Bunu yaparken İslami değerler Atatürk'ün Türklük tanımlamasından çıkarılmıştır. Dahası, Kürtler, Türkiye Devleti'nde göz ardı edilmiştir. Burada amaç homojen bir ulus-devlet kurma çabasıdır ve yönetici elit halk kitlelerinin bir kısmı ile uyum göstererek yukarıdan aşağı yönlü bir kimlik tanımlaması yapmıştır.

Kemalist elitler, Türkiye'de bağımsızlık sonrası teritoryal milliyetçiliğe dayalı devleti kurmuşlardır. Fakat daha sonra iki meydan okuma ile karşı karşıya kalırlar. Bunlardan birincisi, İslam'a önem veren ve Türk-İslam sentezi fikri ile kabullenilen muhafazakar milliyetçiliktir. Bu milliyetçilik siyasal İslam'ın etkisi ile toplumda belli kesimler arasında kabul edilir. AK Parti'nin yönetici kadrosunun ideolojik görüşleri bu tür bir milliyetçilik yapısı ile şekillenmiştir. MHP ise hem Kemalist rejimin etnik Türklük vurgusundan hem de Türk İslam sentezinden beslenmiştir. İkinci meydan okuma ise etnik bir hareket olan Kürt milliyetçiliği ile gelmiştir. Kürt milliyetçiliği pan-milliyetçi ve irredentist etnik yapıya sahiptir. Ayrıca Kürtler farklı ülkelerde yerleşik oldukları için diaspora niteliği vardır. Kürt milliyetçiliğinin sonradan üretilen bir milliyetçilik olması fikrinin savunular ağırlıktadır. Burada Kürt kimliği ile Kürt milliyetçiliği ayırımına dikkat etmek gerekir. Türkiye'de siyasi partiler bu temel yaklaşımlardan birisini kendilerine milliyetçi ideoloji olarak seçerler. Bu yüzden AK Parti dönemi ve öncesinde Kemalist elitler ve muhafazakar elitler arasında iktidar mücadelesi vardır. Buna ek olarak bu iki tip Türk milliyetçiliği yaklaşımı etnik temelli Kürt milliyetçi hareketinin ayrılıkçı yapısı ile mücadele etmek isteyebilir.

AK Parti, Kürt kimlik sorununa çözüm getirerek PKK'yı silahsızlandırmak ve siyasi iktidarını devam ettirmek istemektedir. Çünkü silahların sustuğu bir Türkiye, AK Parti iktidarının devamı için siyasi retoriğinde partiye güçlü bir avantaj sağlamaktadır. Küreselleşme ile birlikte ülkelerin iç ve dış politikaları arasındaki ayırdım gitgide belirsiz olmuştur. Türkiye'de bundan doğal olarak etkilenmiştir (Oğuzlu, 2008: 5). AK Parti'de iç ve dış politikaların birbirini etkilediğinin farkındadır. AK Parti hükümetlerinin politikaları göstermektedir ki Türkiye'deki kimlik sorununun çözümü Kürt meselesinin çözümü ile paraleldir ve bu sorunun çözümü hem ülke içindeki politikalar ile hem de dışarıdan gelecek etkilerin önünü kesmek ile mümkündür. Bu yüzden ülke içinde Demokratik Açılım ile ilgili söylemler geliştirilirken adım adım bazı yasalarla Kürtlere yeni hakların verildiği ifade edilirken, Doğu illerine ekonomik yatırımlar yapılmakta ve teşviklerle yatırımların önü açılmaktadır. Diğer yandan Kuzey Iraktan gelecek irredentist milliyetçiliğin etkisi kesilmek istenmektedir. Ayrıca Rojava'dan ithal edilecek Kürt milliyetçiliğinin önü kesilmek istendiği için uluslararası işbirliğine dayalı bir müdahale arayışı içerisinde olunmuştur. Çünkü Kuzey Suriye'deki bağımsız bir özerk Kürt bölgesi bölgedeki etnik temele dayalı Kürdistan Devleti duygularını pekiştireceğinden Türkiye'de iç siyaseti de ciddi şekilde etkileyebilir.

Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu ile milliyetçilik hareketlerden dolayı imparatorluğunun dağılması deneyimini yaşamış bir devlettir. Kuzey Suriye'deki bir oluşumun Kuzey Irak ile birleşmesi durumunda Türkiye'nin ne gibi ayrılıkçı tehditler ile karşılaşacağını kestirmek zordur. Kürt milliyetçiliği tarih sahnesinde ulus-devlet oluşumunu tatmamış bir milliyetçiliktir. Bu yüzden oluşacak her bir ayrı yapı etnik temelli Kürt devleti için bir fırsat olarak algılanacaktır. Bunun farkında olan Türkiye Devleti, Kuzey Irak'taki yapıyı tanıyıp kendisine yakın tutup markaj uygularken, Kuzey Suriye'de yeni bir özerk Kürt bölgesi istememektedir denilebilir.

AK Parti, iktidara geldiğinde ilk dış müdahale sınavını 1 Mart tezkeresi sürecinde vermiştir. Seçildiği dönemin şartlarında ekonomisi zayıflamış ve siyasi çalkantıları bitmeyen bir Türkiye tablosu vardır. Ayrıca AK Parti, iktidar olduğu ilk dönemde, daha önceki dönemlerde siyasal İslami yapılar olarak görülen partilere müdahale eden TSK'yı karşısına alacak güçte değildir. Ordu, Türkiye'de kendisini Kemalist ideolojinin temsilcisi olarak görmüştür ve önemli gördüğü anlarda siyasete müdahale etmiştir. AK Parti, öncelikle,

ABD'nin müdahalesini önleyebilmek adına uluslararası arenada diplomatik girişimlerde bulunmuşsa da başarısız olmuştur. Zor şartlar altında mecliste görüşülen 1 Mart tezkeresinde AK Parti'nin yönetici kadrosu vekillerini serbest bırakmıştır. Sonuç Kemalist elitlerin istediği yönde çıkmıştır ve tezkere kabul edilmemiştir. TSK ve CHP, Kemalist dış politika felsefesinin bir gereği olarak topyekun bir askeri dış müdahalenin karşısında durmuştur. Bunun sonucunda Kuzey Irak'ta güçlenen Kürt özerk bölgesi Türkiye için, kendi iç kimlik sorunlarını körükleyen ve PKK'ya destek veren bir görünüme bürünmüştür. AK Parti hükümeti, Kuzey Irak ile ilişkilerin gergin olduğu dönemlerde Irak iç siyasetinde taraf olarak, ülkenin iç siyasetine müdahaleci bir tutum izlemiştir. Buradaki amacı Irak'ın bütünlüğünün dağılması tehlikesine karşı hamleler yapmaktır. Çünkü AK Parti'nin, Kuzey Irak'ta gerçekleşecek bir bağımsız bir Kürt Devleti'nin Türkiye için ayrılıkçı tehditler içerdiğinin farkında olduğu açıktır.

Türkiye, sonraki süreçlerde Kuzey Irak'a askeri operasyonlar için sınır-ötesi tezkere çalışmalarında, ulus-devlet yapısına önem veren CHP ve MHP'den destek almıştır. Bu süreçlere Kürt siyasi temsilcileri ise pan-Kürtçü duyguları gereği karşı çıkmışlardır. AK Parti'nin sınır-ötesi tezkerelerde milliyetçi ideolojik kamplamalardan faydalandığı görülmektedir. CHP ve MHP'de Türkiye Devleti'nin ülkesel bütünlüğüne önem vermektedir. Bu yüzden bu iki yapı gerekli gördüğünde sınırlı askeri operasyonlara rahatlıkla destek vermişlerdir.

Türkiye, sonraki dönemde İKBY ile geliştirdiği direkt ilişkilerde ticari ve enerji enstrümanları sayesinde bölgede avantajlı konuma geçmiştir. Bu sayede Barzani'nin PKK'ya olan desteği kesilmiştir. Türkiye'nin geliştirdiği politikalar, Barzani'nin Türkiye'de Çözüm Süreci'ne destek vermesini sağlamıştır. Ayrıca ticari ve enerji odaklı bu ilişkiler, İKBY'nin Rojava ile ilişkilerini kesmesine sebep olan faktörlerdendir. Kürt milliyetçiliğinin lider kadrolarının Orta Doğu'daki rekabeti de AK Parti'nin takip ettiği politikalara destek sağlamıştır. Bu durum yeni bağlamında Kürt milliyetçiliğinin bölgesellik özelliğinin kırılmasına sebep olmuştur. Barzani'nin PKK ve PYD karşıtı söylemleri, Türkiye'ye teslim edilen PKK'lıların sayısındaki artış ve Türkiye'deki "Çözüm Süreci"ne destek verdiğini belirtmesi gibi durumlar burada önem teşkil edebilir. Bu gibi durumlar dikkate alındığında Büyük Kürdistan hayalinin Kuzey Irak parçasının yeni bağlamda bölgesel Kürt milliyetçiliğine desteği kesmiş olabileceği ileri sürülebilir. Burada unutulmaması gereken

önemli nokta milliyetçi hareketler homojen değildir. Bu yüzden tezin işlendiği süre aralığı - 1 Mart Tezkere çalışmaları ve Suriye'de Kürtlerin özerklik ilan ettiği süre- sonrası oluşabilecek dış faktörler veya lider kadroların politik tercihleri, bir siyasi süreç olan Kürt milliyetçiliğinin Orta Doğu'da bölgesellik özelliğini tekrar öne çıkartabilir.

Türkiye'nin bölgeye geliştirdiği siyasi müdahalelerde Kuzey Irak ile yapılan ticari ve petrol faaliyetleri büyük ölçüde etkili olmuştur. Bu araçlar, Kuzey Irak'ın, modernist yaklaşımlarda belirtildiği üzere, ekonomiyi kullanarak kendi ulus-devlet çalışmalarına giden bir yol olarak önemlidir. Barzani, kendi bölgesinde bağımsızlık için enerji gibi değerli bir aracı kullanmak istemektedir. Bu yüzden Bağdat ile gerginlikler yaşamaktadır. Barzani'nin söylemleri bu doğrultuda ilerlemenin ispatı olarak görülmektedir. Bunun yanında, ironik bir şekilde, Türkiye'nin kullandığı aynı araçlar ise etnik ve bölgesel özelliğe sahip olan Kürt milliyetçiliğinin "bölgesellik" özelliğinde kırılmaya sebep olmuştur.

AK Parti hükümeti için ikinci irredentist milliyetçilik tehlikesi Suriye iç savaşı süresince Rojava'da oluşan Kürt özerk bölgesinden gelmiştir. AK Parti, Suriye iç savaşı başlayınca Esad ile ilişkilerini kesmiştir. Yine ABD'nin Irak müdahalesinde olduğu gibi diplomatik süreçler işletilmiştir. Burada Irak sürecinden farklı olarak bu süreçlere muhalif gruplar (Suriyeliler) dahil edilmiştir. Diplomatik süreçler, ABD'nin Irak müdahalesi öncesinde olduğu gibi başarısızlıkla sonuçlanmıştır; hatta Suriye'de muhalif kesimler bile birbirleriyle çatışmalara girmişlerdir. Bu aşamalarda dikkat çeken gelişme ise Türkiye'ye Suriye'den gelen saldırılardır. Bunlardan ilki Türk jetinin düşürülmesidir. Türkiye, bu saldırılara rağmen tek başına Suriye'ye askeri müdahale girişiminde bulunmamıştır. Fakat diplomasinin başarıya ulaşmadığını gören AK Parti hükümeti, bu sefer Suriye'ye ancak uluslararası işbirliği olması koşuluyla müdahale etmek istemiştir. Uluslararası işbirliği sağlanamadığı için bu da gerçekleşmemiştir ve Türkiye, Rojava'da oluşan Kürt Özerk Bölgesi'ne engel olamamıştır. Türkiye'de bu durumun Kürt milliyetçiliğini savunanlar tarafından destek bulması, bunun için gösteriler yapılması, Rojava'dan gelen ayrılıkçı tehdidi haklı çıkarmaktadır. PKK ile PYD'nin işbirliği çalışmaları, Türkiye'nin bölgesellik yapısı için aynı doğrultuda deneyim edilen tehlikelerdendir. Türkiye, bölünmüş bir Suriye istememektedir denilebilir.

Dışarıda olan bu gelişmeler AK Parti'yi Türkiye'nin temel kimlik sorunu olan Kürt meselesine sürekli olarak odaklanmasını sağlamaktadır. Aynı şekilde Türkiye'de 'Çözüm Süreci'nin başarılı olması dışarıdan ithal edilen milliyetçi ayrılıkçı ideolojinin etkisini kesmekle mümkündür. Türkiye'de AK Parti hükümetleri tarafından yürütülen 'Çözüm Süreci' çalışmaları, AK Parti'nin kendisini destekleyen kitlesi tarafından destek bulmuştur. Bu sayede AK Parti art arda seçim zaferleri elde etmiştir. Buna rağmen farklı siyasi yapılar, milliyetçi ideolojileri doğrultusunda bu sürece tepkiler göstermişlerdir. Kürt siyasi temsilcileri sürecin yavaş ve yetersiz yasalarla yürütüldüğü fikrini savunmaktadırlar. MHP, sürecin başlangıcından beri tavrını koruyarak sürecin karşısında olduğunu savunmaktadır. CHP, ilk başlarda karşı olduğu Çözüm Süreci'ne daha sonraları olumlu yaklaşımlar sergilemiştir. AK Parti çözüm sürecini yürütürken dış etkileri kesmek istemektedir. Bu yüzden Irak'a siyasi müdahale de bulunulmuştur ve İKBY ile ilişkiler geliştirilmiştir. Aynı sebepten dolayı Suriye'ye ortak müdahale talepleri gündeme getirilmiştir. AK Parti, aynı zamanda ülke içerisinde kimlik meselesinin çözümü için yasal düzeyde çalışmalar yapmak durumundadır. Fakat süreçte yaşanan hem iç hem dış gelişmeler Çözüm Süreci'nin çok zor bir aşama olduğunu göstermektedir.

AK Parti iktidarının askeri veya siyasi bölgesel müdahale arayışları muhafazakar milliyetçi kimliğin barındırdığı ilerlemeci ve hamleci özelliklerde yatar. ABD'nin Irak müdahalesine destek verilememesinin sebeplerinden birisi demokratik bir sistemde yeni iktidar olmuş bir hükümetin ülkede ekonomik bunalımlar içerisinde iken milliyetçi reflexleri göz ardı etmek zorunda olmasıdır. Çünkü olabilecek bir müdahale sonrası ekonominin daha çok bozulması durumu, AK Parti'nin tekrar iktidar olmasını engelleyebilirdi. Ayrıca bir ülkede milliyetçi duyguların pekişebilmesi için ekonomik istikrarın belirli bir düzeye ulaşabilmiş olması gerekmektedir. İktidarlar, bu milliyetçilik duyguları sayesinde ülke içerisindeki iç kimlik sorunlarını çözebilir ve ülkenin güvenliği için gerektiğinde toplum düzeyinde müdahale için destek alabilirler. Irak müdahalesinde bu ekonomik yetersizlik milliyetçi duyguları kendi bağlamında dondurmuştur ve Türkiye, Irak'ta bulunmamıştır.

Türkiye'nin Irak'a askeri müdahaleye katılmamasının sebeplerinden birisi de, Kemalist ideolojinin temsilcisi olan TSK'nın Türk siyasetinde etkinliğidir. AK Parti, daha sonra seçim zaferlerinin de yardımıyla TSK'nın siyasetteki etkinliğini, dolayısıyla Kemalist ideolojinin politik tercihlerinin etkinliğini minimize etmiştir. 1 Mart Tezkeresi siyasi

deneyiminden yıllar sonra AK Parti, Suriye'ye müdahale söz konusu olduğunda farklı bir konumda bulunmuştur. Suriye'ye müdahale tartışmalarının olduğu dönemde yıllarca iktidar olmuş, art arda seçimler kazanmış, Kemalist ideolojinin temsilcisi olan TSK'nın siyaset üzerindeki etkisini kırmış ve kendine güven sağlamış olan AK Parti, uluslararası katılım olması şartıyla Suriye'ye müdahaleyi bir seçenek olarak görmüştür. AK Parti'nin seçim başarıları, AK Parti lider kadrosunun, Türkiye Devleti'nin kültürel bağları sebebiyle bölgesel sorumlulukları olduğu düşüncesini, topluma yayabildiğini göstermiştir. Bu yüzden dış politikada destek aldığını düşünen ve milliyetçi muhafazakar kimliği ile öne çıkan AK Parti, diğer milliyetçilik ideolojilerini benimsemiş muhalif partilere rağmen, Suriye'ye ortak müdahale seçeneğini değerlendirebilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKÇALI, Emel (2010). Reading the Cyprus Conflict through Mental Maps- An Interdisciplinary Approach to Ethno-Nationalism. A.Guelke (Ed.). *The Challenges of Ethno-Nationalism Case Studies in Identity Politics* içinde. Edt. Hampshire: Palgrave Macmillan, 41-59.
- AKINCI, Abdulvahhap (2014). "Milliyetçilik Kuramları". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt.15, Sayı.1, 131-150.
- ALONSO, Ana Maria (1994). "The Politics of Space, Time and Substance: State Formation, Nationalism and Ethnicity". *Annual Review of Anthropology*. Vol. 23, 379-405.
- ALTUNIŞIK, Meliha Benli (2008). "The Possibilities and Limits of Turkey's Soft Power in the Middle East". *Insight Turkey*. Vol.10, No.2, 41-54.
- ALTUNTAŞ, Nezahat (2010). "Religious Nationalism in a New Era: A Perspective from Political Islam". *African and Asian Studies*. Vol. 9, 418-435.
- "Anayasa'da Türklük Tartışması". (2013).
http://www.radikal.com.tr/turkiye/anayasada_turkluk_tartismasi-1127148. (Erişim Tarihi: 09.09.2014).
- ANDERSON, Benedict (2006). *Imagined Communities Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London - New York: Verso.
- "Ankara'dan Müthiş Petrol Hamlesi" (2013). <http://ekonomi.milliyet.com.tr/ankara-dan-muthis-petrol-hamlesi/ekonomi/detay/1704192/default.htm> . (Erişim Tarihi: 10.05.2014).
- ARAS, Bülent (2009). "The Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy". *Insight Turkey*. Vol. 11, No. 3, 127-142.
- ARMSTRONG, John (1995). Towards a Theory of Nationalism: Consensus and Dissensus. S. Perival (Ed.). *Notions of Nationalism* içinde. Oxford: Oxford University Press, 34-43.

- AYDIN, A. ve Yılmaz, Z. (2013). "Kürt Konferansı'nın Sonuçları".
<http://www.dunyabulteni.net/haberler/279998/kurt-konferansinin-sonuclari-a-aydin-z-yilmaz>. (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2014).
- AYTÜRK, İlker (2014). "Nationalism and Islam in Cold War Turkey, 1944-69". *Middle Eastern Studies*. Vol. 50, No.5, 693-719.
- AZİZ, Sardar (2012). "Türkiye ve Kürt Bölgesel Yönetimi İlişkileri: Gözlemler". *Orsam Dış Politika Analizleri*. <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3827>. (Erişim Tarihi: 11.06.2014).
- BALCI, Ali (2014). "Enerjisine Kavuşan Komşuluk - Türkiye-Kürdistan Bölgesel Yönetimi İlişkileri", *Analiz*, Seta Yayınları, No.97.
- BALCI, Ali (2013). *Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler, Uygulamalar*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- BARTH, Fredrik (1998). Introduction. F. Barth (Ed.). *Ethnic Groups and Boundaries The Social Organization of Culture Difference* içinde. USA: Wavelend Press Inc., 9-38.
- "Barzani: Devrim Yok, Esad Var". (2013),
http://www.radikal.com.tr/dunya/barzani_devrim_yok_esad_var-1160889. (Erişim Tarihi: 25 Mart 2014).
- "Barzani Yönetimi 5 PKK'lıyı Teslim Etti". (2014),
<http://www.haber7.com/guncel/haber/1114737-barzani-yonetimi-5-pkikliyi-teslim-etti>. (Erişim Tarihi: 20 Mart 2014).
- "Başbakan Erdoğan'dan Flaş Açıklama" (2013).
<http://www.haberturk.com/gundem/haber/823063-basbakan-erdogandan-flas-aciklama>, (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2014).
- "Başbakan'ın 2005'te Diyarbakır'daki Konuşması" (2009).
http://www.sabah.com.tr/siyaset/2009/12/17/basbakanin_2005te_diyarbakirdaki_konusmasi (Erişim Tarihi: 08.08.2014).

"BDP'den 32 Maddelik Çözüm Raporu". (2013).

<http://www.dunyabulteni.net/haberler/281789/bdpden-32-maddelik-cozum-raporu>
(Erişim Tarihi: 03.04.2014).

"BDP'den BM'ye Rojava Mektubu". (2014).

<http://www.dunyabulteni.net/haberler/285984/bdpden-bmye-rojava-mektubu>
(Erişim Tarihi: 10.06.2014).

"BDP'den Kadıköy'de Rojava Mitingi". (2013),

<http://www.dunyabulteni.net/haberler/281155/bdpden-kadikoyde-rojava-mitingi>.
(Erişim Tarihi: 20.05.2014).

BOLAT, Aydın (2013). "Kürtler ve Ortadoğu".

<http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/kurtler-ve-ortadogu/3571>. (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014).

BORA, Tanıl (2011). Nationalist Discourses in Turkey. A. Kadioğlu ve F. Keyman (Ed.).

Symbiotic Antagonisms Competing Nationalisms in Turkey içinde. Utah: University of Utah Yayınları, 57-81.

BOZDAĞLIOĞLI, Yücel (2003). *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity A*

Constructivist Approach, New York - London: Routledge.

BOZDAĞLIOĞLU, Yücel (2008). "Modernity, Identity and Turkey's Foreign Policy",

Insight Turkey, Vol. 10, No.1, 55-76.

BRUBAKER, Rogers (2012). "Religion and Nationalism: Four Approaches". *Nations and*

Nationalism, Vol.18, No.1, 2-20.

BRUBAKER, Rogers (2004). *Ethnicity Without Groups*, USA: The President and Fellows

of Harvard College Yayınları.

BRUBAKER, Rogers (2000). "Beyond Identity", *Theory and Society* 29: 1-47,

Netherlands: Kluwer Academic Publishers.

BRUBAKER, Rogers ve LAITIN, David D. (2008). "Etnik ve Milliyetçi Şiddet", *Doğu*

Batı Dergisi, Sayı.44, 211-238.

- CALHOUN, Craig (1993). "Nationalism and Ethnicity", *Annual Review of Sociology*, Vol. 19, 211-239.
- CEBECİ, Erol ve ÜSTÜN, Kadir (2012). "The Syrian Quagmire: What is Holding Turkey back?". *Insight Turkey*, Vol.14, No.2, 13-21.
- CELEP, Ödül (2010). "Turkey's Radical Right and the Kurdish Issue: The MHP's Reaction to the Democratic Opening". *Insight Turkey*. Vol. 12, No.2, 125-142.
- CHARNEY, Evan (2003). "Identity and Liberal Nationalism". *The American Political Science Review*. Vol. 97, No.2, (Mayıs), 295-310.
- CORMIER, J. Jeffrey (2003). "Blocked Mobility and the Rise of Cultural Nationalism: A Reassessment". *International Journal of Politics, Culture and Society*. Vol. 16, No. 4 (Yaz), 525-549.
- COŞAR, Simten (2011). Turkish Nationalism and Sunni Islam in the Construction of Political Party Identities. A. Kadioğlu ve F. Keyman (Ed.). *Symbiotic Antagonisms Competing Nationalisms in Turkey* içinde. Utah: University of Utah Yayınları. 162-198.
- ÇAKIR, Ruşen (2010). "Kurdish Political Movement and the 'Democratic Opening'". *Insight Turkey*. Vol.12, No.2, 179-192.
- ÇANCI, Haldun (2008). "Değişmeyen Boyutları Bağlamında Milliyetçiliğe Teorik ve Kavramsal Bir Bakış". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt. 12, Sayı. 2, 105-116.
- ÇETİN, Çetiner (2012). "Erbil Bağımsızlık Yolunda mı?: Yeni Anayasa Çalışmalar". *Orsam Dış Politika Analizleri*.
<http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3417>. (Erişim Tarihi: 15.06.2014).
- ÇINAR, Menderes (2011). "The Electoral Success of the AKP: Cause for Hope and Despair", *Insight Turkey*, Vol.13, No.4, 107-127.
- ÇINAR, Menderes (2010). "The Militarization of Secular Opposition in Turkey". *Insight Turkey*. Vol.12, No.2, 109-123.

- DALAY, Galip ve FRIEDMAN, Dov (2013). "The AK Party and the Evolution of Turkish Political Islam's Foreign Policy". *Insight Turkey*. Vol.15, No.2, 123-139.
- DAVUTOĞLU, Ahmet (2009). *Stratejik Derinlik*. 39. Baskı. İstanbul: Küre Yayınları.
- DAVUTOĞLU, Ahmet (2007). "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007". *Insight Turkey*. Vol.10, No.1, 77-96.
- DEMİR, Şerif (2011). "Dünden Bugüne Türkiye'nin Suriye ve Ortadoğu Politikası". *Turkish Studies*. Vol.6, No.3, (Yaz), 691-713.
- DİKEN, Şeyhmus (2009). *Bir Kürdün AKP Okumaları*. İstanbul: Evrensel Basım Yayım.
- DUMAN, Bilgay (2013). "Türkiye-İrak İlişkileri: Krizden Geleceğe". *Orsam*.
<http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4287>. (Erişim Tarihi: 06.08.2014).
- DURAN, Burhanettin (2013). "Understanding the AK Party's Identity Politics: A Civilizational Discourse and its Limitations". *Insight Turkey*. Vol.15, No.1, 91-109.
- DURUR, K. Elif (2011). "Milliyetçilik Söylemi ve Medya". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt.15, Sayı.2, 35-50.
- ECCARIUS-KELLY, Vera (2011). Reframing the Nationalist Perspective: Kurdish Civil Society Activism in Europe. A. Kadioğlu ve F. Keyman (Ed.). *Symbiotic Antagonisms Competing Nationalisms in Turkey* içinde. Utah: University of Utah Yayınları, 289-318.
- EFEGİL, Ertan (2011). "Analysis of the AKP Government's Policy Toward the Kurdish Foreign Policy". *Turkish Studies*. Vol. 12, No.1, 27-40.
- EFEGİL, Ertan (2012). "Türk Dış Politikasında Siyasal Kültürün Etkisi: Kemalist Siyasal Kültürün Evrimleşmesi". *Akademik Bakış*. Cilt.5, Sayı.10, 189-206.
- EFEGİL, Ertan (2008). "Turkey's New Approaches Toward the PKK, Iraqi Kurds, and the Kurdish Question". *Insight Turkey*. Vol.1, No.3, 53-73.
- ERIKSEN, Thomas Hylland (1991). "Ethnicity versus Nationalism". *Journal of Peace Research*. Vol.28, No.3, 263-278.

ENSAROĞLU, Yılmaz (2013). "Turkey's Kurdish Question and Peace Process". *Insight Turkey*. Vol. 15, No.2, 7-17.

"Erdoğan ile Barzani Süreçte ve PYD'de Anlaştı". (2013).

<http://www.dunyabulteni.net/haberler/280472/erdogan-ile-barzani-surecte-ve-pydde-anlasti>. (Erişim Tarihi: 28.04.2014).

"Erdoğan, Barzani'yi İma Ederek Konuştu: Kabile Reisleriyle Görüşmem". (2007).

<http://www.milliyet.com.tr/2007/06/07/son/sonsiy01.asp>. (Erişim Tarihi: 06.07.2014).

"Erdoğan Suriye'ye Askeri Müdahale Konusunda Genel Bir Kanaat Olduğunu Söyledi".

(2013) ,http://www.zaman.com.tr/dunya_erdogan-suriyeye-askeri-mudahale-konusunda-genel-bir-kanaat-oldugunu-soyledi_2131168.html. (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2014).

ERGİN, Sedat (2007). "1 Mart Tezkeresinde İbretlik Sonuç Hangisiydi?".

<http://www.milliyet.com.tr/2007/03/03/yazar/ergin.html>. (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2014).

ERGİL, Doğu (2013). *Orsam Konuk*

<http://www.orsam.org.tr/tr/orsamkonukgoster.aspx?ID=867>. (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2014).

ERKMEN, Serhat (2013). "Suriye'nin Kuzeyindeki Çatışmalar ve Olası Etkileri". *Orsam Rapor*. No. 164, 1-28.

ERKMEN, Serhat (2012). "Ali Şemdin:'Suriye'de Kürtlerin Kendi Bölgelerinde

Kendilerini Yönetmelerini İstiyoruz". *Orsam Röportaj. Ortadoğu Analiz*. Cilt.4, Sayı.39, 53-56.

ERKMEN, Serhat (2013a). "Suriye'nin Kuzeyi'nde Neler Oluyor? Özerklik, Suriye İç Savaşı ve Türkiye". *Orsam Dış Politika Analizleri*.

<http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4596>. (Erişim Tarihi: 19.06.2014).

"Exxon Mobil Kuzey Irak'ta Petrol Arayacak". (2011).

<http://www.dunyabulteni.net/haberler/182895/exxonmobil-kuzey-irakta-petrol-arayacak>. (Erişim Tarihi: 01.06.2014).

"Exxon Signs Kurd Exploration Contracts". (2011). *Financial Times*,

<http://www.ft.com/cms/s/0/4e44f860-0bda-11e1-9861-00144feabdc0.html#axzz35wgSpCSg>. (Erişim Tarihi: 22.05.2014).

FACKRELL, E. Bud (2013).

Current Developments in Regional Energy Security and Turkey", *Insight Turkey*, Vol. 15, No.1, 63-72.

FALK, Richard (2014). "Can the US Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?". *Insight Turkey*, Vol.16, No.1, 7-18.

FINDLEY, Carter Vaugh (2010). *Turkey, Islam, and Modernity*, New Haven - London: Yale University Press.

GELLNER, Ernest (2006). *Nations and Nationalism*. 2. Baskı. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

GELLNER, Ernest (2005). The Coming of Nationalism, and Its Interpretation: The Myths of Nation and Class. S. Bowles, M.Franzini ve U. Pagano (Ed.). *The Politics and Economics of Power* içinde. London: Routledge, 143-177.

GUELKE, Adrian (2010). The Multifaceted Nature of Ethno-Nationalism. A. Guelke (Ed.). *The Challenges of Ethno-Nationalism Case Studies in Identity Politics* içinde. Hampshire: Palgrave Macmillan, 1-16.

GÜRSES, Emin (2001). *Ayrılıkçı Terörün Anatomisi IRA-ETA-PKK*. 2. Basım. İstanbul: Bağlam Yayınları.

GÜNEY, Nurşin Ateşoğlu (2013). "A New Challenge for Turkey: Civil War in Syria", *Insight Turkey*, Vol. 15, No.4, 51-59.

- "Hem PKK'ya hem de PYD'ye Önemli Sinyal". (2013),
http://www.radikal.com.tr/dunya/hem_pkkya_hem_de_pydye_onemli_sinyal-1160832. (Erişim Tarihi: 22 Mart 2014).
- HEYWOOD, Andrew (2011). *Küresel Siyaset*. Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir.
Ankara: Adres Yayınları.
- HOBBSAWM, Eric (1992). "Introduction: Inventing Traditions". E. Hobsbawm ve T. Ranger (Ed.). *The Invention of Tradition Canto* içinde. Edt. Cambridge: Cambridge University Press, 1-14.
- "IKBY'de Siyasi Durum ve Türkiye ile İlişkilerin Geleceği" (2013). *Orsam Tutanakları No.30*
- "Independent: Kürtler Suriye savaşında yeni cephe açıyor" (2013).
http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/08/130812_rojava_independent.shtml.
(Erişim Tarihi : 25 Mart 2014).
- "Irak Kürt Yönetimi Suriye Sınırına Hendek Kazıyor". (2014).
<http://www.dunyabulteni.net/manset/294985/irak-kurtleri-suriye-sinirina-hendek-kaziyor>. (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2014).
- "Irak- Suriye Sınırındaki Hendekte Sona Gelindi". (2014).
http://www.radikal.com.tr/turkiye/irak_suriye_sinirindaki_hendekte_sona_gelindi-1186375. (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2014).
- İNAT, Kemal (t.y.). "Türkiye'nin Ortadoğu Politikası 2005". *Ortadoğu Yıllığı 2005*.
- "İstanbul ve Diyarbakır'da 'Rojava' Mitingi". (2014).
<http://www.dunyabulteni.net/haberler/286764/istanbul-ve-diyarbakirda-rojava-mitingi>. (Erişim Tarihi: 08.08.2014).
- "İşte Hükümetin Kürt Açılımı Paketi". (2010).
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/13485171.asp> (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2014).

"İşte Öcalan'ın Nevruz Mesajı". (2013).

<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/03/21/iste-ocalanin-nevruz-mesaji>. (Erişim Tarihi: 05.05.2013).

JUERGENSMEYER, Mark (2010). "The Global Rise of Religious Nationalism".

Australian Journal of International Affairs. Vol. 64, No.3, 262-273.

KADIOĞLU, Ayşe (2011). "The Twin Motives of Turkish Nationalism". A. Kadioğlu ve

F. Keyman (Ed.). *Symbiotic Antagonisms Competing Nationalisms in Turkey* içinde, Utah: University of Utah Yayınları. 33-56.

KALAYCI, Hüseyin (2013). "Uluslararası Örnekler Işığında Kürtler". *Ortadoğu'da*

Kürtler ve Bölgenin Geleceğe Etkisi. Orsam Tutanakları No:34.

KALAYCI, Rıdvan (2011). "11 Eylül Sonrası BM Güvenlik Konseyi Kararlarında

Terörizm". Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

KANBOLAT, Hasan (2012). "Ankara-Erbil Hattında Enerjinin Artan Önemi". *Orsam Dış*

Politika Analizleri. <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3501>. (Erişim Tarihi: 19.07.2014).

KARPAT, Kemal H. (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*. Çev. Güneş

Ayas. İstanbul: Timaş Yayınları.

KARPAT, Kemal (2010). *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*. 1.

Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları.

KEYMAN, E. Fuat (2011). Nationalism in Turkey: Modernity, State, and Identity. A.

Kadioğlu ve F. Keyman (Ed.). *Symbiotic Antagonisms Competing Nationalisms in Turkey* içinde. Utah: University of Utah Yayınları, 10-31.

KILIÇ, Seyfi (2013). "Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi ve Bağdat Hükümeti Arasında

Su Yönetimine İlişkin Anayasal Sorunlar". *Ortadoğu'da Kürtler ve Bölgenin Geleceğe Etkisi*. Orsam Tutanakları No:34.

KILINÇ, Doğan (2008). "Self-Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından

Değerlendirilmesi". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Cilt.12, Sayı. 1-2, 949-982.

- KNIGHT, B. David, (1982). "Identity and Territory: Geographical Perspectives on Nationalism and Regionalism". *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 72, No. 4 (Aralık), 514-531.
- KORKMAZ, Ahmet (2012). "Suriye Krizi: İnan ve Rusya'nın Jeopolitik Yaklaşımları". M.S. Erol ve E. Efegil (Ed.). *Krizler ve Kriz Yönetimi içinde*. Ankara: Barış Platin Yayınları, 485-520.
- KOSKENNIEMI, Martti (1994). "Günümüzde Milli Self-Determinasyon: Hukuki Teori ve Uygulama Sorunları". *International and Comparative Law Quarterly*. Çev. Mesut Hakkı Caşın, Vol. 43, 241-269.
- KOYUNCU-LORASDAĞI, Berrin (2011). On The Question of Islam and Nationalism in Turkey: Sources and Discourses. A. Kadioğlu ve F. Keyman (Ed.). *Symbiotic Antagonisms Competing Nationalisms in Turkey içinde*. Utah: University of Utah Yayınları, 133-161.
- KÖKER, Levent (2010). "A Key to Democratic Opening: Rethinking Citizenship, Ethnicity and Turkish Nation-State". *Insight Turkey*. Vol.12, No.2, 49-69.
- KURUBAŞ, Erol (t.y.). "Kuzey Irak'ta Olası Bir Ayrılmanın Meşruluğu ve Self-Determinasyon Sorunu". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. Vol. 59, No.3, 148-179.
- KURUBAŞ, Erol (2008). "Etnik Sorunlar: Ulus-Devlet ve Etnik Gruplar Arasındaki Varoluşsal İlişki". *Doğu Batı Dergisi*. Sayı.44, 11-42.
- " Kuzey Irak Petrol İhracatını Kesti" (2012).
<http://www.dunyabulteni.net/haberler/204255/kuzey-irak-petrol-ihracatini-kesti>.
(Erişim Tarihi: 04.06.2014).
- "Kuzey Irak Petrolü için Gün Verildi". (2014). <http://www.internethaber.com/kuzey-irak-petrolu-icin-gun-verildi-667466h.htm>. (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2014).
- "Kuzey Irak'a Yeni Petrol Hattı" (2013).
<http://www.dunyabulteni.net/haberler/260911/kuzey-iraka-yeni-petrol-hatti>.
(Erişim Tarihi: 05.09.2014).

- LEWIS, Bernard (2000). *Ortadoğu'nun Çoklu Kimliği*. Çev. Mehmet Harmancı. İstanbul: Sabah Kitapları.
- LÖWY, Michael (t.y.). *Marxists and the National Question*.
- MARKOFF, Irene (2007). "Türkiye'de Popüler Kültür, Devlet İdeolojisi ve Ulusal Kimlik: Arabesk Polemiği". Ş. Mardin (Ed.). *Orta Doğu'da Kültürel Geçişler* içinde.Çev. Birgül Koçak. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 244-254.
- MARTIN, Terry (2001). *The Affirmative Action Empire - Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923-1939*, New York: Cornell University Press.
- McSWEENEY, Bill (1999). *Security, Identity and Interests*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MERT, Muhit (2006). "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş Sürecinde Ahmet Ağaoğlu'nun Dini Düşünceleri". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt.10, 7-27.
- MOORE, Margaret (t.y.). *The Ethics of Nationalism*. Oxford: Oxford University Press.
- NACHMANI, Amikam (2003). *Turkey: Facing A New Millenium Coping With Intertwined Conflicts*. Manchester - New York: Manchester University Press.
- NEVZAT, Altay (2005). *Nationalism Amongst The Turks of Cyprus: The First Wave*. Oulu: Oulu University Press.
- NYKANEN, Johanna (2013). "Identity, Narrative and Frames: Assessing Turkey's Kurdish Initiatives". Vol. 15, No.2, 85-101.
- OĞUZLU, Tarık (2008). "Turkey's Northern Iraq Policy: Competing Perspectives", *Insight Turkey*. Vol.10, No.3, 5-22.
- O'LEARY, Brendan (1997). "On the Nature of Nationalism: An Appraisal of Ernest Gellner's Writings on Nationalism". *British Journal of Political Science*. Vol.27, No.2 (Nisan), 191-222.
- OLSON, Robert (2008). "Turkish-Kurdish Relations: A Year of Significant Developments", *Insight Turkey*. Vol. 10, No.3, 23-51.

- OLSON, Robert (2008a). *Koyun ve Kasap Irak İşgalinden Bu Yana Kürdistan-Irak'ta Milliyetçilik ve Devlet Oluşumu*. Çev. Muhittin Ataman. Ankara: Orion Kitabevi.
- ORAN, Baskın (2013). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 2001-2012*. Cilt.3. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ORHAN, Oytun (2013). "Suriye'ye Askeri Müdahale Tartışmaları". *Orsam Dış Politika Analizleri*, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4643>. (Erişim Tarihi: 12.03.2014).
- ORHAN, Oytun (2013a). "Reyhanlı Saldırısı ve Türkiye'nin Suriye İkilemi". *Ortadoğu Analiz*. Cilt.5, Sayı.4, 10-16.
- ORHAN, Oytun (2013b). "Reyhanlı Saldırısı ve Türkiye'nin Suriye İkilemi". *Orsam Dış Politika Analizleri*. <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4481>. (Erişim Tarihi: 15.05.2014).
- ORHAN, Oytun (2013c). "Suriyeli Kürtler Özerklik İlan Eder mi?". <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4608>. (Erişim Tarihi: 18.07.2014).
- ORHAN, Oytun (2013d). "Rejim, IŞİD ve PYD Kışkacında Suriye Türkmenleri". *Orsam Dış Politika Analizleri*. <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4876>. (Erişim Tarihi: 11.06.2014).
- ORHAN, Oytun (2013e). "Suriye'de PYD'nin Etki Sahası Genişliyor". *Orsam Dış Politika Analizleri*. <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4831>. (Erişim Tarihi: 12.06.2014).
- ORHAN, Oytun (2013f). "Suriye Denklemine Kürtler ve Türkiye'nin Suriye Kürtlerine Bakışı". Orsam Tutanakları: 34 Ortadoğu'da Kürtler ve Bölgenin Geleceğine Etkisi.
- ORHAN, Oytun (Eylül 2013g). "Irak Kürt bölgesine Suriyeli göç dalgası". <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4729>. (Erişim Tarihi: 30 Mart 2014).
- "Orsam Konuk: Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün ve Today's Zaman Yazarı Prof. Doğu Ergil ile Söyleşi" (2013). <http://www.orsam.org.tr/tr/orsamkonukgoster.aspx?ID=867>. (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2014).

- ÖNİŞ, Ziya (2013). "Sharing Power: Turkey's Democratization Challenge in the Age of the AKP Hegemony". *Insight Turkey*. Vol. 15, No.2, 103-122.
- ÖNİŞ, Ziya (2011). "Multiple Faces of the 'New' Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics and a Critique". *Insight Turkey*. Vol.13, No.1, 47-65.
- ÖZCAN, Mesut (2011). "From Distance to Engagement: Turkish Policy towards the Middle East, Iraq and Iraqi Kurds". *Insight Turkey*. Vol.13, No.2, 71-92.
- ÖZHAN, Taha ve Ete, Hatem (2009). "A New Agenda for Kurdish Question", *Insight Turkey*, Vol. 11, No. 1, 97-114.
- ÖZKIRIMLI, Umut (2008). *Milliyetçilik ve Türkiye-AB İlişkileri*, İstanbul: Tesev Yayınları.
- ÖZKIRIMLI, Umut (2013). *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- ÖZKIRIMLI, Umut (2011). The Changing Nature of Nationalism in Turkey: Actors, Discourses, and the Struggle for Hegemony. A. Kadioğlu ve F. Keyman (Ed.). *Symbiotic Antagonisms Competing Nationalisms in Turkey* içinde. Utah: University of Utah Yayınları, 82-102.
- ÖZPEK, Bilgehan Burak (2012). "Democracy or Partition: Future Scenarios for the Kurds of Iraq", *Insight Turkey*, Vol.14, No.3, 127-140.
- ÖZOĞLU, Hakan (2011). Does Kurdish Nationalism Have a Navel? A. Kadioğlu ve F. Keyman (Ed.). *Symbiotic Antagonisms Competing Nationalisms in Turkey* içinde. Utah: University of Utah Yayınları, 199-222.
- POLAT, Rabia Karakaya (2008). "The Kurdish Issue: Can the AK Party Escape Securitization?". *Insight Turkey*. Vol. 10, No3, 75-86.
- RABASA, Angel ve LARRABEE, F. Stephen (2008). "The Rise of Political Islam". *National Defense Research Institute Rand Corporation*.
- REÇBER, Kamuran (2007). "Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyi'nde Sınır Ötesi ve Operasyon ve Sıcak Takip Hakkı". *Uluslararası Hukuk ve Politika*. Cilt.3, No.9, 16-27.

- RENAN, Ernests (t.y.). "What is a Nation?". H. K. Bhabha (Ed.). *Nation and Narration* içinde, Routledge Taylor and Francis Group, 8-22.
- "Rojava'da Geçici Yönetim İlan Edildi". (2013).
<http://www.dunyabulteni.net/haberler/280034/rojavad-gecici-yonetim-ilan-edildi>.
(Erişim Tarihi: 02.02.2014).
- SAYARI, Sabri (2007). "Türkiye'de İslam ve Uluslararası İlişkiler". Ş. Mardin (Ed.). *Orta Doğu'da Kültürel Geçişler İçinde*. Çev. Birgül Koçak, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 233-243.
- SELÇUK, Sönmez Senem (2011). "Milliyetçilik Üzerine Bir Literatür Taraması". *Journal of Yasar University*, 3855-3865.
- "Sınır Ötesi Tezkere Meclisten Geçti". (2012).
<http://www.cnnturk.com/2012/turkiye/10/11/sinir.otesi.tezkere.meclisten.gecti/680255.0/index.html>. (Erişim Tarihi: 07.03.2014).
- SMITH, Anthony D. (1991). *National identity*. London: Penguin Books.
- SMITH, Anthony D. (2000). Theories of Nationalism: Alternative Models of Nation Formation. Miachel Leifer (Ed.). *Asian Nationalism* içinde. London: Routledge, 1-20.
- SOMER, Murat (2011). Toward a Nonstandard Story: The Kurdish Question and the Headscarf, Nationalism, and Iraq. A. Kadioğlu ve F. Keyman (Ed.). *Symbiotic Antagonisms Competing Nationalisms in Turkey* içinde. Utah: University of Utah Yayınları, 253-288.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk (2006). *2. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*. İstanbul: Der Yayınları.
- SVISTUNOVA, Irina (t.y.). "Irak Faktörünün Türkiye'nin Ortadoğu Politikasına Etkisi(1990-2008)". *Ortadoğu Analiz*, Cilt.2, Sayı.14, 74-84.

- "Suriye Halkının Dostları Çekirdek Grup Toplantısı Paris'te Gerçekleştirildi". (2014),
http://www.mfa.gov.tr/suriye-halkinin-dostlari-cekirdek-grup-toplantisi-paris_te-gerceklestirildi.tr.mfa. (Erişim Tarihi: 13.04.2014).
- "Suriye'deki PYD Güçlerine Kuzey Irak Yasağı" (2013).
<http://www.haber7.com/ortadogu/haber/1067893-suriyedeki-pyd-guclerine-kuzey-irak-yasagi>. (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2014).
- "Suriyeli Kürtler Özerklik İlan Etti". (2014).
<http://www.dunyabulteni.net/haberler/287035/suriyeli-kurtler-ozerklik-ilan-etti>.
(Erişim Tarihi: 14.04.2014).
- "Suriyeli Kürtlerden Geçici Yönetim" (2013).
<http://www.dunyabulteni.net/haberler/273832/suriyeli-kurtlerden-gecici-yonetim>.
(Erişim Tarihi: 08.15.2014).
- ŞAHİN, Köksal (2007). "Bir İdeoloji Olarak Milliyetçilik". *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı. 12 (Mayıs).
- "Şefkat Çetin: Bu İhanet Sürecinden Vazgeçin" (2014).
<http://www.yenicaggazetesi.com.tr/sefkat-cetin-bu-ihanet-surecinden-vazgecin-104740h.htm>. (Erişim Tarihi: 5.11.2014).
- "Şırnak'ta Rojava'ya Destek Kampanyasının Startı Verildi" (2014).
<http://www.diclehaber.com/tr/news/content/view/411039?from=1515596325>.
(Erişim Tarihi: 08.08.2014).
- "Tezkere Onaylandı". (2013). <http://www.haberturk.com/gundem/haber/884888-tezkere-onaylandi>. (Erişim Tarihi: 08.04.2014).
- TONNESON, Stein ve ANTLOV, Hans (1998). Asia in Theories of Nationalism and National Identity. S. Tonneson ve H. Antlov (Ed.). *Asian Forms of the Nation* içinde. New York: Routledge Taylor and Francis Group, 1-40.
- TUİK (2013), <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>. Ülkelere Göre İhracat Verileri. (Erişim Tarihi: 08.06.2014).

- WOODWELL, Douglas (2007). *Nationalism in International Relations, Norms, Foreign Policy, and Enmity*. New York: Palgrave Macmillan.
- UÇAROL, Rıfat (2010), *Siyasi Tarih 1789-2010*, 8. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- UZ, Abdullah (2007). "Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı". *Uluslararası Hukuk ve Politika*. Cilt.3, No.9, 60-81.
- UZER, Umut (2011). The Genealogy of Turkish Nationalism: From Civic and Ethnic to Conservative Nationalism in Turkey. A. Kadioğlu ve F. Keyman (Ed.). *Symbiotic Antagonisms Competing Nationalisms in Turkey* içinde. Edt. Utah: University of Utah Yayınları, 103-132.
- UZER, Umut (2011a). *Identity and Turkish Foreign Policy - The Kemalist Influence in Cyprus and the Caucasus*. New York: I.B. Tauris Co Ltd.
- ÜNALAN, Ömer (2011). *AKP'nin Kürt Açılımı ve Tek Türkiye*. İstanbul: Yolculuk Yayınevi.
- VILLELLAS, Ana (2013). "New Peace Talks in Turkey: Opportunities and Challenges in Conflict Resolution". *Insight Turkey*. Vol.15, No.2, 19-26.
- WILGENBURG, Wladimir Van (2013). "PYD, Türkiye'den Ne İstiyor?". *Orsam Dış Politika Analizleri*. <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4616>. (Erişim Tarihi: 03.05.2014).
- YEĞEN, Mesut (2011). Banditry to Disloyalty: Turkish Nationalisms and the Kurdish Question. A. Kadioğlu ve F. Keyman (Ed.). *Symbiotic Antagonisms Competing Nationalisms in Turkey* içinde. Utah: University of Utah Yayınları, 223-252.
- YEĞEN, Mesut (2011a). "The 2011 Elections and the Kurdish Question". *Insight Turkey*. Vol.13, No.4, 147-169.
- YILDIZ, Kerim (2012). "Turkey's Kurdish Conflict: Pathways to Progress". *Insight Turkey*. Vol.14, No.4, 151-174.

- YILMAZ, Kamil (2009). "The Emergence and Rise of Conservative Elite in Turkey". *Insight Turkey*. Vol. 11, No.2, 113-136.
- YILMAZ, Halit (2013). "Suriye İç Savaşı, Küresel Aktörler ve Kosova Modeli". *Orsam Rapor*, No: 166.
- ZAMAN, Amberin (2014). "Syrian Kurd Leaders Urges Turkey to Join Fight against Jihadists". <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/05/turkey-syrian-kurds-election-boycott-pdy-salih-muslim-kr.html>. (Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2014).
- ZENGİN, Gürkan (2010). *Hoca, Türk Dış Politikası'nda Davutoğlu Etkisi*. İstanbul: İnkilap Yayınları.
- ZENGİN, Gürkan, (2013). *Kavga: Arap Baharında Türk Dış Politikası 2010 - 2013*. İstanbul: İnkilap Kitabevi.
- ZULAL, Shwan (2012). "Survival Strategies and Diplomatic Tools: The Kurdistan Region's Foreign Policy Outlook". *Insight Turkey*. Vol.14, No.3, 141-158.

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında Kayseri doğumlu olan Mustafa ŞENCANLAR, ilk, orta ve lise eğitimini Ankara'da tamamlamıştır. Akabinde öğrenim hayatına İstanbul'da devam etmiştir. 2009 yılında İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olduktan sonra Kocaeli Üniversitesi'nde İngilizce Okutmanı olarak çalışma hayatına başlamıştır. 2011 yılında Sakarya Üniversitesi'ne Yüksek Lisans eğitimine Uluslararası İlişkiler alanında bilimsel hazırlık dönemi ile başlamıştır. Halen Kocaeli Üniversitesi'ne farklı bölümlerde İngilizce okutmanlığı görevini ifa etmektedir.